

T.C
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

TESETTÜR İLE İLGİLİ HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Mehmet KAYA

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Yakup KOÇYİĞİT

Karabük
KASIM/ 2019

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	4
DOĞRULUK BEYANI.....	5
ÖNSÖZ.....	6
ÖZ.....	8
ABSTRACT.....	9
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	10
ARCHIVE RECORD INFORMATION.....	11
KISALTMALAR	12
GİRİŞ	13
ARAŞTIRMANIN KONUSU.....	13
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	14
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	15
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	17
1. BİRİNCİ BÖLÜM.....	20
1.1. TESETTÜRLE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	20
1.1.1. Cilbâb:.....	20
1.1. 2. Hımâr	22
1.1.3. Hicâb	23
1.1.4. Nikâb (Peçe/Burka ‘)	24
1.1.5. Avret.....	25
1.1.6. Ziyet.....	25
1.1.7. Teberrüc.....	26
1.1.8. Türban.....	28
1.1.9. Mahrem:	29
1.2. TESETTÜRÜN İSLÂM’DAN ÖNCEKİ TARİHSEL SÜRECİ	30

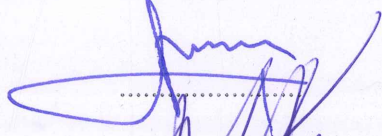
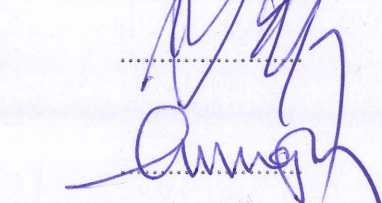
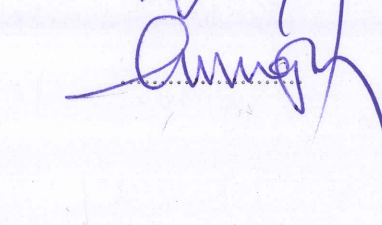
1.2.1. Arap Cahiliyye Döneminde Tesettür.....	30
1.2.2. Yahudilikte Tesettür	32
1.2.3. Hristiyanlıkta Tesettür	33
1.2.4. Diğer İnanç Sistemlerinde Tesettür.....	33
2. İKİNCİ BÖLÜM.....	35
2.1. İSLÂMDA TESETTÜR.....	35
2.1.1. Kur'ân ve Sünnette Tesettür kavramı	35
2.1.2. Tesettürün İlleti.....	43
2.1.3. Tesettürün Hükümü.....	44
2.1.4. İslâmda Tesettürün keyfiyeti	48
2.1.5. Tesettürde Ruhsat	50
2.1.6. Tesettürde Teşebbüh.....	52
2.1.6.1. Tesettürde Karşı Cins Benzeme.....	54
2.1.6.2. Tesettürde Gayri Müslime benzeme	57
3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	62
3.1. TESETTÜRLE ALAKALI OLAN YAKLAŞIMLAR	62
3.1.1. Fitrî Anlamda Tesettür:	62
3.1.2. Ahlâki Anlamda Tesettür	63
3.1.3. Takva Anlamında Tesettür	64
3.1.4. Tesettür ve İffet İlişkisi.....	66
3.1.5. Tesettür ve Fitne İlişkisi	69
3.2. SETR-İ AVRET.....	77
3.2.1. Erkekler için Setr-i Avret.....	77
3.2.2. Kadınlar için Setr-i Avret.....	78
3.2.3. Cariyenin Avreti.....	84
3.2.4. Hünsa İçin Setr-i Avret.....	89
3.2.5. Küçük Çocukların Avreti.....	89
3.3. TESETTÜR VE ZİNET KAVRAMI	91
3.3.1. Genel olarak Ziyet (süs)	91
3.3.2. Ziyetleri Teşhir Etmenin Hükümü	92
3.3.3. Kadınların Zinetlerini Göstermesinin Hükümü	94

3.3.4. Zinette Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar.....	96
4. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	98
4.1. RİVAYETLERDE ADI GEÇEN GİYSİLER	98
4.1.1. Erkek ve Kadın İçin Müşterek Olan Giyim ve Adâbı.....	98
4.1.2. Erkek Elbisesinin Belirlenebilen Özellikleri.....	103
4.1.3. Kadın Elbisesinin Belirlenebilen Özellikleri.....	105
4.1.3.1. Kadının, Mahrem Olmayan Erkek Karşısında Avreti.....	107
4.1.3.2. Kadının Mahrem Erkek ve Kadınlara Karşı Avreti:	108
4.1.3.3. Kadının Kocasına Karşı Avreti	108
4.2. NAMAZDA SETR-İ AVRET	108
4.3. RİVÂYETLERDE ADI SIK GEÇEN GİYSİLER	110
4.3.1. Cübbe	110
4.3.2. İzar ve Ridâ.....	112
4.3.3. Mırt (Aba).....	114
4.3.4. Hibera.....	115
4.3.5. Hamîsa.....	116
4.3.6. Kamîs.....	117
4.3.7. Burnus.....	119
4.3.8. Sirval (Şalvar).....	120
4.3.9. Sarık ve Kalansuve.....	124
SONUÇ.....	127
KAYNAKÇA	131
TABLolar LİSTESİ.....	148
ÖZGEÇMİŞ.....	149

TEZ ONAY SAYFASI

Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Mehmet Kaya'ya ait "Tesettürle İlgili Hadislerin Değerlendirilmesi" adlı bu tez çalışması Tez Kurulumuz tarafından Yüksek Lisans programı tezi olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

	Akademik Unvanı, Adı ve Soyadı	İmzası
Tez Kurulu Başkanı	:Dr. Öğrt.Üy. Şemsettin Kırış	
Danışman Üye	: Dr. Öğrt.Üy. Yakup Koçyiğit	
Üye	: Dr. Öğrt.Üy. Ömer Faruk Habergetiren.	

Tez Sınavı Tarihi: .04.10.2019

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntuların intihâl kusuru sayılacağını bildiğimi, intihâl kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyân ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyâna aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlâkî ve hukukî tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Mehmet Kaya
İmza :

ÖNSÖZ

Kur'ân'-ı Kerim'den sonra başlıca unsur kabul edilen ve “Sünnet” diye isimlendirilen Hadis-i Şerif'ler, “gayri metlûv” denilen ilâhi bilgi ve uygulamaya yönelik temel görevine binaen başta sahâbe-i Kirâm ve diğer Müslümanlar katında vazgeçilmez bir niteliğe sahiptir.

Öyle ki; Hz. Muhammed (s.a.s) islâmı hayatının her sahasında uygulamaya geçirmiş ve “Gerçekten Allah'ı, âhîret gününü arzulayanlar ve Allah'ı çok zikredenler için, Allah'ın Resûlünde (takib edeceğiniz) pek güzel bir örnek vardır.”(el-Ahzâb 33/21) âyet-i kerimesiyle zatına işaret edilmiştir. Buna binaen bid'atlerden arınmış, doğru ve sahih bir dinî hayat ve özellikle de islama uygun tesettür şeklinin oluşturulabilmesinin ancak bu rol model görevini üstlenen Peygamber'e ittibâ ile olabileceğine dair birçok âyette şiddetle vurgu yapılmıştır.

Sünnet, “Ey Resûl! Sana Rabbinin katından indirilmiş (hükümleri) (kimseden çekinmeden) tebliğ et! Eğer (bunu) yapmazsan O'nun risâlet (görevini), (yerine getirmemiş olursun.”(el-Mâide 5/67) ayetindeki emrine imtisâlen, Rasûlullah'ın (s.a.s) Rabbin'den aldığı risâleti tebliğ etmesinden ibarettir. “Sizlere benden sonra iki şey bıraktım, onlara sıkıca yapıştığınız sürece kesinlikle sapıtmazsınız. Kitabullah ve nebisi'nin sünneti.”¹ hadisine göre, “sünnet” kavramına bu bağlamda ayrıca, Peygamber'in elçilik mirası diyebiliriz.

İşte Peygamber efendimiz'in en önemli sünnetlerinden biri olan tesettür meselesi, zamanına ve şartlarına göre giyinmek, yerine getirilmesi gerekli olan dini bir vazife olmasının yanısıra, ahlaki ve fitri açıdan da insan için gerekli olan ve insanı tamamlayan çok önemli bir unsurdur. Buna binaen ilk peygamber Âdem'den (a.s) beri tesettür var olagelmıştır. Zaten insanın hayâ duygusu sebebiyle örtünmesi, avret

¹ Mâlik b. Enes, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Amir el- Âşbahî el-Yemenî, *Muvatta*, (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2007), “Kader”, 3.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: تَرَكْتُ فِيكُمْ أَمْرَيْنِ لَنْ تَضِلُّوا مَا تَمَسَّكْتُمَا بِمَا: كِتَابَ اللَّهِ تَعَالَى، وَسُنَّةَ رَسُولِهِ

yerlerini örtmesi ve giyinmesi onu diğer yaratıklardan ayıran özelliklerindedir. Bunun için giysiler insanın gerek dini kimliğini ve gerekse karakterini ortaya çıkaran en etkili ve mükemmel bir göstergedir.

Ashâb-ı kiram'ın, Peygamber'den (s.a.s) sonra, islâmî hükümleri sonraki nesillere aktarırken, hulefa-i Râşidin'in uygulamalarını “sünnet” olarak kabul edip naklettiklerinden dolayı, onların bu konudaki görüşleri de dikkate alınacaktır.

“Ben size, sünnetime ve Râşid Halifelerimin sünnetine sımsıkı sarılmanızı vasiyet ediyorum. Ona sımsıkı bir şekilde azı dişlerinizle yapışın, sarılın/hırsıyla sıkı sıkı bağlı kalın.”² hadisine göre, “Sünnet” tabiri, Hûlefa-i Râşidîn'in uygulamaları ile devam etmiştir.

Bu tez çalışmasında başta Resûlullah'ın (s.a.s), Hûlefa-i Râşidîn Hazerâtı'nın (r.a) ve ayrıca diğer ashâb-ı Kirâm'ın (r.a) tesettür, giyim-kuşam hususunda naklettikleri hadis-i şeriflerin ışığında tesettür kavramı açıklanmaya çalışılacaktır.

Çalışmalarda bilgi ve tecrübeleriyle beni aydınlatan proje danışmanım **Dr. Öğretim Üyesi Yakup Koçyiğit**, **Dr. Öğretim Üyesi Ömer Faruk Habbergetiren**'e ve **Dr. Öğretim Üyesi Şemsi Kırış**'a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Mehmet KAYA

Karabük, 2019

² Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre et-Tirmizî, *el-Câmi'u's-şahîh*, 3. Basım, (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2010), “İlim”, 16; Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî, *es-Sünen*, (Lübnan: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2010), “Sünne”, 5.

ÖZ

İnsanlık tarihinde insanî bir ihtiyaç olan giyinmek, gündelik hayatta önemli bir konuma sahiptir. Tesettür insan hayatında, dinî, hukukî, siyasî ve kültürel açıdan her devirde tartışma mevzusu olmuş, bazı zamanlarda sıcak ve soğuktan muhafaza bazen de ziyet için kullanıldığından, her devirde ve toplumların herbir kesiminde güncelliğini korumuştur.

Kur'an-ı Kerim, tesettür âyetlerinin nâzil olması sonucunda, cahiliyye toplumunun örf ve adetlerini tamamen kaldırarak insanları zor duruma düşürmemiş ve hiç bilmedikleri, tamamen onlara yabancı yeni örf ve adetler de getirmemiştir. Ancak, o zamanki halk arasında güzel sayılan örf ve adetler, İslâmın inanç ve ibadetlerine tamamen ters ise, (kullukta Allah'a şirk olan puta tapmak veya bir iş hakkında fal bakmak, ok çekmek, putlara adak adamak veya kız çocuklarını diri diri toprağa gömmek gibi) bütünüyle kaldırmış, böyle olmayıp, İslâma göre sadece eksik veya yanlışsa düzeltme yoluna gitmiştir. Tesettür meselesinde de aynı metod uygulanarak; böylelikle toplumda var olan tesettür uygulamasını kaldırmamış, ıslah yoluna giderek İslâmın istediği yeni bir şekle koymuştur.

Yine bir şahsın içinde bulunduğu toplum, makamı, mevkisi, yaşı, cinsiyeti, fikir yapısı veya inandığı din, o kimsede giyim tarzını etkileyen en önemli faktörlerdendir. Tercih edilen örtünme şekli kişinin yaşam tarzı ve dünya görüşü hususunda bilgi veren bir kimliktir.

Kur'ân-ı Kerimin hitâb tarzı ve hadisler incelendiğinde, İslâm'ın asıl üzerinde durduğu konu; toplum ve aile asâyişinin yanı sıra, insanın dünyevî ve uhrevî menfaâtı gereği fitneye ve şüpheye sevk etmeyecek, karşı cinsin arzusunu celbetmeyecek tarzda, usûlüne uygun olarak örtünmesi olduğu görülmektedir. Bu ise ancak sünneti bilmek ve tatbik etmekle olacağından, bu çalışmada tesettür kavramını islâmda temel kaynaklara bağlı kalarak İslâm hukuku ölçüsünde ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Giyinme, Örtünme, İslâm, Sünnet, Hadis.

ABSTRACT

In Human History dressing up as a human need has a very important role. Veiling in human life has been a discussion point in terms of religious legal political and cultural in every period and time and kept up to date its popularity because sometimes it is used for protecting from cold and hot in some other times it is used for trapping.

The Holy Quran never put the Ignorance Society in trouble via vanishing the customs and traditions of them and never served them new customs and new traditions that they were never aware of. But it removed totally the customs were very opposite to Islamic Beliefs and Islamic prayers at the same time which were very popular such as; worshipping the idols (a Shirk to Allah) telling fortunes about something, drawan arrow, make a vow to the Idols or burrying baby girls alive and tried to correct the customs not totally wrong. About the veiling issue It uses the same method; hereby The Quran didn't abolish their veiling style, used a correctional way and reshaped it according to the Islam.

Still the person's society, his/ her position, his/her age, his/ her gender, his /her ideal structure, his/ her religion have the most important factors that affect his/ her dressing style. The preferred dressing style is an identity that gives us the important information about a person's life style and worldview.

Analyzing the Holy Quran's appeal style and Hadits, the main subject Islam emphasizes, covering your body a duly way without citing opposite sex's attractions for the needs of human beings, their earthly and ethereally benefits without dispatching any doubt and sedition more than public order of society and family. This can only be with knowing Tradition (Sunnet) and using it, in this work veiling issue deal with Islamic Law criterion's adhering to basic resources.

Key words: Dressing, Veiling, Islam, Sunnet, Hadith.

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Tesettürle İlgili Hadislerin Değerlendirilmesi
Tezin Yazarı	Mehmet KAYA
Tezin Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Yakup KOÇYİĞİT
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans Tezi
Tezin Tarihi	Kasım 2019
Tezin Alanı	Hadis
Tezin Yeri	Karabük Üniversitesi
Tezin Sayfası	149
Anahtar Kelimeler	Giyim, Örtünme, İslam, Sünnet, Hadis

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of theThesis	Evaluation of Hadiths about veiling
Author of theThesis	Mehmet KAYA
Advisor of theThesis	Doctor faculty Assistant Professor Yakup KOÇYİĞİT
Status of theThesis	Master Thesis
Date of theThesis	November 2019
Field of theThesis	Hadith
Place of theThesis	Karabük University
Total PageNumber	149
Keywords	Dressing, Veiling, Islam, Sunnet, Hadith

KISALTMALAR

AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
a.s	: Aleyhisselâm
Bk. / bk.	: Bakınız
b.y	: Basım yeri yok
c.	: Cilt
DİA	: Diyânet İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Haz. / haz.	: Hazırlayan
Hz. / hz.	: Hazretleri
İSAV	: İslami Araştırmalar Vakfı
MÜİF	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
md.	: Madde
Nşr. / nşr.	: Neşreden
ö.	: Ölümü, vefat tarihi
r.a	: Radıyallâhu anhü
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallalâhu aleyhi ve sellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Thk. / thk.	: Tahkik eden
Thrc. / thrc.	: Tahrir eden
ts.	: Tarihsiz
Trc. / trc.	: Tercüme eden
vb.	: Ve benzeri
v.dğr.	: Ve diğerleri
y.y:	: Yayıncı bilinmiyor
yay.	: Yayınevi

GİRİŞ

Klasik hadis eserlerinin birçoğunda “Kitabu’l-Libas” bölümleri bulunmaktadır ve bu bölümlerde Hz. Peygamber’in giyim tarzının yanı sıra birçok ölçü ve prensipler çerçevesinde, O’nun ve sahabesinin kullandığı kıyâfetler hakkında zengin bir bilgiye ulaşmak mümkün olabilmektedir. Temel hadis kitaplarının bu bölümlerinde yer alan rivâyetlerden, Hz. Peygamber ve ashabının, izar, rida, hamis, Kamis, sirval, kalensüve, sarık gibi giysiler kullandığı geçmektedir. Bunun yanı sıra, Hz. Peygamber’in giysi seçiminde kültürel, ahlâkî ve hem de dinî açıdan hangi değerlere özen gösterdiği de zikredilmektedir.

Hz. Peygamber’in her hususta olduğu gibi tesettür ve giyim-kuşam hususunda da diğer insanlara örnek durumunda olması, bilinen bir gerçektir. Çünkü İslâm dini, Hz. Peygamber’in şahsında şekillenen değerleri kuşatan bir sistemdir. Bu nedenle O’nun, toplum meselelerini izah tarzı, değerlendirme şekli ve uygulamaya geçirme yöntemi olan “sünnet” mefhumunun, sıhhat bakımından çok iyi bir şekilde temel kaynaklardan tesbit edilmesi ve hem birey olarak hem de toplum olarak sünnete uygun bir yol izlenmesi gerekmektedir.

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Tesettür dinî bir kavram olmakla beraber; tarih seyriinde her devrin ve her bir toplumun kendi örf ve adetlerine, alışkanlıklarına göre değişkenlik gösterdiği de bilinmektedir. Denilebilir ki tesettür, toplum hayatı için bir ülkenin, bir devrin, hatta bir kişinin özelliklerini ve inanç sistemini ortaya koyan en hakikî ilahî bir simgedir. İlahî olması, tesettürün sınırlarının ve tarzının âyet ve hadislerde belirtilmiş olmasından dolayıdır.

İslâm literâtüründe tesettür, ibadet ve sosyal hayatı ilgilendiren bir mevzû olması yönüyle, sayısız müfessir ve muhaddisler, Kur’ân-ı Kerim’in bu hükmünü eserlerinde te’kidli bir şekilde beyan etmelerinin yanısıra, diğer semâvi kitaplarda da tesettürün mevcudiyetini vurgulamışlardır. Ayrıca kılık kıyafetlerin toplumun sosyal, ekonomik, siyasi, kültürel, dinî ve ahlaki değer yargılarını yansıtmaları açısından da bu araştırmamız önemli bir kimlik konumunda olan tesettür hakkında olacaktır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmamız, sahabe zamanından bu zamana kadar kültürlerin değişmesiyle ortaya çıkan çeşitli örtünme biçimlerinin hangi doğrultuda şekillendiğini ortaya koymayı; bunun yanı sıra kadın için tesettürün ehemmiyetini, şartlarını ve erkeğe nisbetle kadının daha bir itinâlı olarak tesettürle yükümlü olmasının hikmetini ve maslahatını, tefsîr ve hadîs kaynakları ölçü alınarak, dinî açıdan nasıl olması gerektiği husûsunu beyân etmeyi amaçlamaktadır.

Bir diğer açıdan da tesettür, toplum refahının, devamının ve maddi-manevi terakkisinin önemli sebeplerinden sayılmıştır. Şöyle ki; toplumun asayişine ve huzuruna sebep olan ve toplumu oluşturan ailelerdeki refah ve huzur ancak aileyi oluşturan kadın-erkek arasındaki karşılıklı sadakat, güven, hürmet ve muhabbetle mümkündür. Bu kavramları yok eden, aile yapısını parçalayan, inancı zayıf nesiller meydana getiren ve bu suretle insanlığın madden ve manen yıkılmanın eşğine getiren ahlaksızlığın çözümü ise; kadının ilâhî rızâ ölçüsünde yani kadının cazibesini ön plana çıkarmayan bir tesettüre sahip olmasıyla mümkün olacağından bu konu, incelenmeye çalışıldı.

Tesettürsüzlüğün bir diğer vahim neticesi de evlilik yerine nikâhsız yaşamaya sevk etmesi ve bunun sonucunda da neslin tükenmesi itibâriyle toplumu oluşturan çekirdek aile kavramına ve dolayısıyla topluma vurulan büyük bir darbedir. Sonuç olarak; tesettüre gerektiği şekilde riâyet etmeyen toplumlar, geleceklerini ahlâkî açıdan tehlikeye atmışlardır. Dünyevî-uhrevî saâdetin en önemli sebeplerinden biri olması hasebiyle bu mevzûyu araştırma gereği duyuldu.

Tesettür, Kur'an ve sünnette üzerinde çok durulan, fakihlerin, farz olduğu konusunda ittifak ettikleri ilahi bir emirdir. Bu İlâhî emrin kesinliğine rağmen, ülkemiz genelini düşündüğümüzde, gereken ehemmiyetin gösterilmediği, hatta bazı dindar kesim tarafından da bu konunun amacından saptırıldığı gözlemlenmektedir.

Tesettür emrindeki bu ihmalkârlığın en büyük sebebinin ise; bilgi ve şuur eksikliği olduğu söylenebilir. Çalışmada ele alınan asıl problem, işte bu bahsedilen bilgi ve şuur eksikliğidir. Gerek erkekler ve gerekse kadınlar, İslamdaki tesettür hükümlerini ve keyfiyetini yeteri kadar bilmediklerinden konuya gereken hassasiyeti göstermemektedirler. Böyle bir durumda, doğal olarak tesettürün sosyal hayatta bireyler tarafından tatbik edilmesi ve kabul görmesi mümkün olmamakta ve sonuçta, bu ilahi

emir uygulandığı takdirde ele geçmesi mümkün olan birçok maslahatlar işlevsiz ve etkisiz kalmaktadır.

Kur'an ve sünnetin üzerinde ısrarla durduğu böyle bir emrin yerine getirilmemesinden oluşan boşluğu ise, fitne ve fesad doldurmakta ve bunun sonucunda da, toplum içindeki asayiş ve huzur sarsıntıya uğrayıp kargaşa yaygınlaşmaktadır. Tesettürün ihmal edilmesi ve amacından saptırılmasından kaynaklanan çeşitli problemler ortaya çıkmaktadır.

Çalışmanın hipotezi, tesettür konusunda bahsi geçen eksikliğin ve uygulamadaki hatanın giderilip, toplumun bu konuda bilinçlendirildiği takdirde ortaya çıkan maslahatlar işler hale gelip, eksikliğinden kaynaklanan fitne ve fesatların önüne geçmektir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Tez, dört bölümü içermektedir.

Birinci bölümde tesettürle ilgili kavramlar açıklamalı olarak belirtilmiştir.

İkinci bölümde İslamda tesettür adı altında Kur'an ve sünnette tesettür, tesettürün illeti, keyfiyeti, hükmü ve ruhsatının yanı sıra tesettürde teşebbüh kavramı açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde tesettür kavramı hikmet, takva, iffet ve ziynet açısından ele alınmakla beraber, fitrî ve ahlâkî açıdan da değerlendirilmiştir. Ayrıca erkek, kadın, hünsa, çocuk ve cariyelerin setr-i avreti ayrı ayrı ele alınmıştır.

Dördüncü bölümde islamda erkek ve kadın için giyim adabı ve birbirlerine karşı tesettürlerinin nasıl olması gerektiği konusu ile namazdaki setr-i avret mevzusuna değinilmiş, bölüm sonunda ise, peygamber'imiz (s.a.s) zamanında kullanılan giysi çeşitleri kaynaklarıyla belirtilmiştir.

Bu çalışmamızda, giyim kuşam konusu, gerek ibadet gerekse sosyal alanı ilgilendiren bir konu olduğundan, İslâm dininin ortaya koyduğu bazı temel ölçüler, sünnet, hadîs ve vahîy kavramlarının çerçevesinden başlamak üzere, adetlerin ve geleneklerin varlığı/gerçekliği hakkında ortaya atılan iddiâ ve görüşleri tefsîr ve hadîs kitaplarından ayrıntısıyla incelemeyi, hem de nitelik ve boyutlarına dair bir tasnif

geliştirmeyi amaçlayarak, en son olarak da fikhî açıdan da kısa bir değerlendirmesi yapılacaktır.

Yine bu çalışmada “acaba tesettür, Kur’ân-ı Kerim’e göre, kadının tesettürle yükümlü olması, onun özgürlüğünü kısıtlayan ve daraltan bir unsur mudur? Aslında insandan istenen nedir? Maksat nedir? Ve bizden istenen tesettür nasıl olmalıdır? Gibi soruların cevabını âyet ve hadislerden bulmaya çalışılmıştır.

Bu amaç doğrultusunda, konumuz ile ilgili hadisler, öncelikle kütüb-i sitte olmak üzere diğer hadis kaynaklarındaki rivâyetler tespit edildikten sonra el-Mektebetü’ş-Şâmile’den ilgili hadislerin kaynakları belirlenmiş, akabinde Sünen, Câmî, Müsned ve musannef gibi hadis metinlerini içeren eserler doğal olarak sıklıkla müracaat ettiğimiz eserler arasında yer almıştır.

Bu kaynaklar arasında en çok ve öncelikli olarak, hadis otoriteleri ve islâm toplumu nezdinde haklı bir güvenilirliğe ve şöhrete sahip olan Sahihayn hadislerinden faydalanılmıştır. Bu sebeple Bûhârî (ö. 256/870) ve Müslim’de (ö. 261/875) yer alan hadis daha çok tercih edilmiş, ancak bu iki sahih’te bulunmayan hadisler de değerlendirilmeye alınmıştır.

Çalışma tesettür konusu çerçevesinde Kütüb-ü Sitte ve ayrıca Ahmed ibn-i Hanbel’in (ö. 241/855) Müsned’i ve Darekutnî’nin (ö. 385/995) Sünen’i de dikkate alınarak, temel hadis kaynaklarında mevcut olan hadisleri içine almaktadır.

Birinci bölümde, tesettür kavramının etimolojik ve ıstılâhî açıdan daha iyi anlaşılması için, bu manayı içeren, ilgili kavramların değerlendirilmesiyle başlamaktadır. Bunun için de, İbn-i Manzur’un (ö. 711/1311) lisanü’l-Arab’ı, İbrahim Mustafa’nın v.dğr., el-Mu’cemü’l-vasîf’i gibi Arapça lûgatların yanı sıra Diyanet İslâm Ansiklopedisi, Şamil İslâm Ansiklopedisi, Ferit Develioğlu’nun Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lûgat’ı, İlhan Ayverdi’nin (1905-1993) Kubbealtı sözlüğü, Mehmet Erdoğan’ın Fıkıh ve Hukuk Terimleri sözlüğü, Serdar Mutçalı’nın Türkçe-Arapça sözlüğü, Abdullah Yeğin’in Osmanlıca-Türkçe Yeni Lûgat’ı gibi türkçe kaynaklardan faydalandık. Ayrıca fikhî ve hadis ıstılahları da dikkate alınmıştır.

Ayrıca çalışmada geçen hadislerin ilk kaynaklardan olmasına titizlik gösterilmiş, bu rivâyetlerin manaları üzerinde durulmuştur. Bu manaları elde etmek için hadislerin serhlerine müracaat edilmesinin yanında fıkıh kitaplarından da istifade edilmiştir.

Ayrıca bu meseledeki muhtelif mezheb âlimlerinin görüşlerine de kısaca değinilmiş ve gerekli yerlerde kısaca değerlendirmeler yapılmıştır.

En sonunda ise, ulaşılan sonuçlara değinilmiştir. Yine bu çalışmada çeşitli temel ve yardımcı kaynaklardan istifade edilmiştir. Faydalanılan kaynaklardan öncelikli olarak, Sahîh-i Bûhârî ve Müslîm; Sünen-i Ebî Dâvûd (ö. 275/889), Tirmizî (ö. 279/892), Nesâî (ö. 303/915) ve İbn-i Mâce (ö. 273/887); Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i; İmam Malik'in (ö. 179/795) Muvatta'sı; İbn-i Ebi Şeybe (ö. 235/849) ve Abdürrezzak'ın (ö. 211/826-827) Musannef'i; Elbani (1914-1999), Elmalılı Hamdi Yazır (1878-1942), Nevevî (ö. 676/1277), Hatîb Şirbînî (ö. 977/1570), Mergînânî (ö. 593/1197), Vehbe Zuhaylî (1932-2015) gibi âlimlerin eserleri sıralanabilir.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Diğer İslâmî ilimler için temel kaynak olması hasebiyle hadis ilmi, önemli bir konuma sahiptir. Sahabe döneminden itibaren hadis ve fıkıh sürekli iç içe değerlendirilmiştir. Fakat İslâmın ilk dönemlerinde olsun, gerekse zamanımızda olsun, hadisler çerçevesindeki muhtelif yorumlar ve hadis rivâyetlerinden elde edilen fikhî hükümlerin muhtelif olması meselesi, önemsiz sayılabilecek cinsten olmadığı, aksine İslam ilminin içerisinde çözümlenmesi gereken en önemli meselelerinden biridir.

Bu doğrultuda Râmhürmüzî'nin (ö. 360/971) "Hadis ilmi ile fıkıh ilmi (istinbat melekesi yani ince anlayış ve hadislerden fikhî hüküm çıkarma yöntemi) ancak birlikte değerlendirildiklerinde tekemmül eder, aksi takdirde eksik kalırlar."³ Sözü veya Hattâbî'nin (ö. 388/998) "Hadislerden ulaştığım yorumları okuyan bir fâkihın, hadis ilmine, muhaddisin ise fıkıh ilmine yönelmesini ve böylelikle rivâyet ile dirâyetin aynı çerçevede, ilim ehlinin istifâdesine sunulmasını çok isterdim."⁴ Sözüden hareketle fıkıh ile hadis ilminin birlikte ele alınması gerektiğini ve bunun aksinin eksiklik ve yanlış olacağı kanısına varmaktayız. Bu nedenle biz de bu çalışmamızda "tesettür" meselesiyle ilgili hadisleri değerlendirirken fikhî yönünü göz ardı ederek, hadisi yorumlamamız ve bir sonuca varmamız mümkün olmamıştır.

³ Râmhürmüzî, Ebû Muhammed İbn Hallâd el-Hasen b. Abdîrahmân b. Hallâd er-Râmhürmüzî, *el-Muhaddisül-fâsıl*, nşr. Muhammed Accac el-Hatib, (Beyrut: 1984), 161.

⁴ Mehmet Görmez, "Fikhü'l-Hadis", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV yayımları,1995), 12: 547.

Sünneti, İslâm dininin Kur'an-ı Kerim'den sonra aslî ikinci ana kaynağı olarak kabul edip, bu hususta görüş birliği içinde olan mezheb imamlarının, sünnet esasını kendi ilim dallarında değerlendirmeye alma ve hadisten fikhî bir hüküm çıkarma yöntemleri, bazen birbirinden farklı olabilmıştır. Bütün mezheplerin “fikhu'l-hadis” alanında ana malzeme olarak ele aldıkları bu ortak malzemeye rağmen, müctehidlerin hadisleri anlama, yorumlama ve değerlendirme yönündeki çalışmaları, ulaştıkları sonuca doğal olarak tesir etmiş, hatta bazen aralarında tamamen zıt olabilecek ictihâdlara sürüklemiştir. İşte bu nedenle müctehidlerin elde ettikleri malzemedan (hadis) birbirinden farklı olarak ictihâd etmeleri, İslam toplumu için büyük bir zenginlik ve rahmet olabilirken bazı zamanlarda ise, bu farklı görüşler çok ciddi tenkidlerin ve anlaşmazlıkların da ortaya çıkmasına sebep olabilmıştır.

İlk dönem âlimleri arasında “Ehl-i Hadis” ve “Ehl-i Rey” olarak iki kısma bölünmeleri de bu farklılığın bir neticesi olarak ortaya çıkmıştır. “Ehl-i Rey” olarak kabul edilen Ebû Hanîfe'nin kendi ictihâdını hadise tercih ettiği ve onun önüne geçirdiği, görüşlerinde ve yorumlarında hadisin verilerini gerektiği şekilde kullanmadığı yönünde birtakım eleştiriler bile yapılmış, hatta bu tenkidlerin insaf haddini aştığı olmuştur. Tesettür mevzusunda ise; Ehl-i Hadis ile ehl-i Rey arasındaki bu ihtilâf, tesettürün genel anlamında birbirine zıt bir sonuç doğurmamış ve ciddi bir boyuta ulaşmamıştır. Fakat yüzün avret olup olmaması, cilbabın şekli ve şemâili v.b. konularda muhtelif yorumlamalar olmuştur.

Ayrıca tesettür konusu, sadece hadis ilmi ile ilgili olmayıp, tefsir, fıkıh, kelâm ilimlerinin de kapsamına girmektedir. Hadis kaynaklarımıza göz attığımız zaman tesettür ve onunla alâkalı kavramların daha ziyâde libâs, salât, cihâd, hac ve cenâze bablarında zikredildiğine şahid olduk. Aynı lafızlarla gelen bazı hadislerin, aynı isimde kitap ya da bab başlığı bulunmasına karşılık, muhaddislerce farklı kitap ve bablarda bulunduğunu gördüğümüzde, her bir muhaddisin hadisleri farklı bir şekilde yorumladığı kanısına varmış olduk. Mesela; birinin “libâs” kitabına aldığı hadisin, diğer muhaddis tarafından “cihâd” kitabına alınmış olması, rivâyetlerin değerlendirilmesi hakkında bize bir fikir vermiş, kanaâtimize esas unsur teşkil etmiştir.

Tesettür ile ilgili yaptığımız araştırmalarda, sadece bu mesele ile alâkalı çok az sayıda akademik çalışma olup, bu konunun daha çok, farklı konuların kapsamında yer aldığını gördük.

İşte bu anlattığımız sorunlardan dolayı fıkıh ilminin birçok konusunda olduğu gibi “tesettür” meselesi de etkilenmiş, çeşitli hükümler ileri sürülmüştür. Bu konuda o zamanın halkının örfü de dikkate alınarak, ictihâdlar bu doğrultuda etkilenmiş ve “tesettür tam olarak şu şekilde olmalıdır.” diye net bir ifâde ortaya konamamıştır.

1. BİRİNCİ BÖLÜM

Bu bölümde tesettür ile ilgili kavramların sözlükte, arap dilinde, fikhî eserlerde kullanıldığı manalar hakkında bilgiler verilmiştir. Tesettür ile alâkalı âyet ve hadislerde geçen cilbab, hımar, hicab gibi kelimelerin manalarının bilinmesi, ilgili âyet ve hadislerin daha iyi ve daha kolay anlaşılmasını sağlayacaktır.

1.1. TESETTÜRLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Tesettür kelimesi sözlükte, “kapanıp gizlenmek, örtünmek; kadın ve erkeklerin şer‘î açıdan nâmahrem sayılan kişilere uzuvlarından gösterilmesi haram olan kısımlarını gizlemeleri ve örtmeleri” anlamına gelmektedir. Arapça da “s-t-r” masterından türetilmiş olup “tefe‘ul” veznindedir.⁵

Fıkıh eserlerinde ise; tesettür kelimesi, erkek veya kadının şer‘î şerif’e göre örtünmesi gereken yerlerini örtmesi ve bakması haram olan kimseye göstermemesi demektir ki; beden örtülmesi farz olan bu kısımlarına “avret yeri” denilmektedir. Fakihlerin görüş birliğine göre, kişi tek başına olduğu zaman da örtünmelidir. Bu açıdan bakıldığında, temiz bir elbisesi olan kimsenin, tenhada yalnızken veya karanlık mekânda bile olsa çıplak halde namaz kılması câiz değildir.⁶

1.1.1. Cilbâb:

Cemi‘ sigası ‘Celâbib’ olan ‘Cilbâb’ kelimesi, Arab grammerinde ‘c-l-b’ masterından müştak olup ‘çekmek’ manasına gelir. Bu durumda elbise üstüne atılan dış örtü,⁷ başı ve boynu örten atkı, elbise üzerine giyilen giysi, ferace ve câr adı verilen dış kıyafetin adıdır.⁸

⁵ İbn Manzûr, Ebü’l-Fazl Cemalüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî, “tesettür” md., *Lisânü'l-'Arab*, (Kâhire: Dâru'l-Hadîs, 2003), 4: 490.

⁶ İbn Âbidîn, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülaziz Âbidin ed-Dimeşkî, *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr*, 2. Baskı, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1992), 1: 404.

⁷ İbn Manzûr, “cilbab” md., 2: 162.

⁸ Sevim Asımgil-Merve Şahin, *Kadın Kaleminden Kadın İlmihali*, (İstanbul: İpek Yayınları, 2005), 365.

Ahzâb süresi 59. âyet-i kerime'sinde geçen "cilbâb" kelimesine şu manalar verilmiştir:

1) Abdullah b. Mes'ûd'tan (ö. 32/652-653) gelen rivâyette cilbâb, "rîda" elbisenin üzerine giyilen ayrı üst elbise. Buna "kına" başörtüsü de denmiştir. Doğrusu; "cilbâb, bütün bedeni örten" manasına gelmektedir.⁹

2) Abdullah b. Abbas'a (ö. 68/687-688) göre ise; kadınların cariyelerden seçilip ayırt edilmeleri ve hür kadınlar oldukları bilinsin diye sadece tek gözleri açıkta kalacak şekilde, başını ve yüzünü örtmesi gereken elbisedir.¹⁰

3) Muhammed b. Cerir Taberî'ye (ö. 310/923) göre; kadınların evlerinden dışarı çıktıklarında cariyelere benzememek için ve ahlaksız kişilerin laf atmaması için üzerlerine örtmesi gereken örtü demektir.¹¹

4) İbn kesîr'e (ö. 774/1373) göre cilbâb; başörtüsü üzerine atılan üstlük, tarifinden anlaşılan cilbâbın başörtüsü olmadığı ve başörtüsü üzerine atılan, şereflerine binâen, Peygamber'in hanımları ve kızları başta olmak üzere tüm mü'min hanımlarının cariyelerden farklı olmak için giyindikleri farklı bir örtü olduğudur.¹²

5) Çarşaf ve peçedir.¹³

6) Kişiyi baştan aşağı tek parça halinde örten elbiseye verilen isimdir.¹⁴

Bu tanımlardan cilbab'ın evde giyilen elbisenin haricinde olup, dışarıda giyilen ve vücut hatlarını belli etmemesi şartı ileri sürülen bir örtü olduğu anlaşılabilir. Bu doğrultuda bazı sahabe hanımlarının, dışarı çıkarken takvâya riâyetle, yüzlerinin büyük bir kısmını dahi örttükleri anlaşılmaktadır.

⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el- Kurtubî, *el-Câmi' li aḥkâmî'l-Kur'ân*, (Kahire: Dâru'l-Kütübü'l-Mısriyye, 1964), 14: 243.

¹⁰ Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Şafvetü't-tefâsîr*, (Kahire: Dâru's-Sâbûnî, 2009), 2: 359.

¹¹ Muḥammed b. Cerîr et-Ṭaberî, *Cami'u'l-beyân fi te'vîli'l-Kur'ân*, thk. Ahmet Muhammed Şâkir, (Kahire: Müessesetü'r-Risâle, 2000), 20: 324.

¹² İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ İmâdüddîn b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî ed-Dimaşkî eş-Şâfî, *Tefsiru'l-Kur'ân'il-Azîm*, 2. Baskı, thk. Muhammed Hüseyin Şemsüddîn, (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1998), 6: 425.

¹³ Elmalılı Hamdi M. Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, (İstanbul: Azim Dağıtım, ts.), 6: 337.

¹⁴ Serdar Mutçalı, "cilbab" md., *Arapça – Türkçe Sözlük*, (İstanbul: Dağarcık Yayınları, 2012), 159.

1.1. 2. Hımâr

Arapça lûgat kitaplarında “örtmek, saklamak, gizlemek, başörtüsü, sarık” gibi manalara gelen hımâr kelimesinin cemi‘si, humur olarak gelir. Bu lafız ‘min’ harf-i ceri ile kullanılırsa “hayâ etmek ve utanmak”, ‘an’ harf-i ceri ile kullanılırsa ise “başka birinden dolayı örtünmek, yüz örtmek, evden dışarı çıkmamak” gibi manalara gelir.¹⁵

Ayet-i kerimde geçen “Hımâr” kelimesi başörtüsü anlamına geldiği gibi kadının başını örtmek için kullandığı kumaşa verilen isimdir.¹⁶ Bu kelime örtme, kapatma anlamında olan “حمر” fiilinden türetilmiştir. Bunun gibi, şarab içildiğinde düşünebilme kabiliyetini zedeleyip bir nevi örtmesi sebebiyle, o da “hamr” diye isimlendirilmiştir.¹⁷ Hz. Âişe bu kelimeyi, “saçı ve başı örten bir örtü” olarak ifade etmiştir.¹⁸

Kur’an’da hamr’ kelimesi, insanın aklını ve düşünme hassasiyetini gideren, muhâkeme gücünü bozan, sarhoş eden şeyler için kullanılmıştır. Sarhoşluğa sebep olan içeceklere ‘içki’ adı verildiği gibi, su, süt ve şurup gibi içeceklere ise (sarhoş edici olmadığı için) içilen şey anlamında “meşrûbat” sözcüğü kullanılması tercih edilmektedir. İşte bu nedenle “Falanca içki içti” sözünden o kişinin su veya meşrubat içmesi anlaşılmadığı gibi, ‘hımâr’ kelimesi her ne kadar ‘örtü’ anlamını ifade etse de ayet-i kerime’deki “Başörtülerini yakalarının üzerine koysunlar” ayetinde geçen ‘hımâr’, başörtüsü manasına gelmektedir.¹⁹

Fıkıh terminolojisinde hımâr kelimesi, kadınların kullandığı başörtüsü, erkekler için de başlık anlamında kullanılmaktadır.²⁰

Hımâr kelimesinin cemisi olan “humur” Kur’ân da: “(örf ve âdete göre zorunlu olarak) kendilerinden görünen (yüz, ayak ve el) dışında ziynet (mahalleri olan vücutlarının diğer yer) lerini meydana çıkarmasınlar/kendilerinden (âdet gereği)

¹⁵ İbn Manzûr, “hımar” md., 2: 212; H. Yunus Apaydın, “Tesettür” md., *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV yay., 2011), 40: 539.

¹⁶ Abdürrezzâk es-San‘ânî, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi‘ es-San‘ânî el-Himyerî, *Musannef*, thk. Habiburrahmân ‘A ‘zami, 2. Baskı, (Beyrut: el-Meclisü'l-İlmî, 1983), 3: 133.

¹⁷ İbrâhim Mustafa v.dğr., “hımar” md., *Mu‘cemü’l vasîf*, 4. Baskı, (Mısır: Şurûku’d- Devliyye Matbaası, 2004), 255.

¹⁸ Abdürrezzak es-San‘ânî, *Musannef*, 4: 133.

¹⁹ M. Zeki Duman, “Kur’an’da Örtünmenin Temel Sınırları”, *İslâmiyat Dergisi*, 2. Baskı, 4/2, (Nisan-Haziran, 2001): 36.

²⁰ Mehmet Erdoğan, “hımar” md., *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010), 192.

görünen (yüz ve kına gibi) şeyler dışında örtünmesi gereken (bilezik, halhal, küpe ve gerdanlık gibi) süslerini (bile) açığa çıkarmasınlar. Örtülerini başlarından doğru (cahiliyet devrinde olduğu gibi arka tarafa değilde) yakaları üzere (gerdanlarını, göğüslerini ve tüm vücutlarını kapatacak bir halde) atsınlar!..” (en-Nûr, 24/31) şeklinde geçmektedir.

Âyette yakalarının üzerine koysunlardan maksat, gerdan kısmının ve göğsün kapatılmasıdır. İslamiyetten önce arap kadınları başörtülerini başlarının arkasına atarlardı. Bu nedenle boyun ve gerdanları açık kalırdı.²¹

Hımâr kelimesinden, kadının hem başını hem de gerdan ve göğüslerini kapatan büyük bir örtü olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü o devirde kadınlar, zinetlerini göstermeyi adet edindikleri için, boyun ve göğüs kısımlarıyla birlikte saç örgülerini de açıkta bırakırlardı. İşte bu cahiliye âdetini ortadan kaldırmak için bu ilâhi emir gelmiştir.

1.1.3. Hicâb

Arapça lûgat kitaplarında, “h-c-b” fiilinin mastarı olan “hicâb” kelimesi, engel olmak, örtmek manasına gelir.²² Sözlükte ise, “hâil, perde, örtü, ve utanma, kendisinin kusurlu olduğunu bilerek insanların arasından çekilmek, menetmek, Rabbi ile kulu arasındaki perde, setreylemek, gizlemek” gibi manalara gelmektedir.²³

Fıkıh istilâhındaki anlamı, “kadının namahremi karşısında giydiği örtü, eli, yüzü ve ayakları dışında vücudunu örttüğü elbisedir.”²⁴ Hicâb kelimesi, Kur’ân’da yedi yerde geçer ve hepsi perde anlamında kullanılmış, yüz örtüsü veya peçe manası kastedilmemiştir.²⁵

Kur’ân’da hicâb farizasından kastedilen kadının yüz örtüsüyle alakalı bir örtünme olup, kendini erkeklerden gizlemesi ve özellikle de Hz. Peygamberin

²¹ İsmail Hakkı Ünal, “Hadislere Göre Kadının Örtünmesi”, *İslâmiyat Dergisi*, 2. Baskı, 4/2, (Nisan - Haziran, 2001): 61; Ali Bardakoğlu, “Cahiliye Döneminde Kadın”, 3. Basım, *Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi*, (İstanbul: İSAV, 1987), 35; *Sosyal Hayatta Kadın*, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005), 18.

²² Mevlüt Sarı, “Hicab” md., *Arapça-Türkçe Lûgat*, (İstanbul: İpek Yayınları, 1982), 272.

²³ Abdullah Yeğin, “Hicab” md., *Osmanlıca - Türkçe Yeni Lûgat*, (İstanbul: Hizmet Vakfı Yayınları, 1991), md. 219.

²⁴ Erdoğan, “Hicab” md., 196.

²⁵ Mehmet Canbulat, “Hicab” md., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, (Ankara: DİB Yayınları, 2006), 256.

hanımlarının saygınlığının muhafazası için kendilerinden bir şey isteneceği veya sorulacağı vakit perde ardından sorulması veya istenmesidir.

Hicâb kelimesi, örtünmenin perde vesilesiyle olması ve perde arkasında bulunulması durumunda, “tesettür” anlamından ziyâde perde manasında kullanılmış ve bu şekle, örtünme anlamı atfedilmiştir.

İslâmî toplumlarda umûmî manada, örtünme emri ihtiyât vb. gerekçelerle haremlik-selâmlık olarak isimlendirilen bir uygulamayla daha da genişletilmiş ve bunun sonucu olarak “hicab” kelimesi yüz örtüsü manasını da içine almıştır.

1.1.4. Nikâb (Peçe/Burka)

Nikâb kelimesi Arapça lûgat kitaplarında, yüzü gizlemek için kullanılan örtü, burun üzerindeki örtü, manasındadır. Ayrıca, kadınların dışarı çıkacakları zaman tek gözü açıkta olacak şekilde veya iki göz haricinde bütün yüzü örtecek şekilde yüzlerini gizleyen örtüye de nikâb denilmiştir.²⁶ Terim olarak ise; yüz örtüsü, peçe demektir.²⁷

İtalyanca ‘pezza’ dan alınan peçe kelimesi, kadınların evlerinin dışında yüzlerini gizlemek için örttükleri başörtüsü ve yaşmak gibi manalara gelir.²⁸ Peçe kullanmak, görünmemesi için bir şeyi örterek gizlemek manasındadır.²⁹ Mesela; İtalyanca “pezzeta” kelimesi türkçede “peçete” anlamındadır ve nasıl ki sofraya serilen peçete, yemek yerken sofraya örtüsü ve elbisenin kirlenmemesi için sofraya üzerine örtülüyorsa aynı şekilde “pezza” kelimesinden gelen “peçe” de yüzün örtülmesi için kullanılan örtüdür.

Fâkihler göre ise; sadece peçe ve yüz örtüsü anlamında kullanılır.³⁰ Sahabe hanımlarından yüzlerini (nikab) peçe ile örtenler olduğu gibi, örtmeyenlerde bulunmaktaydı. Bununla birlikte, yüzün nikab ile örtülmesinin farz olduğu hakkında icma olmamakla birlikte, âyetlerde de bu hususta net bir ifâdeye rastlanmamaktadır.

²⁶ İbn Manzur, “Nikab” md., 7: 465.

²⁷ İlhan Ayverdi, “Nikab” md., *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, (İstanbul: Mas Matbaacılık, 2006), 2: 2350.

²⁸ Karaman - Bekir Topaloğlu, “Nikab” md., *Yeni Kamus (Arapça - Türkçe)*, (İstanbul: Nesil Yayınları, 1996), 448.

²⁹ Hamdi Döndüren, “Tesettür” md., *Şâmil İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: Şâmil Yayınevi, 2000), 8: 65-68; “Peçe”, 6: 336-337.

³⁰ Erdoğan, “Nikab” md., 456.

1.1.5. Avret

Avret, Arapça lûgat kitaplarında, kendisinde şüphe ve tehlike olan mekân,³¹ eksik, gedik, gizlenmesi, dinen kapatılması vacib olan âzâ, ud yeri, kadın, utanılacak ve hayâ edilecek şey,³² manalarına gelmektedir.

Türkçede sözlük anlamı ise; vücudun mahrem yerleri, edep yerleri manasındadır³³. Ayrıca, erkeklerde göbek ile diz kapağı arasındaki kısım, kadın, zevce, nikâhlı, gece uykuya geçileceği zaman ve seherden evvel uykudan kalkılacak saate de şeriat örfünde “avret” denilir. Kezâ öğle uykusu vaktine de avret denmiştir. Çünkü o anlarda uyku ve sâir sebepler dolayısıyla insan açık saçık bulunabilir, izinsiz, haber vermeden kimse başkasının yanına bu vakitlerde girmemesi Kur’an’ın emirlerindedir.³⁴

Fukahaya göre avret; Kişinin hayâ duygusundan dolayı dinen göstermesi haram olan yerlerini namazda ve namahrem karşısında örtmesidir.³⁵

Kişinin edep yerlerini fitraten gizleyip örtmesi Allah tarafından insanlara ilhâm olunmuş ve yabancılardan gizlemesi için, kişinin elbise ile kapatması emredilmiştir.

1.1.6. Ziyet

Ziyet kelimesi Arapça lûgat kitaplarında, güzellik veren süs, bezek, kadınlara mahsus kıymetli eşya ve mücevherat manasına gelip, “zâne-yezînü-zeyn” fiilinden müştaktır.³⁶

Ziyet, aynı zamanda fitrattan ya da sonradan edinilen ve insanları başkalarının gözünde güzelleştiren şeylere de denir. Süslü püslü, dikkati celbeden elbiseler ve “makyaj” sözcüğüyle ifâde edilen “ziyinet” kelimesi birçok âyette bu manalarda kullanılmıştır.³⁷ (el-Ahzâb 33/28, el-Kasas 28/6, el-Fussilet 41/25).

³¹ İbn Manzur, “Avret” md., 6: 516.

³² Sarı, “Avret” md., 1064.

³³ Ayverdi, “Avret” md., 1: 217.

³⁴ Yeğîn, “Avret” md., 42.

³⁵ Şîrbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb eş-Şîrbînî el-Kâhirî, *Muğni'l-muhtâc ilâ ma 'rifeti me 'âni elfâzi'l-Minhâc*, 3. Baskı, (Beyrut: Dâru'l-Marife, 2007), 1: 287; Erdoğan, “Avret” md., 38.

³⁶ İbn Manzur, “Ziyet” md., 4: 451.

³⁷ Hüseyin Muhammed Fehmi eş-Şâfiî, *ed-Delâilü'l-müfehres li elfazı'l-Kur'âni'l-Kerim*, (Kahire: Dâru'l-İslâmiye, 2002), 464-465.

Ziynet iki kısımdır: Bunlardan birinci kısmı, yabancıya kesinlikle gösterilmemesi gereken ve gizlenmesi gereken, küpe, yüzük, kolye ve bilezik gibi takılardır. Diğer kısmı ise; Allah'ı Teâla'nın, “*Ancak bunlardan görünmesi zarûri olan müstesnadır.*” (en-Nûr 24/31) âyetinde işâret edilen yedi çeşit zinetir. Birincisi; İbn Mes'ud'a (ö. 32/652-653) göre “giysi manasındadır”, İkincisi; avuç içi, yüz ve ellerdir. Üçüncüsü; Saîd b. Cübeyr'in (ö. 94/713?) İbn Abbas'dan (ö. 68/687-688) naklettiğine göre, “sürme ve yüzük”tür. Dördüncüsü; Misver b. Mahrem'e (ö. 64/683) göre, “yüzük, bilezik ve sürme” dir. Beşincisi; İmam Mücâhid'e (ö. 645/723) göre, “sürme, yüzük ve kına”dır. Altıncısı; İmam-ı Hasen'e (ö. 110/728) göre, “yüzük ve bilezik”tir. Yedincisi ise; Dahhâk b. Muzahîm'e (ö. 105/723) göre, “yüz ve avuçlar”dır.³⁸

Fahrettin er-Râzî'ye (ö. 606/1210) göre, ziynet hem fitrattan gelen veya daha sonradan edinilen sünî bezeklerdir.³⁹ Elmalılı Hamdi Yazır (1878-1942) ise, doğal olan güzellikler için, ziynet kelimesi kullanılmasındansa “cemâl” kelimesi en uygundur ve “ziynet”in, sünî süs eşyaları için kullanılması daha yaygın olmuştur.⁴⁰

Ziynet, Allah'ı Teâla'nın insanlara yaratılıştan verdiği doğal güzellik olmakla birlikte, küpe, kolye, bilezik gibi insanı daha da güzelleştiren ve dikkatleri üzerine çeken süs eşyalarının takıldığı azalardır. Netice olarak; süs eşyalarının gösterilmesinin yasak olması, onların mahallerinin de gösterilmesinin yasak olmasını evleviyetle gerektirir.

1.1.7. Teberrüc

Teberrüc kelimesi Arapça lûgat kitaplarında, “b-r-c” kökünden, ortaya çıkmak, görünmek, yükselmek manalarına gelir.⁴¹

Türkçe sözlükte ise; açık saçık olmak, kadının süslenip cahiliyyet devrinde olduğu gibi yabancı erkekler içinde gezmesi anlamında kullanılır.⁴²

İslâm âlimlerine göre teberrüc şu manalara gelmektedir:

³⁸ İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed el-Bağdâdî, *Zâdü'l-mesir fi ilmi't-tefsir*, thk. Abdürrezzak el-Mehdi, (Beyrut: Dâru'l-Kitâbu'l-Arabî, 2001), 3: 290.

³⁹ Fahrüddîn er-Râzî, Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberistânî, *Mefâtihu'l-ğayb*, (Tahran: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.y.), 23: 201.

⁴⁰ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 6: 14.

⁴¹ İbn Manzur, “Teberrüc” md., 1: 223.

⁴² Yeğîn, “Teberrüc” md., 693.

1) Kadınların yüz, boyun, gerdan ve göğüs kısımlarını yani vücudlarını tamamen örten elbiselerini gerektiği şekilde kapatmayı; kulakları ve gerdanları gözükecek şekilde açıkta bırakmalarınıdır. Bir nevi giyinik çıplak olarak nitelendirilirler.

2) Kadınların, yabancı erkeklerin dikkatini çekmek amacıyla kısıtarak ve salınarak yürümeleridir.⁴³

Kadının açık saçık şekilde süslenip yabancı erkekler içinde gezmesi anlamına gelen *teberrüc*,⁴⁴ *tesettürün* mukabili olarak, *libas* ise, giyinme manasında kullanılmıştır.⁴⁵

Resulullah'ın eşleriyle ilgili olan ayette şöyle buyrulmaktadır: “(Ey Peygamber hanımları! Zarurî bir ihtiyacınız olmadığı sürece) evlerinde karar kılın! Evvelki cahiliyet devri kadınlarının yürüyüşüyle siz de salınarak, kırıktık ve işveli bir halde yürümeyin! (ve örtülmesi gereken uzuvlarınızı göstermeyin)!... Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tüm kötülüklerden tam bir şekilde arındırmak istiyor.” (el-Ahzâb 33/33)

Kur'an'daki 'teberrüc' hakkında şu yorumlar yapılmıştır:

Mücâhid b. Cebr (ö. 103/721), Katâde b. Diâme (ö. 117/735) ve İbn Ebû Şeybe (ö. 235/849) “kısıtarak yürümek”, Mukâtil b. Süleymân (ö. 157/767) “kadının gerdanlık, küpe gibi takılarını ve göğsünü açması”, Müberred (ö. 286/900) “kadının örtmesi gereken uzuvlarını açması” Ebû Übeyde (ö. 209/824?) ise “kadının vücut hatlarını teşhir ederek erkeklerin dikkatini celbetmesidir.”⁴⁶

Kur'an'da 'teberrüc' den maksat, cahilliye devrinde olduğu gibi kadının güzelliğini namahrem erkeklerin dikkatini çekecek şekilde göstererek tahrik etmesidir.⁴⁷

Cahiliye kadınları da başörtüsü kullanırdı. Fakat kullandıkları başörtüyü başlarının arkasına bağladıkları için, göğüsleri, gerdanları ve bu kısımlardaki ziynetlerini açığa çıkarırlardı.⁴⁸

⁴³ Ali Rıza Demircan, *İslâma Göre Cinsel Hayat*, 4. Baskı, (İstanbul: Eymen Yayınları, 1985), 73.

⁴⁴ Apaydın, “Tesettür” md., 40: 539-542.

⁴⁵ Faruk Beşer, *Hanımlara Özel Fetvalar*, 38. Baskı, (İstanbul: Nun Yayıncılık, 2010), 347.

⁴⁶ Ebü'l-A'lâ el-Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'an*, 2. Baskı, trc. Muhammed Han v.dğr., (İstanbul: İnsan Yayınları, 1996), 4: 413.

⁴⁷ Muhammed Rıza, *et-Teberrüc (el-Hicâb)*, (Beyrut: Mektebetü'l-Hidâye, 1991), 40-41.

⁴⁸ Duman, “Kur'an'da Örtünmenin Temel Sınırları”, 36.

Teberrüc, erkekleri celbedecek güzel kokular sürünmek, bileziklerin ve ayakları yere kuvvetlice vurarak halhalların sesini çıkarmak veya günümüzdeki kadınların yaptığı gibi topuklu ayakkabıyla topuk sesi çıkartarak yürümeleri manalarını da içine alır.⁴⁹

Kadınların altın, inci ve bunun gibi takılarını göstermesi, parfüm, misk gibi güzel kokular sürünerek dışarı çıkması, dikkati üzerine çekecek ipekli, süslü elbiselerini göstermesi ve eteklerini uzun yaparak yerde sürümesi gibi davranışlarının hepsi teberrüce dâhil olup, Zehebî'ye (ö. 748/1348) göre Allah'ın (c.c) lanetlemesini icab ettirir.

Bütün bu fiilleri cahiliye kadınları işledikleri için âyetle ikâz edilmişler ve hatta bu âdetler hırsızlık, şirk ve zina gibi büyük günahlar derecesinde değerlendirilmiştir. İşte bu nedenle kadınlar Peygamber'e (s.a.s) biat ettiklerinde cahiliye adetlerini işlemeyeceklerine söz vermişlerdir.⁵⁰ Kur'ân-ı Kerim teberrücü cahiliye âdeti kabul ederek, kesin bir şekilde yasaklamış ve bunu büyük günahlar arasında saymıştır.

1.1.8. Türban

Türban kelimesi Fransızca turban, İtalyanca turbant, Türkçe tülbent, farsça dulbent olup kumaş veya yünden kenarsız kadın başlığıdır.⁵¹

Türkçeye 1982 sonrası girmiş olan bu kelime, "Araplarda Elbise İsimlerinin Ayrıntılı Sözlüğü" isimli eserde müslüman kadınların başörtüsünden tamamen farklı olup, erkeklerin kullandığı "İmâme-sarık" kelimesinin karşılığı olarak geçmektedir. İspanya'daki zamanın âlimlerinin türban taktıkları, türbanın sadece erkeklerin kullandığı bir başlık olduğu, Resûlullah'ın soyundan gelen şeriflerin "yeşil türban" kullandıkları ve Şark'da kadınlarınkinden ayırt edilmesi için erkek mezar taşlarının türban şeklinde yontulduğu bilinmektedir. Buna karşılık kadınlar için ise türban kelimesi kullanılmamaktadır.⁵²

⁴⁹ Demircan, *İslâma Göre Cinsel Hayât*, 73.

⁵⁰ Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez- Zehebî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dimaşkî, *Kitâbü'l-Kebâir*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 146-147.

⁵¹ Ayverdi, "Türban" md., 3: 3215.

⁵² Mehmet Said Hatiboğlu, "Tesettürden Türbana", *İslâmiyat Dergisi*, 4/2, (Nisan - Haziran, 2001):8.

Şu an, Diyanet İşleri Reisi ve imâmların kullandıkları, erkeklere has bir nevi sarık, türbandır. “Fransızca-Türkçe” sözlüğe bakıldığında türban kelimesinin “sarık”, “kavuk”, “imame” manasına geldiği görülmektedir.⁵³

Türban, başörtüsünden farklı olarak, sadece saçları kapatıp kadının boynunu ve gerdanını açıkta bırakan bir tesettür şekli olması ve İslam toplumuna sonradan girmesi sebebiyle; Kur’ân-ı Kerim’de belirtilen şartlarda kadınların tesettürü için uygun bir örtü şekli değildir.

1.1.9. Mahrem:

Mahrem kelimesi, Arapça lugat kitaplarında, haram, kişinin akraba ve yakınlarından birisiyle evlenmesi yasak olan, Allah’ın haram ettiği şey manalarına gelmektedir.⁵⁴

Mahrem sözlükte, gizli, şer’î olarak müsaâde edilmeyen şey, birisinin özel ahvâline ait gizli şey, nikâh düşmeyen, evlenilmesi yasaklanmış akraba, çok samimi ve içli dışlı olan kimse demektir. Nâmahrem ise şer’an nikâh düşmekle kendisinden kaçınılan, görüşülmesi haram olan yabancı manalarında kullanılmaktadır.⁵⁵

Fikhî terim olarak; kendileriyle evlenilmesi dinen yasaklanmış olan belli dereceki akrabaya mahrem denilir.⁵⁶ Allah (c.c), kadın ve erkek ilişkilerinde, insanın fitratına münasib olan birtakım değerler belirlemiş, dinen meşru olmayan ve insan hayatını düzenleyici kâideler ortaya koymuş; aile bireyleri olarak hayatlarını idâme ettirme mecburiyetinde olan akraba arasındaki ilişkilerde bazı harâm kâidelerle mahremiyet sınırlarını çizmiştir. Dinî açıdan evlenmeleri câiz olan erkek ve kadının aralarına da mahremiyete aykırı olmayacak şekilde kâide ve kurallar koymuştur.⁵⁷

Aile içinde karı-koca birbirlerine karşı güveni sarsacak davranışlardan kaçınarak haremlik-selamlık mevzusuna dikkat etmeli, bu konuda kadın yapısı itibâriyle erkeğe nisbetle daha dikkatli olmalıdır. Bir kadın tesettürlü olsa dahi, takva gereği ve fitneden kaçınmak için, yabancı bir erkekle baş başa aynı ortamda bulunmaktan kaçınmalıdır.

⁵³ Hatiboğlu, “Tesettürden Türbana”, 8.

⁵⁴ Sarı, “Mahrem” md., 296.

⁵⁵ Yeğin, “Mahrem” md., 375.

⁵⁶ Erdoğan, “Mahrem” md., 336.

⁵⁷ Karaman “Mahrem” md., 44.

Çünkü peygamber efendimiz, bu durumda erkek ve kadının üçüncülerinin şeytan olacağını belirtmiş ve bu halden şiddetle sakındırmıştır.⁵⁸

1.2. TESETTÜRÜN İSLÂM'DAN ÖNCEKİ TARİHSEL SÜRECİ

1.2.1. Arap Cahiliye Döneminde Tesettür

İslâm öncesi dönemde giyim-kuşam erkek ve kadınların toplum içindeki yerlerine göre biçimlenmekte ve tabii farklılıklar arz etmekteydi. Cahiliye döneminde kadının, İslâm döneminde olduğu gibi el ve yüzü hariç vücudunun geri kalan kısmını örtmesi âdeti bulunmaz; kadınlar kendi bölgesel ve geleneksel anlayışlarına göre ve kocalarının, velilerinin isteği doğrultusunda örtünürlerdi.⁵⁹

Elmalılı Hamdi Yazır'ın cümleleriyle ifade edecek olursak “Cahiliye döneminde örtü ve kadının saygınlığı olmayıp, kadınlar erkekleri cezbetmek için açık saçık dolaşırlardı.”⁶⁰ Bununla birlikte, bazı saygın aileler arasında örtünmenin itibâr gördüğü bilinmektedir. Bu çevrelerin aşırı sayılabilecek açık-saçıklığı yadırgadığı ifade edilmektedir.

Nitekim tarih boyunca soylu, şerefli ailelerde kadının örtünmesi esas alınmış, cariyelerin örtünmesi ise yasaklanmıştır.

Tarihte Sümerlilerde de yüksek ailelerde kadının örtünmesi zaruri, cariyelerin örtünmesi yasak idi.⁶¹

İffet ve namusuna düşkün olan hür kadınların evlerinden çıkarken genelde bir dış kıyafet olan cilbâb⁶² giydikleri anlaşılmaktadır.

Köle statüsünde bulunan kadınlar (cariyeler) ise, erkekler gibi giyinmekte olup, başörtüsü ve cilbâb şeklinde bir kıyafet bulundurmuyorlardı. Çarşı ve pazar yerlerinde açık giyinmiş kadınlar sık sık cinsel tacize uğruyorlardı. Bu tür tacizlerin hedefi cariyeler idiyse de, giyimlerinden hür oldukları anlaşılmayan kadınlar da cinsel tacize maruz

⁵⁸ Bûhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhim el-Cûfî , *el-Câmi'u's-şahîh*, (İstanbul: Çağrı yayınları, 1992), “Nikâh”, 111.

⁵⁹ Bardakoğlu, “Cahiliye Döneminde Kadın”, *Sosyal Hayatta Kadın*, 14.

⁶⁰ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 6: 337.

⁶¹ Yunus Vehbi Yavuz, *Kur'an'da Kadın Hak ve Özgürlüğü*, (İstanbul: Bayrak Yayınları, 1999), 159-160; Apaydın, “Tesettür”, 40: 39.

⁶² Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 6: 337; Rıza Savaş, *Hz. Muhammed Devrinde Kadın*, (İstanbul: Ravza Yayınları, 1991), 205.

kalıyorlardı. Bundan korunmanın bir yolu da, kadının evi dışında cilbâbına bürünmüş olarak dolaşması idi. Ömer (r.a), güvenliği sağlamak amacıyla cariyelerin hür kadınlardan ayırt edilmesi için cilbab ile örtünmelerini yasaklamış, fakat daha sonra bu uygulama kaldırılmıştır.⁶³

Kaynaklarda cilbâb kelimesinin ifade ettiği örtünün İslâm öncesi Arap toplumu arasında bilindiği ve kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Rıza Savaş, cahiliye devrinde peçeli ve başörtülü kadınlar yanında, peçesiz ve başörtüsüz kadınların da bulunduğunu nakletmektedir.⁶⁴

Bu dönemde cahiliye kadınlarının başörtülerini arkadan aşağı salıverdikleri, fakat göğüs, gerdan ve kulaklarını kapatmadıkları belirtilmektedir.⁶⁵ Ayrıca o dönemde cinsel tacize yeltenen ayak takımı erkekler hür kadınları cariye sanarak rahatsız ediyorlardı.⁶⁶

Esasen cahiliye döneminde Arap kadınları tesettüre dikkat etmeyip beytullah'ı çırılçıplak tavaf ederlerdi. Gündüz vakti erkekler, gece vakti kadınlar çırılçıplak tavaf ederlerdi. Buna sebep olarak günahlarıyla kirlenmiş elbiseleriyle tavaf yapmayı uygun görmediklerini gerekçe olarak sayıyorlardı.⁶⁷

Kaynaklarda İslam öncesi dönemde başörtüsü kullanma geleneğinin varlığı bilinmektedir. Ancak başörtüleri daha çok, ince bir bezden imal ediliyor, bu örtüden uçları enseden veya başın üstünden bağlanarak, boyun, gerdan ve göğüs çevresi açık bırakılıyordu. Buna göre, cahiliye döneminde başörtüsü bulundurmamak örf ise de, onunla bazı organların örtülmesi amaçlanmıyordu. Bölgenin sıcak olması nedeniyle, giyilen

⁶³ Karaman v.dğr., *Kur'ân Yolu (Türkçe Meâl ve Tefsir)*, (Ankara: DİB Yayınları, 2006), 4:399; Süleyman Ateş, "İslam'da Tesettür", *İslam'ın Işığında Kadın - TDV Kadın Kolları Konferans ve Panelleri (1996-1997)*, (Ankara: TDV Yayınları, 1998), 69; Nebi Bozkurt, "Kıyâfet" md. *DİA*, (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25: 510-512.

⁶⁴ Savaş, *Hz. Muhammed devrinde Kadın*, 32.

⁶⁵ Fahrüddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-ğayb*, 23: 201; Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, (Beyrut: Dâru İhyau't-Türasi'l- Arabi, 1965), 12: 230.

⁶⁶ İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'ân'il-Azim*, 6: 482.

⁶⁷ İbn Rüşd, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Ahmed el-Kurtubî el-Hafîd, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l- muhtesid*, (İstanbul: Kahraman Yayınları, 1985), 1: 89-90; İsmail Lütfî Çakan, "Sünnette Giyim Kuşam ve Örtünme", *İslamda Kılık Kıyâfet ve örtünme*, (İstanbul: İSAV Yayınları, 2010), 51.

kıyafetlerin yakaları hali üzerine bırakılıyor ve oralardan göğüsler ve çevreleri görünürcesine açıklık bulunuyordu.⁶⁸

Başörtüsü İslâmiyetten önce de erkek ve kadın herkes tarafından sıcak ve soğuktan muhafaza olmak için kullanılmaktaydı.⁶⁹

1.2.2. Yahudilikte Tesettür

Özellikle kadın için olan tesettür meselesi, Tivrât, İncil ve Kur'an gibi bütün kutsal kitapların muhteviyatında ve buna binâen yahudî, hristiyan ve Müslüman kültürlerinin hepsinde değişik tabirlerle ifade edilerek geçmektedir.

Mevcut Tivrât metinleri incelendiğinde, birçok olay aktarılırken başörtüsü ve peçeye temâs etmiş, İshak'ın karısı ve Yakub'ın (a.s) annesinin tesettüründen bahsedilerek, Mişna ve Talmud'da benî İsrail kadınlarının hayâsı gereği, erkeklerinin de Allah'a olan edeb ve huşû gayesiyle başlarını kapattıklarına da ayrıca değinilmiştir.⁷⁰

Benî İsrail'de tesettüre riâyet etmemek utanç duyulacak bir fiil olarak kabul edilmiştir. Bundan dolayı bir takım cezâlar tatbik edildiği Eski Ahit'te: "Rab: Herkese bir işâret ve ders olması için, kulum Yeşâya'nın üç sene boyunca çıplak olarak gezdiği gibi, kral da Mısır'da utanç vesilesi olması için, Mısırlı esirlerle birlikte genç ve yaşlı ayırt etmeden çıplak olarak yürüyecektir."⁷¹ şeklinde geçmesi çıplaklığın zelil olma, rezillik ve hayâ edilecek bir durum olduğuna dâir bir delildir.

Benî İsrail'de dinî ve kültürel açıdan başörtüsü şeref ve üstünlük ifadesi içeriyordu. Hatta kötü kadınlar, bazen diğer asil hanımlara olan özentisi sebebiyle toplumda saygınlık kazanmak için tesettür kullanma teşebbüsünde bulunmuşlardır. "Yahuda'nın Tamar'ı peçe takmasına rağmen kötü kadın zannetmesi de bundan dolayıdır."⁷² diye geçmektedir.

⁶⁸ Sâbûnî, *Şafvetü't-tefâsîr*, 2: 336; Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 6: 18.

⁶⁹ Belâzûrî, Ebü'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el-Belâzûrî, *Ensâbü'l-eşrâf*, (Kahire: Dâru'l-Me'arif, 1959), 12: 153.

⁷⁰ Salime Leyla Gürkan, "Tesettür" md., *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV yayınları, 2011), 40: 543-545.

⁷¹ Tivrât (Kutsal Kitap), "Mısır ve Kuş'un Başına Gelenler", Yeşaya, 20, (İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2001), 865.

⁷² Tivrât, Tekvin, 38: 13-15.

Talmud'daki bir ifâdede: “Bir kadın toplum kurallarına aykırı bir fiil işlediğinde, mesela başörtüsü takmadan evinden çıktığında, kocası o kadını hiçbir mehir vermeden boşayabilir.” diye geçmektedir. Bu hüküm, Yahudi inanç sisteminde başörtüsü evli olan hanımlar için bir zarûriyet olup kutsal sayılmış ve aynı zamanda kadının kocasına âid olduğunun önemli bir göstergesi olarak kabul edilmiştir.⁷³

Günümüzde Avrupa ve Amerika'da bazı Yahudi cemaatleri haricindeki diğer Yahudi birimlerinde saçlarını kapatma zorunluluğu, ibâdethane haricinde kaldırılmış, Ortodoks ve doğulu olan Yahudi cemaatlerinde ise eşarp, bone, peruk ve şapka gibi başlıklar kullanıldığı görülmektedir. Başörtüsü meselesinde asıl hükmün ne olması gerektiği hakkında ki tartışmalar hâlen devam etmektedir.⁷⁴

1.2.3. Hristiyanlıkta Tesettür

Günümüzdeki Meryem Ana simgelerinden ve rahibelerin tesettürlü olmasından da anlaşılacağı üzere, yahudi geleneğinde uygulanması zarûri olan başörtüsü kuralı, hristiyan toplumu tarafından benzer şekilde kabul edildiği görülmektedir. İncil'deki başörtüsü ile alakalı bölümler, Yahudi Rabbinik literatüründeki bölümlerden daha katı kurallı ve daha baskındır. Tesettür kavramı kutsal kitaplarda bilinmeyen bir nedenden dolayı ilk önce Hz. Adem'in (a.s) daha sonra Hz. Havva'nın yaratılış sırasından kaynaklanmaktadır.⁷⁵

Hıristiyanlık literatüründe kadının başörtüsü zorunluluğu ve Kutsal Meryem'in örtüsü, iffet ve nâmus ile bağdaştırılarak kadına sosyal hayatta saygınlık kazandırmış ve kadına nisbetle erkeğin üstünlük derecesini muhafaza etmiş, başörtüsü ve peçe takma zorunluluğu Havva'nın işlediği suçun cezâsı olarak değerlendirilmiştir.⁷⁶

1.2.4. Diğer İnanç Sistemlerinde Tesettür

Tesettür kavramı, Âdem'den (a.s) günümüze değin süregelen, Tevrat'ta, İncil'de, Kur'an'da ve farklı medeniyetlerde farklı uygulamalarla varlığını korumuştur.

⁷³ Görmez, “İlahi Dinlere Göre Başörtüsü”, *İslâmiyat* 2 (2001), 22-24.

⁷⁴ Gürkan, “Tesettür”, 40: 543-545.

⁷⁵ Görmez, “İlahi Dinlere Göre Başörtüsü”, 24.

⁷⁶ Gürkan, “Tesettür” md., 40: 543-545.

Sümer, Bâbil ve Asur gibi geçmiş asır toplumları başlarını örtmek için başörtü, bone kullandıkları ve bu âdetin çok eski zamanlara dayandığı kayıtlarda geçmektedir. Hindistan’da da aynı şekilde sert ve katı bir tutum içinde olmuştur. Eski Yunanlılarda kadınlar göğüslerini teşhir ederek bedenlerini kapatan uzun, fakat dar giysiler tercih etmişlerdir. Kadınlar başlarını bone ve eşarp tarzı başörtülerle kapatmışlardır.⁷⁷

İslamdan önceki asırlarda kadınların kullandıkları başörtüsü ve peçe gibi örtüler, müslüman kadınların kullandığı tesettürle benzerlik göstermektedir. İlk asır toplumlarında tesettürün, sosyal saygınlık ve iffet göstergesi kabul edilmesi, asil sınıfa âit kadınlara özel bir uygulama olması, hürriyet ve tesettür arasında sağlam bir bağ olduğunun işâretidir. İslâm dininde ise, örtüden asıl maksadın “hayâ ve namus göstergesinin delili” olduğu kabul edilmiştir. İlâhi dinlerin haricindeki toplumların tesettür uygulamalarının gayesi dinî açıdan veya iffet, hayâ gibi sebeplerden olmasa da; insanın örtünmesi toplum için zarûri kabul edilip, yaratılıştan günümüze geçerliliğini sürdürmüştür.

⁷⁷ Gürkan, “Tesettür” md., 40: 543-545.

2. İKİNCİ BÖLÜM

2.1. İSLÂMDA TESETTÜR

2.1.1. Kur'ân ve Sünnette Tesettür kavramı

İslam dininde bilhassa Peygamber hanımlarının yaşayışlarında diğer müslüman kadınları için güzel bir örnek teşkil etme vazifesini yüklenmeleri ve bu nedenle diğer hanımlara nisbetle helâller-haramlar hususunda daha hassas bir tutum izlemeleri Onlar'ın asıl görevleri arasındaydı.

Allah'ü Teâla kadınlara ve erkeklere, namuslarını, iffetlerini, edep yerlerini ve zinetlerini muhafaza etmeleri ve harama bakmamaları için muhtelif emirler vermiştir:

Âyet-i Kerime'de bu konu şu şekilde geçmektedir: “Ey Nebî-i zî şân! Eşlerine, kızlarına ve inananların kadınlarına söyle ki; cilbablarından bir kısmına dolanıp, diğer kısmını da uzuvlarını tamamen kapatacak şekilde üzerlerine sarkıtsınlar. İşte sana! Bu şekilde örtünmeleri, onların (cariyelerden ve islamda haram kılınan işleri yapan kadınlardan ayırdedilip) tanınmalarına ve art niyetli insanlar tarafından eziyet olunmamalarına daha yakın (bir davranış) dir. Allah dâima (çokça bağışlayan) Gafûr ve (kullarına çokça acıyan) Rahîm olmuştur.” (el-Ahzâb 33/59)

Halbuki, zikredilen bu hicâb âyeti nâzil olmadan önce, Resulullah'ın ailesi evlerine gelen erkeklerden kaçınma gereğinde bulunmaz hatta onlarla birlikte aynı sofrada yemek yerlerdi. Bu hususta Nesaî, İbn Ebî Hâtim, Taberânî ve İbn Merdeveyh, sahih bir senedle Hz. Âişe'den (r.a) şöyle bir rivâyette bulunmuşlardır: “Resûlullah ile birlikte yemek yerken, o esnada Ömer geçiyordu. Allah Rasulü onu da yemeğe davet etti. Ömer (r.a.) yemek yerken eli elime değince: ‘Keşke bana uyulsaydı da size hiçbir göz ilişemezdi.’ dedi ve bu olaya binâen hicab âyetinin nazil olduğunu söylemişlerdir.”⁷⁸

⁷⁸ Suyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Suyûtî eş-Şâfiî, *Dürrü'l-mensûr et-tefsîr bi'l-me'sûr*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.), 6: 641.

Hız. Peygamber bu hadisede hanımını kıskanmış ve üzölmüştü. Bir diğery rivâyete göre hicâb ayeti yaşanan bu hâdiseden sonra farz kılınmıştı.⁷⁹

Nüzöl sebeplerinden bir diğery ise; İbn Sa'd (ö. 230/845), Ebû Mâlik'ten (ö. 179/795) naklen: Peygamber'in (s.a.s.) eşleri gece karanlığında ihtiyaçları için dışarı çıktıklarında. münâfıklar kendilerine sataşarak rahatsız ederlerdi. Bu olay Resulullah'a (s.a.s.)'e haber verilince; Münafıklar da, "Biz bunu cariyelere yapıyoruz." diye cevap verirlerdi. Bunu tâkiben hicab âyeti (Ahzâb 33/59) nâzil oldu.⁸⁰

"Başörtülerini yakalarının üzerine koysunlar." Emr-i ilâhisi, eski bir cahiliye âdetini ortadan kaldırarak, kadınların baş, boyun ve gerdanlarını bir örtüyle kapatmalarını farz kılmiştir.⁸¹

Peygamber hanımlarının evlerinden dışarı çıktıklarında da hicâb emrine riâyet etmeleri gerektiğinden, Âişe (r.a) dışarı çıktığında cilbâbını büyük yapar, onunla tek gözü açık kalacak şekilde yüzünü kapatırdı.⁸²

Kadınların Umre veya Hac'da, tavaf esnâsında, yüzleri açık olması gerektiğiy halde, Âişe (r.a) yüzünü peçe örterdi.⁸³

Bir gün Hz. Âişe (r.a) Cevfü Sebîr denen mevkide kendisi kubbe içinde ve üzerinde örtüsü olduğı halde, insanlarla arasına bir de perde çekilmişti.⁸⁴

Allah Resûlü'nün torunları Hasan (r.a) ve Hüseyin'in (r.a) Peygamber'in eşlerini görmeleri kendilerine helâl olduğı halde onlarla perde arkasından görüşürlerdi.⁸⁵ Ezcâc-ı tâhirât bundan önce diğery kadınlar gibi örtünürler ve sahâbe-i kirâm ile konuşurlardı.

Hız. Ömer (r.a) halifeliğinin son senesinde Peygamberimiz'in hanımlarına hac için izin verip her birini hevdec üzerinde taşıyarak, hevdecin ön tarafına Hz. Osman'ı arkasına da Hz. Abdurrahman b. Avf'ı refâkatçı olarak görevlendirdi. Konak yerinde

⁷⁹ İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî, *Tabakât*, thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ, (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1990), 8: 140.

⁸⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, 8: 140.

⁸¹ Karaman v.dğr., *Kur'an Yolu (Türkçe Meal ve Tefsir)*, 4: 73.

⁸² Savaş, *Raşit Halifeler Döneminde Kadın*, (İstanbul: Ravzâ Yayınları., 1996), 62.

⁸³ İbn Sa'd, *Tabakât*, 8: 56.

⁸⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, 8: 55.

⁸⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, 8: 54.

mola verildiğinde bile hiç kimseyi yanlarına yaklaştırmıyorlardı. Ayrıca geçitlerden geçme esnasında yüzlerini peçe ile kapatıyorlardı.⁸⁶

Kādî İyâz (ö. 544/1149) da bu manada, “Hicâb âyeti, ezvâc-ı tâhirat’a mahsustur. Onlar ûlemanın ittifâkıyla ellerini ve yüzlerini örtmekle yükümlü tutulmuşlar, şehâdet için olsa bile açmaları câiz değildir.”⁸⁷ demiştir.

Ahzâb 59. âyet ile beraber kadınlar cilbab ile örtünmüşlerdi. Fakat Hz. Ömer (r.a) Ezvâc-ı Tâhirât’dan Sevde’nin (r.a) dışarıda örtülü ve peçeli olduğu halde, tanınmasından rahatsız oluyordu. Peygamber’in (s.a.s) hanımlarını yabancı erkeklerin görmesi ve tanınması, Hz. Ömer’i çok rahatsız etmiş ve hicâb âyeti ininceye değin bu meseleyi birkaç kere tekrarlamış ve örtülü bile olsalar yabancı erkeklerin, onların şahıslarının tanınmaması için, tedbir almaları gerektiğini vurgulamıştır. Yine bir keresinde, Hz. Ömer (ö. 73/692) (r.a), Hz. Peygamber’e giderek: “Ya Resulallah! Hane-i Saâdetinize mü’min-münafık herkes de geliyor. Siz hanımlarınıza perde arkasında durmalarını emretseniz!” dediğinden dolayı Ahzâb 53. ayetin nâzil olduğu rivâyet edilir.⁸⁸ Böylelikle Ezvâc-ı Tâhirât’a mahsus olarak örtülü olmanın yanısıra, perde arkasından sorulara cevap vermeleri emredilmiştir.

Ahzâb 33/53 âyet-i kerimesi: “(Ey sahâbe! Resûlullah’ın eşlerine bir işiniz düşüp) onlardan faydalı bir şey istediğiniz zaman, bir perde arkasından onlardan isteyin! İşte size! Bu, sizin kalpleriniz için de, onların kalpleri içinde (şeytânî vesveselere ve fitnelere maruz kalmamak hususunda) daha temiz bir şeydir. Ne (istemediği bir şeyi yaparak) Allâh’ın Resûlüne eziyet etmeyiniz, ne de onun (vefatının) ardından eşlerini nikâhlamanız sizin için ebediyen câiz olmaz! İşte siz! Gerçekten de bu (anlatılanlar) Allah katında (günahı ve cezayı gerektiren) pek büyük bir şey olmuştur.” (el-Ahzâb 33/53) nâzil olunca, Hz. Peygamber’in odaları ince kumaştan perdeyle bölündü.

“Bu konuda Buhârî, Aişe’den (r.a.) bir rivâyetde şöyle bir nakilde bulunur: Sevde (r.a.) hicâb ayetinin nüzülünden sonra def-i hâcete çıktığında cüsseli bir kadın

⁸⁶ İbn Sa’d, *Tabakât*, 8: 168.

⁸⁷ Elbânî, Ebû Abdîrrahmân Muhammed Nâsıruddîn b. El-Hac el-Üşküdüriyye el-Elbânî, *Cilbabü'l-mer'eti'l-müslime*, (Ammân: Dâru's-Selâm, 2002), 57.

⁸⁸ İbn Şebbeh, Ebû Zeyd Ömer b. Şebbe en-Nümeyrî el-Basrî, *Târîhu'l-Medîneti'l-münevvere ahhâru'l-Medîneti'l-münevvere*, thk. Fehim Muhammed Şeltut, nşr. Seyyid Habib Mahmud Ahmed, 2. Baskı, (Cidde: Dâru'l-İsfehânî, 1979), 1: 88, 3: 860.

olduğundan, görenler onu hemen tanırdı. Bir keresinde Ömer b. Hattâb ona: ‘Ey Sevde, vallâhi seni gördük ve tanıdık’ dedi. Sevde geri döndüğünde. Peygamberimizle beraber akşam yemeği yiyordum. Sevde gelerek: Ya Resûlallah! İhtiyacım için dışarı çıktığımda ‘Ömer bana bir şeyler söyledi’ diyince, Hz. Peygamber (s.a.s) daha yemeğini bitirmeden, vahiy geldi ve “Size ihtiyaçlarınız için dışarıya çıkmanıza izin verilmiştir.”⁸⁹ buyurdular.

Onlar’ın Sahabe-i Kiram’ın erkekleriyle perde arkasından muhatab olduklarına dâir bir delil de şu hadis-i şerif’tir. Bir gün sahabe-i kiram’dan Rebia’ b. Hâris, Abbâs b. Abdülmüttalib ile beraber, Zeynep (r.a) validemizin evine Resulullah’ı ziyarete gittiklerinde, konuşmaları Resulullah’ı rahatsız edince, Zeynep (r.a.) perde ardından sessiz olmalarını söyleyerek kendilerini ikâz etti.⁹⁰

Ayette geçen ‘hünne’ zamiriyle Peygamberin hanımları kastedildiğinden, içerik olarak Peygamber (s.a.s) ve ailesiyle alakalıdır fakat, o devirdeki ve bu zamandaki müslümanlara edep ve görgü kaidelerini; bilhasa Resulullahın zevceleri hakkında nasıl bir tutum izlenmesi gerektiği hakkında bir fikir vermektedir.

Yine bu konuda Ümmü Seleme (r.a.): “Resûlullah ile beraber iken yanımızda Meymûne de bulunuyordu. Tesettür âyetinin nüzülünden sonrasında bir ara Abdullah İbn Mektûm yanımıza uğradı. Resûlullah (s.a.v) perde arkasına geçmemizi istedi. Biz “Ya Resûlullah! O bizi âmâ iken nasıl tanıyabilir?” diye sorunca, “Siz de mi âmâ sınırsınız, onu görmüyor musunuz?” buyurdu.⁹¹

Bazı âlimler, Ümmü Seleme’den (r.a) rivâyet edilen bu hadisin, kocasının boşadığı Fâtıma bint Kays’a (r.a) iddetini İbn Ümmü Mektûm’un (r.a) evinde geçirmesine izin vermiş olduğundan, sadece Ezvâc-ı Tâhirât ile alâkalı olduğunu ifade

⁸⁹ İbn Sa’d, *Tabakât*, 8: 140.

عَائِشَةَ قَالَتْ : خَرَجْتُ سَوْدَةَ بَعْدَ مَا ضُرِبَ عَلَيْهَا الْحِجَابُ لِتَقْضِي حَاجَتَهَا وَكَانَتْ امْرَأَةً حَسِيمَةً تَفْرَعُ النِّسَاءَ حَسْمًا لَا تَخْفَى عَلَى مَنْ يَعْرِفُهَا فَرَأَاهَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَقَالَ يَا سَوْدَةُ وَاللَّهِ مَا تَخْفَيْنَ عَلَيْنَا فَأَنْطَرِي كَيْفَ تَخْرُجِينَ قَالَتْ فَأَنْكَفَأْتُ رَاجِعَةً وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَيْتِي وَإِنَّهُ لَبِتَعَشَّى وَفِي يَدِهِ عِزْقٌ فَدَخَلْتُ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي خَرَجْتُ فَقَالَ لِي عُمَرُ كَذَا وَكَذَا قَالَتْ فَأَوْجِي إِلَيْهِ ثُمَّ رَفَعَ عَنْهُ وَإِنَّ الْعِزْقَ فِي يَدِهِ مَا وَضَعَهُ فَقَالَ إِنَّهُ قَدْ أُذِنَ لَكُنَّ أَنْ تَخْرُجِي لِحَاجَتِكُنَّ .

⁹⁰ Kurtubî, *el-Câmi ‘ li-ahkâmi ‘l-Kur’ân*, 2. baskı, thk. Ahmed Berdûnî - İbrahim Atfeys, (Kahire: Dâru’l-Kütübi’l-Mısriyye, 1964), 14: 234.

⁹¹ Tirmizî, “Edeb”, 28.

etmişlerdir. Bu rivâyetin bütün inaçlı kadınlarla alakalı olduğunu söyleyerek iki zıt rivâyeti te'lif etmişlerdir.⁹²

Buna benzer başka bir hadiste ise; İshâk el-A'mâ, Âişe (r.a), huzuruna geldiğinde hicâbından taviz vermemişti. Bu duruma şaşırان sahâbi, “Sizi göremediğim halde örtünüyor musunuz?” diye sorunca. Hz. Âişe cevâben “Siz beni görmeseniz de ben sizi görmekteyim.” diyerek⁹³ tesettürde riâyet edilmesi gereken temel esasları ifade etmişlerdir.

Kur'an'da hicab fârizasından kastedilen, kadının yüz örtüsüyle alâkalı bir örtünme olup, kendini erkeklerden gizlemesi ve özellikle de Hz. Peygamber'in hanımlarının saygınlığının muhâfazası için kendilerinden bir şey isteneceği veya sorulacağı vakit, perde ardından sorulması veya istenmesidir.

Kādî İyâz'a göre; ezvac-ı tâhirat'ın diğer mü'min kadınlardan ziyade olarak, yüz ve eller de dâhil olmak üzere bütün vücutlarını örtmeleri (şahitlik esnasında olsun ya da başka zamanlarda olsun) ittifâkla farzdır. Zaruri ihtiyaçlarını gidermek için dahi örtünmüş bile olsalar şahıslarının başka erkekler tarafından tanınacak şekilde dışarı çıkmaları caiz değildir. Bu nedenledir ki; Hz. Hafsa hadîsinden de anlaşıldığı üzere, Hz. Ömer (r.a) Hafsa'yı vefat edince şahsı görünmesin diye kadınlar örtmüş, Zeyneb (r.a) vefat edince de naşının üzerine çadır kurulmuştur. ‘Aynî de bu görüşte olmakla beraber diğer kadınların dış kıyafetleri dikkat çekmeyecek ve bakışları celbetmeyecek şekilde olmaları, vücut hatlarını belli etmeyecek şekilde kalın ve bol giyinmeleri, koku sürünmemeleri ve süslü olmamaları, seslerini de muhafaza etmeleri şartıyla, zaruri ihtiyaçları için dışarı çıkabilecekleri görüşündedir.⁹⁴

Yüze peçe takılmasının farz olmadığını ve bunun sadece Peygamber'in (s.a.s) hanımlarına mahsus olduğunu savunan bazı âlimler şu hadisi delil olarak göstermişlerdir. Vedâ Haccı'nda Has'am kabilesinden güzel bir kadın, Fadl İbn Abbas (r.a) Peygamber'in terkisinde iken, Resûlullah'a (s.a.s.) bir şeyler sormak için yanına yanaştı. Kadın sorusunu sorarken Fadl, kadına dikkatli bir şekilde bakarken Resûlullah Fadl İbn Abbas'ın yüzünü diğer tarafa çevirince Abbas (r.a) “Ya Resûlallah başını diğer

⁹² İbrahim Canan, *Kütübü Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, (Ankara: Akçağ Yayınları, 1988), 10: 230.

⁹³ İbn Sa'd, *Tabakât*, 8: 144.

⁹⁴ Elbânî, *Cilbabü'l-mer'eti'l-müslime*, 106.

tarafa niye çevirdin.” diye sorunca Resûlullah cevaben “Fitne olacağından korktum.”⁹⁵ diye cevap vermesi, bakışları muhafaza etmenin ehemmiyetine delâlet etmektedir.

Muhaddis ve fukahadan bir kısmı yukarıdaki hadis-i şeriften fitne olmaması halinde, kadına bakmaya ruhsat verildiği hükmünü çıkarmışlardır. Çünkü Resûlullah kadına yüzünü örtmesini buyurmadı. Eğer kadının yüzü peçeli olsaydı İbn Abbas zaten onun güzel olup olmadığını fark edemeyecekti. Fukaha ve muhaddisler: “Abbas kadına bakmanın cevazını bilmeseydi Resûlullah’a (s.a.v.) sormazdı. Ve anladığı doğru olmasaydı Peygamber bunu te’kidlemezdi.” Bu olay hicâb âyetinin nüzülünden sonra, hicretin onuncu senesinde vâki olmuştur.⁹⁶

Elbânî bu hususta, “Bu kadının yüzünü açmasına sebep olarak bazıları, kadının ihramlı olup, ihramlının yüzüne örtü değdirmesinin yasak olduğunu ileri sürüyorlar. Hâlbuki ihramlı kadının örtüyü, yüzüne değdirmeyecek şekilde başından aşağı sarkıtabiliceğini düşünemediler. Birde burada başka ihtimaller olduğu göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Mesela, rüzgâr âniden eserek kadının peçesini açmış ve Fadl b. Abbas (r.a) bu esnâda, onu bir anlık görmüş olabilir. Yani, bu hadis yüzü açmanın bir delîli olamaz.”⁹⁷ demektedir.

Ayrıca, Kadî İyâz'ın görüşüne göre, âlimler bu hadîsten dolayı, kadının dışarıda yüzünü örtmesinin farz değıl, sünnet veya müstehab olduğu kanaatine varmışlardır. Erkeklerin ise, birkaç zaruri durum hariç, yabancı kadınlara bakmalarının haram olmasında ihtilâf yoktur. Râzî'ye göre, bakış zinanın habercisi olup, ahlâksızlığa sevkedeceğinden edep yerlerinin muhafazasından önce gözlerin yumulması zikredilmiştir.⁹⁸

Bu zikredilen hadîslerin hepsi tesettüre delâlet etmektedir. Hz. Âişe validemizden nakledilen bu hadîsde açıkça beyan edilmemişse de zımnen bu anlaşılmaktadır.

Allah’u Teâla kadınların ziynetlerini yabancı erkeklerden gizleme ve gözlerin haramdan korunması hususundaki kurallar hakkında ise, şöyle buyurmaktadır: “İmanlı

⁹⁵ Tirmizî, “Hacc”, 85.

⁹⁶ Yusuf el-Kardavi, *Çağdaş Meslelere Fetvalar*, trc. Vahdettin İnce, (İstanbul: Ravza Yayınları, 1996), 2: 97.

⁹⁷ Elbânî, *Cilbabü'l-mer'eti'l-müslime*, 63.

⁹⁸ Râzî, *Mefâtîhu'l-ğayb*, 23: 363.

kadınlara da de ki; gözlerini haramdan yumsunlar ve tenasül uzuvlarını zinadan korusunlar. (Örf ve âdete göre, zorunlu olarak) kendilerinden görünen (yüzler, ayaklar ve el) dışında ziynet mahallerini meydana çıkarmasınlar / âdet gereği görünen (yüz ve kına gibi) şeyler dışında örtünmesi gereken (bilezik, halhal, küpe ve gerdanlık gibi) süslerini (bile) açığa çıkarmasınlar. Örtülerini başlarından doğru (cahiliyet devrinde olduğu gibi arka tarafa değilde) yakaları üzere (gerdanlarını, göğüslerini ve tüm vücutlarını kapatacak ve şekli belli etmeyecek bir halde) atsınlar! (Gizlemeleri gereken) zinet yerlerini açmasınlar; ancak kocalarına veya babalarına veya kocalarının babalarına veya oğullarına veya kocalarının (başka hanımlardan olan) oğullarına veya erkek kardeşlerine veya erkek kardeşlerinin oğullarına veya kız kardeşlerinin oğullarına (ya da kâfir de olsalar cariyelerden) sağ ellerinin mâlik bulduklarına veya (kadını erkekten ayıramayacak derecede bunak veya ahmak) erkeklerden (kadınla cinsel ilişkiye karşı) ihtiyaç sahibi olmadıkları halde (sadece arta kalan yemekler için) peşe takılanlara veya kadınların avret yerlerinden haberleri olmayacak kadar küçük olan çocuklara (açıvermeleri) müstesna! (Halhal gibi) gizlemekte oldukları o ziynetleri bilinsin (de, kendilerine meyledilsin) diye ayaklarıyla da yere vurmasınlar! Ey mü'minler! Hep birlikte Allah'a tevbe edin! Tâ ki siz (iki cihân saadetine kavuşarak) felâha erebilesiniz!.” (en-Nûr 24/30)

Bir rivâyette, sahabeden bir adamla kadın yolda giderken ve birbirlerine bakarken şeytan onlara vesvese verince gözlerini bakmaktan alamayınca adam duvara çarpıp burnunu kanattı. Kanayan burnunu Resûlullah’a göstermeden yıkamayacağını söyleyerek olayı O’na anlatınca Resûlullah (s.a.s) “bu kan günahının cezasıdır” buyurduktan sonra “gözlerini haramdan sakınsınlar...” âyeti nazil oldu.⁹⁹

Ayette “gözlerin yasak olandan çevrilmesi”nden kastedilen, gözlerin yumulması veya başın başka tarafa çevrilmesi olsaydı, insanın hiçbir kimseye bakmaması gerekirdi. Aslında haram olan bakış zinaya sevkedecek bakmadır.¹⁰⁰

Bu konuda Resûlullah (s.a.s), insanlara tavsiye olarak: “Ey Ali! İlk Bakışına diğerini ekleme. İkinci bakış aleyhinedir.”¹⁰¹ buyurarak bakışın ölçüsünü beyan etmiştir.

⁹⁹ Bedrettin Çetiner, *Esbâb-ı nüzûl*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2010), 2: 649.

¹⁰⁰ Kardavi, *Çağdaş Meselelere Fetvalar*, 2: 97.

¹⁰¹ Tirmizî, “Edeb”, 28; Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 44.

Bu manada başka bir rivâyette, Cerîr b. Abdullah (ö. 51/671) (r.a) Hz. Peygambere (s.a.s) ani bakmanın hükmünü sorunca, gözün başka tarafa çevrilmesini emretmiştir.¹⁰²

Burada “ani bakış” ile kastedilen hiçbir kasıt ve art niyet olmadan bir kadını görmektir. Gördüğü anda bakışlarını ondan başka tarafa çevirirse, bunda bir mahzur yoktur. Fakat bakmaya devam ederse günahkâr olur.

Bakışlar insanları baştan çıkarma hususunda önde gelen faktörlendendir. Bakış yoluyla şehvet düşüncesi tahrik olur ve insan zina düşüncesine kayabilir. Gözleri haramdan muhafaza etmekle hem ırzını zinadan korumuş hem de kalbini ve ruhunu günah kirinden arındırmakla bu emir gereği hareket etmiş olur.¹⁰³

İslâmda gözleri haramdan sakınma hususunda ahlâki açıdan erkeklerin kadınlardan önce gelmesi; fitrat olarak erkeğin kadına nisbetle bu hususta zaâfının daha ziyade olmasından kaynaklanmaktadır. Buna karşılık ise kadın erkeğe nazaran tesettür emri ile mükellef kılınmıştır.¹⁰⁴

Bir erkeğin namahrem bir kadına bakmasının haramlığı, bir kadının mahremi olmayan bir erkeğe bakmasının haramlığından farklıdır. Kadınların fitratındaki erkekten kaçma, çekinme ve korunma hissiyatına karşılık erkekteki sahiplik, egemenlik, arzulama ve elde etme hissiyatı daha kuvvetlidir. Fıtrat değişmediği müddetçe bu hissiyat hayat boyu bu şekilde devam eder. İslam bu ruhsal duruma itibar ederek kadınlara, erkekler kadar ağır kâide ve kurallar tayin etmemiştir.¹⁰⁵

Kadındaki cezbetme kabiliyeti, erkeğe nisbetle daha etkilidir. Çünkü yaratılış icâbı kadın erkeğin dikkatini kendisine celbedecek ve erkek tarafından arzu edilecek şekilde yaratılmıştır. Buna karşılık kadın genç ve güçlü erkeklerden etkilenen bir fitratta yaratılmıştır.

"يا علي! لا تتبع النظرة النظرة فإن لك الأولى وليست لك الآخرة"

¹⁰² Tirmizî, “Edeb”, 29.

قال القاضي عياض في حديث جرير رضي الله عنه قال: سألت رسول الله -صلى الله عليه وسلم- عن نظر الفجأة؟ فأمرني أن أصرف بصري.

¹⁰³ Ateş, *Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1988), 4: 1806.

¹⁰⁴ Hüseyin Hatemi, *İlahi Hikmette Kadın*, (İstanbul: Birleşik Yayıncılık, 1999), 37.

¹⁰⁵ Mevdûdî, *Hicâb*, 3. Basım, trc. Harun Ünal, (İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları, 2010), 336.

Yusuf'un (a.s) kıssasında olduğu gibi; "Azizin hanımının ve onu gören diğer kadınların bıçaklarla farkında olmadan ellerini kesecek derecede onun güzelliğinden, gençliğinden ve kuvvetinden etkilenmeleri" bu durumu açıklamaktadır." (Yusuf 12/31-32) Yüz ve ellerdeki takıların, namahrem erkeklere teşhir etmeleri ruhsat verilen "illâ ma zahera minha- Ancak bunlardan görünmesi zarûri olanlar müstesna" kısmından sayılır.¹⁰⁶

Mevla Teâla, insanları en mükemmel surette, yaratarak ona belli ölçüde süslerini muhafaza etmesine, hoş görünmeleri ruhsat vermiştir. (el-'Araf 7/31) İslâm, her şeyde olduğu gibi süslenme konusunda da aşırı gitmeyi ve ölçüyü kaçırmayı yasaklamış, orta yolu seçmeyi tavsiye etmiş, özellikle Allah'ın (c.c) yarattığını değiştirmeye yönelik davranışları (en- Nisa 4/119) haram kılmıştır.¹⁰⁷

Kur'ân'da kadınların süslerini ve çekiciliklerini teşhir etmeleri ve kısıtarak yürümleri nehyedilmiştir. Resûlullah (s.a.s) kadınları evlerinde kocalarına güzel gözükmelerini tavsiye etmiş, israfa kaçmadan takı kullanmalarına ruhsat vermiştir.¹⁰⁸

Bu nedenle bakışları haramdan muhafaza etmek erkek kadar kadın için de takvaya daha uygundur.¹⁰⁹ Ayrıca Abdullah İbn Mektûm (r.a) ile peygamber hanımları arasında cereyan eden olayda, kadınların da erkekler gibi bu yasağa riâyet etmeleri gerektiğine dâir işaret vardır.¹¹⁰

2.1.2. Tesettürün İleti

Tesettürün vazgeçilmez bir gerekçesi olarak kabul edilen ve her devirde, âdet ve modanın değişmesiyle bile önemini kaybetmeyen, bir kavram olan "İffetî muhafaza", temel bir inanç ifâdesi ve bir yaşam tarzı olarak her zaman karşımıza çıkmaktadır. Kadınların fitratındaki beğenilme ve süslenme içgüdüsü, erkeklerde ise, kadına

¹⁰⁶ Taberî, *Câmi'u'l-beyân fi te'vîli'l-Kur'ân*, 10: 117-121; Sâbûnî, *Şafvetü't-tefâsir*, 2: 335; Vehbe Zuhaylî, *İslâm Fıkhî Ansiklopedisi*, trc. Beşir Eryarsoy v.dğr., (İstanbul: Risale Yayınları, 1991), 1: 463.

¹⁰⁷ Mustafa Varlı, *İslâma Göre Haram Davranışlar*, (İstanbul: Ensar Yayınları, 2010), 151-153; Karaman, *İslâm'da Kadın ve Aile*, 4. Basım, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010), 107-109.

¹⁰⁸ Bardakoğlu, "Ziyet" md., *İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, (İstanbul: MÜİF Vakfı Yayınları, 2006), 4: 589; Apaydın, "Suret" md., *İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, (İstanbul: 1997), 4: 152-158; Beşer, "Süslenme" md., *DİA*, (İstanbul: TDV yayınları., 2010), 38: 179-180.

¹⁰⁹ Kardavi, *Çağdaş Meselelere Fetvalar*, 3: 398.

¹¹⁰ Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an haqâ'iki gâvâmi'î't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvil fi vücûhi't-te'vil*, 1. Basım, (Riyad: Mektebetü'l-Ubeykan, 1998), 4: 289.

bakmaktan haz alma duygusu sebebiyle toplumun bekâsı ve huzuru gibi sebeplerden dolayı, İslâmiyet, kadınlara süslerini gizlemelerini ve örtünmelerini, erkeklere de gözlerini haramdan sakınmalarını farz kılmıştır. Tesettürün illetine bazı müellifler şu şekilde değinmişlerdir:

1) Kur'an, insanı, şeref, izzet, haysiyet, namus ve iffet açısından koruma altına almak için erkek ve kadına takva sahibi olmalarını emretmiş buna ilâveten kadını da tesettürle yükümlü tutmuştur.¹¹¹

2) Kur'an, dinde gözün namahreme bakmasına bir ölçü tayin etmekle insanların iffet ve namuslarını zinadan alıkoyar ve uzaklaştırır.¹¹²

3) Erkeklerin gözlerini namahreme bakmaktan men etmesi¹¹³ kadınların namusunun muhafazası içindir.¹¹⁴

4) Kadının tesettüre bürünerek, vücudunu ve zinetlerini erkeklere göstermesi yasaklanarak, sosyal hayatta cinsel obje olarak yer edinmekten ziyade, iffetini ve saygınlığını ön plana çıkartmasıyla kişiliğini ortaya koymuş olur.¹¹⁵

5) Tesettür fârizasının gerekliliği ve illeti olan namusu muhafaza kaidesine göre gelenek ve kültürün değişimine binaen zaman içinde sabit kalarak değişime uğramayan bir kaide ortaya çıkar ki o da: Erkek ve kadın, namusun muhafazası için karşı tarafa cinselliğini ön plana çıkarmamalı ve tahrik edici olarak zinaya teşvik etmemelidir.¹¹⁶

2.1.3. Tesettürün Hükümü

Kur'an tesettür konusunda, sosyal bir varlık olarak yaratılan insanın yaratılışına uygun olarak birtakım kurallar ta'yin etmiştir. Bu kurallar zincirine İslâm dininde "hüküm" adı verilmektedir. Tesettür konusunu hüküm açısından incelediğimizde, Allah'u Teâla, erkek-kadın arasında, mahremiyet, bakışları haramdan muhafaza, yabancı erkeklerden örtünme, kadınların ve erkeklerin kendi aralarında örtünmeleri konusunda bazı sınırlamalar ortaya koyduğu görülmektedir.

¹¹¹ Lütfi Doğan, *Toplumun Temelini Sarsan Belli Başlı Problemler*, (Ankara: DİB Yayınları, 1997), 85.

¹¹² Döndüren, "Tesettür" md., 8: 65.

¹¹³ Asaf Ataseven, "Tıbbi Açıdan Örtünme", *Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 2, İslam'da Kılık Kıyâfet ve Örtünme*, (İstanbul: İSAV Yayınları, 2010), 2: 85-93.

¹¹⁴ Celal Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, (İstanbul: Anadolu Yayınları, 1987), 8: 4200.

¹¹⁵ Cihan Aktaş, *Tanzimat'tan 12 Mart'a Kılık - Kıyâfet ve İktidar*, (İstanbul: Kapı Yayınları, 2006), 17.

¹¹⁶ Karaman v.dğr., *Kur'an Yolu (Türkçe Meal ve Tefsir)*, 4: 72.

Tesettürle ilgili âyet ve hadislerde belirtilen kuralların uygulanmasının farz mı? yoksa müstehab mı? olduğu her devirde tartışma konusu olmuştur. Bunun yanı sıra, genel olarak âlimlerin kabul ettiği görüşe göre âyetlerden çıkan sonuç, tesettürün farz olduğudur. Fakat toplumun adet ve geleneklerine bağlı olarak tesettür uygulaması değişiklik gösterebilmektedir. Tesettür âyetlerinin nazil olmasıyla birlikte gerek Hz. Peygamber (s.a.s) ve sahabe devrinde gerekse ondan sonraki devirlerde günümüze kadar tesettürün namaz gibi, tevatür derecesinde bir sünnet ve icma‘ ile sabit bir fiilî uygulama olduğu kesinlik kazanmıştır.¹¹⁷

Tesettürle ilgili âyetlerdeki hükümlerin farz olduğu konusunda müfessirler görüş birliği içinde olup muhkem âyetlerden olduklarını kabul etmişlerdir. Buna rağmen, tesettür âyetlerinin farzıyyetinin günümüzde tartışılıyor olması, siyâsî otoritenin bu konudaki olumsuz tutumu ve âyetleri anlamadaki yetersiz bilgidir.¹¹⁸

İslâm dinî, her türlü pislikten arınmış ve şehvânî arzuların tahrik edilmediği, ilkel ve kaba zevklerden uzak bir toplum oluşturmayı hedefler ve mü'minleri bu hususta yekvücut olmaya çağırır. İslâmın temiz bir toplum oluşturmak için başvurduğu yöntemlerden biri de hayvanî duyguları uyandırmamak, kısırtıcı ve baştan çıkarıcı davranışların ve tavırların önüne geçmektir. Bunun için belirlediği birtakım kâide ve kurallardan ve kadınların örtünmesinin farz olduğuna işaret eden hadislerden birkaçı şunlardır:

Âişe'nin (r.a) naklettiğine göre, bir gün Ebû Bekir'in (r.a) kızı Esmâ şeffaf bir elbise ile Resûlullah'ın yanına gelince, yüzünü ondan diğer tarafa çevirdi ve "Ey Esmâ! Bir kadın hayız görmeye başladıktan sonra, (yüz ve avuçları işaret ederek) onun şu ve şu azâlarından başka yerlerini göstermesi helâl değildir."¹¹⁹

¹¹⁷ Topaloğlu, "İslâm İtikâdı Açısından Kıyâfet ve Örtünme", Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 2, *İslâm'da Kılık-Kıyâfet ve Örtünme*, (İstanbul: İSAV Yayınları, 2010).

¹¹⁸ Duman, "Kur'ân'da Örtünmenin Temel Sınırları", 38.

¹¹⁹ Ebû Dâvûd, "Libâs", 33.

هَذَا الْحَدِيثُ رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ فِي «سَنَنِهِ» مِنْ رِوَايَةِ الْوَلِيدِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ بِشِيرٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ دَرِيكٍ، عَنْ عَائِشَةَ «أَنَّ أَسْمَاءَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ دَخَلَتْ عَلَى النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَعَلَيْهَا ثِيَابُ رِقَاقٍ، فَأَعْرَضَ عَنْهَا رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَقَالَ: يَا أَسْمَاءُ، إِنْ الْمَرْأَةُ إِذَا بَلَغَتِ الْمَحِيضَ لَمْ يَصْلَحْ أَنْ يَرَى مِنْهَا إِلَّا هَذَا وَهَذَا، وَأَشَارَ إِلَى وَجْهِهِ وَكَفِيهِ»

Ebû Dâvûd bu hadisi Hâlid, Aişe'den (r.a) bizzat işitmediğini ve bu nedenle “mürsel hadis” olarak değerlendirileceğini söylemiştir. İbn Kattân da aynı şekilde “Hâlid hâli meçhul bir râvîdir.” diye söylemiştir. Münzîrî ise; hadisi bu lafızlarla Hâlid'den işittiğini fakat onun Aişe'den (r.a) değilde, Ümmü Seleme'den (r.a) rivâyette bulunduğunu belirtmiştir. Mûsâ b. Eyyûb ise, hadisi «وَعَلَيْهَا ثِيَابٌ شَامِيَةٌ رَقَاقٌ فَأَعْرَضَ عَنْهَا» ziyâdesiyle, Velîd'den bu isnâdla rivâyet etmiş, Esmâ'nın giydiği elbisenin “Şam dokuması ve ince” olduğunu özellikle belirtmiştir.

Bunun benzeri başka bir hadisi de Ebû Dâvûd “Merâsil” adlı kitabında Katâde'den rivâyet etmiştir. Katâde, Hz. Peygamber'den (s.a.s): “Bir genç kız bulûğa erdiği zaman, onun yüzü ve bileklerine kadar elleri dışında bedeninden bir yerinin görünmesi câiz değildir.” diye rivâyet ederek yukarıdaki hadisi te'yid etmiştir.¹²⁰

Kadının ayaklarının avret olarak değerlendirilmesine delil olarak ise; Ebû Dâvûd, Ümmü Seleme'den (r.a) rivâyet edilen şu hadisi şeriftir. Hz. Peygamber'e (s.a.s) “bir kadının izarı olmadan sadece gömlek ve başörtüsü ile namaz kılması hususunda sorulunca”, Peygamber efendimiz, gömleği ayaklarını örtecek kadar uzun olduğu takdirde bu şekilde kılabilceğini söylemiştir. Bu hadisi Hâkim “Müstedrek”ine almış ve “Buhârî'nin şartları üzeredir.” diyerek “sahih” olduğunu ifâde etmiştir.¹²¹

Elbânî ise, bu rivâyeti “Sahihu'l-câmî”sinde “sahih” olarak ifâde etmiş, diğer taraftan “senedi zayıf münkati” olup “Esmâ binti Umeys hadisi” gibi bir şâhidi vardır.” demiştir. Esmâ binti Umeys'den bu hadis " ثِيَابٌ شَامِيَةٌ وَاسِعَةٌ الْأَكْمَامُ " lafzı yerine " ثِيَابٌ رَقَاقٌ " lafzıyla rivâyet edilmiştir. Beyhâkî ise; iki tarîk birleştiğinden “hasen” olduğunu söylemiştir.¹²²

Âişe'nin (r.a) başka bir nakline göre ise: “Allah'u Teâla muhâcir hanımlarına rahmet eylesin! Çünkü 'Mü'min kadınlar başörtülerini yakalarının üzerine koysunlar!' âyeti nâzil olduktan hemen sonra, eteklerini bölüp onu başlarına örttüler.”¹²³ diye rivâyet

¹²⁰ Zeylaî, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullâh b. Yûsuf b. Muhammed ez-Zeylaî, *Naşbü'r-râye li-tahrîci ehâdîsi'l-Hidâye*, thk. Muhammed Avvâme, (Beyrut: Müessesetü'r-reyyân, 1997), 1: 299

أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ فِي الْمَرْاسِيلِ عَنْ قَتَادَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِنَّ الْجَارِيَةَ إِذَا حَاضَتْ لَمْ تَصْلُحْ أَنْ يُرَى مِنْهَا إِلَّا وَجْهَهَا وَيَدَاهَا إِلَى الْمِصْصَلِ"،

¹²¹ Zeylaî, *Naşbü'r-râye li-tahrîci ehâdîsi'l-Hidâye*, 1: 229.

¹²² Sahîb Abdülcabbar, *Câmi'u's-sahih li's-sünen ve'l-mesânid*, (2014, matbu değildir), 9: 394.

¹²³ Ebû Dâvûd, “Libâs”, 32.

edilmiştir. İbn Ebî Hâtim (r.a), bu hadisin tam metnini senediyle Safiyye binti Şeybe'den (r.a) rivâyet etmiştir. Tam metnine göre; Âişe (r.a): “Biz Kureyş kadınları fazilet bakımından iyi bir konuma sahibiz. Fakat Allah’u Teâla’ya yemin olsun ki; Ensâr kadınları gibi Allah’ın kitâbını tasdik ve imân bakımından Onlar’dan daha faziletlisini görmedim. Çünkü Onlar Nûr süresi 31. âyeti nâzil olduğu zaman hemen Onlar’ın erkek akrabaları Ensâr kadınlarına gidip yeni nâzil olan âyeti okuyunca her biri hemen mırtlarından kendilerine örtü edindiler. Öyle ki; o gecenin sabah manazında Resûlullah’ın (s.a.s) arkasında sanki başları üzerinde kargalar varmış gibi namazlarını kıldılar.” diye haber vermektedir. Bu hadisi İbn Kesir tefsirinde ve İbn Hacer Askalânî “Fethu’l Bâri” adlı eserinde zikretmiştir. Hadisin senedindeki Zenci b. Hâlid ki asıl ismi müslim’dir ve onda zayıflık vardır. Lâkin o, Zeylaî’nin “Tahrîcü’l-Keşşaf” adlı eserinde ismi geçtiği gibi, İbn Merdubeyh’in “Tefsir”inde de geçmektedir. Taberânî bu hadisi “el-Mu‘cemu’l-kebir”inde, İbn Asâkîr “Târîhu Dimeşk” adlı eserinde tam metnini, Buhârî ise, “et-Târîh” inde kısaca rivâyet etmiş ve “Bu hadis sahîhtir” demişlerdir.¹²⁴

“İnce olup vücut hatlarını belli eden giysilerle kırıtarak yürüyen kadınlar cennete giremezler, cennetin kokusu beş yüz senelik yoldan alınmasına rağmen onlar bu kokuyu alamazlar.”¹²⁵

“Cehennem ehlinden olup görmediğim iki grup insan var: (Biris) ellerindeki sığırkuyruğu benzeri kamçılarla insanlara işkence yapanlar. (Diğeri ise) giyinmiş oldukları halde, (elbiselerinin darlığı ve inceliğinden dolayı) çıplak hükmünde olan birtakım kadınlardır...”¹²⁶

عن عائشة رضي الله عنها قالت: "يرحم الله نساء المهاجرين الأول لما أنزل الله: {وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ} شققن مروطهن فاختمرن بها" وفي رواية: أخذن أزهرن فشققنها من قبل الحواشي فاختمرن بها".

Tam metin ise şöyledir:

عائشة قالت: فذكرن نساء قريش وفضلهن، فقالت عائشة - رضي الله عنها: إن لنساء قريش لفضلاً، وإني والله ما رأيت أفضل من نساء الأنصار، وأشد تصديقاً لكتاب الله، ولا إيماناً بالتنزيل، فقد أنزلت سورة النور {وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ} ، فانقلب رجالهن إليهن يتلون عليهن ما أنزل الله فيها، ويتلو الرجل على امرأته وابنته وأخته وعلى كل ذي قرابة، فما منهن امرأة إلا قامت إلى مرطها المرحل، فاعتجرت به تصديقاً وإيماناً بما أنزل الله من كتابه، فأصبحن وراء رسول الله - صلى الله عليه وسلم- [يصلين الصبح] معتجرات كأن علي رؤوسهن الغربان.

¹²⁴ Elbânî, *Cilbabü’l-mer’eti’l-müslime*, 78.

¹²⁵ Mâlik, *Muvaṭṭa’*, 2: 485.

¹²⁶ Müslim, Ebü’l-Hüseyn b. el-Haccâc el-Kuşeyrî, “Libas”, 32, *el-Câmi’u’s-şâhih*, (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2010).

Bu Hadisi Ahmed b. Hanbel “Müsned”inde iki vecihten rivâyet etmiştir. Müslim ise, hadisi “Sahîh”ine almasına rağmen İbnü’l-Cevzî “Mevzuât” adlı kitabında zikretmekle, isâbet etmemiş ve kötü bir iş yapmıştır.¹²⁷

Bu hadis peygamber efendimiz’in mucizelerindedir. Çünkü gerçekten de haber verildiği gibi, zemmedilen bu vasıflara sahip iki sınıf günümüzde ortaya çıkmıştır. “Kâsiyatün Âriyat”, “güzelliğini göstermek için bedenini bir kısmını açıp diğer bir kısmını kapamak veya teninin rengini ortaya çıkaracak ince elbise giyme manasındadır.” denilmiştir. “Mâilat” ise, o kadınların böbürlenerek ve erkeklerin bakışlarını celbedecek şekilde yürüyerek dikkât çekmek istemeleridir.¹²⁸

Bu hadisteki “âriyâtün kâsiyâtün” ibaresi, Kur’an’da ve sünnette işâret edilen tarzdaki tesettüre uygun olmayacak şekilde bir elbise giymek olarak ifade edilmiştir. Bu kadınlar ince kumaştan dar giysiler giyinip, sesleri, iffetsiz davranışları ve kendilerinden etrafa yayılan celbedici güzel kokularından dolayı elbiseli oldukları halde, gerçekte tesettürlü kabul edilmeyip çıplak hükmünde olduklarından “giyinik çıplak” diye nitelendirilmişlerdir.¹²⁹

İslamî ve fitrî değerlerden fersahlarca uzaklaşmış bir cemiyette yaşamaktansa, edeb ve hayânın egemen olduğu bir toplumda yaşamak için, cemiyetin yıkılmaması için, kadınların art niyetli ve acımasız kimselerin süflî arzularının bir aracı haline gelmemesi için, toplumdaki insanların ruh sağlığı için, huzurlu aile ortamı için, giyinen kadınların genç mi, yaşlı mı, güzel mi, çirkin mi ve kim olduğunu belli etmeyen ve kadını cinsel bir varlık olarak görülmekten kurtaran ve en sarsılmaz kale olan tesettürün ne kadar lazım olduğu aşikârdır.

2.1.4. İslâmda Tesettürün keyfiyeti

Birçok fukahâya göre âyet ve hadislerden anlaşıldığı üzere kadınların yabancı erkeklerin karşısında yüz ve ellerinin haricinde kalan bütün vücutlarını kapatıp

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صِنْفَانِ مِنْ أَهْلِ النَّارِ لَمْ أَرَهُمَا قَوْمٌ مَعَهُمْ سَبَاطٌ كَأَدْنَابِ الْبَقْرِ يَضْرِبُونَ بِهَا النَّاسَ وَنِسَاءُ كَابِيَاتٍ عَارِيَاتٍ مُبِيلَاتٍ مَا تَلَاَتِ رُءُوسُهُنَّ كَأَسْنِمَةِ الْبُيْحَتِ الْمَائِلَةِ لَا يَدْخُلْنَ الْجَنَّةَ وَلَا يَخْرُجْنَ مِنْهَا وَإِنَّ رِيحَهَا لَيُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ كَذَا وَكَذَا .

¹²⁷ Şeybânî, Ebû Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilâl b. Esedi’ş-Şeybânî, *Müsnedü’l-İmam Ahmed b. Hanbel*, thk. Şu’aybü’l-Arnâvüdî v.dğr., (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 2001), 13: 439.

¹²⁸ Müslim, “Nisâ”, 125, *el-Câmi ‘u’ş-Şahîh*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, ts.), 3: 1680.

¹²⁹ Karaman v.dğr., *Kur’an Yolu*, 4: 74.

gizlemeleri emredilmekte ve bu örtünün nasıl olması gerektiği hususunda ise şu görüşlerde bulunmuşlardır:

1) “Başörtülerini yakalarının üzerine koysunlar.” (en-Nûr 24/31) Âyetinin ifadesine göre, bol ve uzun olup beden her tarafını ve ziynetlerini de kapatacak şekilde olmalıdır.

2) Örtü teni belli edecek şekilde ince olmayıp, kalın kumaştan olmalıdır. Abdurrahmân'ın kızı Hafsa, Aişe'nin (r.a) yanına içini gösteren şeffaf bir başörtüsüyle geldiğinde onu yırtıp daha kalın bir başörtüsü vermesi buna delildir.¹³⁰

3) Dış ortamda giyilecek örtü, erkekleri cezbedecek şekilde, güzel kokular sürülmüş olmamalıdır. Bir kadının güzel koku sürünmüş olarak dışarı çıkarsa aynı harama bakan erkekler gibi zina etmiş sayıldığına dâir hadis-i şerif bunun delilidir.¹³¹

4) Dış kıyafet erkeklerin giydiği giysilere benzememelidir. Çünkü Resûlullah müteşebbihîne lânet etmiştir.¹³²

5) Müslümanın kıyâfeti gayr-i Müslimlere mahsus giysiler olmamalıdır.¹³³

6) Müslüman kıyâfeti şöhret yani riyâ elbisesi olmamalı, bu tür maksatla giyilmemelidir. “Kim gösteriş elbisesi giyerse, ahirette Allah (c.c) o'na zelillik ve hakirlik elbisesi giydirir; sonra da o elbise ile cehenneme atılır!”¹³⁴

Kısaca değinilen bu hususlar, konusu geldikçe ayrıntılı bir şekilde izâh edilecektir.

Hz. Ümmü Seleme (r.a) şöyle demiştir: “Cilbâb ayeti indiğinde ensârın hanımları üzerlerine siyah elbiseler alarak öyle vakarlı yürüyorlardı ki; sanki başlarının üzerlerinde kuş var gibiydi.”¹³⁵ Aynı mana da yine şöyle demiştir (r.a): “Bu ayet nâzil olduktan sonra Ensâr kadınları simsiyah çarşafı büründü. Sanki başlarına siyah bir karga konmuş gibiydi.”¹³⁶ Bu hadisi Ebû Dâvûd, “ed-Dürr” adlı eserinde “Sahîh” olarak, Ümmü

¹³⁰ *Muvaftâ*, “Kitabü'l-Libas”, 4.

¹³¹ Tirmizî, “Edeb”, 44.

¹³² Bûhârî, “Libâs”, 61.

¹³³ Kardavî, *Çağdaş Meselelere Fetvalar*, 2: 107-108; Elbânî, *Cilbabü'l-mer'eti'l-müslime*, 161.

¹³⁴ Ebû Dâvûd, “Libas”, 28.

¹³⁵ Ebû Dâvûd, “Libas”, 32; Yazır, *Hak Dini Kır'an Dili*, 6: 338; Canan, *Kütüb-i Sitte Tercüme ve Şerhi*, 15: 54.

¹³⁶ Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzî el-Cessas el-Hanefî, *Ahkâmü'l-Çur'an*, thk. Muhammed Sadık Kâmhâvî, (Beirut: Dâru İhyâi't-Türasî'l-Arabî, 1984), 5: 345.

Seleme (r.a) tarikıyla ve "من أكسية سود يلبسها" yani "siyah elbiseler giymişlerdi" lafzının ziyâdesiyle rivâyet etmiştir. Hadisteki "والغريان" yani "kargalar" kelimesi karga kelimesinin cemi' sigasıdır ve burada siyahlık hususunda, siyah elbiseye benzetilmiştir.¹³⁷

Elmalılı, cilbâb hakkında, yalnızca bir gözü açık bırakarak veya İstanbul'da hanımların bir peçe ilave etmek ve ellerinde açık bir şemsiye bulundurmamak suretiyle uyguladıkları bir örtünme şeklinden bahsetmektedir.¹³⁸

2.1.5. Tesettürde Ruhsat

Kur'ân'ın en-Nûr 24/31-32. âyetlerinde dış örtünün ölçüleri, nasıl olması gerektiği açıklanmış ve en-Nûr 24/60. âyette ise bazı kadınlar için örtünme sorumluluğu hafifletilerek bazı kolaylıklar ve ruhsatlar sağlandığı açıklanmıştır.

Nûr süresinin 24/60. Âyetinde Allah'ü Teâla: "O (hayızdan ve çocuk doğurmaktan geri kalmış) oturucu kadınlar ki (yaşlılıklarından dolayı) hiçbir nikâh ümidi taşımamaktadırlar...." buyurmaktadır.

Burada zikredilen ruhsat, ihtiyarlıktan dolayı hayızdan kesilmiş, hamile kalma ihtimali kalmamış, cinsel arzuları da körelmiş ve kendisinde erkeği cezbedecek herhangi bir cazibe ve güzellik bulunmayan; tahrike ve fitneye sebebiyet vermeyen kadınların kolye, küpe, bilezik, yüzük gibi gizli süslerini açığa çıkarmamak şartıyla, ferace, cilbab, ridâ ve başörtüsünün üzerine takılan peçe gibi dışarıda giydikleri elbiselerini bırakmalarına yani evden dışarı çıkarken giymemelerine izin verilmiştir.¹³⁹ Fakat bu ruhsat, içinde saklı bir arzu ve çekici görünmek duygusu taşıyan ihtiyar kadınlar için geçerli olamaz.¹⁴⁰

Âyette belirtilen bu iznin içeriği ile alakalı birkaç görüş ortaya atılmıştır:

1) Bu izin ancak peçe ile ilgilidir.

ولما نزلت خرج نساء الأنصار كأن على رءوسهن الغريان من الأكسية "برواية عبد الرزاق وعبد بن حميد وأبي داود وابن المنذر وابن أبي حاتم وابن مردويه من حديث أم سلمة بلفظ: "من أكسية سود يلبسها".

¹³⁷ Elbânî, *Cilbabü'l-mer'eti'l-müslime*, 83.

¹³⁸ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 6: 338.

¹³⁹ Zuhaylî, *Tefsîru'l-Münîr*, trc. Hamdi Aslan v.dğr., (İstanbul: Bilimevi Basın Yayın, 2007), 9: 518; Beşer, *Hanımlara Özel Fetvalar*, 348.

¹⁴⁰ Sa'îd Havvâ, *el-Esâs fi't-tefsîr*, 6. Baskı, (Kahire: Dâru's-Selâm, 2003), 7: 3819.

2) Bu izin ferace, câr, cilbâb gibi dış giysi ile alakalıdır. Cevaz verilmesi, bilhassa bu konuda ihtiyarlık sebebiyle dış giysi hakkındaki hassasiyetinde zaâf oluşarak tesettürüne özen gösterme kabiliyetini yitirmiş olma ihtimaline binaen bir hoşgörü niteliğindedir. “İhtiyarların hatası görmezden gelinir...” anlamındadır.¹⁴¹

3) Bu izin yaşlı kadının başörtüsü kullanmasının gerekli olmayıp, başı açık bir şekilde dışarı çıkabileceği ile ilgilidir. Kurtubî’ye göre âyetteki ruhsattan maksat dış örtü olması hususunda aynı görüşte olmakla birlikte, saçını göstermesinin câiz olduğunu, dolayısıyla başörtü takmamasına da izin verildiğini savunur.¹⁴²

4) Burada gösterilmesi câiz olan kısım baş ve gerdan kısmıdır. Baş ve gerdan kapatma zarûriyeti cinsel çekicilik olması ve ihtiyar kadınlarda da bu olasılık kalmadığı için tesettür sorumluluğunda kolaylaştırma yapılarak bu kısımların açılmasına izin verilmiştir. Fakat ihtiyar olmalarına rağmen, bu ruhsatı uygularken yine de tedbirli davranmaları gerekmektedir.¹⁴³ Sahabe hanımlarından kendilerine verilen ruhsatı kullanmayıp takvâ yönünü tercih eden birçok yaşlı kadın olmuştur. Onlar’dan biri de şu rivâyete göre, Ümmü Hüzeyl (r.a)’dır.

Âsım el-Ahvâl’den (r.a) rivayet olduğuna göre, “Biz yaşlı bir kadın olan Hafsa binti Sîrîn’in (r.a) evine gittiğimizde hemen cilbâbını giydi ve peçesini kapattı. Biz de, *وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ* âyetini hatırlatınca, O’da *وَأَنْ يَسْتَغْفِرْنَ خَيْرٌ لَّهُنَّ فَتَقُولُ: هُوَ إِثْبَاتُ الْحِجَابِ* var. diye cevap verdi.” diye rivâyet etmiştir. Beyhakî bu hadisi Asım el-Ahvel’den Süfyan b. uyeyne, O’ndan da Sagdân b. Nasr tarıkıyla rivâyet ederek “İsnadı Sahihtir.” demiştir. Sagdân’ın ismi “Saîd” olduğu halde, çoğunlukla “Sagdân” ismi kullanılmıştır. Hatîb’in “Tarîh” inde de bu şekilde geçmiştir. Dârekutnî ve diğerleri O’nun sika olduğunu söylemişlerdir. Hafsa binti Sîrîn, Basralı olup Ensâr’dandır ve “Ümmü Huzeyl” diye bilinir. Tâbiînün faziletliilerindendir

¹⁴¹ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 6: 40; Sâbûnî, *Şafvetü't-tefâsîr*, 4: 240; Ö. Nasûhî Bilmen, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, (İstanbul: Bilmen Basım ve Yayın, ts), 5: 2382; Duman, “Kur'an'da Örtünmenin Temel Sınırları”, 49.

¹⁴² Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 12: 310.

¹⁴³ Karaman v.dğr., *Kur'an Yolu*, 4: 99.

عن عاصم الأحول قال: "كنا ندخل على حفصة بنت سيرين وقد جعلت الجلباب هكذا: وتنقبت به فنقول لها: رحمك الله قال الله تعالى: *وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ* قال: فنقول لنا: أي شيء بعد ذلك؟ فنقول: *{ وَأَنْ يَسْتَغْفِرْنَ خَيْرٌ لَّهُنَّ }* فنقول: هو إثبات الحجاب."

ve oniki yaşındayken Kur'ân-ı Kerim'i ezberlemiştir. İyas b. Muâviye, O'nun h. 100 tarihinde, yetmiş yaşında iken vefât ettiğini ve O'ndan faziletlisini görmediğini söylemiştir.¹⁴⁴

5) Buradaki izin, ihtiyar kadınların, dış örtülerini isterlerse giymeyebilecekleriyle ilgili bir kolaylıktır. Fakat bu başörtülerini de takmayarak baş ve gerdanlarını gösterebilecekleri manasında anlaşılmalıdır. Dış örtüsünü giymeme kolaylığı, onun süslerini açığa çıkarmaması ve çekici görünmekten sakınma koşuluna dayandırılmış ve “Bununla beraber dış elbiselerini bırakmaktan sakınmaları kendileri için daha hayırlıdır.” buyurularak kadın, ihtiyar olsa da, her mesele de olduğu gibi örtünme hususunda da takvaya riâyet etmesi ve zinetlerini göstermemesi gerektiği özellikle belirtilmektedir.

Çünkü, İslâm hukuku, yaşantının bütün alanlarında olduğu gibi kıyafette süs konusunda da meşrûluğu ön şart olarak ileri sürer.

2.1.6. Tesettürde Teşebbüh

Teşebbüh kelimesi Arapçada, ‘tefâ’ul’ sigasındandır ki, bu siganın binâsı tekellüf için olduğundan sözlükte, benzemek, müşabehet etmek, zorla benzemeye çalışmak manalarına gelir.¹⁴⁵

Teşebbüh tabiri “Kim bir kavme benzerse onlardan kabul edilir.”¹⁴⁶ hadîsiyle karşımıza çıkar. Âyet ve hadislerde net bir şekilde açıklanan bu durum, bir müslümanın, hayat tarzını itikâdla alâkalı olan meselelerde, gayri müslimlerden farklılaştırmaya gayret sarfetmesidir. Bu ihtilâf ve zıtlık gayri müslimlere bazı zamanlarda teşebbühten¹⁴⁷ sakınmakla, bazı zamanlarda ise, sakınmakla kalmayıp onların âdetlerinin tam tersini işlemek ve onlara muhalefet etmekle gerçekleşmektedir.

Allah’u Teâla mü’minlere, geçmiş ümmetlerden ve işledikleri günahlar sebebiyle toplu azâb gönderilerek yok olmalarının kıssalarını açıklayarak, mü’minlerin ehl-i kitaba fer’î ve aslî herhengi bir meselede tâbi olmasını yasaklamıştır. Çünkü ehl-i

¹⁴⁴ Elbânî, *Cilbabü'l-mer'eti'l-müslime*, 110.

¹⁴⁵ Karaman – Topaloğlu, “Teşebbüh” md., 203.

¹⁴⁶ Ebû Dâvûd, “Libas”, 5.

¹⁴⁷ Not: Bu kavramın kelime olarak anlamında bir olumsuz mana bulunmamaktadır. Fakat, çoğunlukla olumsuz manada kullanılmıştır. Hz. Peygamber (s.a.v.)’in hadislerinden, “İslâm’dan başka inanç sahiplerine benzememe” hakkındaki beyanlarından çıkarmak mümkündür.

kitab, nâzil olan kitablarının aslını küçük bir dünyalık karşılığında bozarak ve satarak arkalarına atmışlardı. (el-Maide 5/13) Muhtelif görüşlere, kendilerine emredilene tamamen zıt ve olumsuz düşüncelere meylederek, din adamlarını rabler ittihaz ettikleri için kalplerine mühür vurulmuştur.¹⁴⁸

Buna ilâveten peygamber gönderilmesinin gayesi olan “Hak din islâmı, bütün dinlerin üzerine geçirmek ve üstün kılmak” (et-Tevbe 9/33, el-Feth 48/28, es-Saf 61/9) ilkesi, ancak ehl-i kitâba ve diğer inanç sistemlerine benzemeyip muhalefet etmekle gerçekleşeceğinden, Resûlü Ekrem’in bunu sık sık dile getirmesi ve bundan men etmesi, şeriât hükümlerin uygulanmasında gözden kaçmayan ve dikkate alınan bir kuraldır. Teşebbüh meselesinde, o meselenin dindeki konumu, değer ölçüsü ve teşebbüh fiilini işleyen kişinin gayesi ve teşebbühünün vasfı da dikkate alınarak ayrı ayrı değerlendirilir.¹⁴⁹

Nîtekim, İbn Nüceym (ö. 970/1563) teşebbühün, dinen zemmedilen ve benzeme amacına yönelik meselelerde birtakım mahzurlar olduğuna işâret ederek, bu tesbiti fukahadan Kādîhan’a (ö. 592/1196) isnad etmektedir.¹⁵⁰

İbn Teymiyye (ö. 728/1328); teşebbüh sınırlarını şu şekilde özetlemiştir.

1. Gayri Müslimlerin şeriâtlerinde de mevcut olan ibadetlerden aşûre günü orucu veya aslı itibariyle namaz ve oruç, gibi ortak olduğumuz amellerde onlara benzememek o amelin vasıflarında olmaktadır.

2. Cumartesi yasağı gibi ehl-i kitab için haram olan fakat İslâm dininde hükmü kaldırılan birtakım yasaklarda ehl-i kitaba benzemenin haramlılığı zâhirdir.

3. Ehl-i kitabın şeriatlerinde olmamakla birlikte sonradan ihdâs ettikleri birtakım bayramlar ve amelî mevzûlarda benzemek kesin olarak yasaklanan bir durumdur.¹⁵¹

¹⁴⁸ Necmi Sarı, “Hadislerde Teşebbüh Yasağı”, (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2010), 43.

¹⁴⁹ Necdet Aydoğdu, “Temel Hadis Kaynaklarında Gayrimüslimlere Benzeme İle İlgili Rivâyetlerin Tahlili”, (Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2013), 13.

¹⁵⁰ İbn Nüceym, Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısırî, *el-Bahrü’r-râ’ik*, nşr. Şeyh Zekerriyya Umeyrât, (Beyrut: Daru’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1997), 2: 18.

¹⁵¹ İbn Teymiyye, Ebü’l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm b. Mecdiddîn Abdisselâm el-Harrânî, *İktidâu’s-sırâti’l-mustakîm li muhâlefeti aşhâbi’l-cehîm*, thk. Nâsır b. Abdilkerîm el-‘Akl, (Riyad: Mektebetü’r-Rüşd, ts.), 474-477.

Çağdaş âlimlerden Nâsır b. Abdülkerim el-Akl, teşebbühün hükmünü şu şekilde izah etmiştir.

Haram olan benzeme: Ehl-i kitabın ve diğer dinlerin birtakım yaşam tarzı ve itikâdla alâkalı konularından sayılan mesela, ateşperestlerin nevruz bayramına iştirak etmesi gibi hususlarda onlara muvafakat etme yasaklanmış ve bu ameli küfür sayılmıştır.¹⁵² Çünkü bu itikâdî konu olması açısından küfürdür.

Mekrûh olan benzeme: Hükmü vâzih olmaması sebebiyle bazı örf ve âdetlerden, mübah mı, haram mı olduğu çelişkili olan bir takım mevzûlardır. Gayri Müslimleri davet etmek, onların haberlerini müslümanlara anlatmak, Müslümanları onların eziyetlerinden sakındırmak ve bunun gibi müslümanların menfaâtine olan işler gibi müstehab veya vacib nevinden teşebbüh te mevcuttur.¹⁵³

Ehl-i kitaba muhalefet etme kuralı; kısaca, mü'minlerin dinî yaşantılarını , amel ve ibâdetlerini gayr-i islamî her şeyden uzak tutmalarını amaçlar. İslam'ın ilk zamanlarından başlayarak bütün ulema Müslüman olmayanlara teşebbühün nehyedildiğinde ittifâk ettiğini Buhûtî nakletmiştir.¹⁵⁴

2.1.6.1. Tesettürde Karşı Cinse Benzeme

Hadislerden anlaşıldığına göre, tesettürdeki bir diğer gâye de, erkekle kadının birbirine benzememesi ve birbirinden fark edilmesidir. Buna binaen Resûlullah (s.a.s) her zaman erkek ve kadın giysilerinin farklı olmasını emretmiştir.

İslâm hukukuna göre erkek ve kadın kıyâfesinde bazı ayırıcı özellikler vardır. Mesela; kadınların altın ve ipek kullanmalarında bir yasaklama yokken, sağlık gibi göz önünde bulundurulması gereken bir özürleri olmadığı halde erkeklerin kadınlar gibi ipek ve altın eşya kullanmalarını Resûlullah (s.a.s) men etmiştir.¹⁵⁵ Ayrıca, Resûlullah (s.a.s) bedenî olarak veya tavır olarak kadın ve erkeklerin birbirine benzeyenlerine lânet etmiştir.¹⁵⁶

¹⁵² Nâsır b. Abdülkerim el-'Akl, *Men teşebbehe bi kavmin fe huve minhum*, (Riyâd: Dâru'l-Vatan, 1990), 20.

¹⁵³ Nâsır b. Abdülkerim el-'Akl, *Men teşebbehe bi kavmin fe huve minhum*, 21.

¹⁵⁴ Mansûr b. Yûnus b. İdris el-Buhûtî el-Hanbelî, *Keşşâfu'l-kınâ' 'an metni'l-iknâ'*, (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1983), 3: 131.

¹⁵⁵ Bûhârî, "Libas", 25,27.

¹⁵⁶ Bûhârî, "Libas", 61; Ebû Dâvûd, "Libas", 27; Tirmizî, "Edeb", 34.

Senedi, İbn Abbas'a (r.a) ulaşan iki rivâyetten birinde: "Allah resûlü erkeklerden kadınlara benzeyenleri ve kadınlardan erkeklere benzeyenleri lanetlemiştir."¹⁵⁷ İkinci rivâyette ise: "Resûlullah erkeklerden kadınlaşanları ve kadınlardan erkekleşenleri lanetlemiş ve onları evlerinizden uzaklaştırın buyurmuştur."¹⁵⁸

Ebû Hüreyre'den nakledildiğine göre; "Allah resûlü kadınlara mahsus giysileri giyen erkeğe ve erkeklere mahsus giysileri giyen kadına lanet etmiştir."¹⁵⁹

Tirmizî hadis için, Müslim'in şartları üzere olduğunu söylemiş, Zehebî de bunu tasdik etmiştir. Şevkânî ise; "Ricalleri sahihtir" demiştir.¹⁶⁰

Bu hadis, benzeme hususunu daha umumi olarak ele almaktadır. Yani sadece ayakkabıda değil, kılık kıyafetin her çeşidinde karşı cinsler birbirlerine benzememelidir.

İbni Ebû Müleyke (ö. 117/735) (r.a) naklettiğine göre; Aişe'ye (r.a) "Kadın erkek ayakkabısı giyer mi? diye sorulunca: "Resullullah (s.a.v) kadınlardan erkekleşenlere lanet etti" diye cevap vermiştir.¹⁶¹ Hadis-i Şerif'den anlaşıldığına göre ayakkabı hususunda dahi erkeklere benzemekten sakınılmalıdır. en-Nihâye'de "Na'î" kelimesi, nalın veya ayakkabı manasındadır ve "yürüme sırasında giyilen şey" diye açıklanmıştır. Bu nedenle bu kelimeyi sadece takunya ve terlik gibi bir şey olarak anlamak yanlış ve eksik olur. Bu durumda hadiste geçen bu kelimeyi "erkek ayakkabısı" olarak anlamak gerekecektir. İlah (s.a.s.): "Allah'u Teâla, Erkek elbisesi giyen Bunun gibi Resûlul ¹⁶² kadına lânet ettiği gibi kadın elbisesi giyen erkeğe de lânet etmiştir."¹⁶³ buyurmuştur.

Ebû Hüreyre (r.a)'ın anlattığına göre; "Resûlullah'a (s.a.s) el ve ayaklarını kına ile boyamış bir muhannes (homoseksüel) getirildiğinde. "Bunu niçin getirdiniz? Nesi var?" diye sorunca; "kendisini kadınlara benzetmiş" dediklerinde Resûlullah, o kişinin Naki' denilen mevkiye sürgün edilmesini emretti. "Ya Rasûlallah, peki onu

¹⁵⁷ Bûhârî, "Libâs", 31.

¹⁵⁸ Bûhârî, "Libâs", 62.

عن ابن عباس قال: "لعن النبي - صلى الله عليه وسلم - المختئين من الرجال والمترجلات من النساء وفي لفظ: "لعن رسول الله - صلى الله عليه وسلم - المتشبهين من الرجال بالنساء والمتشبهات من النساء بالرجال". وقال: "أخرجوهم من بيوتكم".

¹⁵⁹ Ebû Dâvûd, "Libâs", 29.

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ : الرَّجُلُ يَلْبَسُ لِبْسَةَ الْمَرْأَةِ، وَالْمَرْأَةُ تَلْبَسُ لِبْسَةَ الرَّجُلِ. أخرجه أبو داود.

¹⁶⁰ Elbânî, *Cilbabü'l-mer'eti'l-müslime*, 141.

¹⁶¹ Ebû Dâvûd, "Libas", 31

¹⁶² Canan, , *Kütüb-ü Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, 15: 60.

¹⁶³ Bûhârî, "Libas", 61-62; Ebû Dâvûd, "Libas", 60.

öldürmeyelim mi?” diye soranlara, “Hayır, çünkü ben namaz kılanları öldürmekten men olundum.” buyurdular.¹⁶⁴

Kadınlarla erkeklerin farklılığına dikkat çekerek: “Sahabeden bir hanım perde arkasından Peygamber’e bir mektup uzatmış, Hz. Peygamber o eli görmüş ve:

-“Bu erkek eli midir kadın eli midir, bilemiyorum.” demiş, kadın eli olduğu kendisine haber verilince, Resûlullah (s.a.s) kadına hitaben erkeklerden ayırt edilmesi için kına ile tırnaklarını boyayarak değiştirmesini tavsiye etmiştir.” Aynı yerde zikredilen bir başka rivâyette: “Hind bint Utbe (r.a) Resûlullah’a (s.a.s) biât ettiğinde, ona ellerinin yırtıcı hayvan pençesi gibi olduğunu söylemiş ve ellerini (kınayla) değiştirmeden biâtini kabul etmeyeceğini bildirmiştir.”¹⁶⁵

Bu bağlamda zikredilebilecek bir diğer rivâyette Resûlullah (s.a.s) hacda erkeklerin saçlarını kısaltmalarını veya tamamen kesmelerini isterken kadınların tamamen kesmelerini yasaklamıştır.¹⁶⁶ Karşı cinse benzemeyi veya karşı cins gibi davranışlar sergilemeyi yasaklayan rivâyetleri değerlendiren hadis yorumcuları yapısal bozukluk ile bilinçli cinsel sapkınlığı birbirinden ayıran bir yaklaşım sergilemişlerdir.

Resûlullah (s.a.s) döneminde günümüzdeki gibi arap kadın ve erkekler etek, gömlek, entari ve pantolon gibi giysilerde, erkek ve kadın aynı ismi taşıyan, birbirine benzer kıyâfetler giymişlerdir. Hint kıtası Müslümanları arasında da geniş şalvar türünde bir pantolon ve üzerine sarkıtılmış gömlek/tunik ortak bir kıyâfettir. Palto, kaban, pardösü, ceket, gömlek, tişört, pantolon gibi birçok kıyâfetin erkek ve kadın için yapılanının adı aynıdır, fakat şekil ve model olarak bilinçli ve gerekli farklılıklar taşır.

Hz. Peygamber (s.a.s) döneminde uzun elbise giymek kibir alâmeti sayıldığı için entari, îzar, peştamal gibi vücudun alt kısmını kapatan kıyâfetlerin çok uzun olmaması

¹⁶⁴ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 61.

¹⁶⁵ Ebû Dâvûd, “Teraccül”, 4.

عَنْ عَائِشَةَ - رضي الله عنها - أَنَّ امْرَأَةً مَدَّتْ يَدَهَا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِكِتَابٍ , " فَقَبِضَ يَدَهُ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَدَدْتُ يَدِي إِلَيْكَ بِكِتَابٍ فَلَمْ تَأْخُذْهُ، فَقَالَ: " إِيَّيَّ لَمْ أَدِرْ أَيُّ امْرَأَةٍ هِيَ أَوْ رَجُلٍ " , قَالَتْ: بَلْ يَدُ امْرَأَةٍ، قَالَ: " لَوْ كُنْتُ امْرَأَةً لَعَبَّرْتُ أُطْفَارَكَ بِالْحَيْئِءِ "

¹⁶⁶ Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmet b. Şuayb b. Ali en-Nesâî, *Sünen*, (Beyrut: Dâr-u İbn Hazm, 2010), “Hac”, 74-75.

hakkında rivâyetler vardır.¹⁶⁷ Bunun yanında avret mahallinin görülmesine sebep olabilecek dizleri dikerek oturma şekillerini yasaklamıştır.¹⁶⁸

Renk bakımından ise, kıyâfetlerde ayırım yaparak kırmızı ve sarı gibi renklerin kadınlar için olduğunu bu sebeple erkeklerin giymesinin uygun olmayacağını ifade eden rivâyetler olduğu gibi bunda bir mahsur olmadığını ifade eden rivâyetler de vardır.¹⁶⁹ Vücuda sürülen kokular bakımından da kadın ve erkek arasında farklılık olması ve erkeklerin kokusu çok, boyası az, kadınların ise boyası çok, kokusu az parfümler kullanması tavsiye edilmiştir.¹⁷⁰

Yine o dönemde kadınlar çoğunlukla çizgili kumaştan elbiseler tercih ettiklerinden dolayı Resûlullah erkeklere çizgisiz elbiseler kullanmalarını tavsiye etmiştir.¹⁷¹ Yine de kadınlar ve erkeklerin müşterek kullandıkları elbiseler vardı. Âişe (r.a) kendisine âit ipek kumaştan bir giysiyi yeğeni Abdullah b. Zübeyir'e (r.a)¹⁷² ve Kâsım b. Muhammed'e (r.a) hediye etmiş, bu elbiseyi giymekten onları men etmemiştir.¹⁷³ Burdan anlaşıldığına göre, o zamanda olduğu gibi günümüzde de kadın ve erkeklerin müşterek giydiği elbiseler vardır.

2.1.6.2. Tesettürde Gayri Müslime benzeme

Resûlullah (s.a.s) “Kim bir topluluğa benzerse ondandır.”¹⁷⁴ hadisi malumdur. Bu hadis-i şerif’te “kavm” kelimesi nekre olarak zikredildiğinden hem Salih kimseleri hem de diğerlerini içine alır. Telaffuz itibâriyle mü’minlerin örflerinde ve hayat tarzlarında gayri müslimlere teşebbühten sakınmalarının gerekli olduğu zikredildiği için, görüntü ve yaşam tarzı ile mü’minlerin salihlerini taklit etmeleri ve örnek edinmeleri de tavsiye edilmiştir.¹⁷⁵

Ayrıca hadis-i şerif’te anlatılmak istenen “benzeme” fiilinin, dinimizce yasak sınıfına girebilmesi için, fiili işleyen bilinçli ve hiçbir zorlama olmaksızın, isteyerek

¹⁶⁷ Ebû Dâvûd, “Libâs”, 36-37; Tirmizî, “Libas”, 9; Nesaî, “Ziyet”, 106.

¹⁶⁸ Bûhârî, “Salât”, 20-21; Müslim, “Libâs”, 70-74.

¹⁶⁹ Bûhârî, “Libâs”, 34-35; Müslim, “Libas”, 27-31; Ebû Dâvûd, “Libâs”, 16-18-19.

¹⁷⁰ Nesaî, “Ziyet”, 32.

¹⁷¹ İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Zürâî ed-Dimeşkî el-Hanbelî, *Zâdü'l-me'âd fi hedyi hayri'l-'ibâd*, (Müessesetü'r-Risâle, 1994), 1: 138.

¹⁷² Muvatta', “Libas”, 3.

¹⁷³ İbn Sa'd, *Tabakât*, 8: 71.

¹⁷⁴ Ebû Dâvûd, “Libâs”, 4.

¹⁷⁵ www.ihyaforum.com/fikih-ilmihal/27281-mukallid-iskilipli-atif-hoca: 09.09.2012.

yapması şartı aranır. Hadiste geçen ifâde, umûmî manada herkesi ve her türlü benzeme fiilini kapsamına alsada, ancak “gayrimüslimlere benzeme kasdıyla” yapılan bu iş, dinen yasaklanmış olan “benzeme” sahasına girer ve bu doğrultuda değerlendirilir. Zira bir başka hadis-i şerifte buyurulduğu gibi “Ameller, kişinin niyetine göre” sevap veya günah olarak değerlendirilir.¹⁷⁶ Hadiste ifâde edilen bu mesele, tüm amelleri içine alan genel bir kuraldır. Yani zâhirden sevap ya da günah olarak kabul edilen bir fiilin karşılığı, ancak kişinin kalbindeki niyetine bağlıdır. Gayrimüslimlere benzeme fiiline de bu açıdan bakmak gerekmektedir. Eğer, benzeme fiilinde, işlenen bu işin, gayrimüslimler nezdindeki manası ve önemi bilinmekle beraber, onların gelenek ve inançları ile de özellikle bir alakası varsa, bu durumda yasak kabul edilmektedir.

Teşebbüh fiilinin yasak kapsamında değerlendirilebilmesi için “zaman” şartı da ayrıca önemli bir husustur. Yani, teşebbüh sebebi olan ve gayrimüslimlerin sembolü haline gelmiş her türlü gelenekleri, kılık-kıyafetleri, inançları, eğlence tarzları ve belli eğlence günleri, zaman içerisinde değişime uğramış veya önemini kaybetmiş olabilir. İşte bu şekilde, bu zamanda bütünüyle onlar açısından anlamını kaybetmiş olan herhangi bir fiil veya bir tür kıyafet bir Müslüman tarafından kullanıldığı takdirde teşebbüh sayılmaz. Mesela; İbn Hacer (ö. 852/1449), “taylasan” denen ve Yahûdîlerin simgesi olarak giyilen bir çeşit kıyafetin, kullanıldığı zamanda Müslümanlar tarafından giyilemeyeceğini, fakat zamanımızda simge olma özelliğini yitirmesi nedeniyle giyilmesinde bir sakınca olmadığını nakletmektedir.¹⁷⁷

Bu açıklama, zamanın değişmesiyle, gayrimüslimlerin şîârı olma özelliğini yitirmesi halinde, sözü edilen kıyâfet ya da bir geleneğin, dinimizce men edilen teşebbüh kapsamına girmediğini göstermektedir.

Ebû Dâvûd bu hadisi¹⁷⁸, Kitâbu'l-Libâs'ta zikrettiği için, teşebbüh fiilinin sanki sadece giyim - kuşam, saç - sakal v.b. ile alâkalı olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Teşebbüh manası içeren âyetlere baktığımızda ise, gayrimüslimlere itaât etme fiilinin de, onlara benzemek olarak değerlendirildiği aşikârdır.

¹⁷⁶ Müslim, “İmâra”, 45; Ebû Dâvud, “Talâk”, 11; İbn Mâce, “Zühd”, 26.

¹⁷⁷ İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî, *Fethu'l-Bâri şerhu Sahîhi'l-Bûhârî*, (Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1959), 10: 272.

¹⁷⁸ Ebû Dâvûd, “Libas”, 4.

Ahmed b. Hanbel ve İbn Teymiye ve diğer bazı âlimlere göre, bu hadisten anlaşılan hüküm, “Kim onları (Yahûdî ve Hristiyanları) dost edinirse, o onlardandır.” (el-Mâide 5/51) âyetinde kastedilen hükmün benzeri olup, gayrimüslimlere benzemenin haram olduğuna delil kabul edilebileceğini ifade ederler.¹⁷⁹ San‘anî, “Kim bir kavme benzerse o da onlardandır.” hadisi hükmünce kâfir, fâsık veya bid‘at ehline özel olan kıyâfet vb. şeylerde onlara benzeyen kimsenin, inançta da onlar gibi kabul edilmesine vesile olacağını ifade etmektedir.¹⁸⁰ Anlaşıldığı üzere, teşebbüh kavramını sadece giyim-kuşam hususunda değerlendirmek yanlış olacaktır. Hz. Peygamber’in (s.a.v.) yaşamın her bir sahasında belirlediği kurallara aykırı olan durumlar, ona muhâlefet ve gayrimüslimlere benzemek olarak kabul edilmelidir. Rasûlullâh’ın (s.a.s) bizlere sınırlarını çizmeye çalıştığı Müslüman karakteri ve kimliğinde hatta zâhiri görünüşünde bile, İslâma zıt olan her türlü benzeyiş yasaklanmıştır. Ancak biz burada sadece kılık - kıyafette ki teşebbüh konusuna değinmekle yetineceğiz.

Hz. Peygamber’in teşebbüh hususundaki uyarılarında giyilen kıyâfetin, İslâm inancına aykırı olup küfür inancını temsil eden bir tarzda olduğu ve müslümanın bağlı bulunduğu inanca zarar verici vasıflarda olduğunu dikkate alarak değerlendirmek daha isabetli olacaktır. Çünkü, her bir insanın giydiği elbise, onun beden ülkesinin ve vücut evinin kapısına diktiği ve hangi dine mensûb olduğunu temsil eden bir bayrak gibidir.

Taberânî (ö. 360/970); “Ebû Kerime’den: Ali b. Ebî Tâlib’i Kûfe Minberinde hutbe okurken şöyle dediğini işittim: Ey İnsanlar! Nebi (s.a.s), ruhbân kıyâfeti giymekten kaçının. Kim ruhbân kıyâfeti giyerek onlara benzemeye çalışırsa, bizden değildir.” hadisini rivâyet etmiş ve Hz. Ali’den bu isnâdla naklettiği hadisin râvilerinden, Muhammed b. Salih b. Mihrân’ın nakilde teferrüd ettiğini söylemiştir.¹⁸¹

¹⁷⁹ Azîmâbâdî, Ebü’t-Ṭayyib Muhammed Şemsü’l-Hak b. Emîr Alî ed-Diyânüvî el-Azîmâbâdî, ‘Avnu’l-ma’bûd şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd, nşr. Yusuf el-Hâc Ahmed, (Dimaşk: Daru’l-Feyhâi, 2009), 11: 74.

¹⁸⁰ San‘anî, Muhammed b. İsmail, *Sübülü’s-selâm şerhu bulûğil-merâm*, (Riyad: Daru’l-hadis, 2006), 4: 1555.

¹⁸¹ Taberânî, Ebu’l-Kâsım Müsnidü’l-dünya Süleymân b. Ahmed b. Eyyüb et-Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Evsat*, thk. Târik b. Avdullâh b. Muhammed b. Abdulmuhsin b. İbrâhim el-Hüseynî. (Kahire: 1995), 4: 178.

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ سَعِيدٍ الرَّازِيُّ قَالَ: مُحَمَّدُ بْنُ صَالِحِ بْنِ مِهْرَانَ قَالَ: أَرَطَاةُ أَبُو حَاتِمٍ، قَالَ: جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي كَرِيمَةَ قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ، وَهُوَ يَخْطُبُ عَلَى مَنبَرِ الْكُوفَةِ، وَهُوَ يَقُولُ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ، إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِنِّي أَكُفُّمُ وَلِيَّاسِ الرَّعْبَانِ، فَإِنَّهُ مَنْ تَرَهَّبَ أَوْ تَشَبَّهَ فَلَيْسَ مِنِّي» لَا يُرْوَى هَذَا الْحَدِيثُ عَنْ عَلِيٍّ إِلَّا بِهَذَا الْإِسْنَادِ، تَفَرَّدَ بِهِ: مُحَمَّدُ بْنُ صَالِحِ بْنِ مِهْرَانَ "

Taberânî'nin buradaki yorumu, hadisin başka bir isnadla rivayetinin bulunmadığını ve bu nedenle “ferd hadis” olarak kabul edilebileceğini göstermektedir.

Heysemî (ö. 807/1404) ise; hadisi değerlendirirken, Taberânî'nin, hocası Ali b. Saîd er-Râzî'den rivâyette bulunduğunu, fakat onun zayıf bir râvî olduğunu belirtmektedir.¹⁸²

Elbânî de; İbn Hacer'in “Taberânî doğru ve sahih bir isnadla bu hadisi tahrîc etmiştir.” şeklindeki değerlendirmesinde hataya düştüğünü, aslında bu hadisin zayıf olup İbn Hacer'in tesâhül ettiğini yani gevşek davrandığını söylemiştir.¹⁸³

Günümüz modasını taklit ederek kılık-kıyâfet konusunda gayri müslimlere benzemekten nehyeden Hz. Peygamber (s.a.v.), onların din adamlarına mahsus olan ruhban kıyafetini giymeyi böylelikle yasaklamıştır. Yine bu hususta bir başka rivâyette Hz. Peygamber (s.a.s), Abdullah b. Amr'ın sapsarı bir elbise giydiğini görünce “Onu çıkar! Çünkü o, renk ve şekil olarak kâfirlerin elbisesine benzemektedir.” hadisleri ile yasaklanmıştır.¹⁸⁴

İmâm Mâlik'e göre, işyerlerinde ve evlerde erkeklerin sarı renkli elbise giymesi câiz, sokaklarda veya mahfillerde giymesi ise mekruhtur.¹⁸⁵

Bu hadis, Nesaî ve Ahmed ibn Hanbel'den başka bir isnâdla ve yakın ifâdelerle rivâyet edilmiştir.¹⁸⁶ Ayrıca, Hâkim, İbn Ebî Şeybe, Abdürrezzak ise, bu hadisi benzer lafızlarla rivâyet edenler arasındadır.¹⁸⁷

¹⁸² Heysemî, Nurettin Ali b. Ebî Bekr b. Süleymân el- Heysemî, *Mecme'u'z-zevâid ve menbe'u'l-fevâid*, thk. Hüsâmeddîn el-Kutsî, (Kâhire: Mektebetü'l-Kutsî, 1994), 5: 131.

¹⁸³ Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdis'd-daîfe*, (Riyad: 1995), 7: 224; Elbânî, *Cilbabü'l-mer'eti'l-müslime*, 184.

¹⁸⁴ Müslim, “Libas”, 4.

حدثنا محمد بن المنثري , حدثنا معاذ بن هشام, حدثني ابي, عن يحيى, حدثني محمد بن ابراهيم بن الحارث, ان ابن معدان, اخبره, ان جبیر بن نفيير, اخبره, ان عبد الله بن عمرو بن العاص, اخبره, قال: رأى رسول الله صلى الله عليه و سلم علي ثوبين معصفرين فقال: " ان هذه من ثيابه الكفار فلا تلبسها."

¹⁸⁵ Nevevî, Ebû Zekeriyya Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *Minhâcu't-Tâlibîn ve 'Umdetü'l-müftîn fi'l-fikih*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1992), 131.

¹⁸⁶ Nesaî, “Ziyet”, 95; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2: 162.

¹⁸⁷ Hâkim, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nîsâbüri, *El-Müstedrek 'ale's-Şâhihayn fi'l-hadîs*, 2. Baskı, thk. Mustafa Abdulkâdir Atâ, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2002), 4: 309; İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdillâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî, *Musannef*, thk. Ebû Muhammed Usâme b. İbrâhîm b. Muhammed, (Kahire: 2008), 8: 268; Abdürrezzak, *Musannef*, thk. Habîbürrahmân el-Azamî, (Beyrut: 1970), 11: 79.

Hâkim'e göre ise, bu hadisi rivâyet etmedikleri halde, Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygun olduğu için, sahih olarak değerlendirilir.¹⁸⁸ İbn Teymiyye'ye göre, "sabit", Elbânî'ye göre ise "sahih" bir rivâyettir. Dolayısıyla bu hadisin değişik lafızlarla birkaç rivâyeti olan "sahih" bir hadis olduğu anlaşılmaktadır ve Hz. Peygamber'in bu tür elbiseden men ettiği anlaşılmaktadır.

Gayrimüslimleri beğenerek taklit etmek ve özenmek, müslümanın özü mesabesinde olan iman ve karakter bozukluğuna sebep olacağından, İslâm dışı inanç sistemleriyle benzeşen her türlü kılık-kıyâfet, isim, yaşam tarzı, örf ve âdetlere asla izin verilmemektedir. Çünkü, İslamda temel esas, "Kulluğun sadece Allahu Teala'ya mahsus olması" düşüncesine dayandığı için Resûlullah (s.a.s) birçok hadisinde bu hususa değinmiştir.¹⁸⁹

Müslümanların gayri müslimlere, bilhassa gündelik yaşantıda, giyim-kuşamda, muhalefet etmelerine ayrı bir ehemmiyet verilmiştir. Zira her bir dinin kendine mahsus gelenekleri ve âdetlerinin bulunması çok doğal bir durumdur. Bu hususta Peygamberimiz son derece hassas hareket ederek, önemle bu konunun üzerinde durmuştur.

¹⁸⁸ Hâkim, *Müstedrek*, 4: 390.

¹⁸⁹ Çakan, "Sünnette Giyim - Kuşam ve Örtünme", 61; Müslim, "Libâs", 12; Ebû Dâvûd, "Libâs", 4.

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Bu bölümde tesettür meselesi fitrat, ahlâk, takva ve iffet açısından ele alınacak ve terk edildiği takdirde, toplum içinde çeşitli fitnelerin kaynağı olabileceğinden bahsedilecektir. Ayrıca, kadın, erkek, çocuk, cârîye ve hüsnânın tesettürlerinin nasıl olması gerektiği ve aralarındaki birtakım farklılar gerek rivâyet, gerekse fıkıh açısından belirtilecektir.

3.1. TESETTÜRLE ALAKALI OLAN YAKLAŞIMLAR

3.1.1. Fıtrî Anlamda Tesettür:

Fıtrat, arapça lugat kitaplarında, (f-t-r) kökünden müştak olup, başlangıç, İcâd, Allah'ın dini, Peygamber'in yolu, bir şeyi yarmak, yaratılış ve yaratmak manalarına gelir.¹⁹⁰

Ayrıca, Fıtrat, belli bir kabiliyet ve yatkınlık manasına geldiği gibi türlü türlü mahlûkatın yaratılışındaki asıl öz ve karakterle birlikte, hârici etkenler sebebiyle bir deforme olmamış haline işâret eder.¹⁹¹

Kavram olarak fitrat kelimesi, mahlûkatın Rablerini anlama, idrak etme, isti'dadı üzere yaratılmasıdır.¹⁹²

“(Hâbibim!) öyleyse sen hanif bir kimse olduğun halde yüzünü İslâm dinine doğrult! (Ey inananlar! Sizde) Allâh'ın islâm fitratına (topyekün sarılın) ki, o, bütün insanları onun üzerine yaratmıştır. (Nefsin arzusu ve şeytanın vesveselerine uygun şekilde) Allâh'ın yaratmasına (karşı yapılacak) herhangi bir değiştirme (kesinlikle doğru) olamaz. (Kimse) Allâh'ın (fitratını bozacak güce sahip olmadığından onun) yaratması için hiçbir değiştirme olamaz! İşte sana, dosdoğru din ancak budur! Lâkin

¹⁹⁰ İbn Manzur, “Fıtrat” md., 7:20.

¹⁹¹ Yeğîn, “Fıtrat” md., 161.

¹⁹² M. Emin Ay - Sait Kızıllırmak, “Fıtrat” md., *Şâmil İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: Şâmil Yayınevi, 2000), 2: 363.

insanların birçoğu bilmezler.” (er-Rûm 30/30) âyeti fitrat ile alâkalıdır ve din ile tâbir edilmiştir.

Allah’u Teâlâ, diğer mahlûkata fitrî bir örtü vermesine mukâbil insanoğluna tesettür şûuru ve bedenini bilhassa avret yerlerini gizlemeye sevk eden âr ve iffet hissi vermiştir.¹⁹³ Ayette, fitrattaki örtünme duygusu şu şekilde ifade edilmektedir: “...Bunun üzerine her ikisi o ağaçtan (az bir şey) tattıklarında hemen avretleri kendilerine beliriverdi de, cennette ki (incir) yaprağından üzerlerine yamayıp yapıştırmaya başladılar....” (el-‘Arâf 7/22)

Ayetlerden anlaşılan örtünme duygusu erkek ve kadın için fitrîdir. İlâveten kadınların erkeklerden farklı olarak tüm vücutlarını örtmeleri bu fitrî duygudan kaynaklanmaktadır. Zira kadınlar fitrat olarak nahif, nâzik ve hassastırlar. Kendilerinde yabancılara karşı fitrî bir korku olduğundan örtünmeye gerek duyarlar.

Art niyetli ve yabancı erkeklerin taciz ve tecâvüzünden kendilerini muhafaza etmek hususunda, tesettür onlar için, içine girip saklanacakları bir kale vazifesi görür. Bu nedenle eşler arasında karşılıklı güven, sevgi ve saygı duygusunu sağlamlaştırır. Bunun aksi ise, birbirine itimat etme duygularını sarsar ve güven duygusunu zedeler.¹⁹⁴

3.1.2. Ahlâki Anlamda Tesettür

Kur’an’da kadın ve erkeğe tesettürle emredilmesi ve avret yerlerinin yabancılardan gizlenmesi, kıyâfetin süs ve ziynet aracı olarak kullanılmasından daha çok, ahlâkî tarafı ön plana çıkartılması ve buna daha çok vurgu yapılması, ehemmiyetine binâendir. İnsanoğlunun fitratı, diğer canlılardan çok daha değişik olmasından dolayı, diğer canlıların bedenleri yaratılıştan muhafaza edilmiş, edep yerlerini gizlemelerini sağlayacak hayâ hissinden yoksun olarak ve örtülü olarak halk edilmişlerdir.¹⁹⁵

Hız. Âdem ve hız. Havva’nın kendilerine haram olan meyveyi yiyip edep yerleri açığa çıkınca, daha önce hissetmedikleri cinselliklerinin farkına vararak, bu konuda hiçbir uyarıya gerek kalmadan açılan hayâ yerlerini gizlemeye çalışmaları, insanoğlunun

¹⁹³ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, 2: 25.

¹⁹⁴ Bediüzzaman Said Nursî, *Risâle-i Nûr Külliyyatı (Lem’alar)*, (İstanbul: Envar Neşriyat, 2004), 195 ve 198’den özetlenerek alınmıştır.

¹⁹⁵ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, 2: 25.

özündeki bu hissin fitrattan kaynaklandığına ve bunun aksi olan açıklığın ise, ahlâk kavramına muhalif olduğuna delâlet eder.¹⁹⁶

İnsanoğlu, bedenindeki birtakım süsleri ve ziynetleri göstermek için değil de aksine bunları gizlemek için giyinir. Giyilen kıyâfet, başkalarının cinsel arzularını harekete geçirmek için olmaktan ziyade, cinselliği kontrol altında tutma amaçlıdır.¹⁹⁷

İşte bu sebeplerden dolayı tesettür, insan bedenini yalnız kötü hava şartlarından muhafaza eden ve gösteriş vesile olan bir araç olmayıp, bilakis güzel ahlâkın korunması ve oluşması yetisine sahiptir. Ayrıca, insana islamî bir kimlik kazandırarak müslümanın edebli, hayâli ve takvalı olmasına da vesile olur.

3.1.3. Takva Anlamında Tesettür

Takvâ, himâyeye etmek ve korumak manasına gelmektedir. Arapçada ‘v-k-y’ sigasından müştaktır.¹⁹⁸

Takvâ, “Kulun Allah korkusuyla yasak kıldığı amellerden, ilk önce şirkten, sonra da haramlardan ve haram olma ihtimâli olan şüpheli şeylerden korunma, sakınma” demektir. Ayrıca dünyadan el etek çekip bir yere kapanma ve ibâdetle meşgul olma, zühd manalarına da gelir.¹⁹⁹

Takvâ, inançla alakalı mevzûlarda bozuk ve sapık itikadlara kaymaktan, ahlâk ve ibâdet açısından maneviyâtı zedeleyen çirkin huylardan sırf Allah’tan korktuğu için kaçınmaktır. Takvâ giysisi ise, maneviyâtı her türlü fuhşiyattan muhafaza eden, çeşitli güzelliklerle ziynetlendiren bir kıyâfettir.²⁰⁰

Kur’ân’ı Kerim’de tam on yedi yerde takvâ tabiri geçer.²⁰¹ Örneğin:

1) Takvâ örtüsüyle ilgili ayette şöyle buyrulmaktadır: “Ey Âdemoğulları! Muhakkak biz sizin üzerinize, avretlerinizi kapatacak bir elbise, bir de (süsleneceğiniz) ziynet elbisesi (ni temin edeceğiniz ürünleri yetiştiren suyu) indirdik. (İman, Allah korkusu, güzel ahlâk ve avret yerlerini örtme gibi) takvâ elbisesi (ne bürünmek) ise; işte

¹⁹⁶ Karaman v.dğr., *Kur’ân Yolu*, 2: 510.

¹⁹⁷ Ümit Meriç, “Sosyolojik Açıdan Kılık - Kıyâfet ve İslâm’da Örtünme”, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi, *İslam’da Kılık - Kıyâfet ve Örtünme*, (İstanbul: İSAV Yayınları, 2010), 36.

¹⁹⁸ Karaman - Topaloğlu, “Takva” md., 502.

¹⁹⁹ Ayverdi, “takva” md., 3: 3013.

²⁰⁰ Karaman v.dğr., *Kur’ân Yolu*, 2: 514.

²⁰¹ Süleyman Uludağ, “Takva” md., *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39: 484.

sana! Bu (süslü elbiselerden) daha iyidir! İşte sana! Bu (libasların indirilişi) Allah'ın (gönderdiği) âyetlerindedir; tâ ki onlar (nimetlerini) iyice düşünsünler (de çirkin işlerden sakınsınlar.” (el-‘Arâf 7/26)

İslâm'da giysi yalnızca edep yerlerini örten, bedeni soğuk, sıcak v.b. şeylerden muhafaza eden, ziynet vesilesi bir nesne olmayıp; insanın takvâsına sebep olan bir araçtır.²⁰² Kıyâfet vücudun avretini gizlediği ve süslediği gibi, takvâ da kalbin kusurlarını kapattığı ve nurlandırdığı için birbirleri arasında sıkı bir bağ vardır.²⁰³

Âyette üç türlü elbiseden bahsedilir:

- a) Yalnız tesettürü sağlayacak gösterişli olmayan ve süsten arınmış giysi.
- b) Tesettürün yanı sıra süs gayesi de bulunan kirlerden arınmış pâk bir elbise,
- c) Takvâ giysisi, Kur'an'da, sadece tesettür gayesinin yanı sıra süslenme vesilesi olarak kullanılan giysi de, Allah'u Teala'nın ihsanı ve nimeti olarak değerlendirilmiştir.²⁰⁴

2) “Ey Âdemoğulları! Sakın şeytan (cennete girmenize mani olacak günahlar işleterek) sizi fitnelendirmesin / sıkıntıya sokmasın / aldatmasın / saptırmasın. Nitekim o ikisine de avretlerini göstereceğini diye elbiselerini onlardan soy (duracak günaha sok) arak ana-babanızı cennetten çıkarmıştı.” (el- ‘Arâf 7/27)

Elmalılı'ya göre, iblisin Âdem (a.s) ve Havva'nın (a.s) edep yerlerini açığa çıkararak, giydikleri takva giysisinin üzerlerinden sıyrılmasına ve bunun sonucunda cennetten çıkarılmalarına sebebiyet verdiğini beyân etmektedir.²⁰⁵

Ziyad İbn Amr'a göre takvâ giysisi: insanın yüzündeki vakâr ve ağır başlılıktır. İkrime'ye (r.a) göre takvâ giysisi: Allah'tan hakkıyla korkanların kıyamet günü giyecekleri elbisedir. Urve ibn Zübeyr'e (ö. 94/713) göre: Allah korkusudur. İbn Cüreyc'e (ö. 157/ 767) göre: İmandır. Avfi'ye (ö. 629/1232?) göre: Salih ameldir. Zeyd İbn Eslem'e (ö. 136/754) göre: Allah'tan korkup edep yerlerini gizlemektir.²⁰⁶

²⁰² Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'an*, 2: 25.

²⁰³ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'an*, trc. M. Emin Saraç v.dğr., (İstanbul: Birleşik Yayıncılık, ts.) 6: 58.

²⁰⁴ Karaman v.dğr., *Kur'an Yolu*, 2: 513.

²⁰⁵ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 4: 29.

²⁰⁶ İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'an'il-Azim*, 3: 360-361.

3) Mevla Teâlâ, insanlara edep yerlerini gizleyecek ve ziynet olacak giysiler vererek, takvâlı olmaya teşvik etmiştir. Aynı şekilde kötü hava şartlarından muhafaza edecek ve savaşlarda karşı tarafın zararını önleyecek zırh adı verilen giysiyi de vermiştir. “Allah (sizin hiçbir müdâhaleniz olmadan) kendi yaratmış olduğu (bulutlar, ağaçlar, dağlar ve evler gibi) şeylerden sizin için gölgelikler yapmış; yine sizin için dağlar (daki mağaralar, barınaklar ve sığınaklar) dan gizlenecek yerler halketmiş; kendinizi sıcaktan ve soğuktan koruyacak olan elbiselerle, (harbte birbirinize çektireceğiniz eziyet ve) şiddetinizden sizi muhafaza edecek (zırhlar gibi) birtakım giyecekleri de yine sizin için var etmiştir. İşte sana! Böylece O (Rabbiniz geçmişte size nimetlerini tam olarak verdiği gibi, gelecekte de) üzerinize olan nimetini tamamlayacaktır. Tâ ki siz (size ihsân edilen bunca nimetleri düşünüp sahibinin hakkını teslim ederek, üzerinizde hiçbir iyiliği bulunmayan varlıkları O’na ortak koşmayı bırakasınız da) islâma giresiniz / (bu nimetleri size lütfeden Zât’ın tüm emirlerine) boyun eğesiniz.” (en- Nahl 16/81)

Giysiler insanın edep yerlerini gizler, havanın soğuk veya sıcak olması gibi insanı rahatsız eden durumlardan korur, hastalık gibi hallerden muhafaza eder, düşmana karşı korunma, cinsel duyguları öne çıkarmaktan engeller; insana vakar, izzet ve şeref gibi birçok menfaâtlar temin eder.

3.1.4. Tesettür ve İffet İlişkisi

İffet kelimesi sözlükte “cinsî hususlarda ahlâk kurallarına bağlılık, nâmus, ırz, dürüstlük, temizlik, kendi malı olmayan ve yasak edilen şeylere el uzatmama” anlamlarına gelmektedir.²⁰⁷ Ayrıca, “perhizkârlık, nefsi hayvanî arzulardan sakındırmak, helâle razı olup haramlardan sakınmak” manalarına gelir.²⁰⁸

İffetin muhafazasını emreden ayet-i kerimeler: “Habibim! Mü’min erkeklere de ki; haramlara karşı gözlerini yumsunlar da sadece helâllere baksınlar ve tenâsül uzuvlarını (zina ve livata gibi haramlardan) korusunlar ve avret yerlerini (açılmaktan) korusunlar/ İşte sana! günahlara düşüp kirlenmelerindense, bu kendileri için daha temiz bir harekettir / din ve dünya bakımından daha menfaâtlı bir davranıştır.” (en- Nûr 24/30)

²⁰⁷ Ayverdi, “İffet” md., 2: 1354.

²⁰⁸ Yeğîn, “İffet” md., 253.

“Mümin kadınlara da de ki; gözlerini erkeklerin ve kadınların avret yerlerine bakmaktan yumsunlar ve tenâsül uzuvlarını zinadan korusunlar. Örf ve âdete göre, zorunlu olarak kendilerinden görünen (yüz, ayak ve el) dışında ziynet mahalleri olan vücutlarının diğer yerlerini meydana çıkarmasınlar ve kendilerinden âdet gereği görünen (yüz ve kına gibi) şeyler dışında örtünmesi gereken (bilezik, halhal, küpe ve gerdanlık gibi) süslerini bile açığa çıkarmasınlar.” (en-Nûr 24/31)

Âyetteki isti'fâf kavramı, iffetli olma durumundan maksat tesettürdür ve iffetin tesettür hususunda amaçlananların en başında yer aldığını ifade eder.²⁰⁹

İffetli muhafaza etmek için erkek olsun, kadın olsun, birbirlerini tahrik edecek şekilde davranışlarda bulunmamalı ve başkalarının ırzına göz dikmemeli, aynı şekilde ırzını korumalı, ahlâksızca davranışlardan kaçınmalıdır.²¹⁰ Örtünme hususuna önem veren kadın ve erkek, ırzını ve namusunu korumuş olur, aynı zamanda karşı tarafın da muhafazasına vesile olmuş olur.

İffetli korumanın bir manası da, gözü haramdan muhafaza etmektir.²¹¹

Kur'an ve sünnette belirtilen esaslarla namahrem kadınlara ikinci kere bakmak haram kılındığı için, “Mü'minlere de ki; gözlerini harama bakmaktan sakınsınlar.” âyeti ile “Gözler de zinâ eder, onların zinâsı bakmaktır. Dudaklar da zinâ eder, onların zinâsı öpmektir. Eller de zinâ eder, onların zinâsı dokunmaktır. Ayaklar da zinâ eder, onların zinâsı (o işe) yürümektir. Ferc (uzuv) da bunu ya doğrular (tasdik eder), ya da yalanlar.”²¹² hadis-i şerifi gereğince amel ederek, kişi kendini zinaya sevk eden fiillerden muhâfaza etmiş olacaktır.

Bu hadisi Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'la “müsned”lerinde, Buhârî ve Müslim İbn Abbas tarıkıyla “Sahih”lerinde, Ebû Nuaym “Hılye”sinde, Bezzâr “Keşfü'l-esrâr” adlı eserinde, Taberî “Kebir”inde, Hâkim “Müstedrek”inde rivâyet etmiş, Hâkim ve Zehebî, ayrıca hadisin Buhârî ve Müslim'in şartları üzere olduğunu söylemiştir. Heysemî de hadisi “Mecma” adlı eserine almış, Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'la, Bezzâr ve Taberî'nin hadisin isnâdında “cevvede's-sened” yani sağlamlaştırma yaptıklarını

²⁰⁹ İsmail Yıldız, *İslâm'da Giyim ve Tesettür*, 1. Baskı, (İstanbul: Çıra Yayınları, 2009), 28.

²¹⁰ Karaman v.dğr., *Kur'an Yolu*, 4: 72-73; Görmez, “İlâhi Dinlere Göre Başörtüsü”, 29.

²¹¹ Kutub, *Kur'an'ın Gölgesinde Kadın*, 5. Baskı, (İstanbul: Ravza Yayınları, 2007), 115.

²¹² Bûhârî, “Kader”, 9; Müslim, “Kader”, 20.

söylemiştir. Münzirî de hadisi “Tergib isnâdü İmam-ı Ahmed” adlı kitabında “Sahih” kabul ettiğini zikretmiştir. Suyûtî ise; “Feyzü’l-kadir” adlı eserinde, hadisin “sahih” olduğuna işâret etmiştir.²¹³

Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya‘la Abdullah b. Mes‘ud yoluyla gelen rivâyeti, “elyedâni tezniyan” lafzının ziyadesiyle nakletmişlerdir. Bezzâr ve Taberî ricallerinin sika olduğunu ve isnâdlarının da “ceyyidü’l-İsnâd” olduğunu söylemişlerdir.²¹⁴

Elbânî de “Sahihu’l-câmî” sinde bütün tariklerinin sahih olduğunu söylemiştir.

Buna binâen, bir kadına gayri ihtiyârî olarak gerçekleşen ilk bakıştan sonra tekrar bakılmayıp bakışı başka tarafa çevirmek şartıyla haram değildir. Çünkü Allah’u Teâla bizim için kolaylık ihsan etmiş ve yolda yürüyüşe engel olacak şekilde, gözümüzü tamamıyla yummakla veya kapatmakla yükümlü kılmamıştır. Hatta Resûlullah (s.a.s) gözü haramdan muhafaza etmeyi yol hakkı kabul etmiştir.

Buhârî Ebû Saîd el-Hudrî’den (r.a) naklen Resûlullah’ın (s.a.s) bu konuda şöyle buyurduğunu söyler:

- “Yol kenarlarında oturmaktan sakının.” deyince sahâbeler:

- “Ya Resûlullah sohbet etmek maksadıyla buralarda meclis oluşturmamız bizim için kaçınılması imkânsız bir şeydir.” diye cevap verdikleri zaman Resûlullah (s.a.v):

- “Oturmaya mecbur kaldıysanız yola hakkını veriniz” buyurdu. Sahâbeler:

- “Ya Resûlullah! Yol hakkı nedir?” dediler. Resûlullah (s.a.s):

-“Gözü haram nazarlardan muhâfaza etmek, eziyet veren şeyleri yoldan kaldırmak, selâma karşılık vermek, iyiliği emretmek ve kötülükten nehyetmektir.” buyurdu.²¹⁵

Tirmizî, bu hadis için “hasen ve sahihtir.” demiştir. Buhârî bu hadisi hem “Mezâlim” babında hem de Muhammed b. Abdullâh’tan rivâyetle “İsti’zan” babında

²¹³ İbn Hacer el-Askalânî, *Metâlibu’l-âliyah bi zevâidi’l-mesânîdi’s-semâniyeh*, (Riyâd: Dâru’l-Âsimeh, 2000), 8: 166.

²¹⁴ Heysemî, *Mecme’u’z-zevâid ve menbe’u’l-Fevâid*, 6: 256.

²¹⁵ Bûhârî, “Mezâlim”, 22, “İsti’zan”, 2; Müslim, “Libas”, 114.

إياكم والجلوس بالطرقات، فإذا أبيتم إلا المجلس فأعطوا الطريق حقه. قالوا: وما حق الطريق يا رسول الله؟ قال: غض البصر، وكف الأذى، ورد السلام، والأمر بالمعروف والنهي عن المنكر”

rivâyet etmiştir. Müslim ise; Rafi‘ b. Muhammed’den Yahya b. Yahya, O’ndan da Saïd b. Süveyd yoluyla “Libas” babında zikretmiştir. Ebû Dâvûd da, ed-Derâverdi’den Kağnebî yoluyla “Edeb” babında zikretmiştir. Ebû Dâvûd’a göre, bu hadiste, yoldan geçen müslümanların eziyet görmemesi için ve yoldan geçen kadınlara bakmaktan dolayı çıkabilecek fitnelerden gözün muhâfaza edilerek, yol kenarlarında, çarşılarda oturulmasından sakındırılma manası vardır. Ancak bu sakındırma ve menetme, “haram kılmak” manasında olmayıp “sedd-i zerâi” amacı taşımaktadır. Ayrıca, Ebû Dâvûd bu hadisi, “aksırana cevap verme ve yolunu kaybetmiş olana yön tarif etme” manasında olan “وإرشاد السَّبِيل وتشميت العاطس إذا حم” lafızlarının ziyâdesiyle rivâyet etmiştir. Hz. Ömer (r.a) yoluyla rivâyet edilen bu hadisi Taberânî, “yardım isteyene yardım etmek” manasında olan “وإغاثة الملهوف” şartının ziyâdesiyle zikretmiştir.²¹⁶

Allah’u Teala’dan (c.c) korkmasından dolayı haram bakıştan gözünü koruyan mü’min, çok güzel bir şekilde mükâfatlandırılacağı, Taberânî’nin (ö. 360/971) Huzeyfe’den (r.a) naklettiği şu hadis-i şerif’ten anlaşılmaktadır. Resûlullah (s.a.s) hadis-i kutsî’de Allah’u Teala’nın şöyle buyurduğunu söyler: “Gözün nâmahreme bakması şeytan’ın oklarından zehirli bir oktur. Kim ki onu benden sakındığı için yapmazsa o kuluma bu ameline mükâfat olarak halâvetini gönlünde hissedeceği bir iman veririm.”²¹⁷

3.1.5. Tesettür ve Fitne İlişkisi

Fitne kelimesi sözlükte karışıklık, fesat, kargaşalık, karışıklığa sebep olacak kadar güzel kadın (yüz, göz vb.), afet, arabozucu kimse, kışkırtıcı, fitneci manalarına gelir.²¹⁸ İnsanın aklını doğrudan doğruya, hak ve hakikatten saptıracak şey, muharebe, azdırma, dedikodu, küfür, fikir ihtilâfi, mihnet ve beliyeye, mal ve evlâd, potada altın ve gümüşü eritmek gibi anlamlara da gelmektedir.²¹⁹

Fitne ve bu kelimededen müştak olan çeşitli manalar, birçok âyetlerde olmak üzere yaklaşık altmış yerde geçmektedir. (en-Nûr 24/163, el-Hadid 57/14, el-Buruc 85/10, en-Nahl 16/110 v.s)

²¹⁶ ‘Aynî Ebû Muhammed Bedrüddîn Mahmud b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-‘Aynî, *‘Umdetü’l-karî fi şerhu Sahîhi’l-Buhârî*, (Beyrut: Dâru l-hyâi’t-Türâsî’l-Arabî, 1932), 13: 13.

²¹⁷ Hâkim, *el-Müstedrek ‘ale’s-Şahîhayn fi’l-ḥadîs*, 4: 314.

²¹⁸ Ayverdi, “Fitne” md., 1: 970.

²¹⁹ Yeğîn, “Fitne” md., 163.

Hadislerde ise, daha ziyâde sosyal çöküntü, kargaşa v.b. manalarda geçmektedir. Hadis kitaplarında “Kitâbü’l-Fiten” isimli bablar mevcuttur.²²⁰

İslâm’da sosyal yaşantının asâyişini temin etmek, ahlâki ve dinî ölçüleri muhafaza etmek maksadıyla, insanlara tesettür gibi, birtakım kısıtlamalar tâyin edilmesinin sebebi ise, zinaya düşme tehlikesinin günlük yaşamda zaman zaman mevzu bahis olmasıdır. Tedirginliğe ve kargaşaya sebep olan bu durum fitne olarak dillendirilmiştir. Bu konuda getirilen kâide ve kurallar insanların bütününe şâmil olmuştur.²²¹

İslâm dininde, tesettürün asıl amacı kadınların hak ettiği şeref ve saygınlıklarını muhafaza etmek ve kendilerine bu hakları iâde etmek olup, bunun gerçekleşebilmesi için kadınların fitne korkusundan sakındırılmaları ve bütün insanlara birtakım şer’î kurallar getirilmesidir.²²²

Resûlullah (s.a.s.) zamanında kadın günlük yaşamdan kopartılmadan halk arasında varolmaktaydı. İnsanlar arasında güzel ahlâkın oluşması için belli ölçülerde bir kıyâfet uslûbu getirilmiştir. Kadının yabancı erkeklerin bakışını celbetmeyecek şekilde evden dışarıya çıkmasında hiçbir mahzur bulunmamıştır.²²³ Kadının fitneye sebebiyet veren biri olarak kabul edilmesi, dinî bir görüşten ziyâde, İslâm’dan evvel tahrif edilmiş dinlerdeki yanlış anlayış ve erkeği ön plana çıkaran bir algı sonucudur.

Kadının fitne korkusuyla örtünmesini gerektiren bu algı, yine bu yanlış görüşlerin ürünü ve sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Oysa ki Allah’u Teâla ‘nın emri müslüman olan bütün insanların namus ve ırzını muhafaza etmesidir. Bunun için bu hüküm iki tarafı da ilgilendirmektedir. Kadın tesettüründen sorumlu olduğu gibi erkek te nazarını muhafaza etmekle sorumlu olduğu konusu âyet ve hadislerde geçmektedir.

Fitneye sebebiyet verme ihtimalinden dolayı, Resûlullah (s.a.s): “Dikkat! Sakın bir adam dul bir kadının yanında gecelemesin, ancak nikâhlısı veya mahremi olursa o başka.” buyurmuşlardır.²²⁴

²²⁰ Talat Sakallı, “Fitne” md., *Şâmil İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: Şâmil Yayınları, 2000), 2: 372.

²²¹ Apaydın, “Tesettür” md., 40: 542.

²²² Apaydın, “Tesettür” md., 40: 542.

²²³ Ali Toksarı, “Hz. Peygamber Devrinde Kadın”, 3. Baskı, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, *Sosyal Hayatta Kadın*, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005), 85-86.

²²⁴ Müslim, “Selâm”, 8.

Âlimlerin yorumuna göre, hiç evlenmemiş genç kızlara nisbeten dul kadınların yanına daha bir serbest girilebildiği ve bu durum fazla dikkat çekmediği için, bu hadiste dul kadın özel olarak zikredilmiştir. Çünkü kızlar, doğal olarak erkeklerden daha fazla korunur ve sakınırlar. Yani hadiste dul bir kadının bu yasağa dikkat etmesi gerektiği belirtilmekle, kızların da dikkat etmesinin lüzumuna değinilmiş ve bu nedenle “kız” lafzı kullanılmamıştır.

Yanına girip çıkmakta bir mahzur görülmeyen kadın hakkında hüküm bu şekilde olunca, kızlar hakkında aynı hükmün daha çok geçerli olduğu âşikardır. Hadisi şerif mahremi olan yani anne, kızkardeş, hala, teyze gibi nikâhı ebedi haram olan bir kadınla baş başa kalmanın mübâh olduğuna delil olmaktadır. Bu hususta âlimler aynı görüştedir.

Bu konuda İbni Abbas’ın (r.a) naklettiği bir hadiste, “Resûlullah (s.a.s): “Yanında mahremi yokken hiçbir erkek yabancı bir kadınla tek başına kalmasın.” diye buyurmuştur. Aynı bölümdeki başka bir hadis-i şerif’te bunun benzeri bir şekilde uyarılan sahâbi sorar:

-“Ya Resûlallah! Bir kadının kayını ile tenhada birlikte bulunmasına ne buyurursunuz?” Resûlullah cevâben:

-“Bu bir ölümdür!”²²⁵ buyurmuştur.

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim ve Tirmizî bu hadisi “Sahih” olarak rivâyet etmişlerdir. Buhârî “Nikâh” babında, Nesaî “Kübra” adlı kitabında rivâyet etmiştir. Dârimî’nin rivâyetinde Yahya’nın “el-hamv-kayın” kelimesini kocanın yakın akrabası olarak açıklamaktadır. Müslim ise, Sa’d b. Leys’in (r.a) “el-hamv” kelimesini kocanın erkek kardeşi ve amcaoğlu gibi ona benzer akrabalar olarak tanımladığını söylemiştir.²²⁶

Kayın, halkın örf ve âdeti gereği kimse yadırgamadan serbest bir şekilde kadının yanına girip ve onunla başbaşa kalabileceğinden, ondan fitne ve kötülük gelme olasılığı diğer erkeklerden daha fazla mümkün olduğu için, “Ölümdür” diye vasıflanmıştır.

عَنْ هَشِيمٍ عَنْ أَبِي الزَّبِيرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ " أَلَا لَا يَبِيْتَنَّ رَجُلٌ عِنْدَ امْرَأَةٍ ثَيِّبٍ إِلَّا أَنْ يَكُونَ نَاكِحًا أَوْ ذَا مَحْرَمٍ "

²²⁵ Bûhârî, “Nikâh”, 112.

حدثنا حجاج، أنبأنا الليث، حدثني يزيد بن أبي حبيب، عن أبي الخير، عقبة بن عامر: أن رسول الله - صلى الله عليه وسلم - قال: «إِيَّاكُمْ وَالذُّخُولَ عَلَى التَّسَاءِ». فقال رجل: يا رسول الله: أفرأيت الحموم؟ قال: «الحُمومُ المَمُوتُ»

²²⁶ Mahmud Muhammed Halil, *el-Müsneü'l-câmi'*, (Beyrut: Dâru'l-cil, 1993), 13: 46.

Çünkü bu tür fitneler, genellikle türlü türlü iftiralara ve ardından aileler arası ölümle sonuçlanan çatışmalara sebebiyet verebilir.

Tenbih amaçlı söylenmiş olan bu hadisi şerifte, bir kadının kayınları ile tenhada yalnız kalması, fitneye sebep olabileceğinden Resûlullah (s.a.s) bu durumu bir nevi helâk olan ölüm ile kıyaslamıştır. Ve “Kim ki, Allahu Teâla’ya ve öldükten sonra dirilmeye iman etmişse, yanında mahremi olmayan yabancı bir kadınla tenhada tek başına kalmasın; aksi takdirde üçüncüleri şeytan olur.”²²⁷ buyurmuşlardır.

Bir keresinde Ebû Bekir (r.a), eşi Esmâ bint Umeys’in yakınında Hâşimîoğulları kabilesinden bir erkek görünce sinirlenerek durumu Resûlullah’a aktardığında hanımı olayı açıklamak durumunda kalır. Buna binâen Resûlullah (s.a.s) evde tek başına bulunan kadının evine nâmahrem olan bir kişinin girmesini yasaklamıştır.²²⁸ Benî Hâşim'den birkaç kişi Esmâ binti Umeys'in yanına girmişler. Derken Ebû Bekr'i Sıddik da girmiş. Esmâ o gün onun nikâhı altında imiş. Ebû Bekr bu zevâtı görmüş ve bundan hoşlanmamış. Bunu Resûlullah’a (s.a.s) anlatmış ve “Ama hayırdan başka bir şey görmedim.” demiş. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.s): “Şüphesiz ki, Allah Esmâ'yi bundan beri kılmıştır.” buyurmuş. Sonra Resûlullah (s.a.s) minber üzerinde ayağa kalkarak:” Bu günümünden sonra sakın bir adam beraberinde bir veya iki kişi olmadan, kocası evde bulunmayan bir kadının yanına girmesin!” buyurmuşlardır.²²⁹

Hadiste kastedilen “kocası evde olmayan kadın (Muğîbe)” dır. Bu kıssada Hz. Ebû Bekr şehir dışında olmayıp sadece evinde olmadığı halde bu hüküm verildiği için, her iki durumda da bu yasağın geçerli olduğunu anlıyoruz. Nevevî diyor ki: “Hadîsin zahir manası dikkate alındığında, beraberinde iki üç kimse bulunan bir adam kendisine yabancı sayılan bir kadınla aynı mekânda bulunabilecektir. Fakat âlimlerin meşhur olan fetvalarında ise bunun haram olduğu belirtilmektedir. Bu durumda hadîs, “kendilerinden kötülük beklenmeyen bir cemâat, bir kadının yanına girebilir.” diye yorumlanabilir.²³⁰

Ayrıca İslâm'da kadının hacca veya seferi mesafeye yolculuk yapabilmesi için yanında mahreminin olmasını gerekli gören âlimler, seferilik hususunda Peygamberimizin Allahu Teâla Hz.’ne ve öldükten sonra dirilmeye inanan bir kadının

²²⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1: 222, 3: 339.

²²⁸ Nesâî, “Fezâilu's-Şahâbe”, 284; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2: 171, 186, 213.

²²⁹ Musâ Şâhîn, *Fethu'l-mün'im şerhu sahîhi Müslîm*, (Mısır: Dâru's-Şurûk, 2002), 8: 500.

²³⁰ Musâ Şâhîn, *Fethu'l-mün'im şerhu sahîhi Müslîm*, 8: 505.

yanında mahremi olmaksızın yolculuk yapmasının helâl olmayacağını bildiren hadîsleri delil göstermişlerdir.²³¹

Misâl olarak Peygamberimiz (s.a.s) bir kişi yanında mahremi olmayan kadınla tek başına kalmasın ve bir kadın da mahremi olmaksızın yalnız başına yolculuk yapmasın.” buyurduğunda sahabe-i kiram’dan biri:

- “Ya Resûlallah! Eşim hacca gitmek üzere. Ben ise, cihada gitmek için hazırlanıyorum.” deyince Peygamber:

- “Sen cihadı bırak! Git eşinle beraber hac vazifesini yerine getir.” buyurdular.²³²

İslâm dini kadınların sadece üç mekânda erkeklerle bir arada bulunmasına ruhsat verir. Bunlar da:

1. Mescitler: Peygamberimizin kadınların mescide gitmeleri için talimât ve uygulamaları da olduğundan, kadınlar namazlarını mescitte erkeklerin arkasında cemaâtle kılabiliyorlardı.²³³ Nitekim Âişe Validemiz: “Şüphesiz Rasûlullah (s.a.s), sabah namazını kılacağı vakit, kadınlar da örtülerine bürünmüş bir vaziyette sabah namazına gelirler, evlerine dönerken havanın alaca karanlık olması sebebiyle hiç kimse de onları tanıyamazdı.²³⁴

Fakat bu mevzuda tam zıt kanaâti destekleyen görüşler de mevcuttur. Bunun en önemli delili Hz. Âişe’den (r.a) nakledilen: “Şayet bizim (şu zamanda) gördüğümüzü, Rasûlullah (s.a.v) da görseydi, Beni İsrail’in, kadınlarını nehyettikleri gibi, Peygamberimiz de aynı şekilde mescide gitmekten menederdi.”²³⁵ hadîsidir. Abdullah b. Mes’ûd’dan (r.a) da buna benzer bir rivâyet gelmiştir. Bu hadîs iki yönden hucet kabul edilmiştir:

Evvelen: Sahâbe-i kirâmın içinde bulunduğu zaman saâdet asrıydı ve onlar örtülerine son derece ehemmiyet verirlerdi.

²³¹ Bûhârî, “Taksiru's-Salât”, 4; Müslim, “Hac”, 419-421; Ebû Dâvûd, “Menasik”, 2; İbn Mâce, “Menasik”, 7; İbnü'l-Cevzi, *Kitâbu aḥkâmi'n-nisâ*, thk: Ali b. Muhammed Yusuf el-Muhammedî, (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1988), 252,

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُسَافِرَ مَسِيرَةَ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ لَيْسَ مَعَهَا حُرْمَةٌ).

²³² Bûhârî “Cihad”, 140; Müslim, “Hac”, 424; Bûhârî, “Nikâh”, 112.

²³³ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, (İstanbul: İrfan Yayinevi, 1980), 2: 1062.

²³⁴ Elbânî, *Cilbabü'l-mer'eti'l-müslime*, 65.

²³⁵ Bûhârî, “Ezân”, 163; Müslim, “Salât”, 144.

Sâniyen: İlim, fıkıh ve basiretlerinin kuvvetliliği bakımından Âişe Validemiz (r.a) ve Abdullah b. Mes'ûd (r.a) bize kâfi gelip, başkasına gerek kalmaz. Nevevî bu konuda Hz. Âişe'nin (r.a) rivâyetine şu şekilde açıklama getirmektedir: “Bunun benzeri hadîsler sebebiyle kadınlar mescidden men olunmazlar. Ancak, parfüm kullanmamak, süslenmemek, halhal, bilezik gibi zinetlerinin sesini duyurmamak, erkeklerle ihtilât etmemek, yolda zarar vermesinden korkulacak bir şeyin bulunmaması gibi şartlarla beraber mescide gelmeleri câiz olabilir, aksi takdirde olmaz.”²³⁶

Yine bu hadîs-i şerifi te'kid eden bir başka rivâyette Hamza b. Ebî Useyd el-Ensârî'nin (r.a), babasından haber verdiği göre, mescidden çıkma esnasında kadınların erkeklerin arasına karışıklarına şahit olduğu zaman Rasûlullah'ın (s.a.s): “Kenara çekilin! Yolun ortasından yürümeye hakkınız yoktur. Yolun kenarından yürümeye bakın.”²³⁷ dediğini işitmiştir. Hadisi İbn Kesir Nûr süresi'nin 31. Ayetini tefsir ederken zikretmiştir. Hadisin devamı şöyledir: “...kadınlar duvarlara öylesine yanaşırlardı ki, bu nedenle elbiseleri duvarlara takılırdı.”²³⁸

Abdullah ibn Mes'ûd (r.a): “Kadınların yatak odalarında kılmış oldukları namaz, evlerinde kıldıklarından, evlerinde kıldıkları namaz da mescitte kıldıklarından daha faziletlidir.”²³⁹ diye yemin ettikten sonra, hac ve umredeki mescitlerde kılınan namaz ve evlenme ümidi kalmamış yaşlı kadınların mescitte kıldıkları namazın bu hükmün haricinde olduğunu belirterek iki istisna ortaya koymuştur.²⁴⁰

Sahabe döneminden daha sonraki devir incelendiğinde ve sahabe devriyle kıyaslandığında kadınların mescide gitmesi hususunda âlimlerin farklı görüşleri ortaya çıkmış, kimi mescitlere gidebilmelerinde bir sakınca görmeyip cevâz vermiş, diğer bir kısım ise bu cevâzı bazı şartlara bağlı kılmıştır. Yukarıda sayılan uygunsuz durumların gerçekleştiği zamanlarda kadınların mescide cemaâte gitmeleri uygun görülmemiş, şartlar elverişli olduğunda ise yasak hükmü kalkmıştır. Bu kısıtlamalar, geçici sebeplere

²³⁶ Müslim, “Salât”, 144.

²³⁷ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 180.

²³⁸ İbn 'Useymîn, Ebû Abdillâh Muhammed b. Salih b. Muhammed b. 'Useymîn b. El-Mukbil el-Vuheybî et-Temimî, *Risâletü'l-ĥicab*, trc. İbrahim Gadban, (Konya: Menahil Yayınevi, 2009), 52.

²³⁹ Ebû Dâvûd, “Salât”, 53.

²⁴⁰ Abdürrezzâk, *Muşannef*, 3: 150.

dayanmaktadır. Bundan dolayı da, bu sebeplerin kalkması veya arızayı giderici önlemler alındığı zaman asıl hükümle amel edilmesi mümkün olabilir.

Sahabe dönemine baktığımız zaman ve gelen rivâyetleri incelediğimizde bayram namazları musallâ denilen geniş mekânlarda kılındığı, kadınların da katıldığı²⁴¹ hayızlı olan hanımların yine o ortamda bulunup uzaktan vaâzı dinlediği ve bilhassa toplu dualarda bulunmaya gayret sarf ettiklerini anlamaktayız.

2. İlmî Mekânlar: Kadınlar ilim tahsil etmek için erkeklerle, bir arada bulunmamak şartıyla ve örtüsünde dikkatli olmak koşuluyla ilmî çalışmalara katılabilir.

Resûlullah (s.a.s), sahabe hanımlarının ilim tahsiline ayrı bir ehemmiyet vermiş, hatta bu amaçla bir hanım sahabe, erkeklerin Resûlullah'tan ilim almasına karşılık kendilerinin de bu sohbetlerden faydalanmak istediklerini ve hanımlara ayrı bir zamanda ve vakitte ilim meclisleri ayarlanmasını talep ettiğinde, bu istekleri geri çevrilmeyip uygun mekânlarda sahabe hanımları toplanarak haftanın belirli günlerinde Resûlullah'ın vaazlarına iştirâk etmişlerdir. İştirak ettikleri vaazları kendilerini alâkadar eden meseleleri direk Resûlullah'a sorarak, mahrem mevzûları ise, Aişe (r.a) validemiz vesilesiyle yine Peygamber'den öğrenmişlerdir.²⁴²

3. Savaş Mekânları:

Örtü ve giysilerine riâyet etmek şartıyla sahabe hanımlarının cihada katılmalarına da izin verilmiştir.²⁴³ Bu cihada katılan hanım sahabelerin, yaralılara ilk yardım ve su ihtiyaçlarını karşılama gibi hususlarda bir nevi hemşirelik vazifesini ifa ettikleri hatta Hendek muharebesinde mescidde yaralılar için ayarlanmış çadırda yaralıları tedavi etmişlerdir. Her ne kadar sahalarında uzman olmasalarda, savaşta yara almış askerlere ilk yardım vazifesini yapmaya çalışmışlardır. Bu hanım sahabeler arasında, Şifâ bint Abdillah²⁴⁴ Ümmü Eymen²⁴⁵ Leylâ el Gıfârî²⁴⁶ Rufeyde el- Ensârî²⁴⁷

²⁴¹ Bûhârî, "İdeyn", 3; Müslim, "İdeyn", 2.

²⁴² İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri şerhu Sahîhi'l- Bûhârî*, 7: 107.

²⁴³ Sibâî, Mustafa b. Hüsni es-Sibâî, *el-Mer'e beyne'l-fikh ve'l-kânûn*, 7. Baskı, (Beyrut: Dâru'l-Verrak, 1999), 148.

²⁴⁴ İbn Hacer, *el-İsabe fi temyizi's sahabe*, (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.y), 7: 277.

Sahabeden olan bu hanıma tıbbi bilgisinden ötürü Şifâ dendiği tahmin edilmektedir.

²⁴⁵ İbn Hacer, *el-İsabe fi temyizi's sahabe*, 7: 531.

²⁴⁶ İbn Hacer, *el-İsabe fi temyizi's sahabe*, 8: 121.

²⁴⁷ İbn Hacer, *el-İsabe fi temyizi's sahabe*, 7: 646.

Ümmü Ziyad²⁴⁸ gibi isimler meşhurdur. Bunların dışında savaşa bizzat iştirak etmekle beraber su verme, ölen ve yaralananları Medine'ye taşımakla görevli olanları da vardı.²⁴⁹ Sahasında uzman olan Ümmü Atiyye el-Ensârî savaflara katılıp yaralıları tedavi eden meşhur bir kadındır. Ayrıca Ümmü Sinân el-Eslemî de Hayber savaflına gitmek ve yaralıları tedavi etmek ve su ihtiyaçlarını karşılamak için izin isteyen kadın sahabelerdendir.²⁵⁰ Savaş olmadığı zamanlarda da ebelik vazifesini yapan hatta Resûlullah'ın oğlu İbrahim'in doğumunda bulunan ve kızının doğumuna yardımcı olan Selma (r.a)'ın ismi bize gelen bilgiler arasındadır.²⁵¹ İşinin uzmanı olan hanım sahabeler arasında Resûlullah'ın doğumunda bulunan Şifâ bint Abdilmuttalip ve bitkisel tedavide uzman olan Esmâ bint Umeys (r.a)'ı saymak mümkündür.²⁵²

Aişe'nin (r.a) yeğeni Urve babasından naklen tıbbı, fikhı, şiiri ondan daha iyi bilen birini görmediğini söylediğinde²⁵³ Urve Aişe'ye (r.a) hitaben "Sizin zekânıza şaşırıyorum. Peygamber'in hanımısın. Şiir ve tarihte ki derin bilgine de şaşırıyorum. Ebû Bekr'den dolayı bu işlere vâkıfsın. Ama tıbb bilgin hayret verici! Nerden ve kimden öğrendin?" diye sorunca, Aişe validemiz elini O'nun omuzuna koyarak Resûlullah'ın son zamanlarında hastalandığında O'nu tedaviye gelen doktorlardan görüp öğrendiğini söylemiştir.²⁵⁴

Netice itibariyle Hz. Peygamber'in sosyal faaliyetlerde hanımlara vazife vermesi, veda hutbesinde²⁵⁵ onların haklarına değinmesi, her açıdan dinî mübin-i islam'ın kadın haklarına ne kadar değer verdiğine önemli bir delildir.²⁵⁶

²⁴⁸ İbn Hacer, *el-İsabe fi temyizi's sahabe*, 4: 435.

²⁴⁹ Bûhârî, "Tıbb", 2.

²⁵⁰ Selçuk Coşkun, "Yetişkin Eğitimi Bağlamında Hz. Peygamber'in Kadınları Eğitim Siyaseti", AÜİFD, 26 (2006): 82-84-93.

²⁵¹ Coşkun, "Yetişkin Eğitimi Bağlamında Hz. Peygamber'in Kadınları Eğitim Siyaseti", 90.

²⁵² Savaş, *Hz. Muhammed Devrinde Kadın*, 226.

²⁵³ İbn Hacer, *el-İsabe fi temyizi's sahabe*, 4: 360.

²⁵⁴ İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni, *Sünenü İbn Mâce*, "Ticâret", 29, (İstanbul: Çağrı Yay., 1981).

²⁵⁵ Ebû Dâvûd, "Hac", 56; Tirmizî, "Rada", 11; İbn Mâce, "Nikâh", 3; Mehmet Said Hatiboğlu, "İslâm'ın Kadına Bakışı", İslâmî Araştırmalar, 5/4 (Ekim 1991): 234-235.

²⁵⁶ Hatiboğlu, "İslâm'ın Kadına Bakışı", 234-235.

3.2. SETR-İ AVRET

3.2.1. Erkekler için Setr-i Avret

Erkekler için setr-i avret hadiste belirtildiği üzere, “Göbek altı ve diz üstü avretidir”,²⁵⁷ “Resulullah uyluğunu açarak mescitte oturmuş olan Cerhed’e “iki uyluk avrettir”²⁵⁸ diğer bir rivayette “Uyluk avrettir”²⁵⁹. Bu hadisi şeriflerden dört mezhebin fukahâsının çoğunluğu uyluğun avret olduğunda ittifak etmişlerdir.

Zâhirî mezhebi, Mâlikî ve Hanbelî mezhebinin bazı fukahâsı ise “Resulullah’ın Hayber savaşında sabah namazını Resulullah’la beraber kılan Ebû Talha namazdan sonra resulullah’ın atının terkisine binip Hayber’de dolaşırken Ebu Talha’nın dizleri Resulullah’ın uyluğuna değince izarının açılıp uyluğunun gözükmeye sebep oldu.”²⁶⁰ Hadisi şerifini delil alarak uyluğa bakmanın caiz olduğunu kabul etmişlerdir. Zira uyluğa bakmak câiz olmasaydı, Resulullah gözükmeye engel olurdu. Uyluğa bakmanın haram olduğunu bildiren hadisi şerifleri zayıf görmüşlerdir.²⁶¹

İslâm’ın geldiği zamanda erkekler²⁶² ve kadınlar izar giymekteydiler. Resûlullah (s.a.s), erkeklere izarlarını çok uzun yapmamalarını emrederken, kadınlara da eteklerini uzun yapmalarını isterdi.²⁶³ Bu tavsiyeye uyan bazı hanımlar izarlarını yerde sürünecek kadar uzun tuttukları anlaşılmaktadır.²⁶⁴

Erkekler sarık sarar, belden aşağılarını topuğa kadar sarkan tek parça örtü ile örterler, bedenlerinin üst kısmına gömlek giyerlerdi.²⁶⁵. Maddi durumu iyi olanlar izar olarak dikişli, pantolon benzeri bir giysi de giyiyorlardı. Hz. Peygamber’e (s.a.s) göre bedeni daha iyi örtmesi ve açılma ihtimâli olmaması sebebiyle bu giyim şekli daha

²⁵⁷ Dârekutnî, Ebû’l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmet ed-Dârekutnî, *es-Sünen*, thk. Seyyid Abdullah Hâşim Yemânî, (Beyrut: 1966), “Salât”, 2.

²⁵⁸ Tirmizî, Edeb, 74.

²⁵⁹ Bûhârî, “Salât”, 12; Tirmizi, “Edeb”, 74.

²⁶⁰ Bûhârî, “Salât”, 12

²⁶¹ İbn Hâzım, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî, *el-Muḥallâ bi’l-aşari şerhi’l-Mücellâ bi’l-ihtîşar*, (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1988), 2: 241-247; Râzî, *Mefâtîhu’l-ğayb*, 23: 176; Sâbûnî, *Tefsîru âyâti’l-âhkâm*, 2: 152-153; Kardâvî, *İslâm’da Helâl ve Haram*, 16.

²⁶² İbn Şebbeh, *Târîhu’l-Medîneti’l-münevvere aḥbâru’l-Medîneti’l-münevvere*, 1: 88; 3: 860.

²⁶³ Muvatta’, “Libas”, 6; Ebû Dâvûd, “Libas”, 40.

²⁶⁴ Tirmizî, “Tahâret”, 109.

²⁶⁵ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 2: 1127.

uygundu. Şalvar ise daha çok kadınlar tarafından etek altına giyilen ve aynı zamanda iç çamaşırı görevi yapan bir giysi olduğu anlaşılmaktadır.²⁶⁶

Behz b. Hâkim (r.a) naklettiğine göre: “Resulullah’a: “Avret mahallerinden neresini açıp neresini kapatalım?” diye sorunca;

-“Hanımının haricindekilere avretini muhafaza et.” cevap verdiğinde ben yine,;

-“Kişi tek başına olursa?” diye sorduğumda,

-“Allah hayâ edilmeye daha layıktır.”²⁶⁷

İbn Ömer’den rivâyeten Peygamberimiz şöyle buyurdu: “Çırılçıplak olmaktan kendinizi muhafaza edin! Siz tuvalete girince ve hanımıza cimâ maksadıyla yaklaşınca uzaklaşan melekler vardır. Onlara karşı hayâlî olun.”²⁶⁸

3.2.2. Kadınlar için Setr-i Avret

İslâm dininde bir kadının yabancı erkeklere yüzü ve elleri dışında bedeninden hiçbir kısmı mazeret olmaksızın göstermesine izin verilmemiştir. Kadının yabancı bir erkeğe yüzünü ve ellerini göstermesinin câiz olması hususunda ise müfessirler şu tespitlerde bulunmuşlardır:

1) Erkek, ancak evlenme niyetiyle ve evliliğin sıhhati açısından evleneceği kadını tanıması ve bir karara varabilmesi için yüzünü görmesine izin verilmiştir. Resulullah (s.a.s): “Sizden biriniz bir kadınla evlenmeyi kastedtiğiniz zaman, ona bakmasında bir vebâl yoktur.” Muğire İbn Şu‘be’den (r.a) rivâyet edilen bir hadiste ise şöyle geçer: “Ben evlenmek için bir kadına talib olmuşum, Resûlullah (s.a.s):

“-Onunla görüştün mü?” diye sordu. Ben:

-“Hayır!” deyince, bana:

²⁶⁶ Abdurrezzak, *Muşannef*, 3: 131-132.

مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ الصَّبَّاحِ، عَنِ مُجَاهِدٍ قَالَ: بَلَغَنِي أَنَّ امْرَأَةً سَقَطَتْ عَنْ دَائِبَتِهَا، فَكُشِفَتْ عَنْهَا نِيَابَتُهَا وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَرِيبًا مِنْهَا فَأَعْرَضَ عَنْهَا، فَقِيلَ: إِنَّ عَلَيْهَا سَرَوِيلَ، فَقَالَ: «يَرْحَمُ اللَّهُ الْمُسْرُولَاتِ»

²⁶⁷ Ebû Dâvûd, “Hamam”, 3; Tirmizî, “Edeb”, 22, 39; İbn Mâce, “Nikâh”, 28.

²⁶⁸ Tirmizî, “Edeb”, 42.

“-Git ona bak, onunla önceden görüşmen ve konuşman aranızdaki sevginin sürekliliği açısından önemlidir.” buyurdu.²⁶⁹

Yüzü peçeli kadının, nikâh ve alışveriş, hibe, borç ve vekâlet gibi meselelerde yüzünü açmadıkça şahitliğinin câiz olmaması hükmü geneldir.

2) Alış-veriş esnasında, gerektiğinde kadını tanıyabilmesi için satıcı olan kişi kadının yüzüne bakabilir.²⁷⁰

3) “Zarûretler miktarlarınca takdir edilir.” kâidesine binâen hâkimin şâhitlik sırasında kadının yüzünü açması câizdir.²⁷¹

4) Tedavi durumunda câizdir. Rubeyyi' binti Muavviz b. Afrâ'nın rivâyetinde şöyle geçer: “Bizler, Rasûlullah (s.a.s) ile birlikte savaşa çıkardık, savaşanlara hizmet eder, onlara su verir, öldürülen veya yaralananları Medine'ye götürürdük.”²⁷² Tirmizî bu rivâyet için: “Hadis, hasen sahihtir.” demiştir. İbn-i Hacer Askalanî (r.a) şöyle demiştir: “Erkeğin kadını tedâvi etmesinin hükmü, bu hadisten kıyas edilerek alınır. Buhârî'nin bu hükmü kesin bir dille ifâde etmemesinin sebebi; bu olayın hicâb âyetinin inmesinden önce olması ya da kadının, savaş sırasında bu işleri kocasına veya kendisine mahrem olan kimseye yapmış olmasıdır. Kadının yabancı erkekleri tedâvi etmesi meselesi hükmüne gelince, bu durum, zaruret anında câizdir. Zaruret ise, bakmak, elle dokunmak ve bu gibi durumlarla sınırlı kılınmıştır.”²⁷³

5) Kadın yangın, boğulma ve bunun benzeri herhangi bir tehlike anında, kurtarılması için vücuduna bakmak câizdir.²⁷⁴ Bütün bu sebeplerden dolayı, kadının yüzüne ve vücuduna bakılması hayatı kolaylaştırması açısından zorunlu hale gelmektedir.

Kur'an ve sünnette belirtilen ölçülere göre, kadınların tesettüründe bulunması gereken nitelikler ve kadının örtüsü şöyle olmalıdır:

1) “Başörtülerini yakalarının üzerine koysunlar.” (en- Nûr 24/31) Âyetinin ifadesine göre, örtü kadının vücut hatlarını belli etmeyecek şekilde ince olup içi

²⁶⁹ Canan, *Kütüb-ü Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, 4: 138.

²⁷⁰ Canan, *Kütüb-ü Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, 4: 139.

²⁷¹ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 5: 3505-3506.

²⁷² İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî şerhu Sahihi'l-Buhârî*, 6: 80 ve 10: 136.

²⁷³ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî şerhu Sahihi'l-Buhârî*, 10: 136.

²⁷⁴ Canan, *Kütüb-ü Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, 4: 139.

göstermeyen, bol ve uzun olup her tarafını kapatacak şekilde olmalıdır.“Başörtülerini yakalarının üzerine koysunlar.” (en- Nûr 24/31) âyeti bunu açıkça ifade etmektedir.

Abdullah b. Ömer (r.a)’den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.s):“Kim ki giysisini kibirli bir şekilde yerden sürüklerse, ahirette Allah’u Teâlâ onun yüzüne bakmaz.” buyurmuştu.

Bunun üzerine Ümmü Seleme(r.a) dedi ki: “Öyleyse kadınlar elbiselerinin etek kısımlarını nasıl yapsınlar?

Rasûlullah (s.a.s): “Giysilerinin etek kısmını (baldırlarından) bir karış aşağıya salsınlar.” Bunun üzerine Ümmü Seleme (r.a): “O zaman ayakları gözüdür (açığa çıkar).” Rasûlullah (s.a.v): “O zaman giysilerinin etek kısmını (baldırlarından) bir dirsek boyu uzun yaparlar, bundan fazla sarkıtmazlar.”²⁷⁵ Tirmizî, “Bu hadis hasen sahihtir.” demiştir.²⁷⁶

Bu hadiste kadının ayaklarını da erkeklere göstermemesi gerektiğine işâret vardır. Kadının ayağının görünmesi, yüzü ve ellerinin görünmesinden daha az fitneye sebep olacağı, sahâbe hanımları arasında biliniyordu. Bu durumda hüküm daha aşağıda olan bir şeye ehemmiyet vermek (ayakların görünmesi), hükmü ondan daha yukarıda olan (yüz ve ellerin görünmesi) diğer bir şeye önem vermektense önce geldiği için fitneye sebep olması ihtimali daha zayıf olan şeyin örtülmesi gerektiğini emrederken, gösterilmesi ondan daha şiddetli olana asla izin vermez.²⁷⁷

2) Dar ve beden hatlarını açığa çıkaracak şekilde dar olmamalı. Çünkü hadis-i şerifte “İki grup insan vardır ki cehennemliktirler. Sığır kuyruğuna benzer kamçılarla insanları dövenler ve bedenlerini tamamen gösteren giysiler giyenler ki, bu giysilerle erkeklerin nazarlarını çekmek için kırıtarak ve salınarak yürürler. Saç örgüleri devenin hörgücüne benzer. Bunlar cennete giremeyecekleri gibi kokusunu da alamazlar.”²⁷⁸ Hadisin başka bir naklinde de, “Cennetin kokusu beşyüz yıllık yoldan hissedilebilecek olduğu halde onlar bu kokuyu alamazlar.”²⁷⁹ buyurulmuştur.

²⁷⁵ Tirmizî, “Libas”, 9; Nesaî, “Zinet”, 106; Ebû Dâvûd, “Libas”, 40.

²⁷⁶ Elbânî, *Cilbabü'l-mer'eti'l-müslime*, 80.

²⁷⁷ Elbânî, *Cilbabü'l-mer'eti'l-müslime*, 81.

²⁷⁸ Müslim, “Libas”, 32.

²⁷⁹ Müslim, “Cennet”, 53.

Buradaki “*kâsiyatün âriyat*” ın anlamı, “görünüşte giyinmiş ancak hakikatte çıplak kabul edilmeleridir.” demektir. Zira o kimseler çok ince ve çok dar giyindikleri için giysileri ne avretlerini ne de vücutlarını örtmüş olmaz. Ayrıca Resûlullah’ın bin dört yüz sene sonra meydana gelecek bir hadiseyi daha önceden haber vermesi O’nun mucizelerindedir.

3) Örtü teni belli edecek şekilde şeffaf olmayıp, kalın dokunmuş olmalıdır.

Abdurrahman’ın (r.a) kızı Hafsa (r.a) saçlarını belli eden bir incelikteki başörtüsüyle Hz. Aişe’nin evine gelince, başörtüyü yırtarak Hafsa’ya (r.a) altındakini göstermeyecek kalınlıkta başka bir başörtüsü verdi.”²⁸⁰

Yine bu hususta, bir gün Resûlullah (s.a.s) kendisine hediye edilen Kıptî elbisesini Üsâme b. Zeyd’ e (r.a) vermiş, ertesi gün bu elbiseyi Üsâme’nin giydiğini göremeyince sebebini sormuştu. O da, elbiseyi hanımına hediye ettiğini söyleyince Resûlullah (s.a.s.), “O halde elbisenin altına bir şey giysin. Çünkü ben onun ince olduğundan içini göstermesinden korkuyorum” buyurdular.²⁸¹

Burada iki şeyden sakındırma vardır:

- Kumaşın ince olup teni belli etmesi,
- Vücut hatlarını açığa çıkarması.²⁸²

4) Dış örtünün kendisi dikkati çekecek şekilde süslü olmamalıdır. Kur’an-ı Kerim’de, “O nefse hoş gelen şeylerin; kadınların, oğulların, altın ve gümüşten yığın yapılmış çok malların, (soylu ve güzel cins) atların, davarların ve ekinlerin sevgisi insanlar için iyice süslü (ve çekici) kılınmıştır.” (Al-i İmran 3/14) âyetindeki “süs” ve “ziynet” tabiriyle, hem fitrattan gelen hem de daha sonra edinilen süsler kastedilmiştir.²⁸³

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صِنْفَانِ مِنْ أَهْلِ النَّارِ لَمْ أَرَهُمَا قَوْمٌ مَعَهُمْ سَبَاطٌ كَأَذْنَابِ الْبَقَرِ يَضْرِبُونَ بِهَا النَّاسَ وَنِسَاءٌ كَأَسْيَابِ عَارِيَاتٍ مُيَلَّاتٍ مَا بَلَغَتْ رُءُوسَهُنَّ كَأَسْيِمَةِ الْبُحْتِ الْمَائِلَةِ لَا يَدْخُلْنَ الْجَنَّةَ وَلَا يَجِدْنَ رِيحَهَا وَإِنَّ رِيحَهَا لَيُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ كَذَا وَكَذَا.

²⁸⁰ *Muvatta*’, “Kitabü’l-Libas”, 4.

عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ أَبِي عَلْقَمَةَ عَنْ أُمِّهِ أَنَّهَا قَالَتْ دَخَلْتُ حَفْصَةَ بِنْتُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَلَى عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَى حَفْصَةَ خِمَارٌ رَقِيقٌ فَسَقَعَتْهُ عَائِشَةُ وَكَسَتْهَا خِمَارًا كَثِيفًا.

²⁸¹ Ebû Dâvûd, “Libas”, 64.

²⁸² Canan, *Kütüb-ü sitte Muhtasarı Tercüme ve şerhi*, 15: 55

²⁸³ Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili*, 6: 14.

Ziynet, bir şeyde bizâtihi mevcut olan kusursuzluğu ve güzelliği ifade ederken, “şeyn” tabiri ise, o şeydeki mükemmelliği tahrif eden kusur ve hata manasına gelmektedir. Kadın ve erkeğin cinsel uzuvlarına “sev’e” denilmesi, bu uzuvların bedenle alakâli ziynette bir leke ve aynı şekilde çıplaklığın da -mahrem yerlerin açık olması manasına gelen “şeyn” kelimesi- süsü bozan, bedene ait güzelliğe hanel getiren, bir kusur, leke, çirkinlik olmasına karşılık, bunları örten giysi ise, ziynet kabul edilmiştir.²⁸⁴

Âyet-i kerimede zikredilen kadınlar hakkındaki ziynet hususunda âlimler çeşitli fikirler beyân etmişlerdir. Ziynetten asıl kastedilen kadının vücûdudur. Teşhir edilmesi yasaklanan şey ise takındıkları süs eşyalarından ziyâde, süs eşyaların takıldığı uzuvlardır. Yani yabancı erkekler tarafından görülmesi ihtimâli olan eller ve yüz, diğere bir görüşe göre de ayaklarıdır.²⁸⁵

Şâfiî ve Hanbelî mezheplerinde ise ağırlıklı görüş namaz dışında kadının bütün bedeninin (el ve yüz dâhil) avret olduğuna hükmederler. İbn Teymiyye’ye göre bu durum fitneye sebep olacak yolun kapatılması (sedd-i zerâi) zarûretine göre değışir.²⁸⁶

Bunun yanı sıra, kadınların taktıkları süs eşyalarının çıkardığı ses bile ziynet kabul edilerek bundan sakındırılmıştır. Cahiliye arap kadınları, ayak bileklerine halhal takar, dikkat çeksin diye ayaklarını yere vurarak ses çıkartırlardı. Çünkü kadın örtülü olsa dahi yabancı bir erkeğin alakasını cinselliğe yönlendiren sesi, kokusu, davranışları âyetle ve hadislerle yasaklanmıştır. Çünkü kadının sesi, hatta ayakkabısının topuğunun sesi bazen görüntüden daha etkili olabilir.²⁸⁷ Bu şekilde ses çıkartarak, kadının yaratılışında var olan erkeklerin dikkatini çekme duygusunu, İslamın belirlediği tesettür hükmü ile terk etmeleri gerektiği ifade edilmektedir. Yani, örtünmeyle beraber, evin dışındaki yürüme şeklinin de erkeklerin fark etmeyeceği şekilde, sessiz ve yavaş olmasına dikkat edilmesi gerekmektedir.

Bu konuda İbn Ebi Hatim (ö. 327/938), Mukâtil’den (r.a) rivâyetle şöyle demiştir: “Esmâ binti Mersid kendisine ait bir hurmalığında iken kadınlar izâr

²⁸⁴ Duman, “Kur’an’da Örtünmenin Temel Sınırları”, 42.

²⁸⁵ Sadrettin Gümüş, *Kur’an’a Göre Hz. Muhammed’in (s.a.s) Aile Hayatı*, (İstanbul: Ravza Yayınları, ts.), 97.

²⁸⁶ Apaydın, “Tesettür” md., 40: 538.

²⁸⁷ Karaman v.dğr., *Kur’an Yolu*, 4: 74.

giyinmemiş oldukları halde halhalleri, göğüs hatları ve perçemleri görünecek şekilde yanına gelince:

-Bu ne kadar çirkin bir şey dedi.”

Bunun üzerine Allah (c.c) “İmanlı kadınlara da de ki; (haramlara karşı) gözlerini yumsunlar ...” âyetini inzâl buyurdu.²⁸⁸ İbn Cerir et-Taberî'nin, Hadremi'den (ö. 677/1278) naklettiğine göre bir kadın, ayağına taktığı gümüşten iki halhal ve bir dizi boncuğu, bir topluluğun arasından geçerken ayağını yere vurarak ses çıkardı. Bundan dolayı “(Halhal gibi) gizlemekte oldukları o zinetleri bilinsin (de, kendilerine meyledilsin) diye ayaklarıyla da (yere) vurmasınlar.”²⁸⁹ âyet-i kerime'si nâzil oldu. Genç olsun, yaşlı olsun giyim-kuşam, hal, tavır, davranış ve konuşma hususunda hassaten yabancı erkeklerin karşısında tedbirli olmalı, süslerini ve zinetlerini göstermiyerek tesettürlerine dikkat ederek müttaki olmaları emredilmiştir.

5) Dış ortamda giyilecek örtü erkekleri cezbedecek şekilde güzel kokular sürülmüş olmamalıdır. Resûlullah, “Her bir göz mahrem olmayan kadına bakmakla göz zinası işlemiştir. Bir kadın da güzel kokular sürünüp evinden dışarı çıkarsa o da aynı şekilde namahreme bakan erkekler gibi zina etmiş gibidir.”²⁹⁰ buyurmuştur.

Ebû Hüreyre'den (r.a) gelen bir rivâyette Rasûlullah (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Allah'ın kadın kullarını Allah'ın mescidlere gelmelerinden alıkoymayınız. Fakat ziynetlerini açığa çıkarmış bir şekilde ve güzel kokular sürünmüş oldukları halde mescide gelmesinler.”²⁹¹ Mûsa bin Yesâr'da şöyle bir nakilde bulunmuştur: “Bir kadın güzel koku sürünerek evinden dışarı çıkmış olduğu halde sokakta giderken, Ebu Hüreyre (r.a) ona rastlayınca nereye gittiğini sordu. Kadın:

- “Mescide” diye cevap verdi. Ebû Hüreyre (ra), tekrar kadına koku sürünüp sürünmediğini sorduğunda ise, kadın:

- “Evet sürmüştüm” diye yanıtladı. Bu sefer Ebu Hüreyre (ra),

²⁸⁸ Süyûtî, *Dürrü'l-mensur et-tefsîr bi'l-me'sûr*, 6: 179; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azim*, 6: 46.

²⁸⁹ Taberî, *Cami'u'l-beyân fi te'vîli'l-Kur'ân*, 19: 164; Süyûtî, *Dürrü'l-mensur et-tefsîr bi'l-me'sûr*, 6: 186.

²⁹⁰ Tirmizî, “Edeb”, 44.

²⁹¹ Bûhârî, “Edeb”, 38.

-“Ey kadın! Geri dön ve senden koku izâle oluncaya kadar yıkan sonra mescide git. Resûlullah’ın (s.a.s), ‘Allahu Teâlâ, sürdüğü güzel kokusu (erkeklerin alacağı şekilde) etrafa yayılarak namaz kılan bir kadının namazını, evine gidip yıkamadıkça kabul etmez.’ buyurduğunu işitmişim.” diye cevap verdi.”²⁹²

6) Dış kıyafet erkeklerin giydiği giysilere benzememelidir. Çünkü Resûlullah “Müteşebbihîne lânet etmiştir.”²⁹³ İbni Ebû Müleyke (r.a) naklettiğine göre; Aişe’ye (r.a) “Kadın erkek ayakkabısı giyer mi? diye sorulunca: “Resullullah (s.a.v) kadınlardan erkekleşenlere lanet etti” diye cevap vermiştir.”²⁹⁴ Hadis-i Şerif’inden anlaşıldığına göre ayakkabıda dahi erkeklere benzemekten sakınılmalıdır.

Bunun gibi Resûlullah (s.a.s.): “Erkek elbisesi giyen kadına lânet ettiği gibi kadın elbisesi giyen erkeğe de lânet etmiştir.”²⁹⁵ buyurmuştur.

Kadın erkeklere mahsus giysileri giymemeli ve kullandığı giysi, terlik, ayakkabı vb. erkeklerin kullandığı eşyaya benzememelidir. Çünkü, Peygamberimiz’in kadınlara mahsus giysi giyen erkek ile erkeklere özel giysileri giyen kadını lanetlediği, Ebû Hüreyre’den rivâyet olunan bir hadiste haber verilmiştir. Başka bir hadiste de Peygamberimiz (s.a.s), “Allah’u teâlâ kendilerini erkeklere benzeten kadınlara kendilerini kadınlara benzeten erkekleri lanetlemiştir.”²⁹⁶ diye buyurmuştur.

3.2.3. Cariyenin Avreti

Ahzâb Suresi 59. âyet-i kerimesinin nüzüül sebebi, akşam karanlığında def-i hacet için Medine’nin dışına çıkan hür kadınları cariye sanarak, bazı art niyetli kişiler tarafından taciz edilmeleri idi. Bu olaydan sonra hür kadınların cariyelerden fark edilmesi için, örtü ile alakalı bu âyet nazil olmuş ve hür kadınlar tesettürle yükümlü kılınmışlardı.²⁹⁷

²⁹² Nesaî, “Ziyet”, 36.

أَبُو هُرَيْرَةَ: لَقِيْتُهُ امْرَأَةً فَوَجَدَ مِنْهَا رِيحَ الطَّيِّبِ وَلَدَيْهَا إِعْصَارٌ، فَقَالَ: يَا أُمَّةَ الْجَبَّارِ جِئْتِ مِنَ الْمَسْجِدِ؟ قَالَتْ: نَعَمْ. قَالَ: إِنِّي سَمِعْتُ حَيِّيَ أَبَا الْقَاسِمِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: (لَا تُقْبَلُ صَلَاةُ امْرَأَةٍ تَطَيَّبَتْ لِلْمَسْجِدِ حَتَّى تَغْتَسِلَ غُسْلَهَا مِنَ الْجَنَابَةِ)

²⁹³ Bûhârî, “Libâs”, 61.

²⁹⁴ Canan, *Kütüb-ü Sitte Muhtarı Tercüme ve Şerhi*, 15: 60; Ebû Dâvut, “Libas”, 31.

²⁹⁵ Bûhârî, “Libas”, 61-62; Ebû Dâvûd, “Libas”, 60.

²⁹⁶ Bûhârî, “Libâs”, 62.

²⁹⁷ Mukâtil, Ebû'l-Hasen Mukâtil b. Süleymân b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî, *et-Tefsiru'l-kebir*, thk. Abdullah Mahmud Şehhâte, (Dâru İhyâi't-Turasî, 1423), 3: 507.

Buradan anladığımız gibi cariyelerin avret yerleri ve örtmeleri gereken kısımlar hür kadınlardan farklıdır. Bu konuda Ömer (r.a.) halife iken cariyelerin hür kadınlara benzemek maksadıyla tesettüre bürünmemeleri için uyarılarda bulunup, aykırı davranan cariyelere cezalar veriyordu.

Enes b. Malik'den (r.a) rivâyet edildiğine göre, Hz. Ömer (r.a) başını hür kadın gibi örten Abdullah ibn Ömer'in cariyesine “Başını aç, hür adınlara benzeme!”²⁹⁸ demiştir. Abdürrezzak, musannef adlı eserinde “babü'l-hımâr-başörtüsü babı” diye bir kısım açmakta ve burada bu mevzudaki tüm nakilleri sıralamaktadır.²⁹⁹ İmam-ı Mâlik'ten nakledildiğine göre, Abdullah İbn Ömer'in bir cariyesi vardı. Hz. Ömer onu, hür kadınların kıyâfetini giymiş bir halde görünce bu durumu normal karşılamayıp tepki gösterdi.³⁰⁰ Kızı Hafsa'ya, “Erkek kardeşinin cariyesini halkın içine karışmış nasıl görmedin mi, hürlerin kıyâfetine nasıl da bürünmüş değil mi?” diyerek buna razı olmadığını belirtti. Aynı rivâyet İbn Sa'd'ın naklinde Emevi halifesi Ömer b. Abdülaziz'in tebaâsına vermiş olduğu bir talimat şeklinde zikredilmektedir.³⁰¹

Kılık kıyafet, kişinin toplum içindeki statüsünü de tâyin eden bir alâmettir. İslam dini, herkesin kendine uygun kıyâfeti giymesini esas kabul etmiştir. Erkek kadına, kadın erkeğe kıyafette benzememesi gerektiği gibi, kölenin de hür olana benzemesini uygun görmez. Hz. Ömer'in tepkisi bundan dolayıdır.

Bu rivâyetlerde dönemin hayat standardına uygun olarak cariyelerin mütekannia' adıyla bilinen bir başörtüsü ile başını örttüklerine dair haberleri vermektedir. Söz konusu haberlerde geçen cariye, bir başka tarikte meşhur sahâbî Ebu Musa el- Eş'arî'nin (ö. 42/662-663) câriyesine ait bir âkîlesi olduğu ifade edilir. Hatta Abdurrezzak, farklı lafızlarla gelen aynı rivayeti yine aynı bab başlığında Hz. Ömer'in (r.a) bu tesettür şeklini cariyelere yasakladığını, kızı Hafsa'yı göndermek suretiyle onları ikaz ettiğini de nakleder.³⁰²

²⁹⁸ Abdürrezzak, *Muşannef*, 3: 136.

²⁹⁹ Abdurrezzak, *Muşannef*, 3: 133-136; *Muvaṭṭa'*, “İsti'zan”, 44.

³⁰⁰ Abdurrezzak, *Muşannef*, 3: 133-136

عن مالك: أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ أُمَّةً كَانَتْ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَأَى رَأَى عُمَرَ وَقَدْ تَهَيَّأَتْ بِمِثْلَةِ الْحَرَائِرِ فَأَنْكَرَ ذَلِكَ عَلَيْهَا

³⁰¹ İbn Şa'd, *Ṭabaḳāt*, 5: 381.

³⁰² Abdurrezzak, *Muşannef*, 3: 135.

Rivâyetin farklı lafızlarla, farklı kişi ve muhtelif olaylarla zikredilmiş olması elbette haberin tariklerine ait bütüncül bir değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır. Ancak burada daha öncelikle dikkatimizi çeken husus el-Musannef'te konu ile ilgili nakillerin Ebu'l-Velîd Abdülmelik b. Abdülazîz b. Cüreyc el-Kureşî (r.a) vasıtasıyla gelmesidir. Ehli hadîse göre hadîsin analizinde isnadın tenkidi öncelikli olup, bu aşamayı geçen rivâyetin metni ayrıca değerlendirmeye tâbi tutulur. Bu nedenle râvî İbn Cüreyc, üzerinde durulması icab eden birincil faktördür. Abdürrezzak'ın, İbn Cüreyc'i hadîsleri ilk defa toplayan kişilerden³⁰³ kabul ettiğini ayrıca burada vurgulamak gerekir. Zira bu durum, Abdurrezzak'ın, rivâyetleri kitabına tahrir ederken hadîs rivâyetine dair nasıl bir ilmî üslup sergilediğini gösterecektir. Dolayısıyla söz konusu rivâyette, kaynağın hadîs ilmindeki yeri ve önemi daha iyi anlaşılacaktır. Dikkat edilirse rivâyette ortak bir metin yoktur ve olaylar ihtilafli şekilde zikredilmektedir. Evet, bir hâdise vardır ama nasıl olduğu kesin değildir. Öte yandan İbn Cüreyc'in vefat tarihi hakkında bir netlik yoktur. Hicaz bölgesi fakîhlerinden olup “rivayet dönemi” nin önemli şahsiyetleri arasında yer alır. Yaşadığı devir, hadîs ilmi usulünün henüz tam oluşmadığı rivâyet asrıdır. İbn Cüreyc sika görülmekle birlikte rivâyetlerinin sıhhatinde tartışmasız icma edilmiş bir muhaddis değildir. Kütüb-ü Sitte müelliflerinin kendisinden –şartlarını taşıyan hadîsler naklettiği³⁰⁴ kuşkusuz doğrudur. Ancak mezkûr rivâyette İbn Cüreyc tenkid edilmiştir. Zira kaynağını vermediği ve “an fûlan” şeklindeki rivâyetlerinde o, müdellis râvî kabul edilir.³⁰⁵ Hadîs ilminde tedlis, bilindiği üzere bir râvînin hocasından işitmediği hadîsi kendisinden sema yoluyla almış gibi nakletmesidir. Bu sıfatı taşıyan (Müdellis) râvî, esasen rivayetin içindeki bir kusuru gizlemektedir. Ancak bunu rivâyet sırasında hissettirmeme eğilimindedir. Bu sebeple “Hadîs râvîlerinin “semi‘tü” (işittim), “ahberenî” (bana haber verdi) “haddesenî” (bana söyledi) gibi tabirleri yani, hadîsi hocasından kesin olarak işittiğine ve onunla görüştüğüne işâret eden sîgaları kullanması gereklidir. Hiç görmediği veya kendisinden hadîs duymadığı hocasından bu şekilde rivâyette bulunan kişi, rivayetinde yalancı durumunda kabul edildiği için o kişiden rivâyetlerin kabul edilmesine engeldir.”³⁰⁶ Bununla beraber tedlis yaptığı bilinen bir

³⁰³ İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs er-Râzî, *el-Cerh ve't-ta'dil*, (Haydarâbâd: Dâiretü'l-Me'ârifî'l-Usmâniyye, 1952), 1: 181.

³⁰⁴ İbn Hacer, *Tehzîbü't-tehzîb*, (Hindistan: Matbaatü Dâireti'l-Meârif, 1908), 6: 404.

³⁰⁵ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnâud ve heyeti, 3. Baskı, (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1985), 6: 3329.

³⁰⁶ Bünyamin Erul, “Tedlis” md., *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40: 262.

râvînin, kendisinden hadîs aldığı râvî ile semâi kesin ise onun hakkında verilen müdellis râvî hükmü değişir. Nitekim İbn Cüreyc'in, İbn Ebî Müleyke'den tahdis sigalarını kullanarak naklettiği rivâyetlerinin tamamı sahih kabul edilmiştir.³⁰⁷

Bu bağlamda şu tespitler önemlidir; Mâlik b. Enes'e göre, İbn Cüreyc haberlerin sıhhatine bakmaksızın rivâyette bulunan (Hâtıbul Leyl/Gece oduncusu) bir râvîdir.³⁰⁸ Darekutnî, (ö. 385/995) en kötü tedlise sahip olmakla İbn Cüreyc'i cerh ederken Nesâî, onu müdellis ilan etmektedir. İbn Hacer, ise tedlis yapan râvîler kitabında onun adını zikretmiştir.³⁰⁹ Kaynaklar İbn Cüreyc'in, Hz. Peygambere (s.a.s) ref ettiği (merfu) hadîslerin sayısının bini geçmediğini, rivâyetlerinin âsâr ve maktu' hükmünde olup tahkik edilmesi icap ettiğini söylemektedir.³¹⁰

Bunun yanısıra ehli re'y ekolü içinde yer alan bazı Hanefî fukahasının söz konusu rivayeti delil olarak "cariyenin avret mahalli/erkeğin avret mahalli gibidir" şeklinde bir hüküm çıkartması da tartışılmıştır. Satın alınacak cariye veya erkek kölenin mal hükmünde görüldüğünden karnına, sırtına ve diğer azalarına bakılmasına dair tartışmalar, Hanefî kaynaklarda önemli bir yer tutmaktadır.³¹¹ Hiç kuşkusuz cariye/kölenin hukukuna dair kurallar, İslâm hukukunda geçici statü bağlamında ele alınmıştır. Çünkü kölelik veya cariyelikte asıl olan kişiye hürriyetini vermektir. Tarih boyunca kölelik ve cariyeliğin uygulanabilirliği, kabul edilebilir veya izah edilebilir yönleri ile tartışılmıştır.³¹² Kur'an'da, savaş esiri olarak görülen kölelik/cariyelik her fırsatta âzat etmekle, evlenmek/evlendirmek suretiyle kişiyi mal hükmünde olmaktan kurtarmakla izah edilmiştir. Öte yandan kölelik ve cariyelik gerek Tevrat gerekse İncil'de bir statü olarak kabul edilmiş İslâm toplumunda ise hayatın bir parçası olarak tarihi süreçte yerini almıştır. Ancak bu, İslâm'ın ortaya koyduğu bir sistem değildir.

³⁰⁷ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 1: 241; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 6: 328-330.

³⁰⁸ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 6: 329.

³⁰⁹ İbn Hacer, *Ta'rîfû ehli't-takdîs bi merâtibi'l-meşûfîn bi't-tedlîs*, thk. Dr. Âsım b. Abdullah el-Karyûtî, (Ammân: Mektebetü'l-Menâr, 1983), 40.

³¹⁰ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 6: 336.

³¹¹ Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî, *el-Mebsût*, (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1993), 10: 151.

³¹² Muhammed Hamîdullah - Mehmet Âkif Aydın, "Köle" md., *DİA*, 26: 238, (İstanbul: TDV Yayınları, 2002).

Müslümanlar arasındaki mevcudiyeti vicdanları sızlatmış, toplumdaki uygulama şekilleri tenkide açık görülmüştür.³¹³

İbn Cüreyc'in mezkûr rivâyeti, muhaddislerin yukarıda tespit ettiğimiz değerlendirmelerine göre sahih kabul edilmemiştir. Hatta Hanefî fukahasının söz konusu rivâyette Hz. Ömer'in (r.a) "cariyeye dokunup onun satın alınabileceğine dair nakledilen haberin"³¹⁴ hadîsçilere göre sahih bir dayanağı bulunmamaktadır. Bu rivâyeti delil olarak kişinin şehvetinden emin olduğu sürece, cariyeye dokunmasına ve cariyenin fiyatını tenine dokunarak belirlemesine dair hükümler,³¹⁵ fukahâdan bazılarının ictihâdi niteliğindedir.

Söz konusu rivâyet esas alınarak "Cariye ile hür kadın arasındaki farkın, cariyenin başını örtmemesi" şeklinde çıkartılacak sonuç, "cariyenin bedeninin mutlak anlamda açılması" değildir. Zira cariyelerin baş ve göğüslerinin açılıp çarşı pazarda sergilenmesinin, Resûlullah (a.s) ile hulefa-i raşidin uygulamalarında dinî ve ilmî bir dayanağı yoktur. Nitekim rivâyetin tüm tariklerini inceleyen Hanefî fâkihi muhaddis Zeylâî her ne kadar bazı Hanefî fakihî tarafından esas alınsa da söz konusu rivâyete garib hükmünü vererek tenkit etmiştir.³¹⁶

Gerek İslâm öncesi gerekse Hz. Peygamber döneminde, hür olan kadınla cariyeye olanın ayırt edici özelliği -kadının başının örtülü olup olmaması- örfî bir meseledir. Bu bağlamda Benî Kurayza gazvesinde Hz. Peygambere (s.a.s) ganimet payı olarak takdim edildiği sırada Müslüman olup azat edilmesine yönelik Resûlullah'ın (s.a.s) teklifine Reyhâne bint Şem'ûn b. Zeyd'in "Hür kadınlar gibi başımı örtmek istemiyorum." demesi, Arap örfündeki uygulamayı yansıtmaması bakımından önemli görülebilir. Ancak bu rivayetin sıhhati tartışmalıdır. Genel kabule göre Reyhâne bint Şem'ûn b. Zeyd adlı bu câriye daha sonradan Hz. Peygamberle (s.a.s) evlenmiş ve nikâhında olduğu halde Resûlullah'tan (s.a.s) önce vefat etmiştir.³¹⁷

³¹³ Hamîdullah ve Aydın, "Köle" md., 26: 237.

³¹⁴ Serahşî, *el-Mebsût*, 10: 151.

³¹⁵ Serahşî, *el-Mebsût*, 10: 151-152.

³¹⁶ Zeylâî, *Naşbü'r-râye li tahrici ehadisi'l-Hidâye*, 1: 300.

³¹⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, 8: 104.

Cariyelerin avreti hakkında Hz. Peygamberin (s.a.s) köle azadıyla alakalı pek çok sahih hadîsi, hadîs kitaplarında “Kitabu’l-İtk” adıyla müstakil olarak yer almış olup, söz konusu rivâyet bu hadîsler arasında zikredilmemiştir.

3.2.4. Hünsâ İçin Setr-i Avret

Hünsâ kelimesi “fu’la” kalıbında olup, ”hanese” kökünden müştaktır. Erkek veya kadın olduğu belirsiz olan, hukûken de, kadın veya erkek olduğu net olmayan kişidir.”³¹⁸ Hanefî ve Şafîi fukahasına göre onların da örtünmeleri gerekir. Ayrıca hem kadın hem de erkek olma ihtimalinden dolayı erkek ve kadınlara açılması mekruhtur.³¹⁹ Malikî fukahasıncı; namazda ihtiyaten, hacda ise kadın hükmünde olup onun gibi giyinir.³²⁰ Hanbelî fukasına göre; hünsâ giyinmesi erkek hükmündedir. Şüpheli hallerde tesettür lazım değildir.³²¹ Hünsâ namaz mevzusunda da aynı kadınlar gibidir.³²²

Fakihlerin birçoğuna göre; hünsânın namahrem bir kadınla veya namahrem bir erkekle tenhada tek başına kalmasına ruhsat verilmemiştir. Çünkü hünsâ, bir erkekle tek başına kalırsa, kadın olması ihtimaline binaen namahrem bir erkekle halveti gerçekleşmiş olur.³²³ Bunun gibi hünsânın, kadın olma ihtimalinden dolayı erkeklerden mahremi olan birisi yanında olmadan sefere çıkması tedbir açısından caiz değildir.³²⁴

Fukahâyâ göre, hünsânın durumu erkek ve kadınlardan hüküm olarak pek farkı yoktur. İslâmi hak ve yükümlülüklerinde ihtiyât olarak, şekil açısından bazı değişiklikler vardır. Çünkü bazı durumlarda erkek bazı durumlarda kadın olarak kabul edildiğinden dolayı hükümlerde de farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

3.2.5. Küçük Çocukların Avreti

Dört yaşından küçük çocukların gösterilmemesi gereken bir avret mahalli yoktur. Sonraki yaşlarda cinsellik duygularını hissedebilecek yaşa kadar, sadece edep yerleri

³¹⁸ Ahmet Yaşar, “Hünsâ” md., *Şâmil İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: Şâmil Yayınevi, 2000), 3: 329.

³¹⁹ Serahsî, *Mebcut*, 30: 108; Celal Yıldırım, *Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı*, (Konya: Uysal Kitabevi, ts.), 4: 409.

³²⁰ Kettânî, Muhammed b. Muntasır el-Kettânî, *Mevsû’atü takrîbi - fikhi İbn Hazm ez-Zâhirî*, (Dımaşk: el-Câmi’atü’l-İslâmî, 1966), 20: 24.

³²¹ Kettânî, *Mevsû’atü takrîbi -fikhi İbn Hazm ez-Zâhirî*, 20: 24.

³²² Kâsânî, Alâüddin Ebû Bekr b. Mes’ud b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâ’i’u’ş-şanâi’ fî tertibi’ş-şerâ’i’*, 2. Baskı, (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1986), 7: 466.

³²³ Serahsî, *el-Mebcut*, 30: 108; İbn Âbidin, *Reddü’l-muhtâr ale’d-Dürri’l-muhtâr*, 6: 728.

³²⁴ Serahsî, *el-Mebcut*, 30: 108; İbn Nüceym, *el-Bahrü’r-râ’ik*, 322; İbn Âbidin, *Reddü’l-muhtâr ale’d-Dürri’l-muhtâr*, 6: 728.

avret mahalli olarak kabul edilir. On yaşına kadar yalnız ön ve arka avretleri ve etrafi ile uylukları, avret mahalli kabul edilir.³²⁵

On yaşını geçince namaz kılarken ve namazın haricinde ister erkek ister kız olsun, avret mahalleri, ergenliğe ulaşan büyük insanlar gibidir.³²⁶

Kız ve erkek kardeşlerin odalarının ayırımı kızlar on yaşına ulaşınca ağabeyleri ile aynı mekânda yatmaları sakıncalıdır. Kız ve erkek çocuklar on yaşına ulaşınca yataklarının ayrılması vaciptir. Erkeğin erkekle beraber, kadının da kadınla beraber aynı yatakta yatmaları câiz değildir.³²⁷

Ebû Said el-Hudrî'den (ö. 74/693-694) (r.a) nakledildiğine göre, Resûlullah (s.a.s) erkek başka bir erkeğin avret yerlerine, kadın da başka bir kadının avret yerlerine bakmasının haram olduğunu buyurmuştur. Ayrıca “Erkek erkeğe, kadın kadına aynı örtü altında yatmamalı, aynı örtü altında yattıkları takdirde vücutlarını birbirlerine temas ettirmemelidir.”³²⁸ diye buyurmuştur.

Müslim bu hadisi Ebû Şeybe'den rivâyetle “Sahih”inde zikretmiştir. Burada “tek elbise içinde yatmak”tan maksat “aynı yorgan altında, bedenleri çıplak olarak ve birbirine degecek şekilde yatmak” manasındadır.³²⁹

Bu isnâdda geçen altı râvîden Ebû Şeybe, Hubab b. Zeyd, Osmân b. Dahhâk Sadûk; Eslem b. Zeyd el-Adevî ise, sika ve fakîh bir râvîdir. Ebû Saîd b. Abdurrahmân b. El-Hudrî ve babası da sikadırlar. Hadisin içerdiği mana hakkında Molla Câmî, “baştaki “la yenzuru” fiilinin merfu olmasından dolayı “la” harfî nehyetmek manasına gelmeyip, “mübalâğa vechi üzere nefy etmek” manasına gelmektedir. Fakat buna rağmen “la”nın nehyedici olması da muhtemeldir ki; bu durumda fiil gizli bir sukûn ile cezmozmuş kabul edilir. Yani, bu harf “nehy la”sıdır ve bundan dolayı fiil, avretlerin

³²⁵ İbn Âbidin, *Reddü'l-muhtâr ale'd-Dürri'l-muhtâr*, 2: 81.

³²⁶ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-şanâi' fi tertibi's-şerâ'i'*, 1: 471, İbn Âbidin, *Reddü'l-muhtâr ale'd-Dürri'l-muhtâr*, 2: 81.

³²⁷ Canan, *Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye*, 7. Baskı, (Adana: Işık Yayınları, 2014), 309.

³²⁸ İbn Mâce, “Tahâret”, 17.

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ الْحَبَابِ عَنِ الضَّحَّاكِ بْنِ عُثْمَانَ قَالَ قَالَ أَحْمَدُ بْنُ زَيْدٍ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ الْخَدْرِيِّ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا يَنْظُرُ الرَّجُلُ إِلَى عَوْرَةِ الرَّجُلِ وَلَا الْمَرْأَةُ إِلَى عَوْرَةِ الْمَرْأَةِ وَلَا يُفْضِي الرَّجُلُ إِلَى الرَّجُلِ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ وَلَا تُفْضِي الْمَرْأَةُ إِلَى الْمَرْأَةِ فِي الثَّوْبِ الْوَاحِدِ وَحَدَّثَنِيهِ هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَمُحَمَّدُ بْنُ زَافِعٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ أَحْمَدُ بْنُ الضَّحَّاكِ بْنُ عُثْمَانَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ مَكَانَ عَوْرَةِ الرَّجُلِ وَعَوْرَةِ الْمَرْأَةِ

³²⁹ Sahîb Abdülcabbar, *el-Câmi'u's-sahîh li's-süneni ve'l-mesânîd*, 12: 301.

açık olması durumunda birlikte aynı yorgan altında yatmanın haram olduğuna, örtülü olması halinde ise, bu fiilin mekruh olduğuna delâlet etmektedir. Bu durumda, elbiseleriyle aynı yorgan içinde yatmanın bir mahzuru olmadığı anlamına gelir.” diye söylemektedir.

Kurtûbî’ye göre ise; “fiilin ahiri merfu olduğunda bu “la”, “nefy la”sıdır. Nehyedici yani haram kılma manasında olsaydı, cezm sebebiyle fiilin sonundaki “ye” harfinin düşmesi gerekirdi.” demiştir.

Suyûtî; Buradaki “la” harfinin nehyedici ve yapılan işin haram olduğuna delâlet eden bir harf olduğunu savunarak, “Kunbil kiraâtine göre cezm halinde, illet harfi lûgat olarak (lafız olarak) düşmez yani sâbit kalır.” der ve bu iddiâsına “ve men yetteki ve yasbir” cümlesindeki birinci fiilin sonunda bulunan “ye” illet harfinin hazfedilmeyip sâbit kalmasını delîl olarak sunar. Buna kıyasla bu hadiste “la yemzi” fiilindeki “ye” harfi mânen cezm kabul edilerek nehy manasına gelmektedir.

İmâm-ı Mâlik’e göre aynı yorgan altında çıplak olarak ve bedenlerin birbirine temâs edeceği şekilde yatmanın sonrasında, kötü ve haram sayılabilecek bir fiile sürüklenme ihtimâlinde dolayı, insanları böyle bir işten menetmek vardır.

Ebû Dâvûd bu hadisi “hammâm” babında, Tirmizî “Edeb” babında, Nesâî “İşretü’n-nisâ” babında, İbn Mâce “Tahâret” babında, İbn Ebî Şeybe “*Musannef*”inde, Ahmed b. Hanbel “*Müsned*”inde, İbn Mâce “*Sahih*”inde, Tahavî “*Şerhu müşkili’l-âsâr*” kitabında, Beyhakî “*el-Kübrâ*”sında, Begâvî “*Şerhu’s-sünne*” adlı eserinde, Ebû Nuaym “*Müstahric*”inde tahrir etmişlerdir.³³⁰

Çağdaş eğitimciler bu mevzuda işi sıkı tutarak çocukların ayrı yatırılmasını bir yaşına kadar düşürmüştür. Fakat nebevî ölçü her zaman doğru olandır.

3.3. TESETTÜR VE ZİNET KAVRAMI

3.3.1. Genel olarak Ziyet (süs)

Allah Teâlâ, insanları ahsen-i takvim surette dengeli, ahenkli bir şekilde yaratmış ve insanların makul ve mutedil ölçüler içerisinde aşırılığa düşmemek şartıyla

³³⁰ Muhammed b. Alî b. Âdem b. Mûsâ el-ityûyî el-Velvî, *Bahru’l-Muhîṭ es-seccâc fî şerhi Sahîh-i İmâm-ı Müslim b. el-Haccac*, (Dâru İbnü’l-Cevzî, 2005-2015), 8: 197.

süslenmelerine, güzelliklerini korumalarına, güzel görünmelerine de izin vermiş, hatta bunu teşvik etmiştir.³³¹

İnsanların süslenmek için Allah'ın (c.c) yarattığı ve istifâdesine sunduğu nimetlerle ilgili ayette şöyle buyrulur: “Allah'ın kulları için yarattığı süsü ve güzel rızıkları kim haram kıldı? De ki; onlar dünya hayatında, özellikle kıyâmet gününde müminlerindir.” (el-Arâf 7/32)

Bu âyet yenilecek, giyilecek ve çeşitli süs eşyalarında asıl olanın mübahlık olduğuna delildir ve çeşitli ziynetlerin hepsini içine almaktadır. Her türlü vücut temizliği, hayvanlar, binitler ve ziynet eşyalarının her çeşidi buna dâhildir. Erkek için altın ve ipeğin haram olduğuna dair hadisler olmasaydı onlar da buna dâhil olurlardı.³³²

İnsanoğlunun faydalanması için yaratılan şeyler hakkındaki hükümler umumdur.³³³ Hadis-i Şeriflerde şöyle buyrulmaktadır: “Şüphe yok ki Yüce Allah nimetinin eserini kulunun üzerinde görmeyi sever.”³³⁴

“Allah güzeldir, güzelliği sever.”³³⁵

Hz. Peygamber (s.a.s.) gündelik hayatında daima temiz olmaya özen göstermiş, tertipli ve düzenli olmuş, sade ve güzel giyinmiş, güzel koku sürmüştü ve insanları da bu tür davranışlara teşvik etmiştir. Bakımsız gördüğü insanları da uyarmıştır. Böylece insanın temiz ve güzel giyinmesi tavsiye edilmiş, iyi ve güzel şeylerin helâl olduğu belirtilmiş, kötü ve çirkin şeylerin ise haram kılındığı ifade edilmiştir.³³⁶

3.3.2. Ziynetleri Teşhir Etmenin Hükümü

Din, kadınların süslenmesine mani olmaz. Zira Mevla Teâla: “Ey Âdemoğulları, her namazınızda süslü elbisenizi giyinin.” (Arâf 7/31) buyurarak müminlerin güzel, süslü elbiseler giymelerini emretmiştir. Örtülmesi farz olan yerlerin süslü güzel

³³¹ Akif Köten, “Ziynet” md., *Şâmil İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: Şâmil Yayınevi, 2000), 8: 381; Bardakoğlu, “*Haramlar ve Helaller*”, 2: 79.

³³² Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 4: 33-34.

³³³ Camisab Özbek, *Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı ve Müctehidlerin Farklı Görüşleri*, (İstanbul: Ravza Yayınları, 2000), 1: 605.

³³⁴ Nesâî, “Zînet”, 57.

³³⁵ Müslim, “İman”, 147.

³³⁶ Bardakoğlu, *İlmihal (İslam ve Toplum)*, (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 2: 79.

elbiselerle örtülmesi müstehab sayılmıştır.³³⁷ Tabi ki bu süsleri göstermenin caiz olmadığı âyeti kerime’de açık olarak belirtilmiştir: “Zinetlerini, (süslerinin takılı olduğu boğaz, baş, gerdan, kol, bacak ve kulakları gibi yerlerini) açıp göstermesinler. Ancak bunlardan görünmesi zaruri olan (yüz, eller ve ayaklar) müstesnadır. Başörtülerini yakalarının üzerine koysunlar. (göğüs ve boyunlarını göstermesinler).” (en-Nûr 24/31)

Âyeti kerime’de zikredilen ziynetten murad, ziynet takılan mahaldir. Gramer açısından muzaâf kabul edilen mahal lafzı hazfedilerek yerine muzaâfun ileyh olarak zikredilen ‘ziynet’ lafzının onun yerine zikredilmesi âyeti kerimeden muradın ziynetin takıldığı yer, mahal olduğu anlaşılmaktadır.³³⁸

Kadının ziynet yerleri âyet-i kerime’de beyan edildiği üzere boğazı, başı, göğsü, gerdanı, kolu, bacağı ve kulaklarıdır. Mevla teâla, tesettürü farz kılarak kadınların yaratılış olarak güzel olan yerlerini teşhir ederek göstermelerini yasaklamıştır.³³⁹ Ayeti kerimenin devamında, “*Ziynetlerini göstermesinler*” kelimesi tekrar vurgulanarak; bu ziynetlerini ancak: “kocalarına, veya babalarına veya kocalarının babalarına veya kendi oğullarına veya kocalarının (başka anadan olma) oğullarına veya kendi erkek kardeşlerine veya erkek kardeşlerinin oğullarına veya kız kardeşlerinin oğullarına veya müslüman kadınlarına veya ellerindeki cariyelere veya (şehvetsiz ve kadına) ihtiyacı olmayan (sırf yemek peşinde koşan) uyuntu kimselere veya henüz kadınların gizli yerlerinin farkına varmamış olan (erkek kadın münasebetini bilmeyen) çocuklara.” ifadesiyle kimlerin görebileceği veya kimlerin göremeyeceği açık bir şekilde belirtilmiştir.

Âyeti kerime, kadınların boğazı, başı, göğsü, gerdanı, kolu, bacağı ve kulakları gibi ziynetlerini kimlerin görmesinin helal ve kimlerin görmesinin haram olduğunu açıklamaktadır.³⁴⁰ Ayeti kerimenin peşinden tekrar “*gizledikleri ziynet*” tabiri zikredilmiştir: “Gizledikleri ziynetleri bilinsin diye, ayaklarını da (yere veya birbirine) vurmasınlar.” (en-Nûr 24/31) Burada “ziynet” tabirinin üçüncü defa zikredilmesi; Cahiliye döneminde kadınların dikkat çekmek için ayak bileklerine taktıkları halhaller

³³⁷ Mevsilî, Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-muhtâr*, (Kahire: Matbaatü'l-Halebî, 1937), 1: 45.

³³⁸ Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-muhtâr*, 1: 45.

³³⁹ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 17: 46; Karaman v.dğr., *Kur'an Yolu*, 4: 70-71.

³⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevî, *Tefsîru rûhi'l-beyân*, (İstanbul: Mektebetü'l- Eser, 1969), 6: 142.

kastedilmiş ve haram kılınmıştır. Bundan murad ise kadınların o zamanda kullandığı zinet eşyası olmayıp, hemen fark edilmeyen, fakat dikkat çekici bir hareketle hissedilebilen, erkeklerin şehvi duygularını uyandıran çeşitli gizlenmiş süsler ve güzellikler olmaktadır. İşte aslında haram kılınan davranış budur.

Buhari ve Müslim'in Enes'den (r.a) rivayetinde, Uhud günü O'nun Aişe ve Ümmü Seleme'nin halhallerini gördüğünü naklederler. Bu hususta İbn Hacer Askalani, olayın hicab ayetinin nüzülünden evvel olduğunu ve Enes'in (r.a) savaş meydanında o kargaşa içinde kasıtsız olarak gördüğüne dikkat çekmektedir.³⁴¹

Yine ayeti kerime, kadının bedeninin bütününün ziynet olduğuna delâlet eder. Zira bu ziynet lafzı ilk kez geçtiği yerde "...ziynetlerinden sadece kendiliğinden görünen kısmı..." ile bütünden yalnız bir kısmının yani yüz, eller ve ayakların açık olabileceği ifade edilirken; ikinci kez geçtiği yerde ise, istisna edilmeksizin, ziynetlerin tamamının, 'ferc hariç' âyeti kerimede geçen kişilerin yanında ancak açılabilmesi ifade edilmiştir. Bu yerler de tamamen örtülünce kadın bedeninin bütünü hadd-i zatında ziynet olmuş olur.³⁴² Böyle olunca yüzü ve elleri açmak caiz olur.

3.3.3. Kadınların Zinetlerini Göstermesinin Hükümü

İslâm dini, kadınların zinetlerini yabancı erkeklere teşhir etmekten sakındırmak için, mübâlağa yoluna giderek Hz. Peygamber, kendileriyle biâtlaşırken şirk, zina, hırsızlık gibi haramlarla birlikte zikretmiştir. Abdullah ibn Ömer'den (r.a) rivâyet edilen bu husustaki bir hadis-i Şerif'te: "Ümeyme binti Rukayka (r.a) Peygamber efendimiz'e gelerek İslam üzere biatlaşmak istedi. Hz. Peygamber(s.a.s) de O'na, Allah'a (c.c) şirk koşmayacağına, hırsızlık yapmayacağına, zina etmeyeceğine, çocuğunu öldürmeyeceğine, bilerek iftira etmemek ve suçlamada bulunmayacağına, cahiliyyede olduğu gibi teberrüc yapmayacağına yani zinetleri teşhir etmeyeceğine dâir söz aldı."³⁴³ diye zikretmektedir.

³⁴¹ Elbânî, *Cilbabü'l-mer'eti'l-müslime*, 40.

³⁴² Duman, "Kur'an'da Örtünmenin Temel Sınırları", 47.

³⁴³ Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, *Müsned*, (İstanbul: Ofset Çağrı Yayınları, 1992), *Müsned*, 6: 357; Tirmizî, "Siyer", 37; Muvatta', "Bey'ât", 2.

فقال عبد الله بن عمرو رضي الله عنه: "جاءت أميمة بنت زريقَةَ إلى رسول الله -صلى الله عليه وسلم- تباعه على الإسلام فقال: "أبايعك على أن لا تشركي بالله شيئاً، ولا تسرقني، ولا تزني، ولا تقتلي ولدك، ولا تأتي ببهتان تفتريه بين يديك ورجليك، ولا تنوحني، ولا تتبرجي تبرج الجاهلية الأولى"

Nûr suresi 31. Ayeti kerimede kadınların ziynetlerini gösterebileceği kimseler şöyle zikredilmiştir:

- 1- Kocaları
- 2- Babaları
- 3- Kocalarının babaları
- 4- Kendi oğulları
- 5- Kocalarının (başka anadan olma) oğulları
- 6- Erkek kardeşleri
- 7- Erkek kardeşlerinin oğulları
- 8- Kız kardeşlerinin oğulları
- 9- Müslüman kadınlar
- 10- Cariyeler
- 11- Erkeklikten kesilmiş veya erkekliği olmayan hizmetçiler
- 12- Kadınların gizli yerlerinin farkına varmamış olan çocuklar

Ayeti kerime’de amca ve dayının söylenmemesinin illeti, onlar da mahremler gibi yakın akrabadan sayılırlar. Hasen el-Basrî’ye (ö. 110/728) göre âyeti kerime’de süt emme ile meydana gelen mahremlik zikredilmemiş olsa bile, bu nesep bakımından meydana gelen mahremlik gibidir.³⁴⁴ Bu zikredilenler kendileriyle evlenmenin haram olduğu kişilerdir. Mevla Teâla insanın fitratına yakınlarına karşı şehvet ve evlenme duygusu koymadığı gibi böyle duygulara aksine bir nefret yerleştirmiştir.³⁴⁵

Kadının yakın akrabalarına süslerini gizlemeyip, mahrem kadınların süslerine bakmasının mubah olması, şehvetle olmadığı takdirdedir. Şayet şehvet meydana geliyorsa bakmak haram olur.³⁴⁶

³⁴⁴ Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, 17: 53.

³⁴⁵ Sâbüni, *Şafvetü't-tefâsir*, 4: 215.

³⁴⁶ Asım Uysal, *Evlilik ve Cinsel Hayat (Dini ve Tıbbi Sorular ve Cevaplar)*, (İstanbul: Uysal Yayınevi, ts.), 726.

3.3.4. Zinette Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Dini mübin-i İslamda süslenmek her ne kadar mubah olsa bile, insanların içinde ki zaâflar ve temayülleri kontrol altına almak ve sosyal düzeni fesattan korumak amacıyla süslenmede belli ölçüler ve yasaklar tâyin edilmiştir. Ahseni takvim üzere yaratılmış olan insan, fitratını, özelliklerini ve şeklini değiştirmek için yapacağı süs, makyaj ve estetik nehyedilmiş ve böyle şeylerin yapılması şeytanın azdırması olarak addedilmiştir. Âyeti kerimedde: “Elbette emredeceğim, Allah’ın yarattığını (aslından çıkararak) değiştirecekler.” (en-Nisa 4/119) buyurulmuştur. İslâmiyetten önceki câhiliyyet devresinde ve şu içinde bulunduğumuz zamanda hâlâ geçerli olan ve aşağıda zikredilen süs çeşitlerini, peygamberimiz lanetlemiş ve toplumu muhâfaza için mahzurlu saymıştır.

- 1) Güzel gözükmek için saça ilave yapmak, yapay saç takmak,
- 2) Bedenin muhtelif yerlerine dövme yaptırmak,
- 3) Erkeklerin; ipek veya altın giymesi, ya da takı veya süs olarak kullanması,
- 4) Farklı görünmek için estetik yaptırarak bedenin asli yapısını değiştirmek,
- 5) Karşı cinse kendini benzetme amacıyla değişiklikler yapmak,³⁴⁷

Yine peygamberimizin izin verdiği ve bilhassa emredip teşvik ettiği aşağıda zikredilecek olan bedenlerde yapılan bazı değişiklikler, güzelleştirmeler veya düzeltmeler “yaratılış düzenini değiştirme” anlamına asla gelmemektedir. Bunlarda:

- Hitan (Sünnet olmak),
- Etek tıraşı olmak,
- Koltuk altı tıraşı olmak,
- Tıraş olmak,
- Tırnak kesmek,

³⁴⁷ Mevdûdî, *Tefhîmu 'l-Ķur'ân*, 3: 525; Bardakoğlu, *İlmihal (İslam ve Toplum)*, 2: 80.

- Küpe takmak için kulağı delmek. Bunlar temizlik, kolaylık ve güzellik sağlayarak, tabî ve fitrî güzelliğin ortaya çıkmasını temin ederler.³⁴⁸

Kadınların süslenme isteği fitrîdir. Fakat süslerini göstermesi dini açıdan caiz değildir. Süslenme, güzel görünme kadın olsun erkek olsun mubah sayılmıştır. Ama bedende, vücutta güzelleşme adına estetik yaptırma veya fitrî yapıyı bozarak değişiklikler yaparak farklı bir görüntü sağlamaya çalışmak hem erkek, hem de kadın için yasaklanmış bir fiildir.

³⁴⁸ İbn Âşûr, Muḥammed et-Ṭâhir b. Muḥammed b. Muḥammed et-Ṭâhir et-Tûnûsî, *Tefsîru't-tahrîr ve't-tenvîr*, (Tunus: Dâru't-Tûnusiyye, 1984), 5: 205.

4. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. RİVAYETLERDE ADI GEÇEN GİYSİLER

4.1.1. Erkek ve Kadın İçin Müşterek Olan Giyim ve Adâbı

İslâmda kadın ve erkekleri bir bütün olarak ele alan, kılık-kıyâfetle alâkalı şer‘i kaynaklarda şu şekilde bazı sınırlamalar geçmektedir:

İslâmda giyilen kıyâfetin kibir ve gösteriş maksadını taşıması haram kılınmış ve bu hüküm Resûlullah’ın “Kalbinde zerre miktârı bile olsa kibir bulunanın cennete girdirilmeyeceği”³⁴⁹ hadisi ile te’yid edilirken, gösteriş ve üstünlük niyeti olmayarak giyilen kıyâfetin, ayakkabı vs. nin güzel olmasının ve insanın hoşuna gitmesinin ise, “Allah güzeldir, güzel olanı sever, asıl hakkı görmezden gelerek, insanları hor ve hakir görmektir.”³⁵⁰ hadisi ile yasaklanmayıp, mübah kabul edildiği³⁵¹ haber verilmiştir.

Yine Resûlullah’ın, “Kim gösteriş elbisesi giyerse, ahirette Allah (c.c) o'na zellilik ve hakirlik elbisesi giydirir; sonra da o elbise ile cehenneme atılır!”³⁵² hadis-i şerifleri kibir ve gösteriş maksatlı giyilen elbiselerin haram olduğuna delâlet eder.

Ancak kibir kalbteki bir duygu olup dışarıya aksettirilmediği durumlar da vâki olduğundan, kibir ve şöhrat elbisesinin nasıl olduğu, ne tür olduğu ve hangi ölçüye göre değerlendirmek gerektiğini belirlemek ciddi bir meseledir. Çünkü kalbinde aslında var olan kibir ve riyâ gibi duygulardan çoğu zaman insanın kendisi dahi haberdar olmayabilir. Çoğunlukla insanların gündelik hayatta giydiği ve dikkati çok fazla çekmeyen giysilerin haricinde, “bakışları kendine çekmek, şöhrat olmak için giyilen veya bir üstünlük elde etme manası içeren, aynı zamanda giyen kimsenin kibire ve gurura kapılmasına sebep olan giysidir” denilebilir.

³⁴⁹ Müslim, “İman”, 147.

³⁵⁰ Müslim, “İman”, 147.

³⁵¹ Çakan, “Sünnette Giyim - Kuşam ve Örtünme”, 50-51.

³⁵² Ebû Dâvûd, “Libas”, 28.

روى ابن عمر -رضي الله عنه- قال: قال رسول الله -صلى الله عليه وسلم: "من لبس ثوب شهرة في الدنيا، ألبسه الله ثوب مذلة يوم القيامة، ثم ألهب فيه نارًا"

Rasûlullah (s.a.s) efendimiz “Cennete kibir ile alakalı hiçbir şey (hiçbir kibirli kimse) giremez.” buyurunca, sahâbeden biri:

-“Ya Rasûlallah! Benim ayakkabımın sağlam ve güzel olmasından hoşlanmam da kibir midir?” diye sorduğunda, Peygamber (s.a.s)

-“Hayır, bu kibir değildir. Çünkü Allah güzeldir ve güzel olanı sever. Kibir ise, hakkı görmemek ve küçük görerek başı-gözü ile insanları alaya almaktır.”³⁵³ diye cevap verdi. Ayrıca “Elbisesinin eteğini kibirle yerde sürüyen kimseye Allah rahmet nazarıyla bakmaz.”³⁵⁴ buyurmuştur.

Yine Hz. Peygamber (s.a.s) “Kim gücü yettiği halde Allah için tevâzu kastıyla değerli (gösterişli) bir giysiyi terk ederse, Allah (c.c) ahirette, onu mahlûkatın başları üstüne yükseltir ve dilediği iman elbisesini giymekte onu serbest bırakır.”³⁵⁵ buyurarak iyi niyet ile birlikte giyilen kıymetli elbisenin kişiye sevap kazandıracağını da vurgulamaktadır.

Seçilen kıyâfette cinsiyet farkına da ehemmiyet gösterilip cinslerin birbirine benzememesine dikkat etmesi gerektiğine ayrıca değinilmiştir. Her toplumun belirlediği, her iki cinse has kılınmış özel giysiler mevcuttur. Karşı cinse ait elbisenin giyilmesi insan fitratına aykırı olan bir durum ve psikolojik bir bozukluk olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple Resûlullah (s.a.s), kadın ve erkeğin birbirlerine ait kıyâfetleri giymesini yasaklamış,³⁵⁶ karşı cinse teşebbüh özentisini lanetlemiştir.³⁵⁷ Âyetlerde de karşı cinslerin farklılığına işaret edilmiştir. (en-Nisa 4/32-34, el-Bakara 2/228)

Ehl-i kitâb’a teşebbüh meselesine önem verilmiş, hadis-i şeriflerde, giyim-kuşamda diğer din mensuplarına benzemekten kuvvetli bir vâcibiyet ve tatbik şekli üzere sakındırılmıştır. Buna delil olarak da: İbn Ömer’in (r.a.) merfû olarak naklettiğine göre, Resûlullah (s.a.s): “Kim bir topluluğa benzerse, onlardandır!”³⁵⁸ hadis-i şerifidir. Fakat hadisin sahih olup olmadığı tartışma meselesi olmuştur. Elbanî sahih kabul ederken,

³⁵³ Müslim, “İman”, 47; Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, 4: 133-134.

³⁵⁴ Müslim, “Libas”, 42.

³⁵⁵ Tirmizî, “Kıyamet”, 40.

³⁵⁶ Bûhârî, “Libas”, 61; Ebû Dâvûd, “Libas”, 27; Tirmizî, “Edeb”, 34; Karaman, *İslâm’da Kadın ve Aile*, 106.

³⁵⁷ Elbânî, *Cilbabü’l-mer’eti’l-müslime*, 66.

³⁵⁸ Ebû Dâvûd, “Libas”, 4.

Süyûti “hasen” demektedir.”³⁵⁹ Sonuçta en azından hasen olduğu anlaşılmaktadır. Bekir Topaloğlu, giysinin görüntü olarak gayri müslimlerinkine benzemesinde bir mahzur olmadığını, asıl sakıncalı olanın, itikâdî bakımdan onlara benzemek olduğunu beyân etmiştir.³⁶⁰

Fakat âlimlerin birçoğunun görüşüne göre, her toplumun kıyâfet hususunda kendine has bir fikir algısı ve tatbikinin olması çok doğaldır. Bu konuda peygamberimiz gâyet hassas davranarak, çok defa hadislerinde bu meseleye değinmiştir.³⁶¹

Muhittin Uysal’ın ifadesine göre, giyim-kuşam yönünden gayri müslimlere benzemeyi haram kılan hadis-i şeriflerler hasendir. Başka açıdan, bu hadislerde diğer din mensuplarının giysilerini giyenlere yapılan ikâz, dinin alâmeti ve nişanı olan giysilerle alakalıdır. Nitekim bizzat Resûlullah (s.a.s), bu vasıfta olmayan, gayri müslimler tarafından kendisine hediye edilen giysileri giymiştir.³⁶²

Halil Gönenç de, gayri müslimlere özel giysileri giymekte bir mahzur olmaz. Çünkü İslâmiyet Müslümanlara mahsus bir giyim belirlememiştir. Fakat o milletin simgesi olan giysileri giyinmek câiz değildir.³⁶³

Elbisenin temizliği ve güzelliği de önem verilmesi gereken bir diğer meseledir. Giysinin örtücülük ve güzellik vasfının yanısıra temizliğine önem verilmesi gerektiği “Ey Ademoğulları! Her namazınızda süslü elbisenizi giyin...” (el-Arâf 7/31) “Allah (c.c) temizdir ve temizliği sever; cömerttir, cömertliği sever. Avlularınızı temizleyin...”³⁶⁴ âyetinden ve hadislerden de anlaşılmaktadır.

Bir adam saç sakalı birbirine karışmış olduğu halde Peygamberimiz’in (s.a.s) yanına geldiğinde, ona bir işâretle saçını ve sakalını düzeltmesini isteyince, o da hemen düzeltti. Sonra buyurdu ki: “Sizden birinizin şeytan gibi saç başı birbirine karışmış olarak gelmesindense, bu şekil daha güzel değil midir?”³⁶⁵ Kalitesiz ve pejmurde bir elbiseyle yanına gelen birine Resûlullah (s.a.s):

³⁵⁹ Uysal, *Peygamber Günlerinde Giyim - Kuşam ve Süslenme*, (Konya: Yediveren Yayınları, 2004), 199.

³⁶⁰ Topaloğlu, *İslâm İtikâdî Açısından Kıyâfet ve Örtünme*, 21.

³⁶¹ Çakan, “Sünnette Giyim - Kuşam ve Örtünme”, 61.

³⁶² Uysal, *Peygamber Günlerinde Giyim - Kuşam ve Süslenme*, 200.

³⁶³ Halil Gönenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar*, 2. Baskı, (İstanbul: İlim Yayınları, 1982), 212-213.

³⁶⁴ Tirmizî, “Edeb”, 41.

³⁶⁵ Muvatta’, “Şa‘r”, 7.

- “Malın var mı? diye sorunca, o da “evet var” diye cevap verdi. Sonra tekrar: “Hangi çeşit maldan var?” diye sorduğunda, o kişi: “Allah bana her çeşit maldan verdi.” dedi. Resûlullah (s.a.s): “Öyleyse, Allah verdiği nimet ve ihsânının alâmetini senin üzerinde görsün!”³⁶⁶ diye buyurdu.

Bu rivâyetler değerlendirildiğinde Resûlullah’ın, mü’minlere göze ve gönle hitâb eden temiz ve güzel giysiler giymesini, giyim-kuşamlarının ve dış görünüşlerinin tertipli olmasını tavsiye ettiğini; tesettür ve kendine çeki düzen verme gibi meselelerde orta bir yol üzere hareket etmelerini tavsiye ettiğini anlamaktayız.³⁶⁷

Kılık-kıyâfette Allah için tevâzu ve sadeliğin olmasına da önem verilmelidir. Resulullah tabî ve sade bir tarz önermektedir. Giysi ile riyâ yapmamak, üstünlük taslamamak ve fakirlerin hatırını sayma gibi hususlarda hassas davranılmasına riâyet edilmesini istemiştir. “Giysinin temizliği ve bu konuda kanaatkâr olunması mü’minin Allah (c.c) indindeki üstün derecesinin alâmeti işareti” kabul edilmiştir. Ebû Ümâme’nin (r.a) naklettiğine göre Resûlullah’ın da bulunduğu bir mecliste sahabe-i kirâm dünya malı konuşmuştu. Konuşmaları işiten Resûlullah (s.a.s): “Duymuyormusunuz? Duymuyormusunuz? Sadelik imandandır. Sadelik imandandır. Sadelik imandandır.”³⁶⁸ diye üç kez te’kidli bir şekilde kanaât hususuna vurgu yapmıştır. Ayrıca muktedir oldukları halde sırf alçakgönüllü olmaktan dolayı şatafatlı kıyâfeti terk eden kişiye Allahu Teâlâ’nın kıyamet günü herkesten evvel hitâb edeceği ve cennet giysilerinin en güzellerinden giydireceği müjdesi verilmiştir.³⁶⁹

Zinet ve süs mevzusunda, “her şeyde orta halli olmayı” tavsiye eden İslâm dini, fitratı yani doğuştan gelen estetik vasıfları makyaj, ameliyat vb. ile değiştirmeyi yasaklamış ve bu ameli şeytan işi olarak kabul etmiştir. Nitekim Kur’an’da; “Şeytan şöyle demişti: Andolsun ki; elbette onlara emredeceğim de Allah’ın yaratışını (tümüyle veya kısmen) değiştirecekler.” (en-Nisâ 4/119) buyurularak bu yasağa işaret

³⁶⁶ Ebû Dâvûd, “Libas”, 14; Tirmizî, “Bir”, 63; “Edeb”, 45; Nesâî, “Zinet”, 57.

³⁶⁷ Uysal, *Peygamber Günlerinde Giyim-Kuşam ve Süslenme*, 180-183; Karaman, *İslam’da Kadın ve Aile*, 102-103; Çakan, “Sünnette Giyim - Kuşam ve Örtünme”, 47-48.

³⁶⁸ Ebû Dâvûd, “Tereccül”, 2; İbn Mâce, “Zühd”, 4; Uysal, *Peygamber Günlerinde Giyim - Kuşam ve Süslenme*, 186-188; Çakan, “Sünnette Giyim - Kuşam ve Örtünme”, 47-49.

³⁶⁹ Tirmizî, “Kıyâme”, 39.

edilmektedir. Ancak doğuştan gelen birtakım sıfatlarını ön plana çıkartan süs, boya, takı ve giyinmeyi -bazı şartlarla- helâl saymıştır.³⁷⁰

Erkek ve kadın kıyâfetleriyle ilgili kısıtlamalardan biri de, resimli ve yazılı kıyâfetlerin kullanımında bazı yasakların getirilmiş olmasıdır. Buna binâen, dağ, ağaç, deve semeri gibi insan ve hayvan haricindeki şeylerin resimlerini çizmenin haram olmadığını belirten İmam-ı Nevevî (ö. 676/1277), üzerinde canlı varlıkların suretleri bulunan eşyanın kullanılması hususunda ise, sözü edilen eşyanın kullanılma şekline ve kullanıldığı mekâna göre hükmünün değişeceğini belirtmiştir. “Bu eşyanın giyilen bir elbise veya başa takılan bir sarık olması, yahut duvara asılması gibi önemli bir mekânda kullanılması câiz görülmemiştir. Yere serilen bir kilim veya minder üzerinde bulunması, rahmet meleklerinin uzaklaşmasına sebebiyet vermeyeceğinden haram değildir.” denilmiştir. Bu hüküm gölgeli-gölgesiz bütün resimleri kapsamaktadır.³⁷¹

Hanbelîler ise, üzerinde insan veya hayvan resmi bulunan giysiyi giymenin sadece mekruh olacağına hükmetmişlerdir.³⁷² Kıyâfetlerdeki resimler insan ya da hayvan resmi olursa yasak daha da ağırlaşmaktadır. Ancak parçalanmış resimlerin bulunduğu kumaşların kullanılması mübah kabul edilmiştir. Her ne kadar ülemadan bir kısmı kumaşların üzerine nakşedilen resimler için ruhsat vermişlerse de İbn Atiyye (ö. 541/1147) bu konuda ruhsat veren bir âlim hatırlamadığını söylemiştir.³⁷³

Nevevî canlı resimleri yapmayı şiddetle yasak kabul ederek bunun büyük günahlardan olduğunu savunmuştur. Ona göre resmi yapanın bunları değersiz eşya üzerine yapması önemli değildir, haram olan şey bizzat resim yapma fiilidir. Zira bu, Allah’ın yaratıcılık işinin bir taklidi kabul edilmektedir. Bu noktadan hareketle resmin bir elbise, halı, sikke, vazo, duvar veya herhangi bir şey üzerine yapılması hüküm bakımından farksızdır. Üzerinde hayvan resimleri bulunan eşyanın kullanılması da böyledir. Bu resimler bir duvara asılmış, giyilen bir elbise veya başa bağlanan bir mendil veya bir dereceye kadar ehemmiyet verilen bir eşya üzerinde iseler caiz görülmemiştir. Fakat bu resimler, üzerine basılan halılar, minderler, yastıklar ve benzeri işlerde

³⁷⁰ Karaman, *İslâm’da Kadın ve Aile*, 107-109; *İlmihal (İslam ve Toplum)*, 2: 78-84.

³⁷¹ Nevevî, *Riyâzu’s-şâlihîn*, thk. Dr. Mâhir Yasin el-Fahl, (Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2007), 469.

³⁷² İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâilî el-Makdisî, *el-Muğnî*, (Beyrut: Daru’l-Kitabi’l- ‘Arabî, 1972), 1: 590.

³⁷³ Sâbûnî, *Revâi’u’l-beyân tefsir-u âyâtî’l- âhkâm mine’l- Qur’ân*, (Beyrut: el-Mektebetü’l-Asriyye, 2009), 2: 361-363; Çakan, “Sünnette giyim Kuşam ve Örtünme”, *İslam’da Kılık Kıyâfet ve Örtünme*, 63.

kullanılan başka şeyler üzerinde iseler, haram değildir.³⁷⁴ Sevrî (ö. 161/778), Mâlik (ö. 179/795) ve Ebû Hanife (ö. 150/767) de bu görüştedir.³⁷⁵

Aynî (ö. 855/1451) ise bu hususta iki görüş ileri sürmektedir. Bunlardan birincisi, üzerinde resim bulunan elbiseyi satmak mekruhtur. Çünkü Hz. Aişe'nin (r.a) hadisi³⁷⁶ ve yine vahşi hayvan deri ve kürklerini elbise olarak kullanmak da Hz. Peygamber (s.a.s) tarafından nehyedilmiştir.³⁷⁷

Bunların hayvan semerlerinde ve arabaların döşemelerinde kullanılmaları da aynı nehiy içinde kabul edilmiştir.³⁷⁸

Öte yandan küçük ebatlı ve yüceltme amacı taşımayan tasvirli yüzük takmak ve resim çizilmiş para kullanmaya izin verilmiş, cep vb. görünmeyen bir yerde olması şartıyla böyle bir parayla birlikte namaz kılmanın da caiz olacağına hükmedilmiştir.³⁷⁹

Ö. Nasuhi Bilmen (1883-1971), insan veya hayvan resimleri nakşedilmiş bir elbise ile kılınan namazın ve böyle bir şey üzerine secde edilmesinin mekruh olduğunu ancak üzeri kapatılır veya üzerine farklı olarak başka bir elbise giyilerek resimler gizlenirse, bu durumda namaz kılınmasında sakınca olmadığını belirtmiştir.³⁸⁰

4.1.2. Erkek Elbisesinin Belirlenebilen Özellikleri

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki; Hz.Peygamber, şık, zarif temiz ve güzel elbiseler giyinmiş ve bu konuda inananlarada gerekli uyarı ve tavsiyelerde bulunmuştur. Bunun için O (s.a.s.), yolculuğa çıkarken bazı arkadaşlarına şöyle söylemiştir: “Sizler kardeşlerinizin yanına gidiyorsunuz, binek hayvanlarınıza güzel eğerler vurun ve güzel elbiseler giyiniz. Öyleki yüzde ki ben nasıl belli oluyorsa siz de onun gibi insanlar içinde gözde olun. Çünkü Allah çirkin görünüm ile çirkin söz ve davranışı sevmez.”³⁸¹ Hz. Peygamber'in temiz ve güzel giyinme konusundaki hassasiyeti o derece yüksektir ki

³⁷⁴ Nesaî, *Sünenü Nesaî*, “Zinet”, 114, thk. Abdülfettâh Ebû Gudde, 2. Baskı, (Haleb: Mektebetü'l-Matbûâtî'-İslâmiyye, 1986).

³⁷⁵ Cezîrî, Abdurrahmân b. Muhammed b. İvaz el-Cezîrî, *el-Fıkh ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 2. Baskı, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003), 1: 252.

³⁷⁶ Bûhârî, “Libas”, 92.

³⁷⁷ Ebû Dâvûd, “Libas”, 40; Tirmizi, “Libas”, 32.

³⁷⁸ Çakan, “Sünnette giyim Kuşam ve Örtünme”, 50-51.

³⁷⁹ Bilmen, *Büyük İslâm İlmihali*, sadeleştiren: Ali Fikri Yavuz, (İstanbul: İpek Yayınları, 1998), 230; Bardakoğlu, *İlmihal (İslâm ve Toplum)*, 2: 104.

³⁸⁰ Bilmen, *Büyük İslâm İlmihali*, 230.

³⁸¹ Ebû Dâvûd, “Libas”, 25.

savaşa giderken bile uygun görmediği kıyafetlere müdâhale demiştir.³⁸² Bir gün üzerinde kirli elbise bulunan bir adamı görünce “Bu adam elbisesini yıkacak bir şey bulamıyor mu?” demekten kendini alamamıştır.³⁸³

Müslüman erkeğin kıyâfetinin vasfından haber veren herhangi bir kâide olmayıp, hadislerde sadece birkaç ana esasa değinilmekle yetinilmektedir. Fâkihler bu hadislerin doğrultusunda sayılı birkaç genel hüküm ortaya koymuştur:

- Erkeklerde gösterilmesi yasaklanan diz ile göbek arasındır.

- Erkek giysisinin dar olup vücut hatlarını belli etmesinin yasak olması ile ilgili hadisler, kadınların ki kadar açık ve net değildir.³⁸⁴

- Erkeklerde de kadınlarda olduğu gibi içini belli edecek derecede ince giysiyle namaz kılmaları câiz değildir.³⁸⁵

- Erkekler için, altından imal edilmiş her türlü takı ve ziynet yasaklanmıştır.

- Yine erkeklerin ipekli kumaştan mamûl giysi kullanmaları da câiz değildir. Resûlullah (s.a.s) ipeği sağ eline ve altını da sol eline alarak “Bu ikisi var ya! ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına helâldir!” buyurmuşlardır.³⁸⁶

Bununla birlikte “İpek giymeyin, çünkü onu dünyada giyen âhirette giyemeyecektir!”³⁸⁷ diye buyurduğu ve birinin altın yüzük taktığını görünce onu çıkarmasını emrettiği ve “Sizden biriniz, ateşten kor parçasını eline almak için yelteniyor!”³⁸⁸ diye söylediği nakledilmiştir. İpekli elbiseler giyinmeye, deri hastalığı ve savaşta kolaylık sağlaması gibi durumlarda izin verilmiştir.³⁸⁹

İslâmda şöyle bir ilke yer almaktadır: “Allah, kuluna verdiği nimetin eserini onun yaşantısında görmek ister.”³⁹⁰

³⁸² Muvatta’, “Libas”, 1.

³⁸³ Ebû Dâvût, “Libas”, 14.

³⁸⁴ Beşer, “Fıkıh Açısından Avret ve Örtünme”, *İslam’da Kılık Kıyafet ve Örtünme*, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 2, (İstanbul: İSAV yay., 2010), 119; Elbânî, *Cilbâbü’l-mer’eti’l-müslime*, 54.

³⁸⁵ Beşer, “Fıkıh Açısından Avret ve Örtünme”, 121-122.

³⁸⁶ Gönenç; *Günüümüz Meselelerine Fetvalar*, 214-215.

³⁸⁷ Bûhârî, “Libas”, 2.

³⁸⁸ Müslim, “Libas”, 11; Uysal, *Peygamber Günlerinde Giyim-Kuşam ve Süslenme*, 159-165, 238.

³⁸⁹ Buhârî, “İman”, 15; Tirmizî, “Birr”, 61; “Fiten”, 17; İbn Mâce, *Muqaddime*, 9; “Fiten”, 27.

³⁹⁰ Tirmizî, “Edeb”, 54.

Hız. Peygamber'in (s.a.s) çalışırken, evde veya özel günlerde giydiği farklı elbiseleri bulunmamakla birlikte, bayram günlerinde ve düğünlerde en güzel elbisesini giymeye özen gösterirdi. Ayrıca gösterişli olan ve ancak hükümdarların giyebileceği elbiseleri giymekten de sakınmış, tevâzu ve takvâ yolunu tercih ederek ümmetine bu konuda örnek olmuştur.

4.1.3. Kadın Elbisesinin Belirlenebilen Özellikleri

Ayet ve hadis-i şeriflerde kadının bütün vücudunu gizleyen bir örtü olması şartından bahsedilmektedir. Kadının el, yüz ve ayaklarının haricinde, sarkan saçları da dâhil vücutlarının tamamı hem namazda, hem de nâmahrem erkeklerin karşısında gizlenmesi gerekli kılınmıştır.³⁹¹

Vücut hatlarını belli edecek şekilde dar veya altını gösterecek derecede ince olması durumunda, giyindiği halde çıplak kabul edilmiş ve "giyinmiş çıplaklar" olarak tasvir edilerek cennetin kokusunu beşyüz senelik mesâfeden bile almamakla ikâz edilmişlerdir.³⁹² Resûlullah (s.a.s), ince elbise ile karşısına çıkan Esmâ'dan yüzünü diğer tarafa çevirmiştir.³⁹³ "Çağımızdaki kadınların en titiz davranmaları gereken noktalardan biri de, bu tabirin ihtivâ ettiği kapsam içine dâhil olmaktan şiddetle kaçınmalarıdır. Çünkü bu husus, dış görünüm itibarıyla örtülü görünen birçok kadının aslında çırılçıplak sayıldığı ve ayakların en çok sürçtüğü kaypak bir alandır."³⁹⁴

Örtünün kalın ve bedenini içini belli etmeyecek şekilde sık dokunmuş kumaştan olması gerekir. Buna göre, üzerinde teninin rengini açığa vuracak kadar şeffaf elbise ile, bir kadın örtülü hükmünde değildir. Yine vücut hatlarını ortaya çıkaracak derecede dar elbise de giyilmemelidir.³⁹⁵ Başörtüsü de saçlarını ve boynunu belli etmeyecek kadar kalın kumaştan dokunmuş olmalıdır.³⁹⁶

³⁹¹ Beşer, "Fıkıh Açısından Avret ve Örtünme", 118; Karaman, *İslâm'da Kadın ve Aile*, 105; Elbânî, *Cilbabü'l-mer'eti'l-müslime*, 16.

³⁹² Müslim, "Libas", 125; "Cennet", 52; *Muvatta*, "Libas", 7.

³⁹³ Ebû Dâvûd, "Libas", 31.

³⁹⁴ Uysal, *Peygamber Günlerinde Giyim - Kuşam ve Süslenme*, 179; "Giyinmiş çıplak" ifadesiyle ilgili açıklama için bk. Karaman, *İslâm'da Kadın ve Aile*, 105-106.

³⁹⁵ Elbânî, *Cilbabü'l-mer'eti'l-müslime*, 56-59; Yıldırım, *Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı*, 96.

³⁹⁶ Ebû Dâvûd, "Libas", 29-30; *Muvatta*, "Libas", 4.

Kokusunun da duyulmaması gerekmektedir. Allah Resûlü (s.a.s) güzel kokuyu çok tavsiye etmekle birlikte,³⁹⁷ başkalarının farkedeceği şekilde sürüp, dışarıda erkeklerin arasında gezen kadını zânî olarak vasıflamış³⁹⁸ ve koku sürünüp camiye giden kadının namazının kabul edilmeyeceğini haber vermiştir.³⁹⁹

Resûlullah, “Her bir göz, mahrem olmayan kadına bakmakla göz zinası işlemiştir. Bir kadın da güzel kokular sürünüp evinden dışarı çıkarsa o da aynı şekilde namahreme bakan erkekler gibi zina etmiş gibidir.”⁴⁰⁰ buyurmuştur.

Ebû Hüreyre’den (r.a) rivâyet olduğuna göre Rasûlullah (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Allah’ın kadın kullarını O’nun mescidlerine gelmelerinden alıkoymayınız. Fakat ziynetlerini açığa çıkarmış bir şekilde ve güzel kokular sürünmüş oldukları halde mescide gelmesinler.”⁴⁰¹

Bununla birlikte, Abdullah b. Mes’ud’dan (r.a) naklen Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: “Kadının evinin en gizli köşesi olan yatak odasında namaz kılması, (evin) salonunda namaz kılmasından, (eşyalarının gizlendiği) daha özel odada namaz kılması ise yatak odasında namaz kılmasından daha faziletlidir.”⁴⁰²

Dış giysinin bizzat kendisinin de ziynet olması yasaklanmıştır. Çünkü ziynetlerin açığa çıkarılması ayetle yasaklanmıştır.⁴⁰³

Sahabe kadınları rengarek giysiler giydikleri ve bundan men olunmadıkları görülmektedir.⁴⁰⁴ Hz. Âişe'nin (r.a) “güllü” diye isimlendirdiği bir elbisesi olduğu bilinmektedir.⁴⁰⁵ Bir ara kardeşi Kâsım b. Muhammed’e (r.a), Resûlullahın safranla boyanmış ve altın sırmalı kırmızı giysi giyilmesini men ettiği bildirilince ablası Aişe’nin

³⁹⁷ Rûdânî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Süleymân. *Cem‘u’l-fevâ‘id min Câmi‘i’l-uşûl ve Mecma‘i’z-zevâ‘id*, thk. Ebû Ali Süleymân b. Derî‘, (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1998), 2: 418.

³⁹⁸ Ebû Dâvûd, “Tereccül”, 7; Tirmizi, “Edeb”, 35; Nesâî, “Zînet”, 35.

³⁹⁹ Çakan, “Sünnette Giyim-Kuşam ve Örtünme”, 50-51.

⁴⁰⁰ Tirmizî, “Edeb”, 44.

⁴⁰¹ Bûhârî, “Edeb”, 38.

⁴⁰² Ebû Dâvûd, “Salât”, 53.

⁴⁰³ Uysal, *Peygamber Günlerinde Giyim-Kuşam ve Süslenme*, 231-235.

⁴⁰⁴ İbnü’l Esîr, Ebû’l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî, *Üsdü’l-gâbe fî ma‘rifeti’ş-şahâbe*, thk. Ali Muhammed Muavviz, (Beyrut: Dârü’l- Kütübî’l-İlmiyye, ts.), 7: 379.

⁴⁰⁵ İbn Sa‘d, *Tabakât*, 10: 70.

safranla boyalı elbisesi olduğunu ve altın yüzükler kullandığına şahit olduğunu söylemiştir.⁴⁰⁶

Âişe'ye (r.a) kürk hediye edilince O bunu giymeyi kerih görerek reddedince veren şahıs kürkü işleyerek tekrar verince kabul etmiş ve giymiştir. Yine Âişe (r.a) validemiz hanımlara nasihat ederken vücudu baştan aşağı örten özel bir namaz elbisesi edinmelerini söyler, kendisinin de bu vasıfta bir elbisesi vardı.⁴⁰⁷

4.1.3.1. Kadının, Mahrem Olmayan Erkek Karşısında Avreti

Hanefî, Malikî, Şafîî ve Hanbelî mezhebindeki kuvvetli görüşe göre, kadının mahremi olmayan bir erkek karşısındaki avreti, elleri ve yüzü haricindeki bütün bedenidir.⁴⁰⁸ Bunun delili ise fakihlerin birçoğu: “Her kim bir kadın ile nikâhlanmaya niyetlenirse onun yüzünü ve ellerini görsün.”⁴⁰⁹ hadisidir. Ebû Hanîfe de (r.a): “kadının ayağı da yüz ve eller gibi, avret olmamasına dâhildir.”⁴¹⁰ diye hükmetmiştir.

Şafîî mezhebinin görüşüne göre, kadının yüzü de olmak üzere, bütün bedeni avrettir.⁴¹¹ Ancak fitne tehlikesi durumlarında ise, elleri ve yüzünü açmasının yasak olduğuna hükmedenler olduğu gibi, “kadın için bir vebâl yoktur, erkeğin bakması yasaklanmıştır.” diyenler de vardır.⁴¹²

Kadın başka bir kadının yanında ise diz kapağı ile göbek arasını örtmesi farzdır. Ayrıca bedeninden hiçbir kısmı, gayri müslim bir kadına göstermemesi gereklidir. Çünkü o kadın gidip gayri müslim bir erkeğe anlatabilir. Gayri müslim kadına, yalnızca eller, yüz ve ayakların dışında hiçbir uzvunu göstermez. Bu hükmün delili olarak da Nûr Süresi 31.de geçen “(süslerini) müslüman kadınlardan (başkalarına göstermesinler)” âyeti gösterilmektedir.⁴¹³

Kadınlara saç avret mahalli olarak kabul edilmekle birlikte, kulaklardan aşağı sarkan saçın avret dâhilinde olup olmadığı Hanefî âlimlerince tartışma konusu olmuştur.

⁴⁰⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10: 69.

⁴⁰⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10: 71.

⁴⁰⁸ Cezîrî, *el-Fıkh ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 1: 262.

⁴⁰⁹ Tirmizî, “Nikâh”, 57.

⁴¹⁰ Kudûrî, Ebû'l-Hüseyn Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed el-Kudûrî el-Bağdadî, *Kudûrî Metni ve Tercümesi*, trc. Ali Arslan, (İstanbul: Hikmet Neşriyat, 2006), 11.

⁴¹¹ Cezîrî, *el-Fıkh ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 1: 260.

⁴¹² Abdülaziz Bayındır, “Avret Yerlerinin Örtülmesi”, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 2, *İslâm'da Kılık Kıyafet ve Örtünme*, (İstanbul: İSAV Yayınları, 2010), 133.

⁴¹³ Karaman, *İslâm'da Kadın ve Aile*, 140-141.

Fetâvâyi Hindiyîye’de saçın tamamının avret olarak kabul edilmesi gerektiği bildirilmiştir.⁴¹⁴

4.1.3.2. Kadının Mahrem Erkek ve Kadınlara Karşı Avreti:

Hanbelîler ve Malikîler, kadının baş, gerdan kısmı, eller, ayaklar ve baldırları dışında bütün vücudunun avret olduğunu söylerler.⁴¹⁵ Hanefîler bu sayılanların içine göğüs kısmını da eklemiştir.⁴¹⁶ Bu konuda en müsamâhalı görüşe sahip olan, Şafî mezhebîdir. Sadece göbekte diz kapağı arasındaki kısmın gizlenmesi gerektiğine hükmetmiştir.⁴¹⁷

4.1.3.3. Kadının Kocasına Karşı Avreti

Kocaların, hanımlarının bütün vücutlarına bakması câiz kabul edilmiş ve eşler arasında herhangi bir mahremiyet sınırı tâyin edilmemiştir.⁴¹⁸ Buna delil olarak: “Onlar ki, ırzlarını korurlar, ancak zevcelerine ve sahip oldukları cariyelerine karşı, münâsebetleri müstesnâdır. Çünkü onlar (bu helâl olanlarda) kınanmazlar.” (el-Mü’minûn 23/5-6) âyeti ile “Zevcenle, elinin altındaki cariyeler dışında insanlardan avretini gizle!”⁴¹⁹ hadisi gösterilmektedir. Bununla beraber “galîz avret” kabul edilen edep yerlerine bakılmaması daha münâsib görülmektedir.⁴²⁰

4.2. NAMAZDA SETR-İ AVRET

Ümmü Atıyye’den (r.a) namazda kadınların örtünmesiyle ilgili olarak rivâyet edilen bir hadiste şöyle buyrulur: “Bize iki bayram gününün namazına, hayızlı kadınları ve perdeleri arkasında saklanan bakire kızları da getirmemiz emredilirdi. Böylelikle hayızlı kadınlar ve bâkire kızlar da cemaâtte ve dualarda bulunurlar, ancak hayızlı olanlar mescide girmeyip, kadınların namaz yerinden ayrı bir yerde bulunurlardı. Bir kadın bayram namazına gelme hususunda:

⁴¹⁴ Burhanpurlu Şeyh Nizam v.dğr., *el-Fetâvâyi Hindiyîye el- 'Alemgiriyye*, trc. Mustafa Efe, (Ankara: Akçağ Yayınları, 1986), 1: 58.

⁴¹⁵ Cezîrî, *el-Fıkh ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 1: 260.

⁴¹⁶ Apaydın, “Klasik Fıkıh Literatüründe Örtünme”, *İslâmiyât*, 4/2 (Ankara: 2001): 94.

⁴¹⁷ Dimyâtî, Ebû Bekr Osman b. Muhammed Şettâ ed-Dimyâtî el-Bekrî, *İ'ânetü't-tâlibîn şerhu'l-Fethi'l-mu'în*, (Beyrut: Dâru'l- Fikr, 2002), 1: 185; Apaydın, “Klasik Fıkıh Literatüründe Örtünme”, 94.

⁴¹⁸ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 6: 16; Karaman v.dğr., *Kur'an Yolu*, 4: 74; Mehmet Şener, “Avret ” md., *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4: 126.

⁴¹⁹ Tirmizî, “Edeb”, 22.

⁴²⁰ Bayındır, “Avret Yerlerinin Örtülmesi”, 136.

-“Yâ Rasûlallah, bizden birimizin cilbâbı (yânî dışarı çıkarken giyineceği bir çarşafı) yoktur.” deyince Rasûlullah (s.a.s):

- “Arkadaşı ona kendi cilbâblarından birini ödünç olarak giydirdin.”⁴²¹ buyurdu.

Burada hayız olan kadınlar namaz kılmak için değil de, müslümanların duaları esnasında cemaâte iştirâk etmelerine teşvik edilmiş, fakat mescitten ayrı bir yerde duaya katılmalarına izin verilmiştir. Bunun yanı sıra mescide gelirken ödünç almakla dahi olsa tesettüre riâyet etmeleri gerektiği anlaşılmaktadır.

Setr-i avret, namaz kılan kişinin avret yerlerini örtmesi anlamındadır. Bir kimse muktedir olduğu halde setr-i avrete riâyet etmeden namazını kılsa namazı câiz olmaz. Hanefî mezhebine göre erkeklerin avreti göbekten diz kapakların altına kadar olan bölümdür. Kadınların ise eller, ayaklar ve yüz dışındaki bütün vücudu avrettir. Avret yerlerinin dörtte biri açılırsa ve bu bir rükün eda edecek kadar devam ederse namazın tekrar baştan kılınması gerekir. Bir rükünden az bir süre açık kalırsa namaz batıl olmaz.⁴²²

Hz. Peygamber’e (s.a.s) “bir kadının ızarı olmadan sadece gömlek ve başörtüsü ile namaz kılması hususunda sorulunca”, Peygamber efendimiz, gömleği ayaklarını örtecek kadar uzun olduğu takdirde bu şekilde kılabileceğini söylemiştir. (Hadis ile ilgili değerlendirme, “Kur’ân ve sünnette tesettür” başlığı altında geçmiştir.)

İmâm Mâlik’e göre avret yerlerinin örtülmesi farz olmakla birlikte namazın sıhhatinin şartı değildir. İbnü’l-Arabî (ö. 560/1165) ve birçok Mâlikî âlime göre ise avret yerlerini gizlemek namazın sıhhatinin şartıdır.⁴²³ Hanbelî mezhebine göre erkeğin avret yeri göbek ile diz kapağı arasındır. Kadınların namazda elleri ve yüzü haricinde bedeninin tamamını örtmeleri gerekir. Kasıtsız olarak görünen avret az bir kısım ise, namazı bozmadı; çok ise, uzun zaman açık olması durumunda namazı bozar.

Karanlık odada namaz kılınsa dahi namaz kılanın avret yerlerini örtmesi farzdır. Erkek ve kadınların avret yerlerini karanlıkta veya kimsenin olmadığı تنها bir yerlerde bile olsalar gizlemeleri daha güzel görülmüştür; insanların karşısında avret yerlerinin

⁴²¹ Bûhârî, “Salât”, 2, “Hayız”, 23; “İdeyn”, 12; Tirmizî, “Cum’a”, 36.

⁴²² Cezîrî, *el-Fıkh ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 1: 258; Zuhaylî, *İslâm Fıkhı Ansiklopedisi*, 1: 458-459.

⁴²³ Bayındır, “Avret Yerlerinin Örtülmesi”, 129.

örtülmesi ise ittifakla farz kabul edilmektedir. İslam hukukçularına göre, yıkanma, taharetlenme gibi zaruri ihtiyaçlar dışında, namazda ve namaz haricinde avret yerlerinin örtülmesi farzdır.⁴²⁴

4.3. RİVÂYETLERDE ADI SIK GEÇEN GİYSİLER

Klasik hadis kaynaklarındaki Kitabü'l-Libas bölümlerinden Resûlullah'ın (s.a.s) giyim tarzının yanı sıra O'nun ve sahâbesinin kullandığı kıyâfetler hakkında ayrıntılı bilgi alınabilmektedir. Temel hadis kaynaklarında nakledilen bu hadislerde Resûlullah'ın (s.a.s.) İzâr, Rida, Hibere, Cübbe (Kaftan), Mırt, Hamisa, Kamîs, Burnus, Sirval, Sarık ve Kalansuve gibi giysileri kullandığı yer almaktadır Şimdi bunları daha ayrıntılı olarak rivâyetlerden aktarımla ele almaya çalışalım:

4.3.1. Cübbe

Cübbe, Peygamberimizin (s.a.s.) ve Arabların en çok kullandıkları giysilerdendir. Lügat kitaplarında “kumaş parçalarından oluşturulan” giysi olarak tanımlanmıştır. Ayrıca zırh manasına gelmektedir. Çoğulu (جباب) veya (جيب) şeklindedir.⁴²⁵

Klasik hadis kaynaklarında nakledilen rivâyetlere göre Hz. Peygamber farklı cübbelere sahipti. Bu rivâyetlerin bazıları şöyledir: Ebu Ya'la (ö. 458/1066) babasından rivâyet ederek Peygamberimizin “mukattaât” adı verilen bir çeşit cübbe giydiğini haber vermektedir.⁴²⁶

Mugîre b. Şu'be (r.a) de şu olayı nakletmektedir: “Hz.Peygamber (s.as.) haceti için uzaklaştı. Sonra ben O'nu abdest alması için su ile karşıladım ve üzerinde Şam cübbesi bulunuyordu. Sırasıyla ağız ve burnuna su verdikten sonra yüzünü yıkadı. Sonra yenleri dar olan cübbesinden ellerini çıkardı. Cübbeyi omuzuna alarak ellerini

⁴²⁴ Cezîrî, *el-Fıkh ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 1: 259; Zuhaylî, *İslâm Fıkhı Ansiklopedisi*, 1: 464-465.

⁴²⁵ İbn Manzûr, “Cübbe” md., 1: 249; İbnu'l-Esîr, *en-Nihâye fi garibi'l- hadîs*, (Kahire: Matbaatü'l-Medenî, 1900), 2: 141.

⁴²⁶ Müslim, “Libas”, 15, “Hacc”, 1.

yıkadı.”⁴²⁷ Buhârî, Sahihi’nin 10. babında ise bu durumu “Seferde dar yenli cübbe giyen kimse” şeklinde nakletmektedir.⁴²⁸

Kastalâni’ye göre, bahsedilen Tebuk seferidir. Yine Tebuk seferinde Ubâde b. Sâmi (r.a.) “Hz. Peygamber bir gün bize, kolları dar ve yün dokumalı bir cübbe ile dışarı çıkıp, namaz kıldırdı.” hadisini zikretmektedir.⁴²⁹

Peygamberimizin yünden imâl edilmiş Şam ve Rûm mamulü cübbelerinin bulunduğunu ve bunların kıymetli olduğunu şu nakledeceğimiz rivâyetten anlıyoruz. Sa’d b. Muâz’ın (r.a) torunu Vâkîd (r.a) şu olayı nakleder: “Enes b. Mâlik’in Medine’ye geldiğinde huzuruna vardım ve selam verdim. O da “Sen kimsin?” dedi. Ben de “Vâkîd b. Amr b. Sa’d b. Muâz’ım” dedim. Enes: “Sa’d insanların en irisi ve en uzununu idi” dedi ve ağladı, ağlaması çoğaldı. Sonra Hz. Peygamber’e Dûmetü’l-Cendel emîri Ukeydir ipekten dokunmuş ve altınla süslenmiş bir cübbe hediye etmişti. Rasûlullah (s.a.s) o cübbeyi giydi, minbere çıktı ve oturdu, hiç kimseyle konuşmadan indi. İnsanlar cübbeye elleriyle dokunmaya başladılar. Sonra Hz. Peygamber “Niçin şaşırıyorsunuz, Sa’d’ın cennetteki mendillerini görseydiniz bundan daha üstün ve güzel olduklarını görürdünüz.”⁴³⁰ buyurdu.

Buhârî’nin rivâyetinde insanların cübbeyi gördüklerinde şaşkınlıklarının, o güne kadar böyle kıymetli cübbe görmediklerinden dolayı olduğu belirtilmektedir.⁴³¹ Bu görüşü kuvvetlendiren diğer bir rivâyet de Ahmed b. Hanbel’in Müsned’inde bulunmaktadır: Rivâyet şöyledir: Hz. Peygamber Rûm Melikinin gönderdiği cübbeyi giyince sahabe böyle bir cübbe görmediklerinden kendi aralarında “Bu gökten mi indi?” diye konuşmaya başladılar.⁴³²

⁴²⁷ Buhârî, “Libas”, 10; İbn Mâce, “Tahâret”, 39.

وعَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: وَضَّأْتُ رَسُولَ اللَّهِ وَعَلَيْهِ جُبَّةٌ مِنْ صُوفٍ شَامِيَّةٍ ضَمِيَّةٍ الْكُمَيْنِ، فَذَهَبَ يُخْرِجُ يَدَهُ مِنْهَا، فَضَافَتْ عَلَيْهِ، فَأَخْرَجَهَا مِنْ تَحْتِ بَدَنِهِ فَغَسَلَهَا.

⁴²⁸ İbn Mâce, “Libas”, 4; İbn Hacer, *Fethu’l-bârî şerhu Şahîhi’l-Buhârî*, thk. Abdülaziz b. Abdullah b. Baz, (Riyad: Müessesetü’l-İdârâti’l-buhûsi’l-İslâmiyye, ts.), 10: 269.

⁴²⁹ Kastallânî, Ebû’l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr el-Kastallânî, *İrşâdu’s-sârî şerhu Sahihi’l-Buhârî*, (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, ts.), (Mısır: Bulak Matbâsı, 1304 baskısından ofset olarak basılmıştır.) 7: 424-425.

⁴³⁰ Nesâî, “Zînet”, 88, Tirmizî, “Libas”, 3.

⁴³¹ Buhârî, “Hibe”, 28.

⁴³² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3: 229.

Peygamberimizin Taylasan kumaşından yapılan Kisrevâni türünde bir cübbesinin olduğu Esmâ bint Ebû Bekir (r.a) tarafından şöyle haber verilmiştir:

“Hz. Ebû Bekir’in kızı “İşte bu Resûlullah’ın cübbesidir” demiş ve daha sonra da İran hükümdarlarına has “Taylasanî” adı verilen ipekden dokunmuş, cepli, ön ve arkasında yırtmaçları bulunan cübbeyi çıkarttı.⁴³³ Taylasanın kalın dokunmuş cübbe olduğu Avnü’l-Ma’bûd’da zikredilmektedir.⁴³⁴ Yine cübbeye Taylasan isminin verilmesi “Tayalis” adı verilen bir şehirden geldiği, bu şehrin ise Deylem bölgesinde bulunduğu, Ukbe b. Velîd (r.a) zamanında fethedildiği Hamevi’nin Mu’cem’inde yer almaktadır.⁴³⁵

Müslim’in rivâyetinde ise cübbenin ismi “Kisrevânî Tayalis” dir. Buradaki Kisrevan’ın Kisra’ya atfen olduğu da söylenmiştir.⁴³⁶ İbn Kayyim el-Cevzîyye taylasan hakkında şunları zikretmektedir: “Taylasana gelince ne Hz. Peygamber’in ne de sahabenin taylasan giydiği sabit değildir. Bilakis Müslim’in Sahih’inde Nevvas b. Sem’an’dan (r.a) rivâyetle Resûlullah (s.a.s) şunları anlattı: ‘Deccâl yanında Taylasan giymiş bulunan 70.000 İsfehân yahudisiyle çıkacaktır.’⁴³⁷

Bundan dolayı bir takım halef ve selef âlimler Taylasan giymeyi kerih görmüşlerdir.” İbn Kayyim el-Cevzîyye yukarıdaki görüşünü belirttikten sonra Esmâ bint Ebû Bekir’in (r.a) hadisine de yer vermiştir. Oysa bu hadiste Hz. Peygamber’in tayalis cübbesi giydiği bildirilmektedir.⁴³⁸

4.3.2. İzar ve Ridâ

Arabistan Yarımadası’nın iklim itibariyle sıcak olmasından dolayı izar ismi verilen örtünün çok kullanılması muhtemeldir. İzar, “bedenin belden aşağı kısmını bilhassa göbük ile baldır arasını örten kumaş” şeklinde tarif edilmiştir. ⁴³⁹ Hz. Peygamber (s.a.s) bir hadislerinde, “İzarın topuktan aşağısı ateştedir” buyurarak topluklardan uzun olmaması gerektiğini ve izarın uzunluğunun ne kadar olabileceğini

⁴³³ Ebû Dâvûd, “Libas”, 9; İbn Mâce, “Libas”, 18; Müslim, “Libas”, 2.

⁴³⁴ Azimâbâdî, *Avnu’l-ma’bûd şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd*, 11: 102.

⁴³⁵ Hamevî, Ebû Abdillâh Şihâbüddîn Yâkût b. Abdillâh el-Hamevî el-Bağdadî, *Mu’cemü’l-büldân*, (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Türasî’l-Arabî, 1979), 4: 56.

⁴³⁶ Müslim, “Libas”, 2.

⁴³⁷ Müslim, “Fiten”, 25.

⁴³⁸ İbn Kayyim el-Cevzîyye, *Zâdü’l-me’âd fi hedyi hayri’l-’ibâd*, 1: 35.

⁴³⁹ İbn Manzûr, “İzar” md., 4: 17.

belirtmiştir.⁴⁴⁰ Huzeyfe'de (r.a.) bacağıının adalesini tutarak “İzarın yeri burasıdır, eğer bunu geçirirsen de (üç sefer tekrarladi) topuklara kadar sarkmasın.”⁴⁴¹ buyurdu.

“Rida” ise, bedenin üst tarafını örten örtüdür. Lügat kitapları bunu (ملحفة) “örtü” olarak değerlendirmişlerdir. Dikişsiz, üst tarafa örtülen örtüdür ki genelde izar ile birlikte kullanılır.⁴⁴² İbn Sa’d (r.a) Resûlullah’ın (s.a.s) ridasının ölçülerini de vermiştir. İbn Sa’d, Peygamberimizin ridasının 4 zira’ uzunluğunda 2 zira’ 1 karış eninde olduğunu zikretmektedir.⁴⁴³ İbn Kayyim da Hz. Peygamber’in izarının 4 zira’ 1 karış uzunluğunun bulunduğunu ve 2 zira’ 1 karış da enine sahip olduğunu nakletmektedir.⁴⁴⁴ İbn Sa’d’ın rida ölçüleriyle İbn Kayyim’in izar ölçülerinin aynı olduğu görülmektedir.

İzar ile ridânın birlikte kullanımına “Hulle” ismi verilmiştir. Hulle, izar ve ridadan oluşan günümüzde takım elbise diye adlandırabileceğimiz giysidir.⁴⁴⁵ İzar ve ridadan oluşmadan tek tip ve boydan boya olan kıyâfetlere de hulle ismi verilmektedir.⁴⁴⁶ Nevevî ise, izar veya ridâdan birinin eksik olması halinde hulle isminin verilemeyeceğinden bahsetmektedir.⁴⁴⁷ Hz. Peygamber’in (s.a.s.) hüllesinin bulunduğu hatta kırmızı renkli olduğu Berâ b. Âzib (r.a) tarafından rivâyet edilmiştir.⁴⁴⁸ Kaynaklarda hulle ismi verilen giysinin çeşitleri şunlardır: siyerâ hullesi (حلة سیراء)⁴⁴⁹, kırmızı renkli hulle (حلة حمراء)⁴⁵⁰ istibrak hullesi (حلة إستبرق), ve utârid hullesi (حلة عطارد)⁴⁵¹ dir. Fakat bu hullelerin ipekten olmalarından dolayı, Allah Rasûlü erkekler için uygun görmemiştir.⁴⁵²

⁴⁴⁰ Bûhârî, “Libas”, 3.

⁴⁴¹ İbn Mâce, “Libas”, 7.

⁴⁴² İbn Manzûr, “Rida” md., 14: 316-317.

⁴⁴³ İbn Sa’d, *Tabakât*, 1: 355.

⁴⁴⁴ İbn Kayyim el-Cevzîyye, *Zâdü'l-me'âd fî hedyi hayri'l-ibâd*, 1: 35.

⁴⁴⁵ İbn Manzûr, “Hulle” md., 4: 17; İbnü'l-Esir, *en-Nihâye fî garîbi'l-hadîs*, 1: 29.

⁴⁴⁶ Azimâbâdî, *Avnu'l-ma'bûd şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd*, 11: 69.

⁴⁴⁷ Nevevî, *el-Minhâc şerhu Şaḥîḥ-i Müslim*, 14: 41.

⁴⁴⁸ Bûhârî, “Libas”, 34; Müslim, “Fedâil”, 25; Ebû Dâvûd, “Libas”, 21; Haydar Güngör, “*Hadis Öğretlerinde Giyim*”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995), 74-83; Hüseyin Akyüz, “Hz.Peygamberin Hadislerinde Renklerin Dili”, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 41 (Erzurum, 2014): 384-387.

⁴⁴⁹ Müslim, “Libas”, 2.

⁴⁵⁰ Müslim, “Fedâil”, 25; Bûhârî, “Libas”, 43, “Fedâil”, 25.

⁴⁵¹ Müslim, “Libas”, 2.

⁴⁵² Müslim, “Libas”, 2.

4.3.3. Mırt (Aba)

Resûlullah (s.a.s) döneminde yaygın bir şekilde kullanılan diğer bir giysi çeşidi de “mırt” adı verilen üst giysidir. (مرط) Mırt kelime olarak tüyün ve kılın cesetten çıkarılması veya yolunması demektir. Giysi olarak ise genellikle yünden dokunmuş bazen keten ve ipekten olabilen bir üst giysidir.⁴⁵³ Yeşil olması muhtemeldir.⁴⁵⁴ Dikişsiz olarak giyilen her türlü giysiye de mırt adı verildiği nakledilmiştir.⁴⁵⁵ İbnü'l-Esîr bu elbiseyi şöyle tarif etmektedir: “Kadınların namaz kılarken giydikleri tek parça elbiseden oluşan giysidir.⁴⁵⁶ İbrahim Koçalışlı “mırt” adı verilen kıyâfeti şöyle tarif etmektedir: “Yünden örülüp elbise üstüne giyilen giyim eşyası ki biz ona hırka deriz. Bizimkiler kısa ama Rasûlullah’ın devrindekiler boydan boya uzanan cübbe gibidir. Böylece kadınlar da giyebilmektedirler.”⁴⁵⁷

Peygamberimizin adı geçen elbiseyi defalarca giydiği nakledilmiştir. Özellikle Hz. Âişe’nin (r.a) kullandığı bu giysiyi Resûlullah (s.a.s.)’in giydiği de vâki olmuştur. Âişe (r.a) rivâyet etmektedir: “Resûlullah namaz kılarken üzerinde çizgili mırt (aba) ile namaz kılardı. Bu bazen benim üzerimde olur bazen de onun üzerinde olurdu.”⁴⁵⁸

Yine başka rivâyetlerde de şöyle denilmektedir: “Hz. Peygamber bir sabah erkenden üzerinde siyah kıldan dokunmuş çizgili mırt (aba) ile çıktı.”⁴⁵⁹ “Hz.Peygamber’in eşleri Hz. Fâtıma’yı (r.a) Peygamberimize gönderdiklerinde Peygamberimizden izin aldı ve içeri girdi. Resûlullah benim mırtım içinde yatıyordu.”⁴⁶⁰ Hz. Âişe’nin (r.a) kadınların sabah namazı için mescide geldiklerinde kullandıkları giysiyi bildiren rivâyet şöyledir: “Hz. Peygamber sabah namazını kıldırdıklarında kadınlar mırtlarına sarınarak karanlıkta evlerine dönerler de kimse onları tanımazdı.”⁴⁶¹ buyurmuştur. Yine Hz. Âişe (r.a), Peygamberimizin mırt adı verilen giysi ile namaz kıldığını, daha sonra da yan tarafına yattığını haber vermektedir.⁴⁶² Bütün bu

⁴⁵³ İbn Manzûr, “Mırt” md., 7: 401.

⁴⁵⁴ Nevevi, *el-Minhâc şerhu Şaḥih-i Müslim*, 14: 54; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe fi ma'rifeti's-şahâbe*, 4: 90.

⁴⁵⁵ İbn Manzûr, “Mırt” md., 7: 402.

⁴⁵⁶ İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe fi ma'rifeti's-şahâbe*, 4: 90.

⁴⁵⁷ İbrahim Koçalışlı, *Sünen-i Ebî Dâvûd Tercümesi*, (İstanbul: Milli Gazete Yayınları, 1983), 1: 281-282.

⁴⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 6: 99, 6: 129.

⁴⁵⁹ Müslim “Libas”, 6; Ebû Dâvûd, “Libas”, 5; Tirmizî, “Edeb”, 49.

⁴⁶⁰ Müslim, “Feḫâilu's-şahâbe”, 13.

⁴⁶¹ Bûhârî, “Salât”, 13; Ebû Dâvûd, “Salât”, 8.

⁴⁶² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 6: 167.

rivâyetlerden çıkan sonuç, mırt adı verilen giysinin günlük hayatta kullanılan bir elbise olduğu, hem erkeklerin hem de bayanların giydiği ortak bir kıyâfet olduğudur.

4.3.4. Hibera

“Hibera” (الhibرة) adı verilen giysi Allah Rasûlü’nün en çok sevdiği giysilerdendir.⁴⁶³ Bu giysiye Bürd-i Yemânî de denilmektedir. Giysi Yemen burdelerinden olup kırmızı, süslü ve nakışlı bir elbisedir.⁴⁶⁴ Yine hibera yakaları olan ve cübbeye benzeyen “hırka” diye de tarif edilmiştir. Renginin de yeşil olduğu belirtilmiştir.⁴⁶⁵

Bu giysi, o dönemde daha çok varlıklı insanların kullandığı giysilerdendir.⁴⁶⁶ Bunu İbnü’l-Esîr’de yer alan Ebû Zer’in (r.a.) şu duasından anlıyoruz: “Üzümü yediren ve hiberayı giydiren Allah’a hamdolsun.”⁴⁶⁷ Hibere’nin bir çeşidi de bürdedir. Hz. Peygamber döneminde yaygın olan diğer bir giysi de “bürde” adını verdikleri günümüzde hırka diyebileceğimiz yakası olan kollu, bol bir giysidir. Hz. Mus‘ab (r.a) Uhud’da şehid edildiğinde bürde ile kefenlenmiş ve bürdenin kısa olması sebebiyle ayaklarının kefenin dışında kaldığı rivayet edilmiştir.⁴⁶⁸

Yine bürdeyle diğer bir rivâyette Habbâb b. Eret (r.a), Hz. Peygamber’i Kâbenin gölgesinde bürdesini yastık yapıp uzandığı bir zamanda Onu ziyaret ettiğini anlatmaktadır.⁴⁶⁹ Bugün bu giysinin bir örneği Topkapı Sarayı’ndaki Hırka-i Saâdet Dairesi’nde bulunmaktadır. Resûlullah (s.a.s.)’in, Kâ’b b. Zubeyr’e hediye ettiği rivâyet edilen hırkası şöyledir: 125 cm. uzunluğunda geniş kollu siyah yün kumaştan yapılmıştır. Aynı zamanda astarı da bulunmaktadır.⁴⁷⁰

⁴⁶³ Bûhârî, “Libas”, 18; Müslim, “Libas”, 32; Ebu Davud, “Libas”, 15.

وعن أنسٍ رضي الله عنه قال: كَانَ أَحَبَّ النَّبِيِّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ أَنْ نَلْبَسَهُ الْحَبْرَةَ. الْحَبْرَةُ وَاحِدَةُ الْحَبْرِ، وَهِيَ الْبُرْدُ الْمَوْشِيَةُ الْمَنْقُوشَةُ.

Hz. Enes (r.a) anlatıyor: “Resulullah (s.a.s) en çok, hiberere (denen Yemen’de mamul, çubuklu) kumaştan giyinmemizi severdi.”

⁴⁶⁴ İbn Manzûr, “Hibera”, 4: 158-159. İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe fî ma’rifeti’s-şahâbe*, 1: 194; İbn Hacer, *Fethu’l-bârî şerhu Şahîhi’l-Buhârî*, 10: 277.

⁴⁶⁵ İbrahim Bayraktar, *Hz. Peygamber’in Şemâli*, (İstanbul: Seha Neşriyat, 1992), 202.

⁴⁶⁶ İbn Hacer, *el-İşâbe fî temyizi’s-şahâbe*, 10: 277; Azimâbâdî, *Avnu’l-ma’bûd şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd*, 11: 110.

⁴⁶⁷ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe fî ma’rifeti’s-şahâbe*, 1: 194.

⁴⁶⁸ Bûhârî, “Cenâiz”, 26, “Megazi”, 17.

⁴⁶⁹ Bûhârî, “Menâkıbü’l-Enşâr”, 28, “Libas”, 18.

⁴⁷⁰ Bayraktar, *Hz. Peygamber’in Şemâli*, 202.

4.3.5. Hamîsa

“Hamîsa” yünden ve kıldan dokunmuş kumaşlardan dikilen siyah renkli giysidir.⁴⁷¹ İbnü'l-Esîr ipekten de olabileceğini belirtirken siyah olmasını zarûri görmüştür. Yoksa hamîsa isminin verilemeyeceğini belirtir.⁴⁷² İbn Manzûr (ö. 711/1311) bunlara ilave olarak hamîsa giysisinin zenginlik belirtisi olduğunu dile getirirken onu ancak yüklü servet sahibi olan kimselerin giyebileceğini kaydetmektedir.⁴⁷³

Nevevî hamîsanın koyun yünü veya deve tüyünden yapıldığını belirtirken üzerinde kare şeklinde (alem) şekillerin bulunduğunu zikretmektedir. Yine İbn Hacer hamîsayı üzerinde çizgi bulunan kare şeklindeki elbisenin adı olarak zikrederken üzerinde motifi olmayan elbiseye de “Enbiyaciyye” ismi verildiğini zikretmektedir.⁴⁷⁴

Resûlullah (s.a.s.) hamîsayı kullandığı birçok rivâyetlerle bizlere nakledilmiştir. Bunlardan Hz. Enes'in (r.a) rivâyeti şöyledir: “Ümmü Süleym, doğum yaptığında “Ya Enes şu çocuğa bak, yarın tahnîk⁴⁷⁵ için Rasûlullah'a götüreceğim. O zamana kadar bir şey olmasın” dedi. Sabahleyin çocuğu Rasûlullah'a götürdüğünde Rasûlullah'ın bahçede üzerinde “Huveytiyya hamîsasını” giymiş fetihten elde edilen develeri damgaladığını gördü.⁴⁷⁶

Bu hadiste karşımıza Hamisa elbisesinin bir çeşidi olan huveytiyya hamîsası çıkıyor. Kaynaklarımızda Huveytiyya'nın Huveyt adı verilen bir kabile veya mevki olduğu bildirilmektedir. Bunun değişik okunuşları da bulunmaktadır. Huveyniyye veya cuveyniyye gibi.⁴⁷⁷ Hamîsa giysisiyle ilgili olarak diğer bir rivâyet de şöyledir: Safvân b. Umeyye (r.a) şöyle bir olay anlatmaktadır: “Mescitte hamîsamı başımın altına yastık yaparak uyurken biri gelip hamîsamı çaldı. Sonra hırsız yakalanarak Rasûlullah'a (s.a.s.) götürüldü. Hz. Peygamber elinin kesilmesini emretti. Ben de ortaya atılarak “30 dirhem

⁴⁷¹ İbn Manzûr, “Hamisa” md., 7: 31; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-şahâbe*, 1: 322.

⁴⁷² İbnü'l-Esîr *Üsdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-şahâbe*, 1: 322.

⁴⁷³ İbn Manzûr, “Hamisa” md., 7: 31.

⁴⁷⁴ Nevevî, *el-Minhâc şerhu Şahîh-i Müslim* 14: 98-99; İbn Hacer, *el-İşâbe fî temyizi's-şahâbe*, 10: 277.

⁴⁷⁵ Tahnîk: Yeni doğan çocuğa hurma v.s tatlı bir şeyi çiğneyerek ağzına vermektir. Bunu Salih bir kimsenin yapması daha iyidir. Hz. Âişe (r.a): “yeni doğan çocuğun Hz. Peygamber'e getirilip duasının alındığını ve hurmayı mübarek ağzında çiğneyerek suyunu bebeğe verdiğini” nakletmiştir. (Buhari, “de'avât”, 3; İbn Mace, “Tahâret”, 77)

⁴⁷⁶ Müslim, “Libas”, 30; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3: 106.

⁴⁷⁷ Nevevî, *el-Minhâc şerhu Şahîh-i Müslim*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.), 14: 98-99.

için mi kesilecek, ona sattım veya hibe ettim” dedim. Resûlullah “o halde bana niçin getirdin?” cevabını verdi.⁴⁷⁸

Resûlullah’a üzerinde siyah desenlerin bulunduğu hamîsa getirildiğinde “Bu elbise kime layıktır?” diye sorar. Cemaât susar. Resûlullah Ümmü Hâlid’in (r.a) çağırılmasını ister ve Ümmü Hâlid geldiğinde ona bu elbiseyi giydirir “Sırtında eskisin, Allah onun yerine sana yenisini versin!” şeklinde dua eder. Desenlere bakarak “Ey Ümmü Hâlid güzel oldu, güzel oldu!”⁴⁷⁹ buyurdu.

Bu hadis, hamîsa hakkında bize vasıf bildirmektedir. Bunlardan birincisi elbisenin değerli oluşudur. İkinci ise hamîsanın renginin siyah oluşudur. Hamîsa ile ilgili olarak başka bir hadiseyi de Âişe (r.a) rivâyet etmektedir: Hz. Peygamber, üzerinde desenleri bulunan bir hamîsanın üstünde namaz kılarken gözü desenlere takıldı. Namazı bitirince: “Bu hamîsayı Ebû Cehm’e götürün, neredeyse namazımı terk ediyordum.”⁴⁸⁰ dedi.

4.3.6. Kamîs

“Kamîs” lûgat kitaplarında bir tür giysi olarak belirtilip (قميص) fiilinden geldiği zikredilmektedir. Ayrıca kılıf manasına da gelmektedir. Vücudu örtmesinden dolayı da “Kalbin kılıfı” (غالف القلب) diye adlandırılmıştır.⁴⁸¹

Kamîs ismi Kur’ân’da da geçmekte olup Hz. Yusuf’un (a.s.) kardeşlerine hitap ederek: “Benim şu kamîsime götürün, babamın yüzüne sürün ki gözleri açılsın.” (el-Yusuf 12/93) şeklindeki sözleri yer almaktadır. Bu Hz. Yusuf’un (a.s.) kamîs giydiğini, ayrıca kullanımının çok eski zamanlara dayandığını göstermektedir. Arapların kamîs dedikleri giysi; elbisenin altına giyilen iki kollu ve önü kapalı olan kıyafettir.⁴⁸²

Haydar Hatipoğlu da “Başın rahatça geçebileceği, yaka kısmının aşağısı tamamen kapalı, uzun gömlek veya erkek entarisidir.” şeklinde tarif etmektedir.⁴⁸³ Kamîs pamuktan imâl edilebilir. Yünden imâl edilmez. Zira pamuk yün gibi bedeni

⁴⁷⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3: 401.

⁴⁷⁹ Bûhârî, “Libas”, 22-32.

⁴⁸⁰ Bûhârî, “Salât”, 14.

⁴⁸¹ İbn Manzûr, “Kamîs” md., 7: 82; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe fi ma'rifeti's-şahâbe*, 3: 276.

⁴⁸² Mübârekfûri, Ebü'l-Ulâ Muhammed Abdurrahmân b. Abdirrahîm el-Mübârekfûri, *Tuhfetü'l-aḥvezî bi şerhi câmi'i't-Tirmizî*, (Paris: ts.), 3: 62.

⁴⁸³ Haydar Hatipoğlu, *Sünen-i İbn Mâce Tercüme ve Şerhi*, (İstanbul: Kahraman Neşriyat, 2013), 9: 253.

sarmaz ve terletmez. Yün ise bedeni sararak terletir, sonunda rahatsız edici kokular çıkartır.⁴⁸⁴

Hız. Peygamber'in en fazla sevdiği giysinin kamîs olduğu rivâyet edilmiştir.⁴⁸⁵ Onun kullandığı kamîs şöyle tarif edilmiştir: "Pamuklu dokumadan imâl edilmiş olup kolları bileklerine kadar ulaşırdı.⁴⁸⁶ Eteği (belden aşağısı) ise pek fazla uzun değildi.⁴⁸⁷ Peygamberimizin bu elbiseyi giymesinin ve sevmesinin sebeplerini Şevkânî şöyle açıklamaktadır: "Kamîs bedeni izar ve ridadan daha kolay örter ve bağlamak gibi bir derdi yoktur. Ayrıca pamuklu dokumadan dikilmiş olması onun daha hafif ve ucuz olmasını sağlamıştır."⁴⁸⁸ İbn Kayyim el-Cevzîyye kamîs hakkında şunları zikretmektedir. "Bizim zamanımızda kolları geniş ve uzun kamîs çıktı. Hız. Peygamber'in ve sahabenin giymediği bir kamîstir. Bu durum O'nun sünnetine muhalefettir. Kibire yol açabileceğinden dolayı câizliği şüphelidir."⁴⁸⁹

İbn Kayyim'in yukarıdaki sözlerinden Hız. Peygamber dönemindeki kamîsle kendi dönemindeki kamîs modellerinin farklı olduğu anlaşılmaktadır. Arada geçen bu zamanda kamîs modeli değişmiş ve farklılaşmıştır. Yine İbn Kayyim'in bu sözlerini onun sünnet anlayışını göstermesi açısından önemli buluyoruz. O kendi döneminde kullanılan kamîs modelinin farklılaşmasından dolayı giyilmesine şüpheyle yaklaşmaktadır. İbn Kayyim değişen bu giyim şeklinde, kibir endişesinden dolayı giymeyi çok uygun görmediği anlaşılmaktadır.

Kamîs bazen ipekten de yapılabilmektedir. Nitekim; Zübeyr b. Avvâm ve Abdurrahman b. Avf'ın Resûlullah'a gelerek kendilerinde bit veya uyuz hastalığının ortaya çıkmasından dolayı ipek gömlek giymek istedikleri rivâyet edilmiştir.⁴⁹⁰

⁴⁸⁴ Mubârefürî, , *Tuhfetü'l-ahvezî bi şerhi câmi'i't-Tirmizî*, 3: 62.

⁴⁸⁵ Ebû Dâvûd, "Libas", 3; Tirmizî, "Libas", 28; İbn Mâce, "Libas", 8.

⁴⁸⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1: 355.

⁴⁸⁷ Mubârefürî, *Tuhfetü'l-ahvezî bi şerhi câmi'i't-Tirmizî*, 3: 62; İbn Kayyim el-Cevzîyye, *Zâdü'l-me'âd fi hedyi hayri'l-ibâd*, 1: 34.

⁴⁸⁸ Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed. *Neylü'l-evâr şerhu Münteka'l-ahbâr*, (Beirut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 2: 108.

⁴⁸⁹ İbn Kayyim el-Cevzîyye, *Zâdü'l-me'âd fi hedyi hayri'l-ibâd*, 1: 36.

⁴⁹⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3: 122-192.

4.3.7. Burnus

“Burnus” veya bornos baş ile birlikte cübbe gibi vücudu örten elbiseye denilmektedir.⁴⁹¹ Cevherî bornosu uzun kalansuve olarak anlamaktadır.⁴⁹² Günümüz şarihleri de başlığı gövde kısmına bitişik olan cübbe veya kaftan gibi bir elbise olduğunu söylemişlerdir.⁴⁹³

Bu elbiseyi kadınların da giydiği belirtilmiştir. Peygamberimiz döneminde de kullanılan elbiselerden olduğu bilinmektedir.⁴⁹⁴ Enes’in (r.a.) hazz’dan sarı renkli bir bornos giydiği rivâyet edilmiştir.⁴⁹⁵ Bu rivâyetten Enes’in sarı renkli kıyâfet giyme konusunda bir endişesinin olmadığını anlamamız mümkündür. Rivâyette geçen “Hazz” deve kılından dokunan elbise diyenler olmakla birlikte İbrişimden dokunmuş elbise olduğunu söyleyenlerde bulunmaktadır.⁴⁹⁶

Bornosun günlük giyeceklerden olması da muhtemeldir. Çünkü ihrama girecek olan bir kimsenin giymesinin yasak edildiği elbiseler içinde sayılmıştır.⁴⁹⁷ İbn Ömer’in (r.a) soğuk kış gecelerinde mevlası Nâfi’ (r.a) den üzerine birşey atmasını istediğinde O bir bornos atmıştır.⁴⁹⁸ Yine bazı sahâbilerin hadis rivâyet ederken bornos giymiş oldukları nakledilmiştir. Semüre b. Cündeb’in (r.a) hadis rivâyeti esnasında sarı renkli bornos giydiği ve bornosun baş kısmını açtığı haber verilmiştir.⁴⁹⁹

Yukarıda anlatılanlara rağmen bu elbisenin giyilmesinin mekruh olduğu da söylenmiştir. Bunun sebebi de bornosun hazz adı verilen bir kumaştan yapılmasıdır. “Hazz” ın ibrişimle dokunmuş olduğudur. Bir grub insan İmâm Mâlik’e (ö.179/795) bornos giymenin hükmünü sorduklarında mekruh olduğunu söylemiştir.⁵⁰⁰ Bunun sebebi sorulduğunda ise “rahip veya papaz” elbiselerine benzediğinden” diye cevap

⁴⁹¹ İbnu'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-şahâbe*, 1: 84.

⁴⁹² İbnu'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-şahâbe*, 1: 84; Kastallânî, *İrşâdu's-sârî şerhi Sahihi'l-Buhârî*, 8: 423.

⁴⁹³ Ahmed Davudoğlu, *Sahihi-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, (İstanbul: Sönmez Neşriyat, 1983), 11: 403.

⁴⁹⁴ Kastallânî, *İrşâdu's-sârî şerhu Sahihi'l-Buhârî*, 8: 426.

⁴⁹⁵ Buhârî, “Libas”, 13.

⁴⁹⁶ İbn Manzûr, “Burnus” md., 5: 345; İbnu'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-şahâbe*, 1: 327; Kastallânî, *İrşâdu's-Sârî şerhu Sahihi'l-Buhârî*, 8: 428.

⁴⁹⁷ Buhârî, “İlim”, 53, “Salât”, 9; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2: 29, 34.

⁴⁹⁸ Ebu Dâvûd, “Menasık”, 15.

⁴⁹⁹ Müslim, “İman”, 41.

⁵⁰⁰ İbn Hacer, *el-İsâbe fî Temyizi's-şahabe* 10: 272; Aynî, *Umdetü'l-kârî şerhu Sahihi'l-Buhârî*, 21: 206.

vermiştir.⁵⁰¹ “Hazz” türü kumaşdan yapılmış elbiseden hiç bahsetmemiştir. İbn Hacer (ö. 852/1499) ise bu elbiseyi giymenin (من تشبه) hadisi kapsamına girmeyeceğini belirterek, onun mekruh sayılamayacağını zikretmiştir.⁵⁰²

4.3.8. Sirval (Şalvar)

Hz. Peygamber döneminde kullanıldığı rivayet edilen diğer bir giysi de sirvaldır. Kelimenin çoğulu (سرولة - سراويل - سرويات) şeklindedir. Lugat sahipleri sirval hakkında iki görüş belirtmişlerdir. Bunlardan birincisi kelimenin Arapça olduğudur. Cevherî'nin (ö. 393/1003) bu görüşte olduğunu görüyoruz. İkinci görüş ise, kelimenin Farsça'dan Arapça'ya geçtiği ki, bundan dolayı çekiminin bulunmadığını zikretmişlerdir. Buna ilavaten Sirvalın “bedenin, göbekte diz kapakları veya göbekte topuklar arasını örten giysi” şeklinde tarifi yapılmıştır.⁵⁰³

Sirval kullanımının geçmişi olarak Hz. Mûsâ'nın (a.s) Tûr-i Sînâ'ya çıkarken üzerinde sirval bulunduğu rivâyeti Tirmizî'nin “Sünen” adlı eserinde yer almaktadır.⁵⁰⁴ Fakat bu hadisin sıhhati hakkında şüpheler bulunmaktadır. Hadisin ravileri arasında yer alan Humeyd el-A'rac (r.a), meçhul bir ravidir. Nitekim Tirmizî bu hadisi “Garip” olarak nitelendirmiştir. Senesinde geçen Humeyd el-A'rac (r.a) adındaki ravinin nisbet isminin zikredilmemesinden dolayı karışıklığa sebep olduğunu dile getirirken⁵⁰⁵ ayrıca söz konusu olan râvinin isminde karışıklık olduğunu da ifade etmiştir.

İbn Ebû Hâtim ise bu karışıklığı şöyle açıklamaktadır: “Humeyd el-A'rac adında iki râvi bulunmaktadır. Bunlardan Humeyd İbn 'Ali el-A'rac münker bir ravidir. İkincisi ise Humeyd b. Kays el-A'rac'dır. Bu ise sika bir ravi olup Mücâhîd'in dostudur.”⁵⁰⁶ Mubârekfûrî'nin (ö. 1353/1935) aynı hadisi Hâkim'in Müstedrek'inde de bulunduğunu ve rivâyet eden ravinin ise Humeyd İbn Kays olduğunu haber vermektedir.⁵⁰⁷ Fakat Hâkim'in bunu yukarıda zikrettiğimiz yanlışlık neticesinde kitabına alması da mühtemeldir.

⁵⁰¹ Kastallânî, *İrşâdu's-sâri şerhu Sahihi'l-Bûhârî*, 8: 426.

⁵⁰² İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-şahabe*, 10: 272.

⁵⁰³ İbn Manzûr “Sirval” md., 11: 334; Aynî, *Umdetü'l-kârî şerhu Sahihi'l-Bûhârî*, 21: 306-307.

⁵⁰⁴ Tirmizî, “Libas”, 10.

⁵⁰⁵ Tirmizî, “Libas”, 4.

⁵⁰⁶ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 3: 226

⁵⁰⁷ Mubârekfûrî, *Tuḥfetü'l-aḥvezi bi şerhi câmi'i't-Tirmizî*, 3: 48.

Sirvali Arapların değil de Farşlıların giydiği bir giysi olduğunu kabul ettiğimizde Hz. Mûsâ'nın bu giysiyi giydiği biraz uzak bir ihtimal olmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.s.) döneminde sirvalın bulunduğu kesindir. Zira sahih olarak kabul ettiğimiz rivâyetlerde sirvalın yer aldığını görmekteyiz.⁵⁰⁸ Fakat Resûlullah'ın sirvali giyip giymediği hakkında ise ihtilaflar bulunmaktadır. İbn Mâce'de (ö. 279/887) geçen bir hadiste Peygamberimizin sirval satın aldığı bildirilmektedir.⁵⁰⁹

Saffan b. Umeyye'nin (r.a) hicretten önce (Mekke'de) Rasûlullah'a sirval sattığı nakledilmektedir. Yine başka bir hadiste de Süveyd b. Kays şu olayı nakletmiştir. "Ben ve Mahrefe el-Abdî, Hecer'den⁵¹⁰ bir miktar elbise satın aldık ve Mekke'ye getirdik. Rasûlullah bizim yanımıza geldi ve bizimle sirval için pazarlık etti. Biz de ona sirval sattık. Yanımızda ücretle tartan bir tartıcı vardı ve O'na "Tartını tart ve ağır yap" dedi."⁵¹¹ "Resûlullah giymek için sirval satın almıştır" diyen İbn Kayyim "Eğer giymeyecek ise niye satın alsın?" diyerek görüşünü açıkça ifade etmiştir. Ayrıca sahâbe Hz. Peygamber'in izniyle sirval giydiklerini de kaydetmektedirler.⁵¹²

Ahmet b. Hanbel'in Müsnedinde yer alan bir hadiste Ebû Hüreyre'nin(r.a) abdest almak için kamîsin altındaki sirvalın paçalarını sıvayıp sonra da abdest aldığı rivayet edilmiştir.⁵¹³ Aynı şekilde İbn Abbas (r.a) da sirval giymenin müstehab olduğunu söylemektedir.⁵¹⁴

Neylü'l-Evtar'da ise Resûlullah'ın sirval giyip giymediği konusu tartışılmış ve bu konuda bazı âlimlerin giymediğine dair olan görüşleri nakledilmiştir. Nevevî, Tezhibu'l-Esma ve'l-Lugât adlı eserinde Hz. Osman maddesinde "Hz. Osman ne cahiliye döneminde ne de müslüman olduktan sonra ölünceye kadar sirval giymemiştir. Onlar Hz. Peygamber'e ittibada bizden daha çok arzulu oldukları halde bunu

⁵⁰⁸ Bûhârî, "Libas", 14; Müslim, "Hacc", 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1: 224.

⁵⁰⁹ İbn Mâce, "Ticaret", 34; Ebû Dâvud, "Buyû", 7.

وعن سُوَيْدِ بْنِ قَيْسٍ قَالَ: جَلَبْتُ أَنَا وَحُرَيفَةُ الْعَبْدِيُّ بَرًّا مِنْ هَجَرَ، فَأَتَيْنَا بِهِ مَكَّةَ، فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَسَأَلَنَا سِرَاوِيلَ فَبِعْنَا مِنْهُ فَوْزَنَ ثَمَنَهُ وَقَالَ لِلَّذِي يَرِي زَنْ وَأُرْجِحَ. أَخْرَجَهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

⁵¹⁰ Hecer: Bahreyn'de bulunan bir şehirdir. Hamevî, *Mu'cemu'l-Buldân*, 5: 593.

⁵¹¹ İbn Mâce, "Ticaret", 34; Ebû Dâvud, "Buyû", 7.

⁵¹² İbn Kayyim el-Cevzîyye, *Zâdü'l-me'âd fî hedyi hayri'l-ibâd*, 1: 35.

⁵¹³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2: 400.

⁵¹⁴ Kastallânî, *İrşâdu's-sârî şerhu Sahihi'l-Bûhârî*, 8: 437.

kullanmamışlardır. Bu konuda Ebû Hüreyre'den (r.a) gelen bir rivayet olsa da isnadının gerçekten zayıf" olduğunu zikretmektedir.⁵¹⁵

Nevevî'nin bu sözleriyle sirval giymeyi çok uygun görmediğini söyleyebiliriz. Buna delil olarak da Hz. Osman'ın hayatını örnek göstermektedir. Konu ile gelen rivâyetleri de zayıf görmektedir. Fakat Resûlullahın pazardan sirval satın aldığı rivayetini nakletmektedir.⁵¹⁶

Uydurma hadislerin bulunduğu mevzuat kitaplarında sirval ile ilgili hadisler de yer almıştır. Bunlardan Ebü'l Ferec (ö. 597/1201) İbnü'l-Cevzî'nin Kitabu'l-Mevzûat'ında özel bir bab dahi bulunmaktadır. Bu babda uydurma olduğunu söylediği hadisler şunlardır: "Biz Hz. Peygamber ile alışverişe çıktık. Bez satan satıcının yanında oturduk. Hz. Peygamber dört dirheme sirval satın aldı. Çarşı ahali de toplanmıştı. Tartıcı elbiseyi tartıyordu. Hz. Peygamber tartıcıya "Tartını ağır yap!" dedi. Ebû Hüreyre "Ya Rasûlallah siz sirval giyer misiniz?" deyince de Hz. Peygamber "Ben hizada ve seferde gece ve gündüz sirval giyerim. Çünkü ben örtünmekle emrolundum. Sirvalden daha iyi örten bir şey de bulamadım."⁵¹⁷ buyurdular.

Ebu'l-Ferec bu hadis hakkında "Hadis sahih değildir" demektedir.⁵¹⁸ Diğer muhaddisler de hadisin zayıf olduğunu söylemişlerdir.⁵¹⁹ Sebebi ise hadisin isnadında yer alan Yusuf b. Ziyad adındaki ravinin daha önce geçen hadiste olduğu gibi aynı ismi taşıyan iki ravi bulunmasıdır. Nitekim bunlardan birinin sika diğerinin ise münkeru'l-hadis ehlinde olduğu bildirilmiştir.⁵²⁰ Ayrıca İbnü'l-Cevzî söz konusu ravinin batıl olduğunu zikretmiştir.⁵²¹

Bu rivâyet bağlamında dikkatimizi çeken diğer bir husus Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin haberlerin doğruluğunu araştırırken ravilerine bakıp ona göre

⁵¹⁵ Nevevi, *Tehzibu'l esma' ve'l-lugât*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, trhz.), 1: 325, Şevkânî, *Neylü'l-evtâr*, 2: 106.

⁵¹⁶ İbn Mâce, "Ticaret", 34; Ebû Dâvûd, "Buyû'", 7; Nevevi, *el-Minhâc şerhu Şaḥîḥ-i Müslim*, 1: 325.

⁵¹⁷ İbnü'l-Cevzî, *Kitabü'l-mevdû'ât*, Beyrut: Dâru'l-Fikr, trhz., 3: 47; Şevkânî, *Neylü'l-evtâr şerhu Münteḳa'l-aḥbâr*, 2: 106; Heysemî, *Mecma'ü'z-zevâ'id*, 5: 122.

⁵¹⁸ İbnü'l-Cevzî, *Kitabü'l-mevdû'ât*, 3: 47.

⁵¹⁹ İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-şahabe* 10: 272-273; Kastallânî, *İrşâdu's-sârî şerhu Sahihî'l-Bûḥârî*, 8: 437.

⁵²⁰ İbn Ebî Hatim, *Kitabü'l-cerḥ ve't-tâ'dil* 9: 222.

⁵²¹ İbnü'l-Cevzî, *Kitabü'l-mevdû'ât*, 3: 47.

değerlendirmede bulunmasıdır. Haberin mana olarak doğru olup olmadığına ise hiç değinmemektedir.

Başka bir haber de şöyledir: Sa‘d b. Ta‘rif (r.a) rivâyet etmektedir: “Resûlullah ile Medine bölgesinde yürüyorduk. Bir kadın eşeğiyle geçiyordu. Eşeğinin yularını tutmasıyla birlikte düştü ve bağırdı. Resûlullah avret yerlerinin açılmış olabileceğinden çekinerek hemen yüzünü çevirdi. Ben:

-Ya Rasûlallah sirval giymişdir dedim. Hz. Peygamber bunun üzerine;

-Allah sirval giyenlere rahmet etsin”⁵²² buyurdu.

İbnü’l Cevzî bu hadis hakkında “Aslı yoktur”, ravi hakkında ise “O meşhur ‘ebatîl (hadis uyduranlar)’dandır.”⁵²³ diyerek hadisin mevzû olduğu hükmüne varmıştır.⁵²⁴

Sirval hakkında sonuç olarak şunları söylememiz mümkündür. Hz. Peygamber döneminde bu giysi bulunmaktaydı ve bilinmekteydi. Muteber hadis kitaplarında bir yandan ihrama girmek isteyen kimsenin giyemeceği kıyâfetler arasında sirvalin de bulunduğu bildirilirken diğer yandan izarı bulunmayan kimsenin sirval giymesi de tavsiye edilmiştir.⁵²⁵ Sirvalin dil bilgileri tarafından Arap Diline ait olmadığına söylenmesi ise Arap Kültürüne ait olmadığına bir delili sayılabilir. Bunu tabiat şartları ile açıklamamız mümkündür. Arap yarımadasında aşırı sıcakların yaşanabildiği bir ülke olmasından dolayı geniş ve rahat elbiseler gelenekselleşmiştir. Bu nedenle sirvalin kullanımı Arap Toplumu arasında yaygınlaşmamış olabilir. Hatta Hz. Osman’ın (r.a) ömrü boyunca sirval giymemeside buna örnek verilebilir.

Sirvalin bir kıyâfet olarak İslâm kültürüne ters olmadığı kanaatini taşımaktayız. Çünkü giyimde amaç vücudu örten ise sirval özellikle erkekler için uygun bir kıyâfettir. Bu nedendir ki Resûlullah (s.a.s.) yasaklayıcı bir hadisi bulunmamakta, hatta teşvik edici hadisleri yer almaktadır. Bu konuyla ilgili olan mevzu hadisler ise Mevzuat sahiplerinin zikrettikleri gibi ravilerin isimlerinin karışmasından kaynaklanmaktadır.

⁵²² Heysemî, *Mecme‘u‘z-zevâid ve menbe‘u‘l-fevâid*, 5: 122.

⁵²³ Abdullah Aydınlı, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, (İstanbul; Timaş Yayınları, 1987), 42. Batıl, Mevzu hadis anlamındadır.

⁵²⁴ Heysemî, *Mecme‘u‘z-zevâid ve menbe‘u‘l-fevâid*, 5: 122.

⁵²⁵ Bûhârî, “Libas”, 14, “Libas”, 37; Müslim, “Hac”, 1.

İbn Mâce ve Ebû Dâvûd'un Sünen'lerinde yer alan ve Resûlullah'ın, sirval satın aldığı bildirilen rivâyetler bulunmaktadır. Eğer bu hadisler zayıf bile olsalar uydurmalara göre yine de daha sahihdirler.

4.3.9. Sarık ve Kalansuve

Hız. Peygamber (s.a.s.) zamanında da başı sıcaktan koruyan başlıklar da görülmektedir. Bunlara (قلنسوة) (kalansuve) ve (عمامة) (sarık) adı verilmiştir. Kalansuveyi lugat kitapları “baş giysisi” olarak belirtseler de “herkese malumdur” deyip tarifine girmemişlerdir.⁵²⁶ Sarığı İbn Manzur “baş giysisi” (لباس الرأس) olarak tanımlamaktadır. Kelimenin çoğulu (عمامة – عمائم) şeklindedir.⁵²⁷

Kalansuve erkekler tarafından kullanılan, günümüzde takke veya külah diyebileceğimiz bir türden olduğunu görmekteyiz. Bunu İbn Kayyim el-Cevzîye'nin (ö. 751/1350) şu sözlerinden anlamaktayız: “Allah Rasûlü bazen sarık sarar ve sarığın altına kalansuve giyerdi. Bazen de sarıksız kalansuve giyerdi.”⁵²⁸ demektedir.

Allah Rasûlünün (s.a.s.) sarık kullandığına dair sahabeden pek çok rivayet bulunmaktadır. Bunların içinde en çok nakledileni Mekke'nin fethi sırasında kullandığı siyah sarığı anlatan rivayettir.⁵²⁹ Hatta Nesâî bu sarığı “Harkaniyye” diye isimlendirerek rivâyet etmiştir.⁵³⁰ Vedâ hutbesinde de Allah Rasûlünün başında sarık bulunuyordu.⁵³¹ Sarığın ne şekilde sarılacağını ifade eden rivâyetler de hadis mecmualarında yer almıştır. Bununla ilgili olarak Abdurrahman b. Avf (r.a) şu olayı haber vermektedir: “Rasûlullah bana sarık sardı ve uçlarını arkamdan ve önümden sarkıttı.”⁵³² Sarık sarma şekli ile ilgili bir diğer rivâyetde “İbn Ömerin rivâyetidir ki; Hız. Peygamber başına sarık sardığı zaman iki omzunun arasına sarkıttı.”⁵³³

Sarık ile ilgili diğer bir konu da sarığın faziletine dair olan mevzu hadislerdir. Bu rivâyetlerden “Sarıkla kılınan namaz sarıksız kılınan namazdan yetmiş kere daha

⁵²⁶ İbn Manzûr, “Kalensüve” md., 6: 181.

⁵²⁷ İbn Manzûr “Sarık” md., 12: 424-425.

⁵²⁸ İbn Kayyim el-Cevzîye, *Zâdü'l-me'âd fî hedyi hayri'l-ibâd*, 1: 34.

⁵²⁹ Müslim, “Hacc”, 83; İbn Mâce, “Libas”, 14; Ebû Dâvûd, “Libas”, 21.

⁵³⁰ Nesâî, “Zînet”, 108.

⁵³¹ Müslim, “Hacc”, 83; İbn Mâce, “Libas”, 14.

⁵³² Ebû Dâvûd, “Libas”, 21.

⁵³³ Tirmizî, “Libas”, 22.

faziletlidir.” hadisin rivâyetinin mevzû olduğu Aliyyü'l-Kârî'nin el-Esrâru'l-Merfûa'sında zikredilmiştir.⁵³⁴ Yine sarıkla ilgili diğeri bir rivâyet de “Sarık takarsanız hilminiz (yumuşak huyluluğunuz) artar” mevzû hadisidir. Bu hadis İbnü'l-Cevzî'nin Mevzuât'ında yer almış ve ravilerinin yalancı olduğu söylenmiştir.⁵³⁵ Fakat aynı rivâyeti Hâkim Müstedrek'in de sahih olduğunu bildirmiştir.⁵³⁶

Ayrıca Süyûtî'nin el-Câmiu's-Sağîr adlı eserinde sarığın faziletine dair mevzû hadisler bulunmaktadır.⁵³⁷ Hadis olduğu söylenen ama aslında mevzû olduğu birçok mevzuât müellifince açıkça ifade edilmiş olan sözler şunlardır: “Sarık Arapların tacıdır.” “Sarıkla kılınan namaz, sarıksız kılınan namazdan yirmibeş derece daha faziletlidir.” “Sarıkla kılınan Cuma Namazı, sarıksız kılınan Cuma Namazından yetmiş derece daha efdaldir. Sarıkla kılınan iki rekat namaz, sarıksız kılınan yetmiş rekattan daha faziletlidir.” Aynı sözler Aliyyü'l-Kârî'nin Mevzuât'ında mevzû hadis olarak zikredilmiştir.⁵³⁸

Bütün bu rivâyetler bazı müslümanların sarık takmanın faziletli olduğu görüşüne yönlendirmiştir. Kalansuve ile ilgili rivayetlere gelince hadis mecmualarında yer alan bu nakillerde çelişkiler bulunmaktadır. Şöyle ki; Ebû Dâvûd ve Tirmizî'de Ali İbn Rukâne babasından şöyle rivâyet etmektedir: “Rukâne Hz. Peygamber ile gürüşti. Peygamber onu yendi ve şöyle dedi: “Bizimle müşrikler arasındaki fark kalansuve üzerindeki sarıktır.”⁵³⁹ Azimâbâdi de hadis ile ilgili olarak şunları kaydetmektedir: “Müslümanlar kalansuve giyip üzerine sarık takarlardı. Sadece kalansuve takmak ise müşriklerin âdetidir. Allah Rasûlü sarığın altına kalansuve takardı sarıksız kalansuve taktığı görülmemiştir.”⁵⁴⁰

Müslümanların kalansuve ve sarık kullandıklarını anlatan bir söz de Hasan el-Basrî'nin şu sözüdür: “Başlarında sarık ve kalansuve bulunan bir topluluk secde ediyorlardı.”⁵⁴¹ İbn Abbas da (r.a) kişinin namaz kılarken yapabileceği hareketleri

⁵³⁴ Alî el-Kârî, Ebü'l-Hasen Nürüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî, *el-Esrâru'l-merfû'a li'l-ahbâri'l-mevdû'a*, thk. Muhammed es-Sabbağ, (Beyrut: Mektebü'l-İslâmî, 1986), 234, 235.

⁵³⁵ İbnü'l-Cevzî, *Telbîsü iblis*, thk. Eyman Sâlih, (Kahire: Dâru'l-Hadis, 1995), 3: 45.

⁵³⁶ Hâkim, *Müstedrek*, “Libas”, 4: 193.

⁵³⁷ Süyûtî, *el-Câmi'u's-Şağîr fî Ehâdîsi'l-Beşîr ve'n-Nezîr*, (Mısır: Matbaatu'l-Meymeniyeye, ts.), 2: 59

⁵³⁸ Alî el-Kârî, *el-Esrâru'l-merfû'a li'l-ahbâri'l-mevdû'a*, 234-235.

⁵³⁹ Ebû Dâvûd, “Libas”, 21; Tirmizî, “Libas”, 42.

⁵⁴⁰ Azimâbâdî, *'Avnu'l-ma'bûd şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd*, 11: 129.

⁵⁴¹ Bûhârî, “Salât”, 23.

anlatırken, namazda kalansuvesi düşen bir müslümanın eliyle onu yerine koyabileceğini belirtmektedir.⁵⁴² Yine İbn Abbas'ın şu sözleri Avnü'l-Ma'bûd'da yer almıştır: “Hz. Peygamber sarığın altına kalansuve giyerdi. Bazen sarıksız giyer, bazen de kalansuvesiz sarık sarardı. Kalansuveleri Yemen işi olup beyaz renkli idi. Bazen kalansuvesini namaz kılariken çıkarır ve önüne sutre yapardı”⁵⁴³. Ömer'in (r.a) rivâyetinde Rasûlullah'ın şöyle dediğini işittim: “Şehitler dördtür. Düşmana karşı ölünceye kadar savaşarak Allah'a verdiği sözü yerine getiren sadık bir mümin kendisine ahirette halkın gözlerini şöyle kaldırıp işte odur dediği kişidir.” derken başını öyle kaldırdı ki kalansuvesi düştü. Fudale (r.a) (hadisin ravisi): “Düşen kalansuve Resûlullah'ın mı idi? yoksa Ömer'in kalansuvesi miydi bilemiyorum?”⁵⁴⁴ dedi.

Sonuç olarak; Allah Rasûlü kalansuve ve sarık kullanmıştır. Hatta kalansuvesi beyaz renkli olup Yemen işi idi. İbnü'l-Esîr, Hz. Rasûlullah'ın (s.a.s) sarığının isminin “es-Sehâb” olduğunu zikretmektedir. Avnü'l-Ma'bûd'da müşriklerin sadece kalansuve kullandıkları dile getirilmiş ise de bunun zayıf bir rivâyet olduğu da zikredilmiştir.⁵⁴⁵

⁵⁴² Buḥârî, “Salât”, 1.

⁵⁴³ Azimâbâdî, *Avnu'l-ma'bûd şerḥu Sünen-i Ebî Dâvûd*, 11: 130.

⁵⁴⁴ Tirmizî, “Feḍâilu'l- Cihâd”, 14.

⁵⁴⁵ Azimâbâdî, *Avnu'l-ma'bûd şerḥu Sünen-i Ebî Dâvûd*, 11: 130.

SONUÇ

İnsanlığın atası olan, ilk peygamber ve ilk insan Âdem'den (a.s) beri bütün insanların bir şekilde örtündükleri, bütün semâvi dinlerde ve toplumlarda tesettür kavramının var olduğu, gerek Kur'ân-ı Kerim'de gerekse diğer kutsal kitaplarda geçmektedir. Ancak bütün dinlerde olduğu gibi İslâm'da da örfün önemli bir yeri olduğundan ve bu durum tesettür meselesine de yansıdığından dolayı, tesettürün şekli ve amacı bölgeden bölgeye, toplumdan topluma farklılık göstermiştir. Farklı devlet veya şehirlerde, hatta aynı devletin sınırları içindeki değişik yerleşim merkezlerinde, iklim şartları ve kültürlerin değişmesiyle “örf” devreye girmiş tesettürde de bazı değişiklikler olmuştur.

Giysiler insanları tanıma bakımından en önemli bir araçtır. Çünkü giysiler en başta kişinin erkek mi kadın mı olduğunu, hangi milletten olduğunu, hatta yaşamakta olduğu bölgeyi, hangi dinden olduğunu, kültür yapısını, toplum içindeki yerini, özel zevklerini v.s. ortaya çıkarır, belli eder. Örtünmek veya yerine, zamanına ve şartlarına göre giyinmek, yerine getirilmesi gerekli olan dinî bir vecibe olduğu gibi, ahlakî ve fitrî açıdan da insan için gerekli olan ve insanı tamamlayan çok önemli bir unsurdur. Zaten insanın çıplaklık duygusu sebebiyle örtünmesi, avret yerlerini örtmesi ve durumuna göre güzelce giyinmesi onun özelliklerindedir. Bunun için giysiler insanın kimliğini ve karakterini ortaya çıkaran en etkili ve mükemmel bir göstergedir.

İslâm dini, fitrat dini olup, avret yerlerini örtmek de insanın yaratılışında aslî olarak bulunmakta olduğundan, fitratını çeşitli günahlarla değiştirmemiş her bir insan, hayâ duygusu sebebiyle örtünme ihtiyacı hisseder. Şeytanın ve nefsi hevâsının saptırmasına son derece meyledici olan İnsanoğlu, tesettür hususunda başıboş bırakılsaydı, toplumda aile diye birşey olmaz, ebeveynden bahsedilemez, bu nedenle de insan türünün bekası imkânsız hale gelebilirdi. İşte bu nedenle, Allah'ü Teâla ezeli ilmiyle, bazı insanların fitratının saf bir halde kalmayıp, şeytana uymakla bozulacağını, hayrı-şerri karıştırıp, özellikle kadınların açılıp saçılmaktan zevk alacağını ve bu şekilde toplumda fitne sebebi olacaklarını bildiği için, tesettür ahkâmını insanlara bırakmayıp, ölçülerini de Kur'ân-ı Kerim'de bizzat kendisi belirlemiştir.

Tesettür kavramı, devirlerin değişmesiyle birlikte sosyal hayatta muhtelif sınıflardan insan grupları arasında dinî, kültürel, meslekî, astlık ve üstlük simgesi olarak rumuz ve timsal olarak kabul edilmiştir. Bilhassa başörtüsü çoğu zamanlarda kısıtlanmışlık ve soyutlanmışlık tehlikesine maruz kalmış, ona isnad edilen muhtelif remizler artış göstermiştir. Kur'an aslında geçmişten gelen ve alışıla gelmiş giyim kültürü alanında farklı bir yenilik icad etmekten ziyade, günlük yaşamda zaten kullanılan kıyâfetlerin nasıl kullanılması gerektiği konusunda ikâzlarda bulunarak bir düzenleme yoluna gitmiştir. Nitekim tesettür ve özellikle kadınların başörtüsü kültürü insanoğlunun yaratılışı kadar eskiye dayanan bir eylemdir.

Çağımızda da mevcudiyetini devam ettiren başörtüsü uygulaması, bütün ilâhî dinlerin sosyal yapısında bulunmuş ve kutsal kitapların içeriklerinde muhtelif isimlere isnâd edilerek yerini almıştır. Âyetlerde kadınlara ve erkeklere ayrı ayrı hitâb edilmiş, dinî bakımdan göstermeleri ve gizleyip örtmeleri gereken uzuvlarını genel manada tâyin etmiştir. Kur'ân ve Sünnet, nikâh müessesesini iffet olgusu için, tek meşru yol olarak belirlemiş, nikâhlı olmayan erkek ve kadının birbirine bakışı, bedenlerinin temasını ve cinsel tatminlerini iffet kavramına aykırı kabul ederek haram saymıştır.

Kur'ân, mü'minlerin takımlarının dinî bir zaruret olarak gösterdiği iffet kapsamında, müslüman kadınların süslerini açığa çıkarmamalarının yanı sıra, o süslerin bilinmesi için de ayrıca hiçbir uğraşta bulunmamasını şart koştur. Özellikle de, Resulullah'ın (s.a.s) bu mevzu ile alakalı hadis-i şeriflerini uygulayan sahabenin yaşantısı, İslâm'ın "iffetli mü'min" görüşüne ait, çok önemli bir sembol ve örnek olmuştur.

Tesettür, tek olarak iffetin göstergesi sayılmasa da, İslâm'ın diğer ahlâk kurallarıyla beraber, bir nebze vazgeçirici ve engelleyici bir önlem olarak, sadece islam'da değil de bütün dinlerde etkisini sürdürmüştür. Zaman içinde, kadını, sosyal hayattaki fitnenin asıl kaynağı görerek, toplumda meydana gelen herbir kargaşayı onlara yükleyen fikir yapısı, tesettür meselesinde de aşırıya kaçmış, kadını sosyal yaşamdan soyutlamış, evinin en kuytu köşesine itmiştir. Kılık kıyâfet hususunda birtakım ikâzlarda bulunan Allah ve Resûl'ünün maksatlarının aslında bu olmadığı âyet ve hadislere ve sahabe devrine bakıldığında anlaşılmaktadır.

Kur'ân'ın özündeki anlayışta, tesettür, kadının hürriyetine vurulmuş bir kısıtlama ve yaptırım ya da bir baskı manası taşımamaktadır. Bilâkis, art niyetli erkeklerin muhtelif cinsel sataşmalarından kadını muhafaza eden bir kale ve siper konumunda olup sosyal yaşamı felce uğratan, her türlü anarşinin kaynağı olan zinanın önüne set olarak çekilmiş aslî tedbirlerdendir. Aslında Kur'ân-ı Kerim, kadınla erkeği; imanda, takvâda, teslimiyette ve sevâba nâil olmakta aynı mertebeye yükseltmiş, daha önceki devirlerde bir eşya gibi değersiz görülen kadına hak ettiği şerefini iâde etmiştir.

İslâm hukukçuları Kur'ân-ı Kerim'de yer alan tesettürle alâkalı âyetlerde setr-i avretin farz olması hususunda âlimler ittifâk etmişlerdir. Fakat örtünme konusu iki açıdan ele alınmıştır. Birincisi, insanın ibâdet esnâsındaki örtünme şekli, ikincisi ise, toplum içinde iken gereken örtünme şeklidir. Her iki durumda da cinsiyet ayrımı yapılmadan kadın ve erkek bütün herkesin, avret yerlerini örtmesi konusunda hiçbir ihtilâf bulunmamaktadır.

Müslümanın vazifesi bu konuda, nefsânî isteklerini ön plana çıkarmayıp, dininin gösterdiği doğrultuda yaşantısına çeki düzen vermektir. Kur'ân'ın yasakladığı şeyleri, çağdaşlık adına eyleme geçirmek, hiçbir müslümana yakışmayan bir tutum olmasının yanında, ayrıca dindar olmak adına, dinî yaşantının, hayatın dışında kalmasına sebep olacak tavırlar sergilemesi de sakıncalıdır. Kur'ân'ın, hükümlerindeki kolaylaştırıcı ve fitrî kâideler, tesettür emrinde de gözlemlenmekte; kadının doğal ihtiyaçları için, göstermesi gerekli olan el, yüz ve ayaklarının gizlenmesi istenmemekte; ayrıca birtakım mecburiyet gibi hallerde de gereken kolaylık sağlanmaktadır.

Kur'ân ve sünnetin her bir emri, hayatımıza tatbik etmemiz için ta'yin edilmiş olup, üstesinden gelemeyeceğimiz ve uygulamaktan aciz kalacağımız şekilde, hayatın gerçeklerine ters düşmemektedir. Bu nedenle biz Müslümanlara düşen en önemli sorumluluk, kendi nefsânî isteklerimizi din olarak benimsemek değil, bilâkis yaşam tarzımızı, dinimizin doğrultusunda düzene koymaktır. Dinimizce yasak olan ve haram kılınmış yaşam tarzını benimsemek, hiçbir Müslüman için uygun olmadığı gibi, diğer taraftan güya dindar olmak adına, İslam kültürünün sosyal hayattan soyutlanmasına sebep olacak şekilde bir hayat tarzı da mahzurludur.

Sonuç olarak; bizden asıl istenen ve zarurî olan tesettürdür; nasıl, ne şekilde ve hangi elbiselerle örtünmesi meselesine gelince, İslâmî ölçülerin doğrultusu ve sınırları içinde oluşacak tercihe ve aynı zamanda da o bölgenin örf ve âdetine bırakılmıştır.

KAYNAKÇA

AHMED B. HANBEL, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *Müsned*. İstanbul: Ofset Çağrı Yayınları, 1992.

ABDÜLCABBAR, Sahîb. *Câmi' u's-sahîh li's-sünen ve'l-mesnid*. 2014.
(matbu değildir)

AKTAŞ, Cihan. *Tanzimat'tan 12 Mart'a Kılık-Kıyafet ve İktidar*. İstanbul: Kapı Yayınları. 2006.

AKYÜZ, Hüseyin. “Hz. Peygamberin Hadislerinde Renklerin Dili”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 41 (2014).

ALÎ EL-KÂRÎ, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî. *el-Esrâru'l-merfû'a li'l-ahbâri'l- mevdû'a*. Thk. Muhammed es-Sabbağ. Beyrut: Mektebetü'l-İslâmî, 1986.

APAYDIN, H. Yunus. “Klasik Literatürde Fıkıh ve Örtünme”. *İslâmiyât* 4/2 (2001).

APAYDIN, H. Yunus. “Tesettür” md. *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40: 539-542. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.

APAYDIN, H. Yunus. “Suret” md. *İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*. 4: 152-158. İstanbul: 1997.

ASIMGİL, Sevim - ŞAHİN, Merve. *Kadın Kaleminden Kadın İlmihali*. İstanbul: İpek Yayınları, 2005.

ATASEVEN, Asaf. “Tıbbi Açıdan Örtünme”. Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi. *İslâm'da Kılık-Kıyâfet ve Örtünme*. İstanbul: İSAV Yayınları, 2010.

ATEŞ, Süleyman. “İslam'da Tesettür”. İslam'ın Işığında Kadın - TDV Kadın Kolları Konferans ve Panelleri (1996-1997). Ankara: TDV Yayınları, 1998.

ATEŞ, Süleyman. *Kur'ân-ı Kerim Tefsiri*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1988.

AYDINLI, Abdullah. *Hadis İstılahları Sözlüğü*. İstanbul: Timaş Yayınları, 1987.

AY, M. Emin - SAİT, Kızılırmak. “Fıtrat” md. *Şâmil İslâm Ansiklopedisi*. 2: 363. İstanbul: Şâmil Yayınevi, 2000.

AYDOĞDU, Necdet. “*Temel Hadis Kaynaklarında Gayrimüslimlere Benzeme İle İlgili Rivâyetlerin Tahlili*”. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi, 2013.

AYVERDİ, İlhan. “Nikab” md. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. 2: 2350. İstanbul: Mas Matbaacılık, 2006.

AYVERDİ, İlhan. “Avret” md. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. 1: 217. İstanbul: Mas Matbaacılık, 2006.

AYVERDİ, İlhan. “Türban” md. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. 3: 3215. İstanbul: Mas Matbaacılık, 2006.

AYVERDİ, İlhan. “Takva” md. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. 3: 3013. İstanbul: Mas Matbaacılık, 2006.

AYVERDİ, İlhan. “İffet” md. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. 2: 1354. İstanbul: Mas Matbaacılık, 2006.

AYVERDİ, İlhan. “Fitne” md. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. 1: 970. İstanbul: Mas Matbaacılık, 2006.

‘AYNÎ, Ebû Muhammed Bedrüddîn Mahmud b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-‘Aynî. *‘Umdetü’l-kârî, şerhu Sahîhi’l-Buhârî*. Beyrut: Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, 1932.

AZİMÂBÂDÎ, Ebü’t-Ṭayyib Muhammed Şemsü’l-Hak b. Emîr Alî ed-Diyânüvî. *‘Avnu’l-ma‘bûd şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd*. Nşr. Yusuf el-Hâc Ahmed. Dımaşk: Daru’l-Feyhâi, 2009.

BARDAKOĞLU, Ali. “Cahiliye Döneminde Kadın”. 3. Baskı. Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 22. *Sosyal Hayatta Kadın*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005.

BARDAKOĞLU, Ali. *İlmihal (İslam ve Toplum)*. Ankara: TDV Yayınları, 2004.

BARDAKOĞLU, Ali. “Ziyet”. *İslâm’da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*. 4: 589. İstanbul: MÜİF Vakfı Yayınları, 2006.

BAYINDIR, Abdülaziz. “Avret Yerlerinin Örtülmesi”. Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi 2. *İslam’da Kılık-Kıyâfet ve Örtünme*. İstanbul: İSAV Yayınları, 2010.

BAYRAKTAR, İbrahim. *Hz. Peygamber’in Şemâili*. İstanbul: Seha Neşriyat, 1992.

BEDİÜZZAMAN, Said Nursî. *Risâle-i Nûr Külliyyatı (Lem’alar)*. İstanbul: Envar Neşriyat, 2004.

BEŞER, Faruk. *Hanımlara Özel Fetvalar*. 38. Baskı. İstanbul: Nûn Yayıncılık, 2010.

BEŞER, Faruk. “Fıkıh Açısından Avret ve Örtünme”. Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi 2. *İslam’da Kılık-Kıyâfet ve Örtünme*. İstanbul: İSAV Yayınları, 2010.

BEŞER, Faruk. “Süslenme” md. *DİA*. 38: 179-180. İstanbul: 2010.

BELÂZÜRÎ, Ebü'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el-Belâzürî. *Ensâbü'l-esrâf*. Kahire: Dâru'l-Me'ârif, 1959.

BİLMEN, Ömer Nasuhi. *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*. İstanbul: Bilmen Basım ve Yayın, ts.

BİLMEN, Ömer Nasuhi. *Büyük İslâm İlmihali*. Sadeleştiren: Ali Fikri Yavuz. İstanbul: İpek Yayınları, 1998.

BOZKURT, Nebi. “Kıyâfet” md. *DİA*. 25: 510-512. Ankara: TDV Yayınları, 2002.

BÛHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhim el-Cûfî. *el-Câmi'u's-şahîh*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

BUHÛTÎ, Mansûr b. Yûnus b. İdrîs el-Buhûtî el-Hanbelî. *Keşşâfu'l-kınâ' 'an metni'l-iknâ'*. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1983.

BURHANPURLU, Şeyh Nizam, - Şeyh Vecîhüddin - Şeyh Celâleddin Muhammed - Kâdı Muhammed Hüseyin - Mollâ Hamid. *el-Fetava'i-Hindiyye, el-Alemgiriyye*. Trc. Mustafa Efe. Ankara: Akçağ Yayınları, 1986.

BURSEVÎ, İsmail Hakkı. *Tefsîru rûhi'l-beyân*. İstanbul: Mektebetü'l-Eser, 1969.

CANAN, İbrahim. *Kütüb-ü Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1988.

CANAN, İbrahim. *Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye*. 7. Baskı. Adana: Işık Yayınları, 2014.

CANBULAT, Mehmet. "Hicab" md., *Dini Kavramlar Sözlüğü*. 256. Ankara: DİB Yayınları, 2006.

CESSÂS, Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî el-Cessas el-Hanefî. *Ahkâmü'l-Kur'an*. Thk. Muhammed Sadık Kâmhâvî. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türasî'l-Arabî, 1984.

CEZİRÎ, Abdurrahmân b. Muhammed b. İvaz el-Cezîrî. *el-Fıkh ale'l-mezâhibi'l-erba'a*. 2. Baskı. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.

COŞKUN, Selçuk. "Yetişkin Eğitimi Bağlamında Hz. Peygamber'in Kadınları Eğitim Siyaseti". *AÜİFD*, 26 (2006).

ÇAĞRICI, Mustafa. "Fitne" md. *DİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.

ÇAKAN, İsmail Lütfi. "Sünnette Giyim-Kuşam ve Örtünme". *İslam'da Kılık Kıyâfet ve Örtünme*. İstanbul: İSAV Yayınları, 2010.

ÇETİNER, Bedreddin. *Esbâb-ı Nüzûl*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2010.

DÂREKUTNÎ, Ebül-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed ed-Dârekutnî. *es-Sünen*. Thk. Seyyid Abdullah Hâşim Yemânî. Beyrut: 1966.

DAVUDOĞLU, Ahmed. *Sahîh-i Müslim tercüme ve şerhi*. İstanbul: Sönmez Neşriyat, 1983.

DEMİRCAN, Ali Rıza. *İslâma Göre Cinsel Hayat*. 4. Baskı. İstanbul: Eymen Yayınları, 1985.

DİMYATÎ, Ebû Bekir Osman b. Muhammed Şetta ed-Dimyâtî el-Bekrî. *İ'ânetu't-tâlibîn şerhu'l-Fethi'l-muîn*. Beyrut: Dâru'l-Fıkr, 2002.

DOĞAN, Lütfi. *Toplumun Temelini Sarsan Belli Başlı Problemler*. Ankara: DİB Yayınları, 1997.

DÖNDÜREN, Hamdi. "Tesettür" md. *Şâmil İslâm Ansiklopedisi*. 8: 65-68. İstanbul: Şâmil Yayınevi, 2000.

DÖNDÜREN, Hamdi. “Peçe” md. *Şâmil İslâm Ansiklopedisi*. 6: 336-337. İstanbul: Şâmil Yayınevi, 2000.

DUMAN, M. Zeki. “Kur’an’da Örtünmenin Temel Sınırları”. *İslâmiyat Dergisi*. 2. Baskı. 4/2 (Nisan - Haziran, 2001).

EBÛ DÂVÛD, Süleymân b. el-Eş‘as es-Sicistânî. *es-Sünen*. Lübnan: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2010.

ELBÂNÎ, Ebû Abdirrahmân Muhammed Nâsiruddîn b. El-Hac el-Üşküdüriyye el-Elbânî. *Cilbabü’l-mer’eti’l-müslime*. Ammân: Dâru’s-Selâm, 2002.

ERDOĞAN, Mehmet. “Avret” md. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. 38. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010.

ERDOĞAN, Mehmet. “Hımar” md. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. 192. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010.

ERDOĞAN, Mehmet. “Hicab” md. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. 256. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010.

ERDOĞAN, Mehmet. “Nikab” md. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. 456. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010.

ERDOĞAN, Mehmet. “Mahrem” md. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. 336. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010.

ERUL, Bünyamin. “Tedlis” md. *DİA*. 40: 262. İstanbul: TDVyayımları, 2011.

FAHRÜDDİN ER-RÂZÎ, Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberistânî. *Mefâtihu’l-ğayb*. Tahran: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, ts.

GÖNENÇ, Halil. *Günümüz Meselelerine Fetvâlar*. 2. Baskı. İstanbul: İlim Yayınları, 1982.

GÖRMEZ, Mehmet. “İlahi Dinlere Göre Başörtüsü”. *İslâmiyat*. 2 (2001).

GÖRMEZ, Mehmet. “Fıkühü’l - Hadis” md. *DİA*. 12: 547. Ankara: TDV yayımları, 1995.

GÜMÜŞ, Sadrettin. *Kur’an’a Göre Hz. Muhammed’in (sav) Aile Hayatı*. İstanbul: Ravza Yayınları, ts.

GÜNGÖR, Haydar. “*Hadis Öğretlerinde Giyim*”. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995.

GÜRKAN, Salime Leyla. “Tesettür” md. *DİA*. 40: 543-545. İstanbul: TDV yayınları, 2011.

HÂKİM, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nîsâbûrî. *el-Müstedrek ‘ale’s-Şahîhayn fi’l-ḥadîs*. 2. Baskı. Thk. Mustafa Abdulkâdir Atâ. Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 2002.

HAMEVÎ, Ebû Abdillâh Şihabüddîn Yâkût b. Abdillâh el-Hamevî el-Bağdâdî. *Mu‘cemü’l-büldân*. Beyrut: Dâru İhyâi’t-Türasî’l-Arabî, 1979.

HAMÎDULLAH, Muhammed - Aydın, Mehmet Âkif. “Köle” md. 26: 238. *DİA*. İstanbul: TDV yayınları, 2002.

HAMÎDULLAH, Muhammed. *İslam Peygamberi*. İstanbul: İrfan Yayınevi, 1980.

HATİPOĞLU, Haydar. *Sünen-i İbn Mâce tercüme ve şerhi*. İstanbul: Kahraman Neşriyat, 2013.

HATİPOĞLU, Mehmed Said. “Tesettürden Türbana”. *İslâmiyat Dergisi*. 4/2 (Nisan-Haziran, 2001).

HATİPOĞLU, Mehmed Said. “İslâm’ın Kadına Bakışı”, İslâmi Araştırmalar, 5/4 (Ekim 1991).

HÂTEMÎ, Hüseyin. *İlâhî Hikmette Kadın*. İstanbul: Birleşik Yayıncılık, 1999.

HAVVÂ, Sâid. *el-Esâs fi’t-tefsîr*. 6. Baskı. Kahire: Dâru’s-Selâm, 2003.

HEYSEMÎ, Ebu’l-Hasen Nureddîn Ali b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî. *Mecme‘u’z-zevâid ve menbe‘u’l-Fevâid*. Thk. Hüsâmeddîn el-Kutsî. Kâhire: Mektebetü’l-Kutsî, 1994.

HÜSEYİN, Muhammed Fehmi, eş-Şafî. *ed-Delâilü’l-müfehres lî elfazı’l-Kur’âni’l-Kerim*. Kahire: Dâru’l-İslâmiye, 2002.

İBN ÂBİDÎN, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülaziz Âbidin ed-Dımeşki. *Reddü’l-muḥtar ale’d-Dürri’l-muḥtâr*. 2. Baskı. Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1992.

İBN ÂŞÛR, Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tâhir et-Tûnûsî. *Tefsîru't-tahrîr ve't-tenvîr*. Tunus: Dâru't-Tûnusiyye, 1984.

İBNÜ'L-CEVZÎ, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî. *Zâdü'l-mesir fi ilmi't-tefsir*. thk. Abdürrezzak el-Mehdi. Beyrut: Dâru'l-Kitâbu'l-Arabî, 2001.

İBNÜ'L-CEVZÎ. *Kitâbu aḥkâmi'n-nisâ*. thk: Ali b. Muhammed Yusuf el-Muhammedî. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1988.

İBNÜ'L-CEVZÎ. *Telbîsü iblis*. Thk. Eyman Sâlih. Kahire: Dâru'l-Hadis, 1995.

İBNÜ'L-CEVZÎ. *Kitabü'l-mevḍû'ât*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.

İBN EBÎ ŞEYBE, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî. *Musannef*. Thk. Ebû Muhammed Usâme b. İbrâhîm b. Muhammed. Kahire: 2008.

İBN EBÎ HÂTİM, Ebu Muhammed Abdurrahman b. Muhammed er-Râzî. *el-Cerh ve't-ta'dîl*. Haydarâbâd: Dâiretü'l-Meârifî'l-Usmâniyye, 1952.

İBNÜ'L ESÎR, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî. *Üsdü'l-gâbe fi ma'rifeti's-şahâbe*. Thk. Ali Muhammed Muavviz. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.

İBNÜ'L ESÎR. *en-Nihâye fi ġarîbi'l-ḥadîs*. Kahire: Matbaatü'l-Medenî, 1900.

İBN ḤACER EL-ASḲALÂNÎ, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-AsḲalânî. *el-İsabe fi temyizi's saḡabe*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.

İBN ḤACER EL-ASḲALÂNÎ. *Fethu'l-Bârî şerhu Sahihi'l-Buhârî*. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1959.

İBN ḤACER EL-ASḲALÂNÎ. *Fethu'l-Bârî şerhu Sahihi'l-Buhârî*. Thk. Abdülaziz b. Abdullah b. Baz. Riyad: Müessesetü'l-İdârâti'l-buḡûsi'l-İslâmiyye, ts.

İBN ḤACER EL-ASḲALÂNÎ. *Tehzîbü't-tehzîb*. Hindistan: Matbaatü Dâireti'l-Meârif, 1908.

İBN ḤACER EL-ASḲALÂNÎ. *Ta'rîfü ehli't-takdîs bi merâtibi'l-mevsûfîne bi't-tedlîs*. Thk. Dr. Âsım b. Abdullah el-Karyûtî. Ammân: Mektebetü'l-Menâr, 1983.

İBN HÂCER EL-ASKÂLÂNÎ. *Metâlibu'l-âliyah bi zevâidi'l-mesânîdi's-semâniyeh*. Riyâd: Dâru'l-Âsimeh, 2000.

İBN HAZM, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî. *el-Muḥallâ bi'l-aşari şerhi'l-Mücella bi'l-ihtişar*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1988.

İBN KAYYİM EL-CEVZİYYE, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Züraî ed-Dımeşkî el-Hanbelî. *Zâdü'l-me'âd fî hedyi ḥayri'l-ibâd*. Müessesetü'r-Risâle, 1994.

İBN KESÎR, Ebü'l-Fidâ İmâdüddîn b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî. *Tefsiru'l-Kur'an'il-Azim*. 2. Baskı. Thk. Muhammed Hüseyin Şemsüddîn, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998.

İBN KUDÂME, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâilî el-Makdisî. *el-Muğnî*. Beyrut: Daru'l-Kitabi'l-Arabi, 1972.

İBN MÂCE, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *Sünenü İbn Mâce*. İstanbul: Çağrı Yay., 1981.

İBN MANZÛR, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî. "Tesettür" md. *Lisânü'l-'Arab*.4: 490. Kâhire: Dâru'l-Hadis, 2003.

İBN MANZÛR. "Cilbab" md. *Lisânü'l-'Arab*.2: 162. Kâhire: Dâru'l-Hadis, 2003.

İBN MANZÛR. "Hımar" md. *Lisânü'l-'Arab*.2: 212. Kâhire: Dâru'l-Hadis, 2003.

İBN MANZÛR. "Nikab" md. *Lisânü'l-'Arab*.7: 465. Kâhire: Dâru'l-Hadis, 2003.

İBN MANZÛR. "Avret" md. *Lisânü'l-'Arab*.6: 516. Kâhire: Dâru'l-Hadis, 2003.

İBN MANZÛR. "Ziyet" md. *Lisânü'l-'Arab*.4: 451. Kâhire: Dâru'l-Hadis, 2003.

İBN MANZÛR. “Teberriic” md. *Lisânü’l-‘Arab*.1: 223. Kâhire: Dâru’l-Hadis, 2003.

İBN MANZÛR. “Fıtrat” md. *Lisânü’l-‘Arab*.7: 20. Kâhire: Dâru’l-Hadis, 2003.

İBN MANZÛR. “Cübbe” md. *Lisânü’l-‘Arab*.1: 249. Kâhire: Dâru’l-Hadis, 2003.

İBN MANZÛR. “İzar” md. *Lisânü’l-‘Arab*.4: 17. Kâhire: Dâru’l-Hadis, 2003.

İBN MANZÛR. “Rida” md. *Lisânü’l-‘Arab*.14: 316-317. Kâhire: Dâru’l-Hadis, 2003.

İBN MANZÛR. “Hulle” md. *Lisânü’l-‘Arab*.4: 17. Kâhire: Dâru’l-Hadis, 2003.

İBN MANZÛR. “Mırt” md. *Lisânü’l-‘Arab*.7: 401. Kâhire: Dâru’l-Hadis, 2003.

İBN MANZÛR. “Hibera” md. *Lisânü’l-‘Arab*.4:158-159. Kâhire: Dâru’l-Hadis, 2003.

İBN MANZÛR. “Hamisa” md. *Lisânü’l-‘Arab*.7: 31. Kâhire: Dâru’l-Hadis, 2003.

İBN MANZÛR. “Kamis” md. *Lisânü’l-‘Arab*. 7: 82. Kâhire: Dâru’l-Hadis, 2003.

İBN MANZÛR. “Burnus” md. *Lisânü’l-‘Arab*. 5: 345. Kâhire: Dâru’l-Hadis, 2003.

İBN MANZÛR. “Sirval” md. *Lisânü’l-‘Arab*. 11: 334. Kâhire: Dâru’l-Hadis, 2003.

İBN MANZÛR. “Kalensüve” md. *Lisânü’l-‘Arab*. 6: 181. Kâhire: Dâru’l-Hadis, 2003.

İBN MANZÛR. “Sarık” md. *Lisânü’l-‘Arab*. 12: 424-425. Kâhire: Dâru’l-Hadis, 2003.

İBN NÜCEYM, Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısrî. *el-Bahrü’r-râ’ik*. Nşr. Şeyh Zekerıyya Umeyrât. Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1997.

İBN RÜŞD, Ebü’l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Ahmed el-Kurtubî el-Hafîd. *Bidâyetü’l-müctehid ve nihâyetü’l- mukteşid*. İstanbul: Kahraman Yayınları, 1985.

İBN SA'D, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî. *Tabakât*. Thk. Muhammed Abdülkadir Ata. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1990.

İBN ŞEBBEH, Ebû Zeyd Ömer b. Şebbe en-Nümeyrî el-Basrî. *Târîhu'l-Medîneti'l-münevvere aḥbâru'l-Medîneti'l-münevvere*. Thk. Fehim Muhammed Şeltut. Nşr. Seyyid Habib Mahmud Ahmed. 2. Baskı. Cidde: Dâru'l-İsfehânî, 1979.

İBN TEYMİYYE, Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm b. Mecdiddîn Abdisselâm el-Harrânî. *İktidâu's-sırâti'l-mustakîm li muhâlefeti aşhâbi'l-cehîm*. Thk. Nasır b. Abdilkerîm el-Akl. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, ts.

İBN 'USEYMİN, Ebû Abdillâh Muhammed b. Salih b. Muhammed b. 'Useymîn b. El-Mukbil el-Vuheybî et-Temimî. *Risâletü'l-ḥicab*. Trc. İbrahim Gadban. Konya: Menahil Yayınevi, 2009.

KARAMAN, Hayreddin – Topaloğlu, Bekir. “Nikab” md. *Yeni Kâmus (Arapça-Türkçe)*.448. İstanbul: Nesil Yayınları, 1996.

KARAMAN, Hayreddin – Topaloğlu, Bekir. “Takva” md. *Yeni Kâmus (Arapça-Türkçe)*.502. İstanbul: Nesil Yayınları, 1996.

KARAMAN, Hayreddin – Topaloğlu, Bekir. “Teşebbüh” md. *Yeni Kâmus (Arapça-Türkçe)*.203. İstanbul: Nesil Yayınları, 1996.

KARAMAN, Hayreddin – Çağrıçı, Mustafa – Dönmez, İbrahim – Gümüş, Sadreddin. *Kur'ân Yolu (Türkçe Meal ve Tefsir)*. Ankara: DİB Yayınları, 2006.

KARAMAN, Hayreddin, “Cilbâb” md. *Şâmil İslâm Ansiklopedisi*. 1: 313. İstanbul: Şâmil Yayınevi, 2000.

KARAMAN, Hayreddin, “Mahrem” md. *Şâmil İslâm Ansiklopedisi*. 4: 44. İstanbul: Şâmil Yayınları, 2000.

KARAMAN, Hayreddin. “Giyim - Kuşam İle İlgili Sorular ve Cevaplar”. Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi. *İslam'da Kılık-Kıyafet ve Örtünme*. İstanbul: İSAV Yayınları, 2010.

KARAMAN, Hayreddin. *İslâm'da Kadın ve Aile*. 4. Basım. İstanbul: Ensâr Neşriyat, 2010.

KARAMAN, Hayreddin. *İlmihal (İslam ve Toplum)*. Ankara: TDV Yayınları, 2004.

KARDÂVÎ, Yusuf. *Çağdaş Meselelere Fetvâlar*. Trc. Vahdettin İnce. İstanbul: Ravza Yayınları, 1996.

KÂSÂNÎ, Alâüddin Ebû Bekr b. Mes‘ud b. Ahmed el-Kâsânî. *Bedâ‘i‘u‘ş-şanâ‘i‘ fî tertîbi‘ş-şerâ‘i‘*. 2. Baskı. Beyrut: Dâru‘l-Kütübi‘l-İlmiyye, 1986.

KASTALLÂNÎ, Ebü‘l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr el-Kastallânî. *İrşâdu‘s-sârî şerhu Sahihi‘l-Buhârî*. Beyrut: Dâru İhyâi‘t-Turasi‘l-Arabî, ts. (Bulak Matbâsı Mısır 1304 baskısından Ofset olarak basılmıştır.).

KETTÂNÎ, Muhammed Muntasır. *Mevsû‘atü takrîbi -fıkhi İbn Hâzım ez-Zâhirî*. Dimaşk: el-Câmi‘atü‘l-İslâmî, 1966.

KOÇAŞLI, İbrahim. *Sünen-i Ebî Dâvûd tercümesi*. İstanbul: Milli Gazete Yayınları, 1983.

KÖTEN, Akif. “Ziyet” md. *Şâmil İslâm Ansiklopedisi*. 8: 381. İstanbul: Şâmil Yayınevi, 2000.

ĞUDÛRÎ, Ebü‘l-Hüseyn Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed el-Kudûrî el-Bağdadî. *Ğudûrî Metni ve Tercümesi*. Trc. Ali Arslan. İstanbul: Hikmet Neşriyat, 2006.

KURTUBÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî. *el-Câmi‘ li aĥkâmi‘l-Ğur‘ân*. Kahire: Dâru‘l-Kütübü‘l-Mısriyye, 1964.

KURTUBÎ. *el-Câmi‘ li-aĥkâmi‘l-Ğur‘ân*. Beyrut: Dâru İhyau‘t-Türasi‘l-Arabî, 1965.

KURTUBÎ. Kurtubî. *el-Câmi‘ li-aĥkâmi‘l-Ğur‘ân*. 2. Baskı. Thk. Ahmed Berdûnî - İbrahim Atfeyš. Kahire: Dâru‘l-Kütübi‘l-Mısriyye, 1964.

KUTUB, Seyyid. *Fî Zilâli‘l-Ğur‘ân*. Trc. M. Emin Saraç - Bekir Karlğa - İ. Hakkı Şengüler. İstanbul: Birleşik Yayıncılık, ts.

KUTUB, Seyyid. *Kur‘ân-ın Gölgesinde Kadın*. 5. Baskı, İstanbul: Ravza Yayınları, 2007.

MAHMUD, Muhammed Halil. *el-Müsnedü‘l-câmi‘*. Beyrut: Dâru‘l-cil, 1993.

MÂLIK B. ENES, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Amir el- Âsbahî el-Yemenî. *el-Muvaţta*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2007.

MERİÇ, Ümit. "Sosyolojik Açıdan Kılık-Kıyafet ve İslâm da Örtünme". Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi. *İslam'da Kılık-Kıyafet ve Örtünme*. İstanbul: İSAV Yayınları, 2010.

MEVDÛDÎ, Ebu'l A'lâ el-Mevdûdî. *Tefhîmu'l Kur'ân*. 2. Baskı. Trc. Muhammed Han v.dğr. İstanbul: İnsan Yayınları, 1996.

MEVDÛDÎ. *Hicâb*. 3. Basım. Trc. Harun Ünal. İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları, 2010.

MEVSİLÎ, Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsîlî. *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr*. Kahire: Matbaatü'l-Halebî, 1937

MÜBÂREKFÛRÎ, Ebü'l-Ulâ Muhammed Abdurrahmân b. Abdirrahîm el-Mübârekfûrî. *Tuhfetü'l-aḥvezî bi şerḥi câmi'i't-Tirmizî*. Paris: ts.

MUHAMMED, İbrahim el-Cemel. *Fıkhu'l-mer'eti'l-müslime 'ibâdât-mu'âmelât*. b.y., ts.

MUHAMMED b. Alî b. Âdem b. Mûsâ el-ityüyî el-Velvî. *Bahru'l-Muhîṭ es-seccâc fî şerḥi Sahîh-i İmâm-ı Müslim b. el-Haccac*. Dâru İbnü'l-Cevzî, 2005-2015.

MUKÂTİL B. SÜLEYMAN, Ebü'l-Hasen Mukâtil b. Süleymân b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî. *et-Tefsîrû'l-kebîr*. Thk. Abdullah Mahmud Şehhâte. Dâru İhyâi't-Turasî, 1423.

MUSTAFA, İbrâhîm v.dğr. "Himar" md. *el-Mu'cemü'l-vasîṭ*. 255. 4. Baskı. Mısır: Şurûku'd-Devliyye matbaası, 2004.

MUTÇALI, Serdar. "Himar" md. *Türkçe - Arapça Sözlük*. 159. İstanbul: Dağarcık Yayınları, 2012.

MÜSLİM, Ebü'l-Hüseyn b. el-Haccâc el-Kuşeyrî. *el-Câmi'u's-şahîḥ*. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2010.

MÜSLİM. *el-Câmi'u's-şahîḥ*. Thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.

NÂSİR B. ABDİLKERİM el-'Akl. *Men teşebbehe bi kavmin fe huve minhum*. Riyâd: Dâru'l-Vatan, 1990.

NESÂÎ, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuây b. Alî en-Nesâî. *Sünen*. Beyrut: Dâr-u İbn Hazm, 2010.

NESÂÎ. *Sünenü Nesaî*. Thk. Abdülfettâh Ebû Gudde. 2. Baskı. Haleb: Mektebetü'l-Matbûâti'-İslâmiyye, 1986.

NEVEVÎ, Ebû Zekerîyya Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî. *Riyâzu's-şalihin*. Thk. Dr. Mâhir Yasin el-Fahl. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2007.

NEVEVÎ. *Minhâcu't-Tâlibîn ve 'Umdetü'l- müftîn fi'l-fıkḥ*. Beyrut: Dâru'l-Fıkr, 1992.

NEVEVÎ. *Tehzibu'l esma' ve'l-lugât*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.

NEVEVÎ. *el-Minhâc şerḥu Şaḥîḥ-i Müslim*. Beyrut: Dâru'l-Fıkr, ts.

ÖZBEK, Camisab. *Dört Mezhebe Göre İslam Fıkḥı ve Müctehidler'in Farklı Görüşleri*. İstanbul: Ravza Yayınları, 2000.

RÂMĦÜR MÜZÎ, Ebû Muhammed İbn Hallâd el-Hasen b. Abdîrrahmân b. Hallâd er-RâmĦür müzî. *el-Muhaddisül-fâsıl*. Nşr. Muhammed Accac el-Hatib. Beyrut: 1984.

RIZA, Muhammed. *Et-Teberriuc (el-Hicab)*. Beyrut: Mektebetü'l-Hidâye, 1991.

RÛDÂNÎ, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Süleymân. *Cem 'u'l-fevâ'id min Câmi 'i'l-uşul ve Mecma 'i'z-zevâ'id*. Thk. Ebû Ali Süleymân b. Deri'. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1998.

SÂBÛNÎ, Muhammed Ali. *Revâi'u'l-beyân tefsîru 'âyâti'l-âhkâm mine'l-Ḳur'an*. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2009.

SÂBÛNÎ. *Şafvetü't-tefâsîr*. Kahire: Dâru's-Sâbûnî, 2009.

SAKALLI, Talat. "Fitne" md. *Şâmil İslâm Ansiklopedisi*. 2: 372. İstanbul: Şâmil Yayınları, 2000.

SAN'ÂNÎ, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfî' es-San'ânî el-Himyerî. *el-Musannef*. Thk. Habîbürrahman el-A'zamî. 2. Baskı. Beyrut: el-Meclisü'l-İlmî, 1983.

SAN'ÂNÎ, Muhammed b. İsmâîl. *Sübülü's-selam şerḥu Bulûġi 'i-merâm*. Riyâd: Dârü'l-hadis, 2006.

SARI, Necmi. *Hadislerde Teşebbüh Yasağı*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2010.

SARI, Mevlüt. “Hicab” md. *Arapça-Türkçe lûgat*. 272. İstanbul: İpek Yayınları, 1982.

SARI, Mevlüt. “Avret” md. *Arapça-Türkçe lûgat*. 1064. İstanbul: İpek Yayınları, 1982.

SARI, Mevlüt. “Mahrem” md. *Arapça-Türkçe lûgat*. 296. İstanbul: İpek Yayınları, 1982.

SAVAŞ, Rıza. *H. Muhammed Devrinde Kadın*. 3. Baskı. İstanbul: Ravza Yayınları, 1991.

SAVAŞ, Rıza. *Raşid Halifeler Devrinde Kadın*. İstanbul: Ravza Yayınları, 1996.

SERAHSÎ, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî. *el-Mebsût*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1993.

SİBÂÎ, Mustafa b. Hüsnî es-Sibâî. *el-Mer'e beyne'l-fikh ve'l-kânûn*. 7. Baskı. Beyrut: Dâru'l-Verrak, 1999.

SÜYÛTÎ, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfiî. *Dürrü'l-mensur et-tefsîr bi'l-me'sûr*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.

SÜYÛTÎ. *el-Câmi'u's-şagîr fî Ehâdisi'l-Beşîr ve'n-Nezîr*. Mısır: Matbaatu'l-Meymeniyye, ts.

ŞAFÎÎ, Hüseyin Muhammed Fehmi eş-Şafîî. *ed-Delâilü'l-müfehres lî elfazı'l-Kur'âni'l-Kerim*. Kahire: Dâru'l-İslâmiye, 2002.

ŞÂHÎN, Musâ. *Fethu'l-mün'im şerhu sahîhi Müslîm*. Mısır: Dâru's-Şurûk, 2002.

ŞENER, Mehmet. “Avret” md. *DİA*. 4: 126. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.

ŞEVKÂNÎ, Muhammed b. Ali b. Muhammed. *Neylü'l-evâtâr şerhu Münteķa'l-aĥbâr*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.

ŞEYBÂNÎ, Ebû Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilâl b. Esedî's-Şeybânî. *Müsnedü'l-İmam Ahmed b. Hanbel*. thk. Şu'aybü'l-Arnâvûdî v.dğr. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle: 2001.

ŞİRBİNÎ, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb eş-Şîrbînî el-Kâhirî. *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzi'l-Minhâc*. 3. Baskı. Beyrut: Dâru'l-ma'rifet, 2007.

TABERÂNÎ, Ebu'l-Kâsım Müsnidü'd-dünya Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî. *el-Mu'cemu'l-Evsat*. Thk. Târik b. Avdullâh b. Muhammed b. Abdulmuhsin b. İbrâhim el-Hüseynî. Kahire: 1995.

ṬABERÎ, Muhammed b. Cerîr et-Ṭaberî. *Cami'u'l-beyân fi te'vîli'l-Kur'ân*. Thk. Ahmet Muhammed Şâkir. Kahire: Müessesetü'r-Risâle, 2000.

TEVRAT (Kutsal Kitap). "Mısır ve Kuş'un Başına Gelenler". Yeşaya-20. İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2001.

TİRMİZÎ, Ebû 'İsâ Muhammed b. 'İsâ b. Sevre. *el-Câmi'u's-şâhih*. 3. Baskı. Beyrut: Dâru'l-Marife, 2010.

TOKSARI, Ali. "Hz. Peygamber Devrinde Kadın". 3. Basım. Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi 22. *Sosyal Hayatta Kadın*. İstanbul: Ensâr Neşriyat, 2005.

TOPALOĞLU, Bekir. "İslam İtikadı Açısından Kıyafet ve Örtünme". Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi 2. *İslam'da Kılık-Kıyafet ve Örtünme*. İstanbul: İSAV Yayınları, 2010.

ULUDAĞ, Süleymân. "Takva" md. *DİA*. 39: 484. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.

UYSAL, Asım. *Evlilik ve Cinsel Hayat (Dinî ve Tıbbi Sorular ve Cevaplar)*. İlaveli Yeni Baskı. İstanbul: Uysal Yayınevi, ts.

UYSAL, Muhittin. *Peygamber Günlerinde Giyim-Kuşam ve Süslenme*. Konya: Yediveren Yayınları, 2004.

UYSAL, Muhittin. "Giyim-Kuşamla İlgili Hadislerin Değeri ve Yorumu Üzerine Düşünceler". *Mehir Aile Dergisi*. 1/ (2001).

ÜNAL, İsmail Hakkı. "Hadislere Göre Kadının Örtünmesi". *İslâmiyat*. 2. Baskı. 4/2 (Nisan - Haziran, 2001).

VARLI, Mustafa. *İslâm'a Göre Haram Davranışlar*. İstanbul: Ensâr Yayınları, 2010.

YAŞAR, Ahmed. “Hünsa” md. *Şâmil İslâm Ansiklopedisi*. 3: 329. İstanbul: Şâmil Yayınevi, 2000.

YAVUZ, Yunus Vehbi. *Kur'an'da Kadın Hak ve Özgürlüğü*. İstanbul: Bayrak Yayınları, 1999.

YAZIR, Elmalılı M. Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Azim Dağıtım, ts.

YEĞİN, Abdullah. “Hicab” md. *Osmanlıca - Türkçe Yeni Lûgat*. 219. İstanbul: Hizmet Vakfı Yayınları, 1991.

YEĞİN, Abdullah. “Avret” md. *Osmanlıca - Türkçe Yeni Lûgat*. 42. İstanbul: Hizmet Vakfı Yayınları, 1991.

YEĞİN, Abdullah. “Teberrüc” md. *Osmanlıca - Türkçe Yeni Lûgat*. 693. İstanbul: Hizmet Vakfı Yayınları, 1991.

YEĞİN, Abdullah. “Fıtrat” md. *Osmanlıca - Türkçe Yeni Lûgat*. 161. İstanbul: Hizmet Vakfı Yayınları, 1991.

YEĞİN, Abdullah. “İffet” md. *Osmanlıca - Türkçe Yeni Lûgat*. 253. İstanbul: Hizmet Vakfı Yayınları, 1991.

YEĞİN, Abdullah. “Fitne” md. *Osmanlıca - Türkçe Yeni Lûgat*. 163. İstanbul: Hizmet Vakfı Yayınları, 1991.

YEĞİN, Abdullah. “Mahrem” md. *Osmanlıca - Türkçe Yeni Lûgat*. 375. İstanbul: Hizmet Vakfı Yayınları, 1991.

YILDIRIM, Celal. *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*. İstanbul: Anadolu Yayınları, 1987.

YILDIRIM, Celal. *Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı (İbâdât-Muâmelât-Ferâiz)*. Konya: Uysal Kitabevi, ts.

YILDIZ, İsmail. *İslâm'da Giyim ve Tesettür*.1. Basım. İstanbul: Çıra Yayınları, 2009.

ZEHEBÎ, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez- Zehebî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî. *Kitâbü'l-kebâir*. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.

ZEHEBÎ. *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*. Thk. Şuayb el-Arnâûd ve heyeti. 3. Baskı. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1985.

ZEMAHŞERÎ, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî. *el-Keşşâf 'an haķâ'iki ğavâmizi't-tenzîl ve 'uyûni'l-eķâvil fi vücûhi't-te'vil*. 1. Baskı. Riyad: Mektebetü'l-Ubeykan, 1998.

ZEYLAÎ. Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullâh b. Yûsuf b. Muhammed ez-Zeylaî. *Naşbü'r-râye li-tahrîci eĥâdişi'l-Hidâye*. Thk. Muhammed Avvâme. Beyrut: Müessesetü'r-reyyân, 1997.

ZUHAYLÎ, Vehbe. *İslâm Fıkhi Ansiklopedisi*. Trc. Beşir Eryarsoy – Ahmet Efe – H. Fehmi Ulus – Abdürrahim Ural – Yunus Vehbi Yavuz – Nurettin Yıldız. İstanbul: Risâle Yayınları, 1991.

ZUHAYLÎ, Vehbe. *Tefsîru'l-münîr*. Trc. Hamdi Aslan - Ahmet Efe - Beşir Eryarsoy - H. İbrahim Kutlay - Nurettin Yıldız. İstanbul: Bilimevi Basın Yayın, 2007.

www.ihyaforum.com/fikih-ilmihal/27281-mukallid-iskilipli-atif-hoca
(09.09.2012).

TABLolar LİSTESİ

Rivayetlerde adı sık geçen elbiseler Muhittin Uysal tarafından detaylı ve açıklayıcı olarak şu şekilde sınıflandırılmıştır.⁵⁴⁶

Vücuda Giyilenler	Başa Giyilenler	Ayağa Giyilenler	Zinet Eşyaları
Dış Giysi (Cilbab)	Sarık İmâme)	Nâlin, Ayakkabı (Na'l)	Kaşlı Yüzük (Hâtem)
Şalvar, Pantolon (Seravil)	Takke, Başlık (Kalensüvâ)	Mest (Huff)	Kaşsız Yüzük (Feteha)
Gömlek (Kamîs)	Başörtüsü (Himâr)	Çorap (Cevrab)	Altın-Gümüş Bilezik (Süvâr)
Bornoz (Burnus)	Başlık, Başbağı (I'sâbe)		Dışı Altın-Gümüş Malzemeden Yapılmış Bilezik (Meseke)
Şal, Posu (Taylesan)	Peçe, Yüz Ört (Nikâb)		Altın-Gümüş Küpe (Kurt, Hurs)
Rayta	Miğfer		Gerdanlık (Kılâde, Sihâb, Tavk)
Müsteka			Halhal
Kıbtî Giysisi (Kubtiyye)			Ayna (Mir'at)
Hamîsa, Enbicanîye			Tarak (Midra), Toka (Müst)
Kaftan, İhram (Bürde, Semle)			Güzel Koku (Tıyb)
Belden Yukarı Giyilen Elbise (Ridâ)			Misk, Anber
Belden Aşağısını Örtten Elbise (İzâr)			Güzel Koku (Zerira)
Belden Yukarısını Örtten Elbise (Kisâ)			Sarı-Kırmızı Renkte Bayan Parfümü (Halûk)
Ucuz Keten Elbise (Hayse)			Sarıya Boyamada da Kullanılan Bayan Parfümü (Za'feran, Vers)
Yırtmaçlı Kaftan (Ferrûc)			Güzel Koku, Koku Kutusu (Sükke, Sük)
Çizgili Dış Giysi (A'bâe)			Kına (Hinnâ')
Kaftan (Kabâ')			Sürme (Kuhl)
Kemer, Belden Aşağısını Örtten Elbise (Hakv)			
Kuşak, Bayan Fistanı (Nıtak)			
Kürk (Ferve)			
Takım Elbise (Hulle)			
Kaburga Desenli İpek Kumaş (Siyera)			
Renkli Dış Giysi (Hibera)			
Düşük Kaliteli Bayan Dış Giysisi (Mirt)			
Çiğ Kırmızı Renkli Elbise (Müfeddem)			
Renkli Bayan Elbisesi (Sevbu'l-asb, Mümesseka)			
Alacalı / Kırmızı İpek Kumaş (Kassî)			
Cübbe			
Kalın İpek Kumaş (Dîbâc)			
İnce İpek Kuma (İstebrak)			
Kaplan Derisi Desenli Hırka (Nemira)			

Tablo1. Peygamber Günlerinde Giyim-Kuşam ve Süslenme

⁵⁴⁶ Uysal, *Peygamber Günlerinde Giyim-Kuşam ve Süslenme*, (Konya: Yediveren Yayınları, 2004).

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı	Mehmet KAYA
Doğum Yeri ve Tarihi	İstanbul – 19/ 09/ 1968
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Zeytinburnu İmam Hatib Lisesi, 1987
Lisans Diploması	Anadolu Üniversitesi- İşletme, 2012
Önlisans Diploması	Anadolu Üniversitesi- İlahiyat Önlisans, 2015
Lisans Diploması	Anadolu Üniversitesi- Kamu Yönetimi, 2018
Yabancı Diller	Arapça
Çalıştığı Kurumlar	Diyanet İşleri Başkanlığı
E-Posta	mehmetkaya-34@hotmail.com